คุณค่าและบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

ปริญญานิพนธ์
ของ
ปราโมทย์ สกุลรักความสุข

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม
มกราคม 2561

คุณค่าและบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

ปริญญานิพนธ์
ของ
ปราโมทย์ สกุลรักความสุข

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม
มกราคม 2561
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คุณค่าและบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

บทคัดย่อ

ของ

ปราโมทย์ สกุลรักความสุข

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม

มกราคม 2561

ปราโมทย์ สกุลรักความสุข. (2561). *คุณค่าและบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช*. ปริญญานิพนธ์ ศศ.ด. (ศิลปวัฒนธรรม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, อาจารย์ ดร.พรธาดา สุวัธนวนิช.

ปริญญานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ตลอดรัชสมัย นับแต่ พ.ศ. 2489 - 2559 รวมบทอาศิรวาททั้งสิ้น 152 สำนวน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมกับสังคม

ผลการศึกษาพบว่า บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีคุณค่าด้านเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การให้ความรู้เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้แก่ พระราชประวัติ พระคุณสมบัติ พระราชกรณียกิจและพระเกียรติคุณ ด้วยการนำเสนอพระราชประวัติที่ถูกต้องตรงตามแหล่งอ้างอิงซึ่งหน่วยงานราชการจัดทำขึ้น 2) การบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของไทย มีการกล่าวถึงเหตุการณ์งานพระราชพิธีสำคัญซึ่งบางพระราชพิธีมีขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ และกล่าวถึงเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองที่แสดงให้เห็นบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะศูนย์รวมใจและความสามัคคีของคนในชาติ 3) การแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยผู้ประพันธ์ถ่ายทอดความรู้สึกนึกในมิติต่างๆ ที่มาจากความเคารพเทิดทูนและความผูกพันอันแน่นแฟ้นระหว่างพระมหากษัตริย์กับพสกนิกร

ด้านบทบาทของบทอาศิรวาทพบว่า บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีบทบาทสำคัญ 2 ประการ คือ บทบาทในการเป็นสื่อแสดงความจงรักภักดี โดยผู้ประพันธ์แสดงเนื้อหาคำถวายพระพรชัยมงคลแด่พระองค์และพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนเป็นพื้นที่สำหรับการแสดงความจงรักภักดีของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกร นอกจากนี้บทอาศิรวาทยังมีบทบาทในการสืบสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้ฉันทลักษณ์เดี่ยวและฉันทลักษณ์ผสม โดยเฉพาะการใช้ฉันทลักษณ์ผสมพบว่า มีการใช้ฉันทลักษณ์ผสมอย่างมีประดิษฐการที่ส่งผลต่อการรับรู้เนื้อหาของผู้อ่าน ในด้านการสร้างสรรค์กลวิธีการนำเสนอ พบว่ามีการนำเสนอเนื้อหาบทอาศิรวาทโดยตรงจากผู้ประพันธ์ในฐานะผู้แสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและเป็นผู้ถวายพระพรชัยมงคล ตลอดจนนำเสนอเนื้อหาผ่านเหตุการณ์และตัวละครที่สามารถสร้างการรับรู้และสื่ออารมณ์ความรู้สึกในฐานะตัวแทนพสกนิกรที่มีความจงรักภักดีต่อพระองค์สู่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ยังผลให้ผู้อ่านประจักษ์ในพระมหากรุณาธิคุณและพระเกียรติคุณของพระองค์ซึ่งสอดคล้องกับการเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของสังคมตลอดช่วงรัชสมัย

VALUES AND ROLES OF THE EULOGIES FOR KING BHUMIBOL ADULYADEJ

AN ABSTRACT

BY

PRAMOTE SAKOOLRUKKWAMSOOK

Presented in Partial Fulfillment of the Requirement for the

Doctor of Arts degree in Arts and Culture

at Srinakharinwirot University

January 2018

Pramote Sakoolrukkwamsook. (2018). Values and Roles of the Eulogies for King Bhumibol Adulyadej. D.A. Thesis (Arts and Culture). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisory Committee: Assoc. Prof. Dr. Sathit Timwatanabantueng, Asst. Prof. Dr. Saharot Kittimahacharoen, Dr. Porntada Suvattanavanich.

The thesis aims to analyze the value and the role of one hundred and fifty two Thai eulogies in honor of King Bhumibol published during his reign from 1946 to 2016. The eulogies were analyzed based on literary and social theory.

The findings of the study illustrated that the value of the eulogies in honor of King Bhumibol were categorized into three content areas: 1) The duties of King Bhumibol ; 2) the qualifications of King Bhumibol, and events related to the King Bhumibol which express the power of the King as he was generally highly revered by Thai people. These events also demonstrated the positive relationship between His Majesty and the Thais people.

The findings also indicated two important roles of the Thai eulogies in honor of King Bhumibol: 1) The role of the media in paying respect to the king and the members of the royal family by using blessings and opportunities to express loyalty by their intention to make sacrifices for the king; 2) These eulogies showed the perpetuation of literature for prosodies and composition techniques which influenced readers to realize the prestige of the King during his reign.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

คุณค่าและบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

ของ

ปราโมทย์ สกุลรักความสุข

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2561

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

.....ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง)

.....ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ)

.....ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร.พรธาดา สุวัธนวนิช)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุปาณี พัดทอง)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.พรธาดา สุวัธนวนิช)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย)

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จาก
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ประโยชน์อันเกิดจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ชี้แนะผู้วิจัยด้วยความเมตตา ตลอดจนเป็นแบบอย่างในการค้นคว้าข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้อย่างยิ่ง

กราบขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ และอาจารย์ ดร.พรธาดา สุวัธนวนิช กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ที่มีความกรุณาต่อผู้วิจัยนับแต่การศึกษาระดับมหาบัณฑิตจนถึงการศึกษาสูงสุดในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอจารึกพระคุณนี้ตลอดกาล

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุปาณี พัดทอง ที่กรุณารับเป็นประธานคณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนชี้แนะสิ่งต่างๆ อันยังผลให้งานวิจัยนี้มีความเรียบร้อยสมบูรณ์ทั้งเนื้อหาและรูปแบบ ความเมตตาที่ผู้วิจัยได้รับก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในประโยชน์ที่จะเกิดจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้อย่างเต็มเปี่ยม ผู้วิจัยระลึกพระคุณในข้อนี้อยู่มิคลาย

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ ประธานคณะกรรมการสอบเค้าโครงปริญญานิพนธ์ที่เสนอแนะแนวทางการวิจัยในชั้นต้นจนมีผลสำเร็จในครั้งนี้

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย กรรมการสอบเค้าโครงและกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ ที่ส่งเสริมแนวคิดให้ผู้วิจัยสร้างสรรค์งานวิจัยที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้และเป็นแหล่งอ้างอิงสำหรับผู้สนใจในวงกว้าง

ขอขอบคุณผู้เป็นแรงบันดาลใจและกำลังใจของผู้วิจัยที่ส่งผลให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงอย่างรวดเร็ว

ขอขอบคุณกัลยาณมิตรและพี่สาวทั้งสองของผู้วิจัยที่เป็นกำลังที่ดีเสมอมา

ปริญญานิพนธ์อันเกิดจากการศึกษาระดับสูงสุดในชีวิตของผู้วิจัยนี้ เกิดจากความรัก ความเมตตา ความเสียสละของป๊าและแม่ที่เห็นว่าการศึกษาจะเป็นเครื่องนำทางผู้วิจัยสู่ความสุข ความเจริญ ซึ่งผู้วิจัยได้ประจักษ์แล้วในความจริงดังกล่าวและขอมอบปริญญานิพนธ์นี้เป็นเครื่องนมัสการบูชามาตาปิตุคุณ

ปราโมทย์ สกุลรักความสุข

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	7
ความสำคัญของการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
วิธีดำเนินการวิจัย	8
2 พระมหากษัตริย์และบทอาศิรวาท	9
สถาบันพระมหากษัตริย์ไทย	9
พระมหากษัตริย์ในระบอบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก	12
พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์	14
พระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย	18
บทอาศิรวาทในฐานะวรรณกรรมยอพระเกียรติ	25
ความหมายของวรรณกรรมยอพระเกียรติ	28
คุณค่าและบทบาทของวรรณกรรมยอพระเกียรติ	29
คุณค่าของวรรณกรรมยอพระเกียรติ	29
บทบาทของวรรณกรรมยอพระเกียรติ	32
ความสัมพันธ์ระหว่างระบอบการปกครองกับวรรณกรรมยอพระเกียรติ	35
วรรณกรรมยอพระเกียรติในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์	36
วรรณกรรมยอพระเกียรติในระบอบประชาธิปไตย	38
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรมกับสังคม	41
3 คุณค่าด้านเนื้อหา	45
การให้ความรู้เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช	45
พระราชประวัติ	46
วันพระบรมราชสมภพ	51

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

3 (ต่อ)

พระปรมาภิไธย..... 54
การขนานพระปรมาภิไธยโดยตรง..... 55
ความหมายของพระปรมาภิไธย..... 57
พระบรมวงศานุวงศ์..... 58
พระราชอิสริยยศ..... 60
สมเด็จพระอนุชาธิราช..... 60
รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์..... 61
พระคุณสมบัติ..... 63
มีพระมหากรุณาธิคุณ..... 63
มีพระปรีชาสามารถ..... 65
มีพระคุณธรรมของนักปกครอง..... 67
ทศพิธราชธรรม..... 68
ราชสังคหวัตถุธรรม..... 75
ทรงมีพระสิริโฉม..... 78
พระราชกรณียกิจ..... 80
การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎร..... 80
การพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกร..... 83
พระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ..... 84
พระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิด
ทฤษฎีใหม่..... 91
พระเกียรติคุณ..... 96
การกล่าวถึงพระเกียรติคุณโดยรวม..... 96
การระบุพระเกียรติคุณที่ทรงได้รับการยกย่อง..... 97
รางวัลความสำเร็จสูงสุดในการพัฒนามนุษย์..... 97
พระราชสมัญญาอัครศิลปิน..... 99
การบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของไทย..... 103
เหตุการณ์งานพระราชพิธี..... 104
พระราชพิธีทรงพระผนวช..... 104

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
พระราชพิธีรัชดาภิเษก	105
พระราชพิธีกาญจนาภิเษก	106
พระราชพิธีเฉลิมฉลองครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี	108
เหตุการณ์ทางการเมืองการปกครอง	110
เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516	113
เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519	114
เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ	115
การแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช	117
ทรงเป็นพระพุทธเจ้า	118
ทรงเป็นพระโพธิสัตว์	121
ทรงเป็นพระนารายณ์	124
ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่	127
ทรงเป็นผู้มีพระคุณ	130
ทรงเป็นพ่อ	130
ทรงเป็นผู้ป้องกันภยันตราย	133
ทรงเป็นสิ่งล้ำค่า	138
ทรงเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคี	142
4 บทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช	150
การเป็นสื่อแสดงความจงรักภักดี	151
การถวายพระพรชัยมงคล	151
การถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช	152
ขอทรงมีจตุรพิธพร	152
ขอทรงพระเจริญ	155
ขอให้ทรงครองราชย์ตลอดกาล	156

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

4 (ต่อ)

ขอให้ทรงสมพระราชประสงค์..... 158
การถวายพระพรชัยมงคลพระบรมวงศานุวงศ์..... 159
การแสดงความจงรักภักดี..... 161
การถวายชีวิตเป็นราชพลี..... 162
การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ..... 164
การปฏิบัติตนในทางที่ดี..... 166
การขอเป็นข้ารองพระบาททุกชาติ..... 167
การสืบสรรค์วรรณศิลป์..... 168
การสืบสรรค์ฉันทลักษณ์..... 171
การใช้ฉันทลักษณ์เดี่ยว..... 171
กลอน..... 173
กลอนแปด..... 173
กลอนเพลงพื้นบ้าน (เพลงพวงมาลัย)..... 177
กลอนกลบท..... 179
ฉันท์..... 181
ฉันท์ตามแบบแผน..... 182
ฉันท์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่..... 199
โคลง..... 203
โคลงสี่สุภาพ..... 203
โคลงดั้นบาทกุญชร..... 206
โคลงกระทู้..... 208
กาพย์..... 211
กาพย์ยานี11..... 211
กาพย์ฉบัง16..... 214
การใช้ฉันทลักษณ์ผสม..... 216
ฉันทลักษณ์ผสมตามแบบแผน..... 216
ลิลิต..... 217
กาพย์ขับไม้..... 218

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

4 (ต่อ)

กาพย์ห่อโคลง..... 220
กาพย์เห่เรือ..... 221
ฉันทลักษณ์ผสมอย่างมีประดิษฐการ..... 222
การผสมโคลงกับกลอน..... 223
การผสมโคลงกับกาพย์..... 224
การผสมกาพย์กับฉันท์..... 225
การผสมฉันท์กับฉันท์..... 228
การผสมฉันทลักษณ์ไทยกับกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษ..... 231
การสร้างสรรค์กลวิธีการนำเสนอ..... 234
การนำเสนอเนื้อหาจากผู้ประพันธ์โดยตรง..... 236
การนำเสนอเนื้อหาผ่านเหตุการณ์หรือตัวละคร..... 241

5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ..... 249
สรุปผล..... 249
อภิปรายผล..... 263
ข้อเสนอแนะ..... 269

บรรณานุกรม..... 270

ประวัติย่อผู้วิจัย..... 280

บัญชีตาราง

ตาราง **หน้า**

1 ประเภทของฉันทลักษณ์เดี่ยวที่ใช้ประพันธ์บทอาศิรวาท..... 173
2 ประเภทของฉันทลักษณ์ผสมอย่างมีประดิษฐการ……..…… 223

บทที่ 1
บทนำ

ภูมิหลัง

สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญและอยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน เหตุเพราะพระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และทรงเป็นประมุขของชาติในการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังที่ ตรัสวิน จิตติเดชารักษ์ และพัณณิดา ภูมิวัฒน์ กล่าวถึงความสำคัญดังกล่าวว่า

> ตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดินแห่งสยามประเทศนั้น เป็นตำแหน่งที่ยืนยงที่สุดตำแหน่งหนึ่งในภูมิภาคซึ่งครั้งหนึ่งทุกแว่นแคว้นล้วนมีพระราชาปกครอง ตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 จนถึงปี พ.ศ. 2475 เมื่อประเทศสยามเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ปกครองแผ่นดิน และตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญ[1]

จากข้างต้นความผูกพันระหว่างพสกนิกรกับสถาบันพระมหากษัตริย์จึงหยั่งรากลึกในสังคมไทย กอปรกับพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ที่ก่อให้เกิดความสุขความเจริญขึ้นในชาติ ยังผลให้กวีผู้มีความสามารถประพันธ์บทร้อยกรองในฐานะพสกนิกรเพื่อแสดงการยกย่อง และสรรเสริญพระเกียรติคุณทั้งนั้นให้เป็นที่ปรากฏ อันแสดงเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงความจงรักภักดีและเคารพเทิดทูนพระมหากษัตริย์พระองค์นั้นๆ ซึ่งงานประพันธ์ลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า “วรรณกรรมยอพระเกียรติ”

วรรณกรรมยอพระเกียรติประเภทบทร้อยกรองมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาประมาณ พ.ศ. 2017 - 2058 และปรากฏเป็นระยะเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน[2] ลักษณะเด่นของวรรณกรรมประเภทนี้มุ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจและพระคุณลักษณะให้เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้อ่าน ดังที่ วรุณญา อัจฉริยบดี กล่าวว่า “วรรณกรรมยอพระเกียรติเป็นวรรณกรรมที่มีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางและมุ่งเน้นความคิดที่มีต่อพระมหากษัตริย์” [3]

---

[1] ตรัสวิน จิตติเดชารักษ์ และพัณณิดา ภูมิวัฒน์. (2556). *กลางใจราษฎร์ หกทศวรรษแห่งการทรงงาน พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. หน้า 1.

[2] เสาวณิต วิงวอน. (2530) . *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ*. หน้า ง.

[3] วรุณญา อัจฉริยบดี.(2554). *สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติและนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ไทย: เรื่องเล่าและภาพแทน*. หน้า 7.

วรรณกรรมยอพระเกียรติจึงมีคุณค่าในฐานะบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่มีความละเอียดลออและนำเสนอเนื้อหาที่อาจไม่พบได้ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทอื่น กล่าวคือ วรรณกรรมยอพระเกียรติสามารถแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในมุมมองของกวี ซึ่งเป็นบุคคลในสังคม เช่น บทความของ ปฐมพงษ์ สุขเล็ก[1] เรื่อง “โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี” วรรณคดีในฐานะเอกสารประวัติศาสตร์ : พระราชประวัติในมุมมองราชสำนักสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่แสดงให้เห็นว่า วรรณคดียอพระเกียรติแม้จะไม่ได้มีจุดประสงค์มุ่งเน้นการนำเสนอข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ แต่สิ่งที่เป็นสาระสำคัญคือ “ความรู้สึกนึกคิด” ของบุคคลที่มีต่อพระมหากษัตริย์ โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงสามารถสะท้อนความคิดเรื่องความเป็นกษัตริย์ในมุมมองราชสำนักสมเด็จพระเจ้าตากสิน

จากการศึกษาความเปรียบในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ของปราโมทย์ สกุลรักความสุข พบว่า “ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีความงดงามไพเราะในแง่วรรณศิลป์ ทรงไว้ซึ่งคุณค่าทางความรู้ทางประวัติศาสตร์มีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม” [2]

นอกจากนี้วรรณกรรมยอพระเกียรติยังแสดงให้เห็นแนวความคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในลักษณะต่างๆ ที่สอดคล้องกับลักษณะการปกครองและบริบทของสังคม เช่น การเปรียบพระมหากษัตริย์ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ว่าเป็นเทพเจ้า พระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ เป็นต้น ดังคำอธิบายที่ว่า

> แนวคิดในการเทียบเคียงพระมหากษัตริย์ให้ทรงเป็นดังพระพุทธเจ้า พุทธางกูร หรือเทพเจ้า ล้วนเกิดขึ้นตามปัจจัยทางอิทธิพลของความเชื่อและศาสนาที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย แต่ถึงกระนั้นก็สามารถกล่าวได้ว่า วรรณคดียอพระเกียรติเป็นประจักษ์พยานของการสืบทอดแนวคิดอันแสดงถึงพระราชฐานะของพระมหากษัตริย์ที่สูงส่งกว่าบุคคลสามัญตามคติของเทวราชาหรือสมมุติเทพที่ค้ำจุนระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในอาณาจักรทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม แนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้มีบุญญาธิการ พระบรมเดชานุภาพ พระปรีชาสามารถ และทรงเป็นผู้มีพระคุณในวรรณคดียอพระเกียรติตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงก็ยังคงปรากฏชัดไม่เปลี่ยนแปลง[3]

---

[1] ปฐมพงษ์ สุขเล็ก. (2558). “โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี” วรรณคดีในฐานะเอกสารประวัติศาสตร์ : พระราชประวัติในมุมมองราชสำนักสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช. *ศิลปวัฒนธรรม*. ปีที่ 36 ฉบับที่ 3 มกราคม 2558. หน้า 75-87.

[2] ปราโมทย์ สกุลรักความสุข. (2554). *ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. หน้า 166.

[3] แหล่งเดิม หน้า 167.

ปัจจุบันแม้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย วรรณกรรมยอพระเกียรติก็ยังคงไว้ซึ่งคุณค่าและบทบาทที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมยอพระเกียรติที่มีรูปแบบเป็นกวีนิพนธ์ขนาดสั้น หรือ “บทอาศิรวาท” ที่เผยแพร่ในสื่อต่างๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันฉัตรมงคล เป็นต้น บทอาศิรวาทจึงจัดเป็นวรรณกรรมยอพระเกียรติยุคใหม่ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับคนไทยในสังคมได้เป็นอย่างดีเช่นเดียวกับวรรณกรรมยอพระเกียรติที่มีมาแต่เดิม ดังคำอธิบายของธานีรัตน์ จัตุทะศรี ที่ศึกษาบทอาศิรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ตอนหนึ่งว่า

> บทอาศิรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถนับเป็นวรรณกรรมยอพระเกียรติยุคใหม่ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชน และทำให้เห็นว่าประเทศชาติบ้านเมืองจะมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือประชาธิปไตยก็ตาม การแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีของประชาชนผ่านวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติก็ยังคงมีอยู่ให้เห็นอย่างไม่ขาดสาย แสดงให้เห็นความเป็นชาติที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนอย่างเด่นชัด[1]

นับแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ครองสิริราชสมบัติ เมื่อ พ.ศ. 2489 จนสิ้นสุดรัชสมัยในวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 มีบทอาศิรวาทปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม และวันฉัตรมงคล วันที่ 5 พฤษภาคม ของทุกปีอย่างต่อเนื่อง แสดงเห็นถึงคุณค่าและบทบาทของบทอาศิรวาทในการเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ตลอดจนเป็นการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานแก่พสกนิกรตลอดรัชสมัย สอดคล้องกับคำกล่าวของ เก๋ แดงสกุล ที่ว่า

> ในรัชกาลปัจจุบัน ประชาชนชาวไทยยังคงประพันธ์วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ... ทรงมีพระเกียรติคุณอันดีงามปรากฏให้เห็นเด่นชัดแก่สายตาของประชาชนชาวไทยเสมอมา ประชาชนต่างจงรักภักดี เคารพศรัทธาซาบซึ้งและประทับใจในพระเกียรติคุณ ... จึงได้สร้างสรรค์วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติขึ้นมาในหลายโอกาส เช่น วันคล้ายวันพระราชสมภพ ... นับว่าการที่ประชาชนแต่งวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติขึ้นมานั้นได้แสดงให้เห็นถึงความผูกพันอันลึกซึ้ง ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนในสังคมปัจจุบันได้อย่างดี[2]

---

[1] ธานีรัตน์ จัตุทะศรี. บทอาศิรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ : ภาพของพระราชินีในอุดมคติ. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*. ปีที่ 21 ธันวาคม 2547. หน้า 1-26.

[2] เก๋ แดงสกุล. (2558). *ราชสุดาอาศิรพาทพิสิฐ แนวคิดเรื่องขัตติยนารีและกลวิธีการใช้คำประพันธ์ในกวีนิพนธ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*. หน้า 2.

ผู้วิจัยพบความน่าสนใจในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในฐานะวรรณกรรมยอพระเกียรติยุคใหม่ที่ผู้ประพันธ์บางคนนำเสนอเนื้อหาเพื่อแสดงพระเกียรติคุณพระมหากษัตริย์อย่างไม่เคยปรากฏในวรรณกรรมยอพระเกียรติในยุคสมัยก่อนหน้านี้ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ตั้งกระทะซนไฟเจียวไข่เสร็จ ข้าวสะเด็ดดงไฟจนได้ที่
แกก็จัดสำรับวางทัพพี สไบสีขาวพาดลาดไหล่รอง
ที่ร่มลานร้านน้ำมะขามเทศ สว่างสีสุริเยศพิเศษส่อง
จับจีวรอ่อนลออเหมือนทอทอง ยายประคองขันข้าวอยู่พราวพร้อม
ขอจงทรงพระเจริญ...จำเริญเถิด บุญประเสริฐยิ่งแล้วพระแก้วกล่อม
ได้อยู่ถึงวันเฉลิมพระเจิมจอม ทูลกระหม่อมของยาย...ถวายพระพร

(ทูลกระหม่อมของยาย ประพันธ์โดย เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)[1]

บทประพันธ์ข้างต้นกวีนำเสนอเนื้อหาการยอพระเกียรติผ่านพฤติกรรมของหญิงชราชาวบ้านที่ปรุงอาหารอย่างพิถีพิถันเพื่อนำไปใส่บาตร ถวายเป็นพระราชกุศลแด่รัชกาลที่ 9 เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันของประชาชนที่มีต่อพระมหากษัตริย์ โดยกวีใช้คำที่แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเช่นบุคคลในครอบครัว หรือมิได้ทรงเป็นอื่นในความคิดของประชาชน กล่าวคือกวีใช้คำว่า “จำเริญเถิด” ที่แสดงถึงการอวยพรของผู้สูงอายุที่มีต่อผู้มีอายุน้อยกว่า และ “ทูลกระหม่อมของยาย” ที่แสดงความใกล้ชิดรักใคร่พระองค์เช่นเดียวกับบุคคลในครอบครัว นอกจากนี้กวีแสดงการยอพระเกียรติพระองค์ด้วยคำประพันธ์ที่ว่า “บุญประเสริฐยิ่งแล้วพระแก้วกล่อม ได้อยู่ถึงวันเฉลิมพระเจิมจอม” สะท้อนให้เห็นถึงความคิดของ “ยาย” ในฐานะประชาชนผู้หนึ่งที่สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และปลาบปลื้มใจที่ตนมีอายุได้อยู่ถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ลักษณะของบทอาศิรวาทดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษา การปรับเปลี่ยนด้านเนื้อหาและศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช : ความสอดคล้องกับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงของสังคม ของธงชัย ดิษโส ที่อธิบายถึงเนื้อหาและศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เปลี่ยนแปลงไปจากวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติซึ่งมีมาแต่อดีต ว่า

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 98.

> การปรับเปลี่ยนในด้านเนื้อหา และศิลปะการใช้ภาษา ... เกิดจากการที่ผู้แต่งได้รับแรงบันดาลใจสำคัญจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับพระองค์ เช่น พระราชจริยวัตร พระราชธรรม พระอัจฉริยภาพ พระราชกรณียกิจ ฯลฯ ให้สอดคล้องกับยุคสมัย และการเปลี่ยนแปลงของสังคม ส่งผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์มิได้ปรากฏภาพลักษณ์แบบอุดมคติที่สูงส่งอยู่ไกลเกินเอื้อมอีกต่อไป เพราะภาพลักษณ์แห่งความเป็นจริงของสถาบันพระมหากษัตริย์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช คือการเป็นหลักที่พึ่งของประชาชนอย่างแท้จริง และทรงนำพาประชาชนและประเทศชาติไปสู่ความวัฒนาผาสุกท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคสมัยปัจจุบันได้อย่างสุขุมคัมภีรภาพ[1]

แรงบันดาลใจและความประทับใจของผู้ประพันธ์ที่ได้รับรู้ถึงพระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงทุ่มเทกำลังพระวรกายเพื่อประโยชน์สุขของอาณาประชาราษฎร ดังพระปฐมบรมราชโองการที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” [2] ก่อให้เกิดสร้างสรรค์บทอาศิรวาทที่ถ่ายทอดเนื้อหาที่มีคุณค่าอันเกี่ยวเนื่องในพระองค์ในมิติต่างๆ ตลอดจนแสดงแนวคิดของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้เป็นอย่างดี ดังบทอาศิรวาทของทวีสุข ทองถาวร ที่กล่าวถึงพระราชภาระ และพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ความตอนหนึ่งว่า

พระเจ้าอยู่หัวของเหล่าข้าฯ แจ้งแล้วภาระพระองค์ทรงเหนื่อยหนัก
เสมือนพ่อลูกมากเลี้ยงยากนัก แต่พระพักตร์ ธ ยังพิมพ์ยิ้มเยี่ยมเยือน
(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย ทวีสุข ทองถาวร)[3]

จากความข้างต้นสะท้อนให้เห็นแนวความคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยที่ว่าพระมหากษัตรย์ทรงเป็นเหมือนพ่อผู้ดูแลลูก ซึ่งแม้พระองค์จะทรงงานหนักเพียงใดก็ทรงมีพระราชอัธยาศัยที่ดีต่อพสกนิกรอยู่เสมอ นอกจากแสดงให้เห็นถึงความเป็นพ่อของพระองค์แล้วบทประพันธ์ดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงพระราชจริยวัตรและพระบุคลิกภาพที่อ่อนโยนของพระองค์อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า บทอาศิรวาทในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีการกล่าวถึงพระบุคลิกภาพของพระมหากษัตริย์อย่างตรงไปตรงมา หรือใช้ความเปรียบ

---

[1] ธงชัย ดิษโส. (2547, กรกฎาคม-ธันวาคม). การปรับเปลี่ยนด้านเนื้อหาและศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช : ความสอดคล้องกับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงของสังคม. วารสารศิลปศาสตร์ คณะศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ปีที่4(2): 34.

[2] กรมศิลปากร. (2556). *จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 เล่ม 1*. หน้า 10.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 69.

กับสิ่งธรรมดาสามัญเพื่อยอพระเกียรติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนอย่างเด่นชัดแต่คงไว้ซึ่งความจงรักภักดีอย่างสูงสุด ดังบทประพันธ์ที่ว่า

พระผ่านฟ้า พระชนมายุเป็นอันลือกันได้
ทรงพระโฉมเลิศลบภพไตร ทั้งหนุ่มน้อยหนุ่มใหญ่ไม่เปรียบปาน
ทรงชนะความชราจะหาไหน วันเดือนปีผ่านไปไร้แก่นสาร
เหมือนน้ำไหลผ่านไปใต้สะพาน ไม่พ้องพานบาทยุคลให้หม่นมัว
ชนะใดไหนจะเท่าชนะเลิศ แสนประเสริฐชนะใจคนไทยทั่ว
ถามคนไทยไหนก็น้อมยอมมอบตัว แด่พระเจ้าอยู่หัวองค์เดียวเอย

(ถวายพระพร ประพันธ์โดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช)[1]

บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในสังคมไทยตลอดระยะเวลา 70 ปีแห่งรัชสมัยเป็นเครื่องยืนยันและประจักษ์พยานที่แสดงให้เห็นถึงสัมพันธ์ในมิติต่างๆ ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และพสกนิกรชาวไทยได้เป็นอย่างดี ดังที่ ธงชัย ดิษโส อธิบายถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้ประพันธ์สร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ว่า

> ด้วยความรู้สึกผูกพัน ความจงรักภักดี และความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ปวงพสกนิกรชาวไทยมีต่อพระองค์นี้เองเป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่ทำให้พสกนิกรชาวไทย องค์กร และหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนประพันธ์วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเป็นราชสดุดีและเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระองค์[2]

ดังกล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีคุณค่าในการแสดงเนื้อหาและเรื่องราวที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์และสังคมไทยตลอดจนมีบทบาทในการสืบสานสร้างสรรค์ศิลปะการประพันธ์ของบทอาศิรวาท เหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาคุณค่าด้านเนื้อหาและบทบาทของบทอาศิรวาทดังกล่าว ทั้งในฐานะสื่อแสดงความจงรักภักดี และบทบาทในการสืบสรรค์วรรณศิลป์ของบทอาศิรวาทอันจะแสดงให้เห็นถึงการมีศิลปวัฒนธรรมในการถวายพระพรชัยมงคลของคนไทย

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 107.

[2] ธงชัย ดิษโส. (2547, กรกฎาคม-ธันวาคม). การปรับเปลี่ยนด้านเนื้อหาและศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช : ความสอดคล้องกับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงของสังคม. วารสารศิลปศาสตร์ คณะศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ปีที่4(2): 3.

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะสื่อแสดงความจงรักภักดี และบทบาทในการสืบสรรค์วรรณศิลป์

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษานี้ทำให้เห็นถึงคุณค่าด้านเนื้อหาและบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณกรรมยอพระเกียรติประเภทบทอาศิรวาท และเป็นประโยชน์ต่อผู้สร้างสรรค์บทอาศิรวาทสำหรับเผยแพร่ในสื่อต่างๆ ในแง่ของการสืบสรรค์ศิลปวัฒนธรรมการถวายพระพรชัยมงคล

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ตลอดรัชสมัย ตั้งแต่ พ.ศ.2489 - 2559 จำนวน 152 สำนวน จากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ดังนี้

1. หนังสือนวมินทราศิรวาท จัดทำโดย กระทรวงวัฒนธรรมและมูลนิธิศิลปินแห่งชาติ ที่รวบรวมบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาและวันฉัตรมงคล ของทุกปีนับแต่ พ.ศ. 2489 - 2549 รวมจำนวนบทอาศิรวาททั้งสิ้น 112 สำนวน

2. นิตยสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสต่างๆ อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 10 ปี ก่อนสิ้นรัชสมัย คือ ระหว่างพ.ศ. 2550 - 2559 และปรากฏชื่อผู้แต่ง ได้แก่ ดิฉัน ศิลปวัฒนธรรม สกุลไทย และอนุสาร อสท รวมจำนวนบทอาศิรวาททั้งสิ้น 40 สำนวน

นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณค่า หมายถึง ประโยชน์จากเนื้อหาของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในการให้ความรู้ การแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระองค์ ตลอดจนการบันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย

บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะสื่อแสดงความจงรักภักดีและการสืบสรรค์วรรณศิลป์

บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช หมายถึง บทร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติคุณและถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เนื่องในโอกาสต่างๆ ตลอดรัชสมัยนับตั้งแต่ พ.ศ. 2489 - 2559 ที่ปรากฏในหนังสือ นวมินทราศิรวาท และนิตยสารที่เผยแพร่ใน พ.ศ. 2550 - 2559 ได้แก่ ดิฉัน ศิลปวัฒนธรรม สกุลไทย และอนุสาร อสท

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1. รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย บทอาศิรวาทในฐานะวรรณกรรมยอพระเกียรติ ความสัมพันธ์ระหว่างระบอบการปกครองกับวรรณกรรมยอพระเกียรติ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรมกับสังคม
2. ศึกษาวิเคราะห์บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชด้านคุณค่าและบทบาทตามแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรมและสังคม
3. นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณาวิเคราะห์

บทที่ 2
พระมหากษัตริย์และบทอาศิรวาท

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและผู้ปกครองสูงสุดมาโดยตลอดนับแต่กรุงสุโขทัยจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ จนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 พระราชอำนาจและพระราชฐานะของพระมหากษัตริย์ที่มีมาแต่เดิมได้ปรับเปลี่ยนไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ แม้กระนั้นสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ยังคงเป็นสถาบันหลักของชาติไทยมาโดยตลอด ด้วยเป็นสถาบันที่ยังประโยชน์และความสุขสงบแก่ประเทศก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และราษฎรที่หยั่งรากฝังลึกในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน กวีผู้มีความสามารถในฐานะราษฎรที่ได้ประจักษ์ในพระราชกรณียกิจ พระราชจริยวัตรและพระมหากรุณาธิคุณต่างๆ จึงได้แสดงความจงรักภักดีและเทิดทูนพระมหากษัตริย์โดยการแต่งบทประพันธ์สรรเสริญและยอพระเกียรติคุณให้เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนยิ่งขึ้นนับแต่อดีตเป็นต้นมา แม้บริบททางการเมืองการปกครองจะมีผลต่อพระราชอำนาจที่แปรเปลี่ยนไป แต่วรรณกรรมยอพระเกียรติก็ยังทรงไว้ซึ่งคุณค่าทั้งในด้านเนื้อหา รวมทั้งบทบาทในฐานะสื่อแสดงความจงรักภักดีด้วยการสรรเสริญพระเกียรติคุณให้ปรากฏอย่างกว้างขวางชัดเจนจนถึงปัจจุบัน

เพื่อเป็นการขยายความคิดและให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการศึกษาคุณค่าและบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในบทต่อๆ ไป ผู้วิจัยจึงจะได้นำเสนอความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และบทอาศิรวาทในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. สถาบันพระมหากษัตริย์ไทย
2. บทอาศิรวาทในฐานะวรรณกรรมยอพระเกียรติ
3. ความสัมพันธ์ระหว่างระบอบการปกครองกับวรรณกรรมยอพระเกียรติ
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรมกับสังคม

1. สถาบันพระมหากษัตริย์ไทย

ตามบันทึกทางประวัติศาสตร์ของราชอาณาจักรไทยเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น พบว่า สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่มีความสำคัญและปรากฏในสังคมมาโดยตลอดนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังที่ วรพร ภู่พงศ์พันธุ์ กล่าวไว้ว่า “สถาบันกษัตริย์ดำรงอยู่กับดินแดนไทยมาเนิ่นนานนับตั้งแต่สมัยทวารวดีจนถึงปัจจุบัน เป็นสถาบันการเมืองแรกในสังคมไทย”[1] ความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมกับสถาบันพระมหากษัตริย์จึงมีความสัมพันธ์ในลักษณะ “ศูนย์รวมใจ” หรือ

[1] วรพร ภู่พงศ์พันธุ์. (2555). *สถาบันกษัตริย์ในกฎมณเทียรบาล*. คำนำ.

“จิตวิญญาณประชาชาติ” นอกเหนือจากเป็นสถาบันทางการเมืองดังกล่าวมาข้างต้น ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในข้อนี้ กิตติศักดิ์ ปรกติ ได้อธิบายไว้ว่า

> ในบรรดาสถาบันทางการเมืองการปกครองของไทยนั้น สถาบันที่ตกทอดมาเป็นเวลานานดำรงอยู่และมีวิวัฒนาการที่มีชีวิตชีวา มีพลังทางสังคม และเป็นที่ยอมรับหรือยึดมั่นในฐานะเป็นที่พึ่งร่วมกันของคนไทย ทั้งในแง่ที่เป็นเอกลักษณ์เกียรติศักดิ์และความรู้สึกร่วมชะตากรรมของคนในชาติทั้งในอดีต ในปัจจุบันและเป็นที่คาดหวังในอนาคตก็คือ “สถาบันพระมหากษัตริย์” จนมีผู้กล่าวเสมอว่าสถาบันนี้เป็นสถาบันที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกันของคนในชาติ หรือหากจะพิเคราะห์ในแง่ทฤษฎีกฎหมายของสำนักประวัติศาสตร์ (Historical School of Law) ก็คงจะต้องกล่าวว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของ Volksgeist หรือจิตวิญญาณประชาชาติของไทยนั่นเอง[1]

คำกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับความคิดเรื่องความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมไทยที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

> สังคมไทยเป็นสังคมไม่เคยไร้กษัตริย์ ตั้งแต่โบราณกาลลงมา ไม่ว่าคนไทยจะไปตั้งรกรากสร้างบ้านสร้างเมืองลงที่ไหน บ้านเมืองของคนไทยนั้นก็จะต้องมีกษัตริย์ขึ้น ในยามที่บ้านเมืองมียุคเข็ญ องค์พระมหากษัตริย์นั้นว่างลง ก็จะต้องมีคนคิดกอบกู้สถาบันพระมหากษัตริย์ให้กลับฟื้นฟูขึ้นมาด้วยการปราบดาภิเษกตั้งวงศ์กษัตริย์ขึ้น ให้สืบสถาบันพระมหากษัตริย์ต่อไป มิให้ขาดได้
>
> ทั้งนี้น่าจะเป็นเพราะเหตุว่าคนไทยแลเห็นความจำเป็นแห่งสถาบัน พระมหากษัตริย์ที่มีต่อชีวิตของสังคมและต่อการสืบทอดวัฒนธรรมไทย ความจำเป็นนี้ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทย ทำให้สังคมนั้นมีวิญญาณมีเอกลักษณ์ของตนเองแตกต่างจากสังคมอื่น เพราะสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยนั้นมีลักษณะแตกต่างกว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมอื่นๆ อยู่มาก[2]

ความจำเป็นและความสัมพันธ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์กับคนในสังคมไทยนั้นจึงมีลักษณะ “เป็นจิตวิญญาณ” คือ เป็นสิ่งสำคัญและเป็นหนึ่งเดียวกับชีวิต ดังปรากฏความสำคัญนี้ในรามเกียรติ์ บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ความว่า

---

[1] กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2552). สถานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งสืบทอดมาจากจารีตประเพณีและบทบัญญัติแห่งกฎหมาย: กรณียึดอำนาจการปกครองหรือวิกฤตการเมือง. *รวมบทความวิชาการ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี*. หน้า 73.

[2] คึกฤทธิ์ ปราโมช,ม.ร.ว.. (2525). สถาบันพระมหากษัตริย์. *ลักษณะไทย เล่ม 1*. หน้า 24.

อันพระนครทั้งหลาย	ก็เหมือนกับกายสังขาร
กษัตริย์คือจิตวิญญาณ	**เป็นประธานแห่งร่างอินทรีย์**
มือเบื้องซ้ายขวาคือสามนต์	บาทาคือพลทั้งสี่
อาการพร้อมสามสิบสองมี	ดั่งนี้จึงเรียกว่ารูปกาย
ฝ่ายฝูงอาณาประชาราษฎร์	คือศาสตราวุธทั้งหลาย
ถึงผู้นั้นประเสริฐเลิศชาย	**แม้นจิตจากกายก็บรรลัย**[1]

นอกจากนี้ “คำเรียกพระมหากษัตริย์”[2] ของคนไทยยังสะท้อนให้เห็นถึงพระราชภาระและความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรได้ในมิติต่างๆ โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

“พระเจ้าอยู่หัว” คำนี้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาใช้ พระพุทธเจ้าอยู่หัว แต่จะใช้อย่างไรก็ตาม ศัพท์นี้มีความหมายในทางที่องค์พระมหากษัตริย์เป็นพระผู้เป็นเจ้า เป็นที่เคารพสูงสุดเสมือนกับว่าประทับอยู่บนหัวของคนทุกคน

“พระเจ้าแผ่นดิน” คำนี้หมายความว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งประเทศ พระองค์ทรงมีพระราชภาระอันเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดิน หากเกิดภัยพิบัติ ทำการกสิกรรมไม่ได้ผลบริบูรณ์ก็เป็นพระราชภาระที่จะต้องคอยป้องกันแก้ไขเพื่อให้แผ่นดินอุดมสมบูรณ์อยู่เป็นนิจ

“พระธรรมราชา” แม้ว่าศัพท์นี้มิใช่ศัพท์ที่แพร่หลาย แต่ก็พบเห็นในหนังสือเก่าๆ หรืออยู่ในสร้อยพระนามอยู่เสมอ ศัพท์นี้หมายความว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้รักษาธรรมและปฏิบัติธรรมด้วยการอยู่ในศีลธรรม เพราะพระองค์ทรงเป็นต้นเค้าแห่งความยุติธรรม คือ เป็นอำนาจตระลาการอันสูงสุดในการตัดสินคดีความและทรงเป็นผู้ชี้ขาดในปัญหาทางกฎหมาย

“พระมหากษัตริย์” แปลว่านักรบที่ยิ่งใหญ่ คือ ทรงเป็นจอมทัพเมื่อบ้านเมืองมีศึกสงครามและมีความจำเป็นที่จะต้องป้องกันประเทศ ในประวัติศาสตร์ไทยปรากฏว่ามีพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจนี้อย่างสมบูรณ์

“เจ้าชีวิต” มีความหมายว่าพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะประหารชีวิตคนได้ ไม่มีบุคคลใดหรือองค์กรใดในประเทศที่มีอำนาจนี้ ในสมัยหนึ่งการประหารชีวิตคนต้องทำโดยพระบรมราชโองการ ทุกวันนี้การประหารชีวิตกระทำโดยคำพิพากษาของศาล แต่ศาลก็พิพากษาความในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์

“ในหลวง” หมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ทรงบังคับบัญชาราชการของประเทศ ทรงไว้ซึ่งอำนาจบริหารสูงสุด ทรงบริหารราชการด้วยพระองค์เองในฐานะหัวหน้ารัฐบาลและทรงบังคับบัญชาข้าราชการทั้งปวง

---

[1] พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระบาทสมเด็จพระ. (2553). *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เล่ม 2*. หน้า 63.

[2] คึกฤทธิ์ ปราโมช,ม.ร.ว.. (2525). สถาบันพระมหากษัตริย์. *ลักษณะไทย เล่ม 1*. หน้า 39-40.

จากคำเรียกพระมหากษัตริย์ข้างต้นย่อมเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงพระราชฐานะและบทบาทหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นผู้นำสูงสุดหรือพระประมุขซึ่งสัมพันธ์กับแนวความคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และลักษณะการปกครองในแบบต่างๆ ของไทย ตลอดระยะเวลานับแต่กรุงสุโขทัยถึงกรุงรัตนโกสินทร์สถานภาพของพระมหากษัตริย์ไทยจึงมีลักษณะที่แต่งต่างกัน ได้แก่ ทรงเป็นบิดาของประชาชน ทรงเป็นเทวราชา และทรงเป็นธรรมราชาหรือพุทธราชา ดังจะสามารถอธิบายถึงแนวความคิดและสถานภาพของพระมหากษัตริย์ได้ตามรูปแบบการปกครองที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

1.1 พระมหากษัตริย์ในระบอบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก

พระมหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัยมีพระราชฐานะเป็นเหมือนพ่อหรือหัวหน้าครอบครัวที่ดูแลบุตร คือ ราษฎร ความใกล้ชิดดังกล่าวยังผลให้เกิดความใกล้ชิดระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชน ดังปรากฏในหลักศิลาจารึก หลักที่ 1 สุโขทัย ที่ว่า “ปากประตูมีกระดิ่งอันณึ่งแขวนไว้หั้น ไร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวเถิงเจ้าเถิงขุนบ่ไร้ไปลั่นกะดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้”[1] สอดคล้องกับคำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะสังคมที่มีผลต่อรูปแบบการปกครองและพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์ในช่วงแรกของกรุงสุโขทัยว่า

> ลักษณะสังคมสมัยแรกของสุโขทัยเป็นสังคมขนาดไม่ใหญ่โตนักผู้ปกครองหรือพ่อขุนและประชาชนเมืองสุโขทัยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันเรียบง่ายไม่ซับซ้อน พ่อขุนปฏิบัติตนและปกครองบ้านเมืองเหมือนพ่อปกครองลูก คอยดูแลประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุขในทุกด้านอาจกล่าวได้ว่าลักษณะทางสังคม และการเมืองการปกครองของสุโขทัยตอนต้นมีลักษณะผสมของความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเครือญาติ และความสัมพันธ์อันเกิดจากการใช้อำนาจการจัดการปกครองแว่นแคว้น พ่อขุนจึงไม่มีลักษณะที่แสดงความเป็นพระมหากษัตริย์อย่างเต็มที่
>
> ต่อมาภายหลังจึงปรากฏว่าพ่อขุนทรงมีฐานะเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระราชอำนาจสูงที่สุดและเด็ดขาดเหนือประชาชน[2]

การปกครองแบบพ่อปกครองลูก หรือ “การปกครองระบอบปิตุราชาธิปไตย”[3] มีความหมายว่า ราชาหรือองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของและผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในฐานะผู้ปกครอง ทั้งนี้ในการใช้อำนาจดังกล่าวนั้นพระมหากษัตริย์ทรงปกครองราษฎรประดุจบิดา หรือ

---

[1] กรมศิลปากร. (2547). *ศิลาจารึก หลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง*. หน้า 20.

[2] สมชาย น้อยฉ่ำ. (2556). *การเมืองการปกครองไทย*. หน้า 5.

[3] วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน. (2552). หน่วยที่1 แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองไทย. *เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย*. หน้า 26.

พ่อกับลูก ซึ่งลักษณะการปกครองดังกล่าวสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ[1] ทรงอธิบายไว้โดยสรุปได้ว่า พระเจ้าแผ่นดินเป็นบิดาประชาชน ลักษณะการปกครองยึดสกุลเป็นคติบิดาปกครองครัวเรือน หลายครัวเรือนรวมกันเป็นบ้านอยู่ในความปกครองของพ่อบ้าน ผู้อยู่ในปกครองเรียกว่า ลูกบ้าน หลายบ้านรวมเป็นเมือง มีผู้ปกครองที่เรียกว่าพ่อเมือง หลายเมืองรวมกันเป็นประเทศอยู่ในปกครองของพ่อขุน

เมื่อพิจารณาคำเรียกพระราชาผู้ปกครองอาณาจักรสุโขทัยพบคำว่า พ่อขุน เช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนบานเมือง และพ่อขุนรามคำแหง เป็นต้น อันแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดของประชาชนกับผู้ปกครองเป็นเสมือนญาติพี่น้องหรือบุคคลในครอบครัวเดียวกัน เป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก (Patriarchal Family)[2]

อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาของการปกครองแบบพ่อปกครองลูกนั้นพระมหากษัตริย์ก็ยังทรงไว้ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการปกครองอาณาจักร “ซึ่งในทางปฏิบัติได้มีผลดีต่อการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับผู้ปกครองได้ทางหนึ่ง”[3] ต่อมาในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่1 (ลิไท) ได้พระราชนิพนธ์ ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งมีผลต่อการเผยแพร่แนวคิดทางพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นในสังคมและการเมืองการปกครอง ดังปรากฏการเฉลิมพระนามพระมหากษัตริย์สี่พระองค์สุดท้ายของสุโขทัยว่า “มหาธรรมราชา”[4]

โดยสรุปพระราชฐานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในช่วงต้นของกรุงสุโขทัยทรงดำรงพระองค์ในฐานะผู้ปกครองสูงสุดของอาณาจักร โดยทรงดูแลและบริหารงานแผ่นดินอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง มีการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ในการปกครองจนสามารถกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะการเมืองการปกครองแบบ “ปิตุราชาธิปไตยผสมผสานกับหลักปฏิบัติแบบธรรมราชา”[5] จนเมื่ออาณาจักรขยายกว้างขวางขึ้นพระราชฐานะของพระมหากษัตริย์ก็ได้ปรับเปลี่ยนไป

---

[1] ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2494). ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ. *ชุมนุมพระนิพนธ์*. หน้า 15-18.

[2] ศิริพร สุเมธารัตน์. (2553). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์*. หน้า 146-156.

[3] วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน. (2552). หน่วยที่1 แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองไทย. *เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย*. หน้า 27.

[4] พระมหากษัตริย์ 4 พระองค์สุดท้ายของสุโขทัย ได้แก่ พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท), พระมหาธรรมราชาที่ 2 (ลือไท), พระมหาธรรมราชาที่ 3 (ไสลือไท) และพระมหาธรรมราชที่ 4 (บรมปาล)

[5] วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน. (2552). หน่วยที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองไทย. *เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย*. หน้า 27.

1.2 พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ในช่วงปลายสมัยกรุงสุโขทัยสถานภาพของพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็น “พ่อ” ได้แปรเปลี่ยนเป็น “เทวราชา” ตามคติของศาสนาฮินดู สาเหตุที่ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าว คือ เพื่อเพิ่มพระราชอำนาจและพระบารมีให้แก่องค์พระมหากษัตริย์ที่ต้องปกครองอาณาจักรและประชากรที่ขยายเพิ่มมากขึ้น ดังที่ ศิริพร สุมเธารัตน์ อธิบายไว้ว่า

> ปลายสมัยกรุงสุโขทัยสภาพบ้านเมืองมีการขยายอาณาจักรกว้างขวางมากขึ้น ผู้นำจำต้องมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองดูแลเพื่อสร้างความสงบสุข สถานภาพเทวราชา ตามคติของพราหมณ์ฮินดูจึงถูกนำมาปรับใช้เพื่อเสริมบารมีให้แก่ผู้ปกครองอาณาจักร พระราชาจึงกลายเป็นเทพเจ้า หรือ สมมุติเทพ คือ ทรงเป็นเทพสมมุติจาก พระศิวะ หรือ พระนารายณ์ แล้วแต่ลัทธิไศวนิกาย หรือ ไวษณพนิกาย นอกจากนี้ทรงเป็น พระอินทร์ ซึ่งเป็นเทพสูงสุดหรือพระโพธิสัตว์ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ว่า พระอินทร์ทรงเป็นเทวกษัตริย์ ทำหน้าที่ปกครองสวรรค์และจักรวาล สถานภาพความเป็นเทวราชาปรากฏอย่างชัดเจนในสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังนามเทพเจ้าที่อยู่ในพระนามพระมหากษัตริย์ เช่น สมเด็จพระรามาธิบดี สมเด็จพระนเรศวร และสมเด็จพระนารายณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกฎเกณฑ์ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติที่กำหนดให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือบุคคลทั้งปวง[1]

ข้อปฏิบัติอันเกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์จึงมีระเบียบแบบแผนสะท้อนถึงแนวคิดความเป็น “เทวะ” อย่างชัดเจน กล่าวคือ ใช้คำราชาศัพท์ มีธรรมเนียมปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ที่แสดงถึงความเป็น “สมมติเทพ” ตลอดจนพระราชอำนาจในการปกครองสูงสุดที่มีแต่องค์พระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียวซึ่งเป็นพระราชอำนาจตามรูปแบบของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงมีสิทธิธรรมตามความคิดความเชื่อเรื่องการกำเนิดของสถาบันกษัตริย์ที่รับอิทธิพลทั้งจากคติพราหมณ์และพุทธ สอดคล้องกับคำอธิบายของ วรพร ภู่พงศ์พันธุ์[2] เกี่ยวกับพระราชสิทธิ์ของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยสรุปได้ว่า พระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองทรงตัดสินคดีความ จัดระเบียบสังคม โดยมีสิทธิธรรมรองรับทั้งสิ้น สิทธิธรรมดังกล่าวมีที่มาจากคติความเชื่อเรื่องกำเนิดของสถาบันกษัตริย์และกำเนิดของสังคมมนุษย์ ซึ่งได้รับอิทธิพลอุดมการณ์ทางการเมืองและการปกครองทั้งฝ่ายศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ

นอกจากนี้พบคติความเชื่อเรื่องพระชาติกำเนิดอันสูงส่งของพระมหากษัตริย์ตามความคิดของศาสนาฮินดูและพุทธ โดยเฉพาะในวรรณคดียอพระเกียรติในสมัยอยุธยาได้กล่าวถึงความคติความเชื่อดังกล่าวอย่างชัดเจน ดังร่ายที่ว่า

---

[1] ศิริพร สุเมธารัตน์. (2553). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์*. หน้า 146-156.

[2] วรพร ภู่พงศ์พันธุ์. (2555). *สถาบันกษัตริย์ในกฎมณเทียรบาล*. หน้า 27.

อาทิยุคขุกเข็ญ เป็นกรลีกรลำพรธรณิดล จลพิจลต่างต่าง พ่างจะขว้ำทั้งสี่หล้า ฟ้าทั้งหกพกหงาย รสายสยบภพมณฑล ในกษษนั้น บั้นพรหมพิษณุ อิศวรอดุลเดช เหตุบพิตรคิดกรุณา ประชาราษฎร อยยวจพินาศทังมูล สูญภพสบสิ่ง ธจึ่งแกล้งแสร้งสรวบ รวบเอาอัษเฎามูรรดิมามิศร ด้วยบพิตรเสร็จ ก็เสด็จมาอุบัติ ในกษัตรี[1]

จากความในยวนพ่ายโคลงดั้นข้างต้นกวีกล่าวถึงสาเหตุที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จพระราชสมภพและเสด็จขึ้นครองราชย์ว่า แต่เดิมโลกมีความลำบากทั้งผืนดินและสวรรค์ต่างเกิดความหายนะ พระพรหม พระนารายณ์และพระศิวะทรงเกรงว่าประชาราษฎรจะเดือดร้อน ทั้งสามพระองค์จึงรวบรวมร่างของพระองค์และเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่อีก 8 องค์ แล้วเสด็จลงมาอุบัติเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองกวีกล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าปราสาททองว่า พระองค์ทรงสืบเชื้อสายมาจากพระพุทธเจ้าเพื่อเสด็จมาบำรุงค้ำจุนพระพุทธศาสนา ความว่า

องค์**สรรเพชญพุทธางกูร** เสด็จมาค้ำหนุน
บรมพุทธศาสนา[2]

ด้านธรรมเนียมปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์นับว่าเป็นรูปธรรมที่แสดงออกจากความคิดเกี่ยวกับความเป็นเทพเจ้าของพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน กล่าวคือ มีการกำหนดข้อปฏิบัติและกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ เรียกว่า กฎมณเฑียรบาล ซึ่งหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวถึงข้อปฏิบัติเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่สะท้อนถึงความเป็นเทพเจ้า เช่น การเสด็จออกของพระมหากษัตริย์อันขั้นตอนพิธีที่สัมพันธ์กับคติเรื่องเทพเจ้าของฮินดู ดังนี้

การเสด็จออกนั้นก็ต้องทำให้เป็นพิธีใหญ่มีความศักดิ์ศิทธิ์เช่นเดียวกับพระเป็นเจ้ามาปรากฏพระองค์ พระมหากษัตริย์ต้องทรงเครื่องต้นภูษิตาภรณ์และทรงพระมหาพิชัยมงกุฎหรือพระชฎาทำให้พระองค์มีความงดงามเปล่งปลั่งเหมือนพระเป็นเจ้าในความคิดของมนุษย์ ต้องประทับบนพระที่นั่งหรือราชบัลลังก์ซึ่งตั้งอยู่บนที่สูงและจำหลักให้เหมือนเขาพระสุเมรุอันเป็นที่สิงสถิตของพระเป็นเจ้า มีม่านทองกั้นไว้ข้างหน้า เมื่อได้เวลาเสด็จออกก็จะเผยพระวิสูตรและประโคมด้วยสังข์และบัณเฑาะว์ ตลอดจนฆ้องกลองแตรและเครื่องดุริยะดนตรีอื่นๆ สังข์นั้นพราหมณ์เป่าเพื่ออัญเชิญพระนารายณ์ผู้ซึ่งบรรทมอยู่เหนือเกษียรสมุทร ส่วนบัณเฑาะว์นั้นพราหมณ์แกว่งเพื่อเชิญพระอิศวรในฐานะพระนาฏราชทรงฟ้อนรำอยู่ในจังหวะซึ่งทำให้ความเคลื่อนไหวต่างๆ ของ

[1] กรมศิลปากร. (2540). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1*. หน้า 331.

[2] กรมศิลปากร. (2545). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3*. หน้า 29.

> ธรรมชาติเป็นไปได้ เมื่อพระวิสูตรปิดแล้วและสุดเสียงประโคมแล้ว ผู้ที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทจะต้องถวายบังคมสามคาบแล้วหมอบเฝ้า[1]

ความเป็นเทวราชาดังกล่าวนี้จึงส่งผลให้เกิดความเกรงกลัวในอำนาจเหนือธรรมชาติที่จะเกิดขึ้นหากบุคคลโดยทั่วไปไม่ปฏิบัติตนต่อพระมหากษัตริย์ตามกฎมณเฑียรบาลกำหนดไว้ เช่น ห้ามมิให้จับต้องพระมหากษัตริย์โดยเด็ดขาด เป็นต้น กฎเกณฑ์เหล่านี้ล้วนเชื่อมโยงกับความคิดเรื่องเทพเจ้าเพื่ออธิบายเหตุผลแห่งการปฏิบัติ ดังที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช อธิบายถึงคติความเชื่อดังกล่าวไว้ ดังนี้

> คนโบราณนั้นถือว่าพระเป็นเจ้ามีรัศมีอันเปล่งปลั่งและมีความร้อนที่อาจเป็นอันตรายต่อมนุษย์ ด้วยเหตุนี้องค์พระมหากษัตริย์ซึ่งทรงอยู่ในฐานะเทวราชจึงเป็นที่เกรงขามเนื่องจากความร้อนแรงนี้ และได้เกิดกฎเกณฑ์ต่างๆ เนื่องจากความกลัวนี้หลายประการ
>
> ประการแรกคือห้ามจับต้ององค์พระมหากษัตริย์โดยเด็ดขาด ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของพระองค์เพราะถือว่าเป็นของร้อน อาจทำให้เกิดอันตรายได้ ข้อห้ามนี้ถือกันเคร่งครัดจนปรากฏในกฎมณเฑียรบาลว่า เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินโดยเรือพระที่นั่งจะต้องมีมะพร้าวห้าวผูกไว้เป็นคู่ๆ ในที่ต่างๆ ของเรือ หากเรือพระที่นั่งล่มลงจะต้องโยนมะพร้าวห้าวไปถวายให้ทรงเกาะ ห้ามผู้ใดว่ายน้ำเข้าไปแตะต้องพระองค์เป็นอันขาด ...
>
> ... พระราชสรีระของพระมหากษัตริย์ทุกส่วน เช่น เส้นพระเจ้าหรือพระนขานั้นก็เป็นของศักดิ์สิทธิ์และร้อนแรงเช่นเดียวกัน หากตกต้องลงถึงแผ่นดินก็จะทำให้แผ่นดินแห้งแล้ง เพาะปลูกสิ่งใดไม่ขึ้นเป็นความเดือดร้อนแก่คนทั่วไป จึงต้องมีเจ้าพนักงานคอยเก็บไว้ในที่มิดชิดมิให้ตกลงมาได้
>
> การมองพระองค์พระมหากษัตริย์นั้นก็ต้องห้ามเช่นเดียวกัน แม้หมอบเฝ้าอยู่ในระยะใกล้ผู้เฝ้าก็ต้องเบือนหน้าไปเสียอีกทางหนึ่งไม่มองพระองค์โดยตรงเพราะเกรงว่ารัศมีของพระผู้เป็นเจ้านั้นอาจทำให้ตาบอดได้ ซึ่งต่อมาก็ได้ถือว่าเป็นมารยาทในราชสำนัก นอกจากนั้นการมองพระองค์แต่ไกลก็ยังต้องห้ามเช่นเดียวกัน สมัยหนึ่งมีกฎหมายห้ามมองพระองค์แต่ไกลเวลาพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินผ่านบ้านคน ไม่ว่าจะทางบกหรือทางน้ำ ใครจะมององค์พระมหากษัตริย์ไม่ได้ ผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องถูกทหารในขบวนเสด็จเอากระสุนยิงตา แม้แต่บ้านเรือนตามทางเสด็จพระราชดำเนินก็ต้องปิดประตูหน้าต่างทั้งสิ้น เรื่องนี้เคยมีเหตุการณ์เมื่อครั้งรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคครั้งหนึ่งได้ยินเสียงผู้หญิงร้องโอดครวญด้วยเสียงอันดัง จึงมีรับสั่งให้ถามหาเหตุก็ได้ความว่าผู้หญิงคนหนึ่งถูกทหารเอากระสุนยิงตา เพราะมองมาทางเรือพระที่นั่งจึงมีรับสั่งให้หยุดเรือพระที่นั่งให้หมอหลวงลงไปรักษาตาผู้หญิงนั้น แล้วมีพระบรมราชโองการห้ามมิให้ใช้กระสุนยิงผู้คนที่มองมายังพระองค์อีกต่อไป หากปรากฏว่ามีผู้ใดมองก็ให้ทหารขึ้นกระสุนเจ้อง่าขู่ให้กลัวท่านั้นห้ามมิให้ยิงจริงๆ ต่อมาจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้บ้านเรือนสอง

[1] คึกฤทธิ์ ปราโมช,ม.ร.ว.. (2525). สถาบันพระมหากษัตริย์. *ลักษณะไทย เล่ม 1*. หน้า 34.

> ข้างทางเสด็จพระราชดำเนินเปิดประตูหน้าต่างได้ตามปกติ และได้ทรงแนะนำให้เจ้าของบ้านทุกแห่งออกมาเฝ้าฯ ที่หน้าบ้านเพื่อจะได้มีพระราชปฏิสันถารทักทายตามควร[1]

จากข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแม้พระมหากษัตริย์จะทรงเป็นสมมติเทพที่ส่งผลให้มีธรรมเนียมและข้อปฏิบัติต่อพระองค์ที่พิเศษกว่าบุคคลทั่วไปอย่างไร แต่ตามความเป็นจริงแล้วพระมหากษัตริย์ก็มิได้ประพฤติพระองค์เหินห่างจากราษฎร ในทางกลับกันพระองค์ยังทรงผ่อนปรนสิ่งอันเป็นอุปสรรคต่อการบำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์ สิ่งนี้เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนขึ้นเมื่อองค์สมมติเทพยอมรับนับถือในหลักธรรมแห่งการปกครองของพระพุทธศาสนา ความเลื่อมใสศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์จึงเกิดขึ้นกับคนในสังคมพุทธศาสนามากกว่าการดำรงพระองค์เป็นเทพเจ้า ดังที่ทองต่อ กล้วยไม้ กล่าวไว้ว่า

> ในจิตใจของคนไทยโดยแท้จริงแล้วไม่เห็นว่าพระมหากษัตริย์จะเป็นส่วนหนึ่งของเทพเจ้าแต่อย่างใด เพราะความนิยมที่จะให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นธรรมมิกราชยังดำรงอยู่ กล่าวคือพระมหากษัตริย์พระองค์ใดไม่ทรงดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม ทำความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เจ้านายที่ใกล้ชิดหรือขุนนางที่มีอำนาจก็อ้างความชอบธรรมในการชิงราชบัลลังก์ สถาปนาตนเองเป็นพระมหากษัตริย์แทน ทำให้พระมหากษัตริย์ต้องระมัดระวังพระองค์ ทรงประพฤติแต่การอันชอบอยู่ตลอดเวลา[2]

ความเป็นพุทธราชา หรือพระราชาผู้ทรงธรรม จึงเป็นอีกสถานภาพหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ไทยไม่ว่าจะดำรงพระราชฐานะเช่นไรก็จะต้องดำรงไว้เสมอ ดังที่ ศิริพร สุเมธารัตน์ อธิบายถึงความสำคัญของธรรมราชาที่มีต่อการปกครองไว้ ดังนี้

> แม้พระมหากษัตริย์จะทรงเป็น เทวราชา แต่พระองค์ก็ทรงนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการปกครองบ้านเมืองเพื่อให้เกิดความสงบสุข การที่พระมหากษัตริย์ทรงยึดมั่นในหลักธรรมนี้เป็นการส่งเสริมพระราชอำนาจและพระบารมีตลอดจนสร้างความรักความศรัทธาให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ยังผลให้พระราชบัลลังก์มีความมั่นคงยั่งยืน หลักธรรมสำคัญที่ปรากฏแห่งธรรมราชา ได้แก่ ทศพิธราชธรรม ราชจรรยานุวัตรหรือราชสังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตร พระจริยวัตรของธรรมราชาจะแสดงออกในพระราชกรณียกิจต่างๆ เช่น การสังคายนาพระไตรปิฎก การสร้างปูชนียสถาน ตลอดจนออกกฎหมายห้ามทำบาป เป็นต้น เมื่อพิจารณาพระนามพระมหากษัตริย์พบว่าทรงเป็นพุทธะอย่างชัดเจน อาทิ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก[3]

---

[1] คึกฤทธิ์ ปราโมช,ม.ร.ว.. (2525). สถาบันพระมหากษัตริย์. *ลักษณะไทย เล่ม 1*. หน้า 35.

[2] ทองต่อ กล้วยไม้. (2535). *สถาบันพระมหากษัตริย์*. หน้า 10-12.

[3] ศิริพร สุเมธารัตน์. (2553). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์*. หน้า 146-156.

ดังกล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ในระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ทรงเป็นสมมติเทพที่อยู่เหนือบุคคลทั้งปวงและทรงไว้ซึ่งธรรมะแห่งพระพุทธศาสนาอันมีผลต่อความเคารพศรัทธาของราษฎร พระมหากษัตริย์จึงไม่ใช่เป็นที่น่าเกรงกลัวในฐานะเทพเจ้าเท่านั้น แต่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่เคารพยำเกรงด้วยพระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจอันดีงาม ในข้อนี้ปรากฏชัดเจนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงปลายของระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยประชาชนถวายพระราชสมัญญานามแด่พระองค์ว่า “ปิยมหาราช” [1] หรือมหาราชผู้ทรงเป็นที่รัก เหตุเพราะความเลื่อมใสศรัทธาที่แปรเป็นความรักความผูกพันต่อองค์พระมหากษัตริย์ผู้ดำรงพระองค์โดยธรรมและปฏิบัติพระภารกิจเพื่ออาณาประชาราษฎร์อย่างใกล้ชิดยาวนาน

1.3 พระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย

> เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ปวงชนชาวไทยเมื่อ พ.ศ. 2475 แล้วนั้น พระราชอำนาจและฐานะของพระมหากษัตริย์แต่เดิมที่ถือว่าทรงเป็นรัฏฐาธิปไตย (Sovereign) ก็หมดไป ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) แทน ด้วยเหตุนี้พระราชอำนาจและฐานะจึงมีกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญโดยชัดเจนส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งก็กำหนดโดยคตินิยมโบราณ อันได้แก่ นิติราชประเพณีและราชธรรม[2]

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 สถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งแต่เดิมมีพระราชอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศ ได้เกิดการปรับเปลี่ยนพระราชสถานะให้ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พระราชอำนาจอันมีมาแต่เดิมต้องใช้ตามกรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดทั้งในฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการดังที่ สุเทพ เอี่ยมคง กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวว่า

> เดิมพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเป็นล้นพ้น แต่ภายหลังจากที่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ ทำให้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์เปลี่ยนไป ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 บัญญัติให้ อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย และปรากฏชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ว่า อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวสยามพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

---

[1] พระราชสมัญญานาม “ปิยมหาราช” ปรากฏในแผ่นจารึกบนฐานพระบรมรูปทรงม้า เมื่อปี พ.ศ. 2451 ต่อมาอีก 24 ปี ในปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย

[2] พูนศักดิ์ วรรณพงษ์. (2538). *พระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ไทย*. หน้า 23.

> พระราชสถานะของพระมหากษัตริย์ทรงเปลี่ยนมาอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พระราชอำนาจทางนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ที่ทรงใช้ในฐานะองค์อธิปัตย์แต่เดิมมาได้รับการบัญญัติให้ทรงใช้ภายใต้ คำแนะนำยินยอม ของสถาบันทั้งหลายที่รัฐธรรมนูญกำหนด[1]

วิชชุ วุฒานุรักษ์[2] กล่าวถึงการพยายามจำกัดบทบาทและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยสรุปได้ว่า การจำกัดบทบาทและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์มิได้คำนึงถึงบริบทของสังคมไทยและพระราชฐานะของพระมหากษัตริย์ไทยที่ดำรงมาโดยตลอด ในฐานะที่ทรงเป็นที่พึ่งและเป็นผู้บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎร และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตลอดมาตั้งแต่เมื่อครั้งก่อนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งในที่สุดก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระราชอำนาจภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่เมื่อ พ.ศ. 2492

แม้การปกครองแบบประชาธิปไตยจะได้กำหนดให้การใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ต้องผ่านกระบวนการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าพระราชอำนาจและบทบาทในการบริหารประเทศของพระมหากษัตริย์ไทยนั้นยังคงอยู่ ดังที่ เจษฎา พรไชยา กล่าวไว้ว่า

> พระมหากษัตริย์ได้ทรงลดบทบาทจากเดิมที่ทรงมีพระราชอำนาจอย่างกว้างขวางในการบริหารราชการแผ่นดินโดยพระองค์เอง มาทรงใช้พระราชอำนาจดังกล่าวผ่านทางฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ ภายในกรอบของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงอาจทำให้เข้าใจได้ว่าพระมหากษัตริย์ของไทยนั้นไม่ทรงมีบทบาทใดๆ ในการบริหารราชการแผ่นดินอีกต่อไป ความเข้าใจดังกล่าวนั้นอาจเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเพราะหากได้มีการศึกษาอย่างถ่องแท้แล้วจะพบว่าบทบาทและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ของไทยในการบริหารราชการแผ่นดินนั้นมิได้หายไปแต่อย่างใด[3]

ข้อความข้างต้นสอดคล้องกับความเห็นของธงทอง จันทรางศุ ที่ว่า “การเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 แม้จะเป็นผลให้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สิ้นสุดลง แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ก็ยังดำรงอยู่และปรับเปลี่ยนเข้ากับรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้อย่างสนิทสนมกลมกลืน เช่นเดียวกับวิถีทางที่ได้ดำเนินมาแล้วร่วมพันปี”[4] ในส่วนของ “พระราชสถานะของพระมหากษัตริย์”[5] ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้โดยสรุปได้ ดังนี้

---

[1] สุเทพ เอี่ยมคง. (2550). พระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์ไทย. *รัฐสภาสาร*. หน้า 18.

[2] วิชชุ วุฒานุรักษ์. (2555). *บทบัญญัติรัฐธรรมนูญว่าด้วยสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์*. บทคัดย่อ.

[3] เจษฎา พรไชยา. (2546). *พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยกับประเทศอังกฤษ*. คำนำ.

[4] ธงทอง จันทรางศุ. (2548). *พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ*. หน้า 43.

[5] พูนศักดิ์ วรรณพงษ์. (2538). *พระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ไทย*. หน้า 23 - 47.

1. ทรงเป็นองค์พระประมุข รัฐธรรมนูญทุกฉบับได้บัญญัติไว้เป็นหลักฐานตรงกันว่าประเทศไทยเป็นราชอาณาจักร และมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระคุณลักษณะพิเศษเฉพาะ เป็นที่มาแห่งเกียรติศักดิ์ ทรงเป็นกลางในทางการเมือง ทรงเป็นพระประมุขถาวร และทรงเป็นศูนย์รวมแห่งความเป็นชาติ

2. ฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับบัญญัติไว้ว่าองค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ อันมาจากหลักการที่ว่าพระมหากษัตริย์ไม่อาจจะทรงกระทำผิด จึงไม่อาจกล่าวโทษฟ้องร้องทั้งทางแพ่ง ทางอาญา ทางวินัย ทางการเมือง หรืออาศัยมาตรการทางคดีปกครองแห่งกฎหมายปกครองได้ หลักการเหล่านี้ก่อให้เกิดมีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ เพื่อรับผิดชอบผูกพันตนเองแทนพระมหากษัตริย์ ตามหลักการที่ว่า The king has no political accountability ตลอดจนหลักการ The king cannot act alone เป็นต้น

3. ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก ตามกฎมณเฑียรบาลและกฎหมายรัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ต้องเป็นพุทธมามกะ กล่าวคือนอกจากทรงเป็นพุทธศาสนิกชนแล้วพระมหากษัตริย์ต้องทรงปฏิญาณพระองค์เป็นพุทธมามกะตามโบราณราชประเพณี นอกจากนี้พระองค์จะต้องทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก หรือกล่าวอีกนัยนึ่งว่าพระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ค้ำจุนศาสนาอื่นๆ โดยไม่จำกัด

4. ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติไว้เสมอว่าพระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย การบัญญัติพระราชฐานะนี้สืบเนื่องมาจากคตินิยมโบราณซึ่งถือว่าพระมหากษัตริย์คือผู้บัญชาการสูงสุดของกองทัพ ตามรูปศัพท์ กษัตริย์ หรือ ขัตติยะ แปลว่า นักรบผู้ยิ่งใหญ่ อันเป็นคตินิยมของอินเดียโบราณ ซึ่งถือกันว่าคนในวรรณะกษัตริย์ก็คือนักรบนั่นเอง ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์จึงทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศใช้และยกเลิกกฎอัยการศึก พระราชอำนาจในการประกาศสงครามโดยได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ตลอดจนทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งถอดถอนข้าราชการทหารโดยประกาศเป็นพระบรมราชโองการ

5. ทรงเป็นที่มาแห่งฐานันดรศักดิ์ อิสริยยศ อิสริยศักดิ์และประธานแห่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์ รัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรไทย กล่าวถึงพระราชอำนาจในการที่จะสถาปนาและถอดถอนฐานันดรศักดิ์ไม่ว่าจะเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ สมณศักดิ์พระราชาคณะและทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานและเรียกคินเครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดยมีนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการ

6. ทรงเป็นที่มาแห่งความยุติธรรม รัฐธรรมบัญญัติให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจแต่งตั้งและให้ผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมพ้นจากตำแหน่ง ตลอดจนการพิจารณาพิพากษา

อรรถคดีเป็นอำนาจของศาลต้องทำในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ และพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ

จากพระราชสถานะตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญข้างต้น กอปรกับการปรับบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เข้ากับรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย สถาบันพระมหากษัตริย์จึงสามารถสร้างความสัมพันธ์และความสำคัญต่อประชาชนและประเทศได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ทรงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพความเป็นอยู่ของประชาชน การเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรอย่างใกล้ชิดและทั่วถึงเพื่อทรงรับฟังปัญหาและพระราชทานการแก้ไข ตลอดจนทรงเป็นที่พึ่งในสภาวการณ์อันมีผลกระทบร้ายแรงต่อสังคมโดยตลอด “บทบาทของพระมหากษัตริย์ในยุคของการปกครองในระบอบประชาธิไตยมีแนวโน้มที่จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับประชาชนในสังคมมากขึ้น”[1] โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระองค์ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่ก่อประโยชน์สุขแก่พสกนิกรจนเป็นที่ประจักษ์ชัดตลอดรัชกาล จนกล่าวได้ว่า “ในรัชกาลปัจจุบันความสัมพันธ์ดังกล่าวนับว่ามีมากกว่ายุคสมัยใดๆ ของประวัติศาสตร์ไทย จากการประพาสในทุกสภาพภูมิประเทศทั่วทุกภูมิภาคเพื่อรับรู้ความทุกข์ยากของราษฎรที่รัฐบาลผู้บริหารปกครองในระบอบประชาธิปไตยยังดูแลบริการได้ไม่ทั่วถึง”[2] สอดคล้องกับแนวคิดของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ว่า “สถาบันพระมหากษัตริย์นั้นเป็นสถาบันที่เข้าถึงได้ แตกต่างกับขุนนางผู้ใหญ่หรือผู้ที่มีบุญวาสนาที่เข้าถึงไม่ได้หรือเข้าถึงได้ยาก สถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นที่พึ่งแหล่งสุดท้ายของราษฎร”[3] นอกจากนี้ วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย ได้กล่าวถึงลักษณะการปรับบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตย ว่า

> สถาบันพระมหากษัตริย์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชนับเป็นสถาบันพระมหากษัตริย์ยุคใหม่ที่มีความแตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เนื่องด้วยพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยที่มิได้ใช้อำนาจสิทธิขาดด้วยพระองค์เองดังเช่นการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หากแต่ทรงใช้พระราชอำนาจภายใต้กรอบข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ
>
> ยุคนี้เป็นยุคที่สถาบันพระมหากษัตริย์ต้องปรับบทบาทให้มีความสอดคล้องกับระบบใหม่นี้ด้วยการเปิดรับเอาแนวคิดใหม่ๆ อันเกี่ยวกับบทบทหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ให้ก้าวไปกับสภาวกาณ์ของโลกที่ได้หมุนเปลี่ยนไปแต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาจารีตประเพณีของสถาบันพระมหากษัตริย์ดั้งเดิมไว้ในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์และเกียรติยศของชาติ[4]

---

[1] เจษฎา พรไชยา. (2546). *พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยกับประเทศอังกฤษ*. หน้า 314.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 313.

[3] คึกฤทธิ์ ปราโมช,ม.ร.ว.. (2525). สถาบันพระมหากษัตริย์. *ลักษณะไทย เล่ม 1*. หน้า 42.

[4] วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย. (2553). *เอกกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ*. หน้า 251.

ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์กับประเทศไทยจึงมีความผูกพันและหยั่งรากลึกมาจนปัจจุบัน “ไม่ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญจะเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใดก็ตามสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ยังได้รับการยกย่องว่าเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของชาติ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่เคารพสักการะของมหาชน”[1] ความสำคัญนี้ปรากฏหลักฐานในรัฐธรรมนูญของไทยทุกฉบับ ดังที่ ชัชพล ไชยพร และศิรธัช ศิริชุมแสง กล่าวว่า “ในรัฐธรรมนูญไทยทุกฉบับกล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ในรัฐธรรมนูญเสมอ ในฐานะที่เป็นสถาบันอันเก่าแก่ ยาวนาน และมีความสำคัญยิ่งต่อการเมืองการปกครองของไทย จนมีนักกฎหมายบางท่านถึงกับกล่าวว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันเดียวที่แสดงความต่อเนื่องของประเทศไทยให้เห็นเป็นรูปธรรมมากที่สุด”[2] ความเลื่อมใสศรัทธาพระมหากษัตริย์ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ย่อมเกิดขึ้นจากความเป็น “ธรรมราชา” เหนือสิ่งอื่นใด ดังที่ คณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวถึงความสำคัญของการนำ “ธรรมะ” ของพระบาทสมเด็จพระปรินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมาใช้ในการปกครองนำมาซึ่งความสงบสุขของประเทศ ดังนี้

> พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช แม้นว่าพระองค์จะได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ท่ามกลางยุคสมัยอันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตโดยสิ้นเชิงหรือเป็น “พระมหากษัตริย์ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ” ตามการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แต่เมื่อครั้งทรงรับราชาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ พระองค์ได้ประกาศพระปฐมบรมราชโองการตั้งแต่จุดเริ่มต้นว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” อันเป็นการแสดงออกถึงความตระหนักต่อ “ธรรมะ” ที่ถือเป็นแนวทางสำคัญที่สุดสำหรับสถานะความเป็นกษัตริย์ต่อความสงบสุขของราษฎรและแผ่นดิน ไม่ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะใดก็ตาม[3]

“ธรรมะ” ของพระมหากษัตริย์จึงเป็นคุณสมบัติที่ยังผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีลักษณะพิเศษและดำรงอยู่แม้องค์พระมหากษัตริย์จะทรงอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญตามรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกเหนือจากความเป็น “เทวะ” ซึ่งเป็นคติที่มีมาแต่เดิมของคนไทย ดังที่ ชัชพล ไชยพรและศิรธัช ศิริชุมแสง กล่าวว่า

> รัฐธรรมนูญได้กำหนดฐานะของ “พระประมุขของรัฐแบบพระมหากษัตริย์” โดยบทบัญญัติยกย่องมากยิ่งกว่าประมุขของรัฐในแบบอื่น ทั้งนี้เพราะเหตุผลทางด้านประวัติศาสตร์ของชาติซึ่งพระมหากษัตริย์ได้ทรงปกครองบริหารราชการแผ่นดินอย่างผาสุกมาโดยตลอดเป็นเวลานาน

---

[1] ธงทอง จันทรางศุ. (2548). *พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ*. หน้า 13.

[2] ชัชพล ไชยพร และศิรธัช ศิริชุมแสง. (2558). *พระทรงเป็นยิ่งกว่ามหากษัตริย์*. หน้า 24.

[3] คณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2552). *รวมบทความวิชาการ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี*. คำนำ.

ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เสมอมา และเหตุผลในทางทฤษฎีซึ่งถือกันแต่เดิมว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็น “เทวราช และ “สมมติเทพ”[1]

“ธรรมะ” จึงเป็นคุณสมบัติที่ปรากฏชัดในปัจจุบันว่ามีแต่สถาบันพระมหากษัตริย์เท่านั้นที่ดำรงไว้ซึ่งหลักธรรมในการปกครอง หรือ ทศพิธราชธรรม ดังความที่ว่า

นับแต่พระมหากษัตริย์ทรงสละพระราชอาชญาสิทธิ์และทรงครองแผ่นดินตามกฎหมายรัฐธรรมนูญเมื่อ พ.ศ. 2475 แล้ว พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์นับแต่นั้นมา แม้จะทรงดำรงตำแหน่งพระประมุขแห่งรัฐ ทรงเป็นจอมทัพไทย ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก แต่พระองค์ก็มิใช่องค์อธิปัตย์ มิใช่พระผู้ทรงอาชญาสิทธิ์ มิใช่เจ้าของอำนาจอธิปไตยแต่ผู้เดียวอีกต่อไป เพราะในระบอบประชาธิปไตยที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนั้น ได้เกิดมีการถ่ายโอนหรือแบ่งอาชญาสิทธิ์และอำนาจหน้าที่ต่างๆ ให้แก่ “มหาสมมติ” อื่นๆ อันมีขึ้นเคียงข้างพระมหากษัตริย์คือสถาบัน “รัฐบาล” และ “รัฐสภา” ...

... อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเปลี่ยนมือผู้ถืออาชญาสิทธิ์ที่เคยอยู่ในเงื้อมพระหัตถ์ของพระมหากษัตริย์แต่ผู้เดียวมาอยู่ในมือบุคคลหลายฝ่าย อย่างไรก็ดีแม้เราจะพบว่าการเจริญทศพิธราชธรรมของพระมหากษัตริย์นั้นเป็นเครื่องชักนำความจงรักภักดีต่อพระองค์ และช่วยธำรงความมั่นคงของชาติไว้ได้อย่างดีนั้น **แต่ก็ดูเหมือนว่าจะมีก็แต่สถาบันพระมหากษัตริย์เท่านั้นที่ยังคงถือเอาทศพิธราชธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่**[2]

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พสกนิกรได้ประจักษ์แล้วว่าพระองค์ทรงนำหลักธรรมมาใช้ในการครองสิริราชสมบัติ ตลอดจนทรงปรับลดสิ่งอันเป็นอุปสรรคขัดขวางระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชนในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่างๆ เป็นผลสำคัญให้พสกนิกรเกิดความรัก ความศรัทธา และเกิดความจงรักภักดี ดังที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวไว้ว่า

ระบอบการปกครองบ้านเมืองได้เปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันเป็นระบอบที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเป็นล้นพ้นไปเป็นระบอบที่มีพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่พระราชกฤษฎาภินิหารของพระบรมราชวงศ์จักรีนั้นก็ยังอยู่และปรากฏเด่นชัดขึ้นกว่าเดิม เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงวางพระองค์และปรับพระองค์ให้เข้ากับสถานการณ์บ้านเมืองที่ย่อมจะต้องผันผวนและเปลี่ยนแปลงไปในระยะแรกแห่งระบอบประชาธิปไตย ประดุจดังได้ทรงประคองแผ่นดินไทยอันอาจแตกร้าวได้โดยง่ายนี้ไว้ในอุ้งพระราชหัตถ์ ซึ่งมีทั้งความแข็งแรงและมั่นคงด้วยพระขันติคุณและความอ่อนโยนด้วยพระมหากรุณาธิคุณ

---

[1] ชัชพล ไชยพร และศิรธัช ศิริชุมแสง. (2558). *พระทรงเป็นยิ่งกว่ามหากษัตริย์*. หน้า 30.

[2] กิตติศักดิ์ ปรกติ และแสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2552). บทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองและที่มากฎหมายกับความยุติ. *รวมบทความวิชาการ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี*. หน้า 29-30.

> การเปลี่ยนแปลงทางสังคมละทางการเมืองในรัชกาลของพระองค์จึงสามารถเกิดขึ้นได้โดยปราศจากความรุนแรงจนเป็นภัยพิบัติอย่างที่ได้เกิดมีขึ้นในประเทศอื่นๆ
>
> พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้ทรงปฏิบัติธรรมแห่งศาสนาพุทธซึ่งได้กำหนดไว้สำหรับพระมหากษัตริย์ได้อย่างจริงจัง สม่ำเสมอและครบถ้วน ได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร์ และสังคหวัตถุ จนธรรมเหล่านั้นซึ่งแต่ก่อนเพียงแต่เคยได้ยินได้ฟังกันมาเป็นนามธรรมได้ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดแจ้งแลเห็นประจักษ์ได้โดยทั่วกัน เป็นธรรมที่ปฏิบัติได้จริง เกิดผลดีจริงๆ แก่อาณาประชาราษฎร และเป็นแบบอย่างที่จะให้ผู้อื่นถือปฏิบัติได้จริงโดยไม่มีข้อสงสัยลังเลใจ
>
> ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเป็นที่เคารพนับถืออันสูงสุดของคนไทยและยังมีพระราชประเพณีและพิธีรีตองต่างๆ ซึ่งยังหลงเหลือมาแต่กาลก่อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็มิได้ทรงปล่อยให้สิ่งเหล่านั้นเป็นอุปสรรคต่อพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์ของประชาชนหรือเป็นสิ่งที่กั้นกางระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชน แต่ได้ทรงเข้าถึงประชาชนทั่วประเทศอย่างใกล้ชิด ทำให้ไม่มีช่องว่างระหว่างประชาชนกับพระมหากษัตริย์อีกต่อไป ทำให้เกิดมีอุดมการณ์เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ขึ้นใหม่ในปัจจุบันซึ่งแตกต่างไปจากอุดมการณ์ซึ่งเคยมีมาแต่ก่อน อุดมการณ์นี้ได้แก่ความรักอันใกล้ชิด ความภักดีและความมั่นใจในความบริสุทธิ์แห่งพระราชหฤทัยและพระมหากรุณาธิคุณอันหาประมาณมิได้ในสังคมไทยในยุคปัจจุบันนี้[1]

จากข้างต้นเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยพระราชอำนาจพระราชฐานะและสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์ได้มีการปรับแปรให้เข้ากับรูปแบบและลักษณะของการปกครอง เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้พระมหากษัตริย์จะมิใช่ผู้ดำรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยแต่พระองค์ก็ยังทรงเป็นที่เคารพและยึดถือสำหรับคณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศและพระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่พึ่งของประชาชนในทุกวิกฤตการณ์ ด้วยเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมและปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อความสุขสงบของประเทศและประชาชนอย่างแท้จริง

ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยสามารถสรุปได้ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำสูงสุดในการบริหารราชการแผ่นดินทั้งระบอบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกและสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยพระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นผู้นำสูงสุดทางจิตใจและความศรัทธาของคณะรัฐบาลผู้มีอำนาจบริหารราชการแผ่นดินรวมทั้งประชาชน สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าแม้พระราชอำนาจจะแปรเปลี่ยนไปแต่พระบารมีที่เกิดจากพระราชกรณียกิจต่างๆ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ยังคงปกเกล้าปกกระหม่อมพสกนิกรโดยตลอดมิเสื่อมคลาย ความประทับใจและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณนี้ยังผลให้กวีในฐานะพสกนิกรแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ด้วยการประพันธ์วรรณกรรม

---

[1] คึกฤทธิ์ ปราโมช,ม.ร.ว.. (2525) . สังคมไทย. *ลักษณะไทย เล่ม 1*. หน้า 23.

เฉลิมพระเกียรติขึ้นเพื่อประกาศพระเกียรติคุณให้ปรากฏชัดเจนนับแต่มีสถาบันพระมหากษัตริย์เกิดขึ้นในสังคมไทย

2. บทอาศิรวาทในฐานะวรรณกรรมยอพระเกียรติ

อาศิรวาท หมายถึง “คำอวยพร เป็นคำที่ผู้น้อยใช้กับผู้ใหญ่”[1] แต่ที่ปรากฏใช้จริงพบว่า อาศิรวาท ใช้เป็นบทเทิดพระเกียรติและถวายพระพรพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ สอดคล้องกับ ธานีรัตน์ จัตุทะศรี ที่อธิบายความหมายอันเฉพาะเจาะจงของคำว่า อาศิรวาท ว่า “หมายถึง บทร้อยกรองขนาดสั้นที่มีเนื้อความเฉลิมพระเกียรติและถวายพระพรพระมหากษัตริย์ พระราชินี และพระบรมวงศานุวงศ์ ที่ประพันธ์ขึ้นในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันคล้ายวันพระบรมราชาภิเษก เป็นต้น”[2] สอดคล้องกับพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทยที่ให้ความหมายของ อาศิรวาท หรือ อาเศียรวาท พร้อมยกตัวอย่างประกอบไว้ ดังนี้

> คำอวยพรตามความหมายเดิมเป็นคำที่ผู้ใหญ่อวยพรให้ผู้น้อย แต่ความหมายที่ใช้ในการประพันธ์ไทย หมายถึง บทร้อยกรองสดุดีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง เนื่องในวโรกาสอันเป็นมงคลยิ่ง เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันคล้ายวันประสูติของพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ พระกรุณาธิคุณ และความจงรักภักดีรวมถึงสดุดีพระเกียรติยศในประการต่างๆ เป็นประเด็นสำคัญ
>
> ตัวอย่างวรรณกรรมไทยที่ถือว่าเป็นบทอาศิรวาท คือ โคลงลิลิตสุภาพ พระบรมราชาภิเษกสัปดมราชมหาจักรีวงศ์ ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงนิพนธ์ขึ้นในวโรกาสงานพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2468 ดังข้อความในหน้าแรกของหนังสือได้แจ้งไว้ว่า
>
> โคลงลิลิตสุภาพ ตำรับพระบรมราชาภิเษกสัปดมราชมหาจักรีวงศ์ เมื่อพุทธศก 2468 ฝีพระโอษฐ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ฯ ทรงนิพนธ์ทูลเกล้าถวายเปรมาเศียรวาทเป็นมงคลสิริราชบรรณาการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในมหุรดิมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา คำรบตรีจุลจักร์แห่งทวารสนักษัตระฉนำ ณ ปีมเสง พุทธศก 2472
>
> อีกฉบับหนึ่งคือ บทอาศิรวาทราชสดุดี ซึ่งนายวงศ์ เชาวนะกวี แต่งขึ้นในวาระมหามงคลสมัยพระราชพิธีรัชดาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชใน พ.ศ. 2514
>
> ปัจจุบันบทอาศิรวาท มักแต่งขึ้นเฉพาะในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และวันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จ

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. หน้า 1411.

[2] ธานีรัตน์ จัตุทะศรี. (2547). ธันวาคม. บทอาศิรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ : ภาพของพระราชินีในอุดมคติ. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*. ปีที่ 21. หน้า 1.

> พระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นบทร้อยกรองสั้นๆ เนื้อความกล่าวสดุดีพระเกียรติศ พระปรีชาสามารถในด้านต่างๆ อาจกล่าวถึงพระราชกรณียกิจ และถวายพระพรขอให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน[1]

นอกจากนี้อภิลักษณ์ เกษมผลกูล แสดงให้เห็นการใช้บทอาศิรวาทที่ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เท่านั้นว่า “โดยศัพท์ภาษาบาลี มาจากคำ “อาศิร” กับ “วาท” หมายถึงคำอวยพร หรือคำสรรเสริญ ใช้แก่เทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ หรือสมมติเทพ คือ พระเจ้าแผ่นดิน และหมายรวมถึงวงศ์แห่งพระเจ้าแผ่นดินไปพร้อมกันนั้นด้วย”[2]

จากข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า บทอาศิรวาท หมายถึง บทร้อยกรองขนาดสั้นที่มีจุดมุ่งหมายในการถวายพระพรพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ โดยกวีจะกล่าวถึงพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์พระองค์นั้นให้เป็นที่ประจักษ์ แล้วจึงถวายพระพรเพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดี

จากหลักฐานการตีพิมพ์บทถวายพระพรเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในสื่อสิ่งพิมพ์ พบว่า

> น่าจะมีการตีพิมพ์บทถวายพระพรของคณะผู้จัดทำหนังสือพิมพ์มาตั้งแต่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ... จุดมุ่งหมายหลักของการตีพิมพ์บทถวายพระพรก็คือ มุ่งแสดงความจงรักภักดี และแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ... การเขียนบทถวายพระพรเนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน[3]

ด้วยลักษณะเนื้อหาของ บทอาศิรวาท มุ่งเน้นในการล่าวสรรเสริญพระเกียรติคุณและถวายพระพรพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ บทอาศิรวาท จึงสามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์ได้เป็นอย่างดี ดังที่ พันทิพา สังข์เจริญ กล่าวถึงความสำคัญที่ปรากฏในเนื้อหาของบทร้อยกรองเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม ไว้ว่า

> ด้วยเหตุที่ผู้แต่งบทร้อยกรองสรรค์สร้างผลงานขึ้นจากความรู้สึกประทับใจในพระราช จริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ จึงมักสะท้อนให้เห็นพระราชคุณานุสรณ์ พระราชกฤดาธิการ

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย*. หน้า 562.

[2] เก๋ แดงสกุล. (2558). *ราชสุดาอาศิรพาทพิสิฐ แนวคิดเรื่องขัตติยนารีและกลวิธีการใช้คำประพันธ์ในกวีนิพนธ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*. คำนำ.

[3] พันทิพา สังข์เจริญ. (2528). *วิเคราะห์บทร้อยกรองเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม*. หน้า 3.

> พระราชกรณียกิจ พระเกียรติยศ และอุดมการณ์ของผู้แต่ง ที่มุ่งเทิดพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทั้งยังสอดแทรกภาวะเหตุการณ์บ้านเมือง สภาพการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงรอบวันที่ 5 ธันวาคม ปีหนึ่ง ถึงช่วงรอบวันที่ 5 ธันวาคม อีกปีหนึ่ง[1]

จากลักษณะเนื้อหาของบทอาศิรวาทดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของบทอาศิรวาท ในฐานะวรรณกรรมยอพระเกียรติ ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันในลักษณะที่เป็นวรรณกรรมที่มีจุดประงค์ในการสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ให้เป็นที่ปรากฏชัดเจนเป็นสำคัญ จึงนับว่า บทอาศิรวาท เป็นลักษณะหนึ่งของวรรณกรรมยอพระเกียรติ ดังที่ อภิลักษณ์ เกษมผลกูล ให้คำอธิบายถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวว่า

> อาศิรวาทนี้มีอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน นักวิชาการสันนิษฐานว่า “อาศิรวาท” มาจาก “ประณามพจน์” คือบทไหว้ในตอนต้นของวรรณคดีเรื่องยาว ที่เนื้อหามักกล่าวถึงการสดุดีพระรัตนตรัย มหาเทพ พระมหากษัตริย์ รวมถึงบุพการีและครูบาอาจารย์ ต่อมามีการนำเนื้อหาในส่วนประณามพจน์เฉพาะส่วนที่กล่าวถึงการเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ไปแต่งเป็นการเฉพาะเป็นวรรณคดีร้อยกรองขนาดยาวเรียกกันโดยทั่วไปว่า วรรณคดียอพระเกียรติ ภายหลังจึงคลี่คลายเป็นร้อยกรองขนาดสั้นเรียกกันว่า อาศิรวาท บ้าง อาศิรพาท บ้าง หรือ อาเศียรวาท บ้าง และใช้เฉพาะพระบรมวงศานุวงศ์เท่านั้น[2]

วรรณคดียอพระเกียรติหรือวรรณกรรมยอพระเกียรติเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายในการกล่าวถึงพระราชกรณียกิจและพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์เป็นประเด็นสำคัญ วรรณกรรมดังกล่าวปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเรื่อยมาจนปัจจุบัน โดยพัฒนารูปแบบและกลวิธีการนำเสนอให้มีความไพเราะงดงามเชิงวรรณศิลป์โดยตลอด ดังที่ เสาวณิต วิงวอน อธิบายไว้ว่า

> การกล่าวสรรเสริญพระมหากษัตริย์เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันมาก่อนสมัยสุโขทัย และอาจมีอิทธิพลต่อการกล่าวถึงเรื่องราวของพระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัยในระยะต่อมา สมัยอยุธยามีการสร้างแบบแผนการยอพระเกียรติเป็นเรื่องราวเฉพาะ ระบุจุดประสงค์ชัดเจนว่า

---

[1] พันทิพา สังข์เจริญ. (2528). *วิเคราะห์บทร้อยกรองเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม*. หน้า 3.

[2] เก๋ แดงสกุล. (2556). ราชสุดาอาศิรพาทพิสิฐ แนวคิดเรื่องขัตติยนารีและกลวิธีการใช้คำประพันธ์ในกวีนิพนธ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. คำนำ.

> เพื่อสรรเสริญพระเกียรติคุณให้ปรากฏ มิใช่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการบันทึกเรื่องราวดังก่อน วรรณกรรมยอพระเกียรติของไทยปรากฏรูปร่างแน่นอนสมัยอยุธยาตอนต้นและมีต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน[1]

เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทอาศิรวาทซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของวรรณกรรมยอพระเกียรติ และส่วนที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยในประเด็นคุณค่าและบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ผู้วิจัยจึงจะได้นำเสนอความหมาย คุณค่าและบทบาทของวรรณกรรมยอพระเกียรติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความหมายของวรรณกรรมยอพระเกียรติ

วรรณกรรมยอพระเกียรติ เป็นงานประพันธ์ที่มีจุดประสงค์สำคัญเพื่อกล่าวยกย่องและสรรเสริญพระมหากษัตริย์ ซึ่งวรรณกรรมประเภทนี้ตรงกับคำว่า eulogy ซึ่งพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ –ไทย[2] ได้อธิบายความหมายของ eulogy หรือ บทยกย่อง โดยสรุปได้ว่า เป็นข้อเขียนหรือคำพูดอย่างเป็นทางการที่กล่าวยกย่องบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ยังมีชีวิตอยู่หรือถึงแก่กรรมแล้วหรือยกย่องย่องสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างสูง

เสาวณิต วิงวอน อธิบายความหมายและลักษณะการสร้างสรรค์ของวรรณกรรมยอพระเกียรติโดยสรุปได้ว่า วรรณกรรมยอพระเกียรติประพันธ์ขึ้นเพื่อพรรณนาพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ โดยผู้ประพันธ์เกิดแรงบันดาลใจจากพระปรีชาสามารถทางด้านการปกครอง ด้านการรบ ตลอดจนจากความร่มเย็นเป็นสุขแห่งบ้านเมืองซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้คุ้มครองรักษา หรือเนื่องจากผู้ประพันธ์เป็นผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท จึงประพันธ์วรรณกรรมประเภทนี้ขึ้นถวายเพื่อเทิดพระบารมี[3]

กาญจนา ธรรมเมธี[4] ให้ความหมายของวรรณกรรมยอพระเกียรติ โดยสรุปได้ว่า วรรณกรรมร้อยกรองซึ่งส่วนหนึ่งของวรรณกรรมประวัติศาสตร์ มีเนื้อเรื่องทั้งหมดเกี่ยวกับการสดุดีหรือสรรเสริญพระมหากษัตริย์ โดยมิได้แต่งขึ้นเพื่อใช้ในพิธีการใดๆ

จากความหมายของวรรณกรรมยอพระเกียรติดังกล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า วรรณกรรมยอพระเกียรติ หมายถึง งานประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองที่มีเนื้อหากล่าวถึงพระมหากษัตริย์ทั้งในด้านพระราชกรณียกิจ พระคุณสมบัติเพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดีโดยการสรรเสริญพระเกียรติคุณทั้งนั้นเป็นประการสำคัญ

---

[1] เสาวณิต วิงวอน. (2530) . *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ*. หน้า 68.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. หน้า 166.

[3] เสาวณิต วิงวอน. (2530) . *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ*. หน้า 7.

[4] กาญจนา ธรรมเมธี. (2519). *วิเคราะห์วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325 - 2411)*. หน้า 16.

2.2 คุณค่าและบทบาทของวรรณกรรมยอพระเกียรติ

จุดมุ่งหมายสำคัญของวรรณกรรมยอพระเกียรติคือ การเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญของชาติให้ปรากฏเด่นชัด วรรณกรรมดังกล่าวจึงมีคุณค่าทั้งในด้านเนื้อหาและวรรณศิลป์ รวมทั้งมีบทบาทในการสร้างความจงรักภักดีของคนในสังคมต่อสถาบันพระมหากษัตริย์โดยการนำเสนอพระราชกรณียกิจ พระปรีชาสามารถตลอดจนพระคุณสมบัติต่างๆ ของพระมหากษัตริย์ไว้ในวรรณกรรมประเภทดังกล่าว

ในการศึกษาคุณค่าและบทบาทของวรรณกรรมยอพระเกียรติในยุคประชาธิปไตย ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและบทบาทวรรณกรรมยอพระเกียรติในยุคสมัยต่างๆ ตลอดจนการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและบทบาทวรรณกรรมประเภทต่างๆ ไว้ ดังนี้

2.2.1 คุณค่าของวรรณกรรมยอพระเกียรติ

ยุพร แสงทักษิณ[1] กล่าวถึงคุณค่าของวรรณกรรมยอพระเกียรติที่แบ่งออกเป็น 3 ประการ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านพระบุคลิกภาพพระมหากษัตริย์ไทย วรรณกรรมยอพระเกียรติสามารถสะท้อนให้เห็นถึงพระบุคลิกภาพของพระมหากษัตริย์ได้เป็นอย่างดี เหตุเพราะกวีแต่ละคนมีความประทับใจในพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ ซึ่งความประทับใจนี้ได้เป็นแรงบันดาลใจให้กวีถ่ายทอดความรู้สึกของตนออกมาให้ผู้อื่นทราบ ความประทับใจดังกล่าวนั้นอาจจะเป็นเพียงจากพระราชกรณียกิจหรือพระราชจริยวัตรด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน หรืออาจจากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งอันเนื่องด้วยองค์พระมหากษัตริย์ก็ได้ ซึ่งแต่ละด้านสามารถสะท้อนให้เห็นพระบุคลิกภาพของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ไม่มากก็น้อย

2. ด้านประวัติศาสตร์และพงศาวดาร วรรณกรรมยอพระเกียรติมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์อย่างแยกไม่ออก โดยวรรณกรรมยอพระเกียรติสามารถแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มแรกคือ วรรณกรรมยอพระเกียรติที่กวีอยู่ร่วมสมัยกับพระมหากษัตริย์ที่ตนสรรเสริญพระเกียรติ กวีย่อมมีประสบการณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ พระราชกรณียกิจ พระราชจริยวัตรและพระบุคลิกภาพ ซึ่งอาจเป็นประสบการณ์โดยตรงหรือโดยอ้อม ข้อบันทึกทั้งปวงนี้จึงเป็นที่มาแห่งประวัติศาสตร์และพงศาวดารในสมัยต่อมา อีกกลุ่มหนึ่งคือ ประวัติศาสตร์และพงศาวดารเป็นแหล่งข้อมูลของวรรณคดี

[1] ยุพร แสงทักษิณ. (2537). *วรรณคดียอพระเกียรติ*. หน้า 66 – 174.

ยอพระเกียรติ นั่นคือกวีที่มิได้มีชีวิตอยู่ร่วมสมัยกับพระมหากษัตริย์พระองค์ที่สรรเสริญย่อมต้องศึกษาและอาศัยข้อมูลมาจากประวัติศาสตร์และพงศาวดารมาใช้ในการประพันธ์

3. ด้านวรรณศิลป์ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการสร้างความประทับใจในพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์แก่ผู้อ่าน กวีจึงต้องบรรจงเลือกสรรเนื้อหาที่สื่อถึงพระเกียรติยศเกียรติคุณ รวมทั้งรูปแบบในการแต่งอย่างพิถีพิถัน โดยวรรณกรรมยอพระเกียรติอาจแต่งได้ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งความแตกต่างและความหลากหลายของคำประพันธ์ย่อมก่อให้เกิดบรรยากาศ รส ความรู้สึกและอารมณ์ที่หลากหลายแก่ผู้อ่านด้วย รูปแบบของวรรณคดียอพระเกียรติโดยภาพรวมนั้นมีลักษณะร่วมกัน คือ กวีมักจะแบ่งขั้นตอนการนำเสนอออกเป็น ตอนต้นเรื่อง ตอนเนื้อเรื่องและตอนปลายเรื่อง จนผู้อ่านสามารถจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างจากวรรณคดีรูปแบบอื่นๆ

คุณค่าที่ปรากฏจากวรรณกรรมยอพระเกียรติดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นสอดคล้องกับการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณค่าของวรรณกรรมยอพระเกียรติในแง่มุมต่างๆ เช่น เสาวณิต วิงวอน[1] เขียนบทความเรื่อง **เทวราชาและธรรมราชาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ** ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมยอพระเกียรติที่ว่าพระองค์ไม่ใช่บุคคลธรรมดาสามัญกล่าวคือพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทวราชา แต่ถึงกระนั้นผู้ประพันธ์วรรณกรรมยอพระเกียรติก็แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์นั้นทรงเป็นผู้มีธรรมะหรือทรงเป็นธรรมราชา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ปรากฏในพระคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ไทยนับแต่กรุงสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน หนังสือเรื่อง **พระราชพิธีบรมราชาภิเษก : ประวัติศาสตร์จารีตประเพณี จากพระราชนิพนธ์ "ยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2" พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3**[2] กล่าวถึงพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นโดยยึดวรรณคดีเรื่องยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 เป็นเอกสารหลักในการศึกษาเปรียบเทียบ วรรณคดียอพระเกียรติดังกล่าวมิได้มีคุณค่าเพียงแต่ในด้านวรรณศิลป์แต่นับว่าเป็นหลักฐานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่เกี่ยวเนื่องกับพระราชพิธีบรมราชภิเษก เหตุเพราะผู้พระราชนิพนธ์ทรงอยู่ร่วมสมัยและร่วมเหตุการณ์ดังกล่าว และวรางคณา ศรีกำเหนิด[3] ได้เสนอบทความเรื่อง **โคลงดั้นเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน: จากบันทึกประวัติศาสตร์สู่การสร้างสรรค์วรรณกรรมยอพระเกียรติ** ซึ่งสรุปได้ว่า โคลงดั้นเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสทรงนำเนื้อหา

---

[1] เสาวณิต วิงวอน. (2555). *อักษรสรรค์*. หน้า 57-67.

[2] นุชนารถ กิจงาม. (2546). *พระราชพิธีบรมราชาภิเษก : ประวัติศาสตร์จารีตประเพณี จากพระราชนิพนธ์ "ยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2"*.

[3] วรางคณา ศรีกำเหนิด. (2538). โคลงดั้นเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน: จากบันทึกประวัติศาสตร์สู่การสร้างสรรค์วรรณกรรมยอพระเกียรติ. *วรรณวิทัศน์*. หน้า 33 – 76.

เกี่ยวกับการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน ซึ่งเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เป็นร้อยแก้วมาทรงพระนิพนธ์เป็นร้อยกรองเพื่อยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณกรรมเรื่องนี้จึงเป็นทั้งวรรณกรรมยอพระเกียรติ วรรณกรรมที่บันทึกเหตุการณ์ และวรรณกรรมที่แสดงแบบแผนการประพันธ์

นอกจากนี้ผลจาก **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 -2411)**[1] ของกาญจนา ธรรมเมธี พบว่าวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติหรือวรรณกรรมยอพระเกียรติมีคุณค่าทั้งในทางสุนทรียภาพและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนผลจาก **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ**[2] ของเสาวณิต วิงวอน ที่พบว่า วรรณกรรมยอพระเกียรติมีคุณค่าทั้งทางวรรณคดี คือวรรณกรรมยอพระเกียรติมีวิวัฒนาการทั้งด้านคำประพันธ์ เนื้อหา รวมถึงแสดงแนวคิดเกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์ โดยเนื้อหาของวรรณกรรมประเภทดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ จึงส่งผลให้วรรณกรรมยอพระเกียรติมีคุณค่าทั้งในทางประวัติศาสตร์และสังคมวิทยา ผลการศึกษาของชลดา ศิริวิทยาเจริญ จาก **การศึกษาลิลิตตะเลงพ่ายในแนวสุนทรียศาสตร์**[3] แสดงให้เห็นถึงคุณค่าด้านวรรณศิลป์ของวรรณกรรมยอพระเกียรติเรื่องดังกล่าวด้วยการศึกษาในแนวสุนทรียศาสตร์ พบว่าลิลิตตะเลงพ่ายมีการใช้ภาพพจน์ การใช้เสียงพยัญชนะ การใช้คำที่ให้ภาพชัดเจน การใช้คำที่มีความขัดแย้งกัน การใช้ภาษาแบบบุคลาธิษฐาน และการใช้สัญลักษณ์ นอกจากนี้ยังพบการใช้ความเปรียบ 2 ประเภท คือ ความเปรียบประเภทอุปมาและความเปรียบประเภทอุปลักษณ์ นอกจากนี้มีการศึกษาคุณค่าทางวรรณศิลป์ของวรรณกรรมยอพระเกียรติในด้านการใช้ความเปรียบ คือ **ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น**[4] ของปราโมทย์ สกุลรักความสุข ที่พบว่า การใช้ความเปรียบในวรรณกรรมยอพระเกียรติสื่อให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ตามคติที่ปรับแปรตามบริบทสังคมตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเป็นต้นมา ตลอดจนเห็นถึงขนบและพัฒนาการในการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมยอพระเกียรติตลอดช่วงเวลาดังกล่าว

เมื่อพิจารณาเฉพาะการศึกษาคุณค่าเกี่ยวกับบทอาศิรวาทซึ่งเป็นประเภทหนึ่งของวรรณกรรมยอพระเกียรติ พบว่าพันทิพา สังข์เจริญ ได้ศึกษา **วิเคราะห์บทร้อยกรองเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม**[5] ระหว่าง พ.ศ. 2512 ถึง พ.ศ. 2526 ซึ่งผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า บทร้อยกรองดังกล่าวมีการใช้รูปแบบของคำประพันธ์ทั้งแบบเดี่ยวและ

---

[1] กาญจนา ธรรมเมธี. (2519). วิเคราะห์วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325 - 2411). บทคัดย่อ

[2] เสาวณิต วิงวอน. (2530) . *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ*. บทคัดย่อ.

[3] ชลดา ศิริวิทยาเจริญ. (2519). *การศึกษาลิลิตตะเลงพ่ายในแนวสุนทรียศาสตร์*. บทคัดย่อ

[4] ปราโมทย์ สกุลรักความสุข. (2554). *ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. บทคัดย่อ.

[5] พันทิพา สังข์เจริญ. (2528). *วิเคราะห์บทร้อยกรองเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม*. บทคัดย่อ.

แบบผสม มีการใช้โวหารประเภทต่างๆ เพื่อเปรียบพระคุณลักษณะของรัชกาลที่ 9 ด้วยการนำเสนอแบบลำดับความตรงไปตรงมา และนำเสนอด้วยวิธีการสร้างเรื่องเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกเทิดทูนและจงรักภักดี จากการศึกษา **บทอาศิรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ : ภาพของพระราชินีในอุดมคติ**[1] ของ ธานีรัตน์ จัตุทะศรี พบว่า บทอาศิรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถสะท้อนให้เห็นภาพสตรีผู้เป็นพระบรมราชินีนาถในอุดมคติ คือ สตรีที่มีความเมตตาอันเชื่อมโยงกับความเป็นแม่ และสตรีผู้มีปัญญา นอกเหนือจากเป็นอัครมเหสีของพระมหากษัตริย์เท่านั้น นอกจากนี้ นิคม รัตนปรีชาชัย และโกวิทย์ พิมพวง ได้ศึกษาด้านคุณค่าทางภาษาและเนื้อหาในบทอาศิรวาทจาก **การศึกษาเชิงวิเคราะห์การใช้ภาษาและเนื้อหาบทอาศิรวาทที่สะท้อนภาพลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์**[2] ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าการใช้ภาษา รูปแบบคำประพันธ์ การเล่นสัมผัสพยัญชนะ การเล่นสัมผัสสระ และการถ่วงดุลเสียงของบทอาศิรวาทสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ นอกเหนือจากคุณค่าด้านเนื้อหาที่กล่าวถึงพระประวัติ พระกรณียกิจ พระปรีชาสามารถ พระบุญญาบารมี การถวายรางวัล การถวายพระพร ความเศร้าสะเทือนใจต่อการสิ้นพระชนม์ เป็นต้น

ดังกล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า วรรณกรรมยอพระเกียรติเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทั้งในด้านวรรณศิลป์ คือ ศิลปะการประพันธ์ และคุณค่าด้านเนื้อหาที่สามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และเหตุการณ์ที่เกี่ยวเนื่องกับพระองค์ นอกจากนี้วรรณกรรมยอพระเกียรติยังมีคุณค่าในฐานะผลผลิตทางศิลปวัฒนธรรมการใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี

2.2.2 บทบาทของวรรณกรรมยอพระเกียรติ

วรรณกรรมยอพระเกียรติมีจุดประสงค์สำคัญ คือ การเผยแพร่พระเกียรติคุณในองค์พระมหากษัตริย์ให้เป็นที่ปรากฏชัดเจน ก่อให้เกิดความประทับใจและโน้มน้าวใจผู้อ่านให้ตระหนักในความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนก่อให้เกิดความรัก ความศรัทธา และจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ดังที่ กาญจนา ธรรมเมธี[3] กล่าวถึงความสำคัญของวรรณกรรมยอพระเกียรติไว้โดยสรุปว่า วรรณกรรมยอพระเกียรติเป็นวรรณกรรมที่โน้มน้าวใจให้เกิดความรักชาติ ภูมิใจในบรรพบุรุษ เห็นสภาพสังคม ได้ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนเห็นถึงความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์และคนไทย เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวกวีจึงนำเหตุการณ์และพระราช

---

[1] ธานีรัตน์ จัตุทะศรี. (2547). ธันวาคม. บทอาศิรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ : ภาพของพระราชินีในอุดมคติ. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*. ปีที่ 21: 1-26.

[2] นิคม รัตนปรีชาชัย และโกวิทย์ พิมพวง. (2553,ธันวาคม - พฤษภาคม 2554). การศึกษาเชิงวิเคราะห์การใช้ภาษาและเนื้อหาบทอาศิรวาทที่สะท้อนภาพลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์. *วารสารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน)*. ปีที่4 (8): 81 -96.

[3] กาญจนา ธรรมเมธี. (2519). *วิเคราะห์วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325 - 2411)*. หน้า 3.

กรณียกิจต่างๆ มาเสนอต่อผู้อ่าน ยังผลให้วรรณกรรมยอพระเกียรติมีบทบาทต่อสังคมในประเด็นต่างๆ เช่น บทบาทการเป็นสื่อเพื่อแสดงความจงรักภักดี บทบาทในการสืบทอดวรรณศิลป์ เป็นต้น

ในปัจจุบันพบว่ามีการนำวรรณกรรมยอพระเกียรติมาศึกษาและเผยแพร่เกี่ยวกับบทบาทของวรรณกรรมยอพระเกียรติในมิติต่างๆ เช่น ประทีป ชุมพล ได้ศึกษาและเรียบเรียงหนังสือเรื่อง **ตำราการศึกษายวนพ่ายโคลงดั้น**[1] ที่กล่าวถึงกลวิธีการแต่ง การใช้ภาษา โวหารและความเปรียบ โดยเฉพาะการกล่าวถึงบทบาทของยวนพ่ายโคลงดั้นในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาตอนต้น ตลอดจนการนำวรรณคดีเรื่องดังกล่าวเป็นตัวอย่างในการสอบค้นเงื่อนปมทางประวัติศาสตร์จากวรรณคดีหรือเอกสารโบราณ แสดงให้เห็นถึงบทบาทการนำวรรณกรรมยอพระเกียรติมาใช้ในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และโบราณคดี (Literature in Relation to History and Archaeology) ยุพร แสงทักษิณ ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง **วรรณคดียอพระเกียรติ**[2] ที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของวรรณกรรมยอพระเกียรติตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช แห่งกรุงรัตนโกสินทร์โดยสรุปได้ว่า วรรณคดียอพระเกียรติเป็นศิลปะที่แสดงถึงความเป็นชาติที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และทรงเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของพสกนิกรทั้งมวล พระบุคลิกภาพพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ที่ปรากฏในวรรณคดียอพระเกียรติบางแง่มุมก็ละเอียดอ่อนยากจะหาอ่านได้จากวรรณคดีประเภทอื่น จากตัวอย่างหนังสือทั้ง 2 เล่ม แสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมยอพระเกียรติมีบทบาทสำคัญในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และประวัติศาสตร์ที่ละเอียดลึกซึ้งหรือแตกต่างจากวรรณกรรมประเภทอื่น และการศึกษา **บทอาศิรวาท : การแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีแด่พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์**[3] ของ ชูศักดิ์ ศุกรนันทน์ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของบทอาศิรวาทในฐานะเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าด้านศิลปวัฒนธรรม สังคม การปกครองและด้านอื่นๆ บทอาศิรวาทยังเป็นการแสดงออกที่ดีก่อให้เกิดพลังทางสังคม ในการแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

นอกจากนี้มีการศึกษาบทบาทของวรรณกรรมประเภทต่างๆ ในประเด็นที่หลากหลายและน่าสนใจ เช่น การศึกษา **บันทึกประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้ป่วยโรคมะเร็ง : คุณค่าและบทบาทในฐานะวรรณกรรมร่วมสมัย**[4] ของ อรสุธี ชัยทองศรี ที่พบว่าบันทึกดังกล่าวมีคุณค่าด้านเนื้อหาที่แบ่งปันประสบการณ์การให้ความรู้ตลอดจนการให้ข้อคิด และคุณค่าด้านศิลปะการประพันธ์ที่สร้างความน่าเชื่อถือสร้างความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งและประเทืองอารมณ์

---

[1] ประทีป ชุมพล. (2542). *ตำราการศึกษายวนพ่ายโคลงดั้น*.

[2] ยุพร แสงทักษิณ. (2537). *วรรณคดียอพระเกียรติ*.

[3] ชูศักดิ์ ศุภกรนันทน์. (2546, มกราคม - มิถุนายน). บทอาศิรวาท : การแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีแด่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. หน้า 109-120.

[4] อรสุธี ชัยทองศรี. (2550). *บันทึกประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้ป่วยโรคมะเร็ง : คุณค่าและบทบาทในฐานะวรรณกรรมร่วมสมัย*. บทคัดย่อ.

ในด้านบทบาทพบว่า บันทึกประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้ป่วยโรคมะเร็งมีบทบาทในการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้แก่โรคมะเร็ง เช่น โรคมะเร็งเป็นโรคธรรมดาโรคหนึ่งที่พึงรักษาและต่อสู้ เป็นต้น และมีบทบาทในการเยียวยาผู้ป่วยทั้งในฐานะเจ้าของประสบการณ์และในฐานะผู้อ่าน

พรธาดา สุวัธนวนิช ได้นำเสนอบทบาทของนวนิยายไทยที่มีต่อสังคมจากผลการศึกษา **ผู้หญิงกับบทบาทความเป็นแม่ในนวนิยายไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2510-2546**[1] ที่ว่า นวนิยายมีบทบาทสืบทอด ต่อรองและผลิตซ้ำความเป็นแม่อันเป็นอุดมการณ์ทางสังคม ซึ่งอาจปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของสังคมสอดคล้องกับ สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ ที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของวรรณกรรมซึ่งมีผลในการสร้างระบบคิดของคนในสังคมเรื่องความเป็นสุภาพบุรุษ จากการศึกษา **“สุภาพบุรุษ” ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวรรณกรรมศรีบูรพา**[2] ที่ว่า “สุภาพบุรุษ” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ ชายผู้มีชาติกำเนิดดี เป็นผู้เสียสละ มีสำนึกในบทบาทหน้าที่ต่อครอบครัว สังคมและประเทศชาติ มีความกล้าหาญ การปฏิบัติตนต่อผู้หญิง รู้จักควบคุมอารมณ์ การเคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้อื่น ความเป็นสุภาพบุรุษดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์กับความเป็นชาติและแสดงถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ส่วน “สุภาพบุรุษ” ของศรีบูรพาหมายถึงการแสดงออกถึงความเป็นชายที่เสียสละ กล้าหาญ มีการปฏิบัติตนต่อผู้หญิง มีความยุติธรรม ตลอดจนเคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้อื่นซึ่งหมายถึงประชาชน เป็นการแสดงให้เห็นว่า “สุภาพบุรุษ” ประพฤติตนเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือประชาชนมากกว่าตนเอง ทั้งนี้การประกอบสร้างความเป็น “สุภาพบุรุษ” ในแต่ละยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและทัศนะของศรีบูรพา

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมมีบทบาทต่อสังคมในมิติต่างๆ การศึกษาบทบาทของบทอาศิรวาทจึงจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เป็นสื่อแสดงความจงรักภักดีของพสกนิกรชาวไทย และมีบทบาทในการสืบทอดวรรณศิลป์อันเป็นศิลปวัฒนธรรมทางภาษาของชาติ

---

[1] พรธาดา สุวัธนวนิช (2550). *ผู้หญิงกับบทบาทความเป็นแม่ในนวนิยายไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2510-2546*. บทคัดย่อ.

[2] สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ. (2551). *“สุภาพบุรุษ” ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวรรณกรรมศรีบูรพา*. บทคัดย่อ.

3 ความสัมพันธ์ระหว่างระบอบการปกครองกับวรรณกรรมยอพระเกียรติ

เนื้อหาของวรรณกรรมยอพระเกียรติที่ประพันธ์ขึ้นในรัชสมัยต่างๆ ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงความคิดความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่มีผลสัมพันธ์สอดคล้องกับระบอบการปกครอง ดังที่ ปราโมทย์ สกุลรักความสุข อธิบายถึงความสำคัญของการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมยอพระเกียรติ ที่สามารถแสดงให้เห็นถึงแนวคิดของคนในสังคมต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ไว้ตอนหนึ่งว่า

> ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่กวีนำมาใช้ล้วนแล้วแต่เพื่อจุดประสงค์ในการที่จะยกย่องสรรเสริญพระเกียรติคุณในองค์พระมหากษัตริย์ให้เด่นชัดที่สุดตามกระบวนการทางวรรณศิลป์ที่เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกของกวี การใช้ความเปรียบในวรรณคดียอพระเกียรติจึงสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดที่กวีซึ่งเป็นบุคคลในสังคมมีต่อพระมหากษัตริย์ และในทางกลับกันความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติก็ย่อมมีบทบาทชี้นำและสืบทอดความคิดที่มีต่อพระมหากษัตริย์ในสังคมสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันได้เช่นกัน[1]

จากข้างต้นแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและบทบาทของวรรณกรรมยอพระเกียรติที่มีผลต่อความคิดและความเชื่อของคนในสังคมเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวางรากฐานความคิดในทางการเมืองการปกครองทั้งในระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น แนวความคิดที่ว่าพระมหากษัตรย์ทรงเป็นเทพเจ้าเป็นต้น ดังที่ ยุพร แสงทักษิณ กล่าวไว้ว่า

> ขนบหรือแบบแผนและเนื้อหาในการยอพระเกียรตินั้นบ่งชัดว่าพระมหากษัตริย์ไทยอยู่ในฐานะเทวะราชา อันเป็นคติที่ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิศาสนาพราหมณ์หรือศาสนาฮินดู ... แม้ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้วก็ตามที อิทธิพลดังกล่าวก็ยังปรากฏร่องรอยอยู่อย่างชัดเจนในวรรณคดียอพระเกียรติ[2]

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของวรรณกรรมยอพระเกียรติประเภทร้อยกรองที่ปรากฏตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงปัจจุบันกับระบอบการปกครองในลักษณะต่างๆ นั้น ผู้วิจัยสามารถแสดงรายละเอียดความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมยอพระเกียรติกับระบอบการปกครองได้ดังนี้

---

[1] ปราโมทย์ สกุลรักความสุข. (2554). *ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. หน้า 167.

[2] ยุพร แสงทักษิณ. (2537). *วรรณคดียอพระเกียรติ*. หน้า 2.

3.1 วรรณกรรมยอพระเกียรติในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

วรรณกรรมยอพระเกียรติที่เกิดขึ้นในช่วงระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงก่อนปี พ.ศ. 2475 วรรณกรรมยอพระเกียรติมีรูปแบบ และแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในบทประพันธ์สามารถแสดงให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ดังที่ เสาวณิต วิงวอน กล่าวไว้ว่า

> ผู้แต่งวรรณกรรมยอพระเกียรติทุกเรื่องแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ไม่ใช่บุคคลธรรมดาสามัญ วรรณกรรมยอพระเกียรติในสมัยอยุธยาระบุความเป็น “เทวราชา” อย่างชัดเจน ... สมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ระยะแรกมีแนวคิดเกี่ยวกับฐานะของพระมหากษัตริย์ที่เปลี่ยนแปลง ไปบ้าง กล่าวคือ ผู้แต่งไม่ได้อ้างว่าพระมหากษัตริย์เป็น “เทพ” โดยตรงแต่กล่าวเปรียบพระมหากษัตริย์กับเทพ[1]

ความคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์มิใช่บุคคลธรรมดาสามัญ มีความสัมพันธ์กับระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างชัดเจน ดังที่ สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช[2] อธิบายไว้โดยสรุปว่า พระมหากษัตริย์มิได้เป็นเพียงผู้นำทางการเมืองของรัฐเท่านั้น แต่พระมหากษัตริย์เป็นทั้งรัฐและสังคม พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางที่สำคัญที่สุด การเปลี่ยนในทางดีขึ้นหรือเสื่อมลงของสังคม ทั้งด้านสภาวะธรรมชาติและบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมขึ้นอยู่กับการมีหรือไม่มีคุณธรรมของผู้ปกครอง จนอาจกล่าวได้ว่าผู้ปกครองมีความเป็นจักรวาลในตัวเอง เพราะผู้ปกครองรับผิดชอบไม่เฉพาะแต่ผลที่เกิดจากใช้อำนาจทางการเมืองเท่านั้น หากยังต้องรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ เช่น ความวิปริตของดินฟ้าอากาศ ทุพภิกขภัยนานาประการอีกด้วย

ความคิดดังกล่าวปรากฏอยู่ในวรรณกรรมยอพระเกียรติมาโดยตลอด แม้ในเวลาต่อมาจะเริ่มมีการแสดงให้เห็นถึงความคิดเกี่ยวกับพุทธราชาและธรรมราชา ในการกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมยอพระเกียรติ ดังที่ ปราโมทย์ สกุลรักความสุข กล่าวไว้ว่า

> วรรณคดียอพระเกียรติเป็นประจักษ์พยานของการสืบทอดแนวคิดอันแสดงถึงพระราชฐานะของพระมหากษัตริย์ที่สูงส่งกว่าบุคคลสามัญตามคติของเทวราชาหรือสมมุติเทพที่ค้ำจุนระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในอาณาจักรทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม แนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้มีบุญญาธิการ

---

[1] เสาวณิต วิงวอน. (2555). เทวราชาและธรรมราชาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ. *อักษรสรรค์*. หน้า 58-60.

[2] สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2523). *ความคิดทางการเมืองไทย*. หน้า 11.

> พระบรมเดชานุภาพ พระปรีชาสามารถ และทรงเป็นผู้มีพระคุณ ในวรรณคดียอพระเกียรติตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงก็ยังคงปรากฏชัดไม่เปลี่ยนแปลง[1]

ในปัจจุบันพบการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จากวรรณกรรมประเภทต่างๆ ทั้งที่ประพันธ์ในรัชสมัยนั้นๆ และประพันธ์ขึ้นในยุคประชาธิปไตย โดยเฉพาะการศึกษาจากวรรณกรรมยอพระเกียรติ เช่น การศึกษา **เรื่องเล่าและภาพแทนของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติและนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ไทย**[2] ที่พบแนวคิดเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสิน ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ทรงอยู่ในฐานะจอมทัพ มีความสามารถในการรบ มีความกล้าหาญ ทรงทำหน้าที่ปกป้องบ้านเมืองให้รอดพ้นจากข้าศึกศัตรู 2) เป็นผู้มีบุญญาบารมี ทั้งยังทรงมีพระปัญญาเป็นเลิศ ทรงเป็นสามัญชนที่มีความสำคัญแตกต่างไปจากบุคคลธรรมดาและมีความเหมาะสมกับการเป็นพระมหากษัตริย์ และ 3) ทรงธรรมในการปกครอง และอีกทางหนึ่งกล่าวถึงพระองค์ว่าไม่ตั้งอยู่ในธรรมจนทำให้พระองค์ถูกปฏิเสธสถานะพระมหากษัตริย์ในแง่ที่ว่าพระองค์ไม่สามารถเป็นพระมหากษัตริย์ปกครองบ้านเมืองต่อไปได้ การศึกษา **ลักษณะเด่นของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**[3] แสดงให้เห็นถึงแนวความคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่แปรเปลี่ยนไปจากเดิม โดยเฉพาะวรรณกรรมยอพระเกียรติที่ประพันธ์ขึ้นหลังรัชสมัยของพระองค์ กล่าวคือ กวีมีแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์คือมนุษย์ผู้ทรงคุณงามความดี ทรงวางรากฐานประชาธิปไตยโดยพระราชทานคามเสมอภาคในสังคม และจากการศึกษาทางประวัติศาสตร์ของกวีสมัยหลังได้แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงใกล้ชิดกับราษฎรและทรงเป็นผู้รักษาเอกราชของชาติ

จากข้างต้นจึงสรุปได้ว่าการปกครองแบบระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันกับแนวความคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมยอพระเกียรติ ได้แก่ ความคิดเรื่อง เทวราชา พุทธราชา ตลอดจน ธรรมราชา ทั้งนี้พบข้อน่าสังเกตในวรรณกรรมยอพระเกียรติที่ประพันธ์ขึ้นช่วงการปกครองแบบประชาธิปไตยบางส่วนว่า แม้จะเป็นการกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ในช่วงการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แต่กวีก็มีแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นมนุษย์มากกว่าการมุ่งเน้นความเป็นสมมติเทพตามลักษณะการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

---

[1] ปราโมทย์ สกุลรักความสุข. (2554). *ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. หน้า 167.

[2] วรุณญา อัจฉริยบดี.(2554). *สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติและนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ไทย: เรื่องเล่าและภาพแทน*. บทคัดย่อ.

[3] ศักดิ์ชัย ตระกูลเลิศงาม. (2557). *ลักษณะเด่นของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. วิทยาพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). บทคัดย่อ.

3.2 วรรณกรรมยอพระเกียรติในระบอบประชาธิปไตย

เมื่อประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นประชาธิปไตยในปีพุทธศักราช 2475 ส่งผลให้พระราชอำนาจที่มีมาแต่เดิมของพระมหากษัตริย์แปรเปลี่ยนไปตามข้อกำหนดแห่งรัฐธรรมนูญ วรรณกรรมยอพระเกียรติในช่วงเวลาดังกล่าวจึงสรรเสริญพระมหากษัตริย์ในฐานะ “มนุษย์” มากกว่าความเป็นเทพเจ้า โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรจนเป็นที่ประจักษ์ชัด กวีจึงยอพระเกียรติคุณทั้งนั้นด้วยคุณงามความดีของพระองค์ ดังที่ เสาวณิต วิงวอน[1] กล่าวไว้ว่า “ในรัชกาลปัจจุบันผู้แต่งกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ในฐานะเป็น “มนุษย์” มากขึ้น เป็นมนุษย์ที่มิใช่ธรรมดาสามัญแต่ทรงคุณความดีอันยากที่คนทั่วไปจะกระทำได้”

การให้ความสำคัญในเรื่องคุณธรรมความดีของบุคคล มากกว่าการให้ความสำคัญกับยศศักดิ์และชาติตระกูล เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในสังคมไทยงานวรรณกรรมในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์[2] อธิบายไว้โดยสรุปได้ว่า วรรณกรรมที่เขียนขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ผู้อ่านจะมองเห็นภาพของสังคมไทยแบบดั้งเดิมที่กำลังล่มสลาย ความเสื่อมยศเสื่อมอำนาจของชนชั้นสูง ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมที่ล้าสมัย ไร้เหตุผล กำลังถูกท้าทายและแทนที่ด้วย ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณีอย่างใหม่ที่มีจุดยืนอยู่ที่สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค อันเป็นหลักการของระบอบประชาธิปไตย การตั้งคำถามว่าคุณค่าของความเป็นคนอยู่ที่ไหน อยู่ที่ชาติตระกูล อยู่ที่ยศศักดิ์ อยู่ที่ฐานะการเงิน หรืออยู่ที่คุณธรรมความดี

การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดงานวรรณกรรมแนวสัจนิยมสังคม (Social Realism) ที่มุ่งเสนอภาพความเป็นจริงของสังคมตลอดจนการแสดงความคิดเพื่อขับเคลื่อนสังคมผ่านงานวรรณกรรม ซึ่งเป็นแนวทางที่โดดเด่นในวรรณกรรมร่วมสมัยจนถึงปัจจุบัน ดังที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ กล่าวไว้ว่า

> ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณกรรมหลายประเภท ทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น กวีนิพนธ์ และบทความเป็นงานเขียนที่มีพัฒนาการอย่างสูง หลังจาก บ่มเพาะความรู้ในด้านแนวเรื่องหลากหลายและกลวิธีการประพันธ์มาในช่วงสองรัชกาลก่อนหน้านี้ จุดเด่นวรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 7 คือ การเปลี่ยนจุดมุ่งหมายการแต่งจากวรรณกรรม เริงรมย์ไปสู่วรรณกรรมสะท้อนสังคม อันฉายภาพของวิถีชีวิต ค่านิยม และทัศนคติของคนชั้นกลางที่กำลังมี

---

[1] เสาวณิต วิงวอน. (2555). เทวราชาและธรรมราชาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ. *อักษรสรรค์*. หน้า 60.

[2] รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2557). *วรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 7: การตอบสนองรสนิยมของชนชั้นกลาง*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. 6(1). หน้า97-98.

> บทบาทเต็มที่ในการขับเคลื่อนสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสังคมประชาธิปไตย วรรณกรรมในรัชกาลที่ 7 ตอบสนองรสนิยมของคนชั้นกลางที่มีการศึกษา และใฝ่ฝันถึงสังคมใหม่ในอนาคต ดังนั้น วรรณกรรมจำนวนไม่น้อยได้ทำหน้าที่สร้างความ หฤหรรษ์ทางปัญญาแก่ผู้อ่าน และบุกเบิกแนวทางของวรรณกรรมสัจสังคมนิยม (Social Realism) ให้เป็นแนวทางที่โดดเด่นของวรรณกรรมไทยร่วมสมัยมาจนทุกวันนี้[1]

ปัจจัยดังกล่าวมีผลให้วรรณกรรมยอพระเกียรติยุคประชาธิปไตยมีลักษณะที่แตกต่างไปจากวรรณกรรมยอพระเกียรติในช่วงการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังที่ ยุพร แสงทักษิณ[2] อธิบายถึงลักษณะและแนวคิดของวรรณคดีเรื่อง **สามกรุง** ที่สรุปได้ว่า สามกรุงนำเสนอบทบาทของ “ผู้นำ” ทั้งในด้านที่ดีและผู้นำที่มีพฤติกรรมด้านลบ โดยพระราชวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ ทรงมีพระนิพนธ์ สามกรุง ขึ้นในช่วงที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงครามและมีแนวโน้มอันน่าหวาดหวั่น แตกต่างจากวรรณกรรมยอพระเกียรติทั่วไปในอดีตที่ปรากฏในวโรกาสพิเศษอันเป็นมงคล เช่น การเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ การเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น สามกรุง จึงเป็นเสมือนหลักฐานและข้อมูลที่เน้นย้ำถึงพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ในราชจักรีวงศ์ทุกพระองค์ (รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 7) ที่ว่าทรงสามารถนำประเทศฝ่าวิกฤตการณ์ทั้งปวงได้ต่างกับผู้นำที่มาจากคณะราษฎรที่กำลังจะนำประเทศสู่ความวิบัติหลังบริหารประเทศมาเพียง 10 ปีเท่านั้น

นอกจากนี้พบว่าวรรณกรรมยอพระเกียรติในยุคประชาธิปไตยมีการปรับเปลี่ยนการนำเสนอภาพพระราชวังของพระมหากษัตริย์ที่แตกต่างไปจากวรรณกรรมยอพระเกียรติในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น **วรรณกรรมยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช**[3] ขนบการยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์แต่เดิมนั้นจะมีการกล่าวถึงพระราชวังที่ประทับอันงดงามเหมือนที่ประทับของเทพเจ้าบนสรวงสวรรค์ แต่วรรณกรรมยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีการนำเสนอเนื้อหาตามข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระราชวังที่ประทับว่า เป็นสถานที่ทรงงานโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา อันประกอบด้วยโครงการนาสาธิต โครงการประมงพระราชทาน โครงการโรงนมผง เป็นต้น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจและพระราชดำริของพระองค์ในการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร

ภาพพระมหากษัตริย์จากวรรณกรรมยอพระเกียรติในช่วงเวลาดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนบทบาทของพระมหากษัตริย์เพื่อให้เข้ากับบริบทของสังคมประชาธิปไตยได้อย่างชัดเจน อีกทั้งวรรณกรรมยอพระเกียรติยังสามารถส่งเสริมให้เห็นถึงความสำคัญของ

---

[1] รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2557). *วรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 7: การตอบสนองรสนิยมของชนชั้นกลาง*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. 6(1): 77.

[2] ยุพร แสงทักษิณ. (2538). วรรณคดีการเมืองเรื่องสามกรุง. หน้า 319 – 324.

[3] ธงชัย ดิษโส. (2547). ภาพของพระราชวังในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว: จาก “จารีตนิยม” สู่ “การปรับเปลี่ยน”. *จุลสารลายไทย*. ฉบับพิเศษ วันภาษาไทยแห่งชาติ 29 กรกฎาคม 2547.หน้า 53-54.

พระมหากษัตริย์ในสังคมที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน สอดคล้องกับผล **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช**[1] ที่พบการปรับเปลี่ยนเนื้อหาด้านต่างๆ ในวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติเมื่อเทียบกับวรรณกรรมร้อยกรองในรัชสมัยต่างๆ ก่อนหน้านี้ ซึ่งสาเหตุสำคัญของการปรับเปลี่ยนเนื้อหาในวรรณกรรมดังกล่าว คือ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงปรับเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระองค์ให้สอดคล้องกับยุคสมัยและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถาบันกษัตริย์เป็นหลักที่พึ่งของประชาชนอย่างแท้จริงแม้สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไป

ปัจจุบันพบว่าในวรรณกรรมยอพระเกียรติมีการใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ มีการสรรคำที่สอดคล้องกับพระคุณลักษณะ พระกรณียกิจ และพระเกียรติคุณ ดังที่ ธงชัย ดิษโส[2] กล่าวไว้โดยสรุปได้ว่า คำเรียกแทนพระนามพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยของสังคมเพื่อสื่อถึงพระราชปรีชาสามารถ พระราชกรณียกิจ และพระมหากรุณาธิคุณ เช่น พ่อแห่งแผ่นดิน กษัตริย์เกษตร กษัตริย์สายน้ำ พ่อหลวง เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าวรรณกรรมยอพระเกียรติในช่วงการปกครองแบบประชาธิปไตยมีคุณค่าด้านเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิดของคนในสังคมกับการยกย่องพระมหากษัตริย์ โดยมุ่งให้ความสำคัญกับคุณธรรมและความดีของพระมหากษัตริย์ในฐานะมนุษย์ผ่านพระราชกรณียกิจต่างๆ นอกเหนือจากการกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ในฐานะ “เทพเจ้า” ตามคติที่มีมาแต่เดิมและเกิดการสืบทอดในวรรณกรรมยอพระเกียรติประเภทบทร้อยกรองนับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา เนื้อหาของวรรณกรรมยอพระเกียรติที่ปรากฏในแต่ละช่วงเวลาของระบอบการปกครองจึงเป็นบทบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมไทยได้อย่างละเอียดชัดเจน ดังที่ เสาวณิต วิงวอน กล่าวไว้ถึงความสำคัญของวรรณกรรณยอพระเกียรติที่สะท้อนความคิดของคนในสังคมต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ตอนหนึ่งว่า

> วรรณกรรมยอพระเกียรติแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์นั้นทรงมี “ธรรม” อยู่เสมอไม่ว่าจะทรงปกครองบ้านเมืองแบบครอบครัว แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือในระบอบประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ที่น่าสังเกตคือแม้ความเป็น “เทวราชา” จะเปลี่ยนแปลงไปบ้างเมื่อเวลาผ่านไปแต่ความเป็น “ธรรมราชา” ไม่เปลี่ยนแปลงเลย

---

[1] ธงชัย ดิษโส. (2547). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. 387-388.

[2] ธงชัย ดิษโส. (2546). วินิจการเปลี่ยนแปลงการใช้คำเรียกแทนพระนามของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ: มุมมองภาษาเชิงสังคม *จุลสารลายไทย*. ฉบับพิเศษ วันภาษาไทยแห่งชาติ 29 กรกฎาคม 2546 หน้า 8-15.

> ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน บ่งถึงธรรมอันเป็นสัจจะ และเป็นอำนาจในการปกครองอย่างแท้จริง[1]

วรรณกรรมยอพระเกียรติจึงมีคุณค่าตลอดจนมีบทบาทในการเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ให้ปรากฏ และเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นสถาบันหลักของชาติแม้รูปแบบการปกครองและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์จะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรมกับสังคม

วรรณกรรมและสังคมนั้นมีความเกี่ยวพันโดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เหตุเพราะวรรณกรรมคือผลผลิตของกวี และกวีเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ดังที่ วิทย์ ศิวะศริยานนท์ กล่าวว่า

> กวีถึงจะคนเดียวก็เปรียบเสมือนสามคน คือ นอกจากเป็นนักประพันธ์ ช่างแต่งหนังสือแล้วยังเป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้น สมัยนั้น และเป็นพลเมืองอีกด้วย ในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของคนสมัยนั้นก็ย่อมจะเอาหูไปนาเอาตาไปไร่เสียกับเหตุการณ์ที่ตนเห็นตำตาประจักษ์อยู่แก่ใจหาได้ไม่ และในฐานะที่เป็นพลเมืองอีกเล่า ก็จำต้องใส่ใจในเหตุการณ์บ้านเมือง ความเคลื่อนไหวของประเทศชาติตลอดจนชั้นและอาชีพที่ตนเป็นอยู่หน่วยหนึ่งด้วย[2]

จากแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาคุณค่าและบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เหตุเพราะบทอาศิรวาทดังกล่าวเป็นผลผลิตของคนในสังคมที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แนวความคิดทางการเมืองการปกครองและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจึงมีผลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรม ในฐานะ “วัตถุดิบ” ของการสร้างสรรค์ ดังที่ เจตนา นาควัชระ กล่าวไว้ว่า

> วรรณกรรมอันเป็นเครื่องแสดงออกซึ่งความรู้สึกและความนึกคิดของมนุษย์และของสังคมก็ ย่อมจะหนีบทบาททางการเมืองไม่ได้...ในชั้นหนึ่ง ความรู้สึกของปัจเจกบุคคลที่อยู่ในโลกของธรรมชาติ แสดงออกในรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ปัจเจกบุคคลนั้นมีต่อธรรมชาติหรือมีต่อมนุษยชาติ อาจจะเป็นความรู้สึกในด้านอภิปรัชญาที่แฝงอยู่ในวรรณกรรม ในชั้นที่สอง ถ้าจะมองเลยไปจากความรู้สึกส่วนตน ไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลหนึ่งกับเพื่อนร่วมโลกอีกคนหนึ่ง ซึ่งในขอบข่ายของวรรณคดีอาจจะถ่ายทอดออกมาในรูปของอารมณ์รักหรืออารมณ์ชังความสัมพันธ์เช่นนี้ก็ยังนับได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคน ที่อาจจะยังไม่มีผลต่อสังคม

---

[1] เสาวณิต วิงวอน. (2555). เทวราชาและธรรมราชาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ. *อักษรสรรค์*.หน้า 65.

[2] วิทย์ ศิวะศริยานนท์. (2544). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. หน้า 196-197.

> หรือยังไม่อาจมีบทบาทใดที่เป็นบทบาททางการเมืองได้ ถ้าจะมองกว้างออกไปอีกถึงชั้นที่สาม คือ ความผูกพันของปัจเจกบุคคลกับกลุ่มชนผู้ร่วมอยู่ในสังคมเดียวกัน ถ้าความสัมพันธ์นั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดอารมณ์ไปในด้านที่จะแสดงให้เห็นถึงความรักหรือความชังที่มีต่อสังคม อารมณ์หรือความรู้สึกเช่นนั้นก็นับว่าเป็น “วัตถุดิบ” สำหรับวรรณกรรมการเมืองได้[1]

นอกจากนี้ ตรีศิลป์ บุญขจร[2] กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม โดยสรุปได้ ดังนี้

สังคมวิทยา (Sociology) และวรรณกรรมมีลักษณะร่วมกันหลายประการ กล่าวคือ สังคมวิทยาเป็นการศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในสังคมอย่างวัตถุวิสัย วิเคราะห์สถาบันของสังคม ขบวนการและพยายามหาคำตอบว่าสังคมมีกลไกอย่างไร ส่วนวรรณกรรมมีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและในฐานะสมาชิกในสังคม วรรณกรรมบันทึกประสบการณ์ทางความรู้สึกและความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคม ซึ่งการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมสามารถแบ่งออกได้ 3 แนวทาง คือ

1. ทฤษฎีภาพสะท้อนของวรรณกรรม (Conception of the Mirror) คือ วรรณกรรมให้ภาพสะท้อนของสังคมในหลายด้านๆ ด้าน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว ความขัดแย้งทางชนชั้น เป็นต้น ปัญหาประการหนึ่งของทฤษฎีนี้ คือ กลวิธีทางศิลปะได้บิดเบือนภาพของความเป็นจริงในสังคม เรย์มอนด์ วิเลียม (Raymond William) จึงกล่าวว่าการศึกษาวรรณกรรมเชิงสังคมมิใช่เป็นการค้นหาแต่ภาพสะท้อนทางสังคมและประวัติศาสตร์เท่านั้น หากแต่จะต้องหาโครงสร้างความรู้สึก (Structure of feeling) ของยุคสมัยและสังคม ส่วนนักทฤษฎีสังคมวิทยา คือ โลเวนธอล (Lowenthal) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาสังคมวิทยาวรรณกรรม คือ การค้นหาแก่นความหมาย (core of meaning) ค้นหาหัวใจของวรรณกรรมแต่ละเล่มซึ่งแสดงทัศนะ หรือความคิดเห็น รวมทั้งอารมณ์ต่อสิ่งต่างๆ ในสังคมของผู้เขียน

เมื่อสังคมขยายตัวและซับซ้อนขึ้น วรรณกรรมเล่มเดียวอาจไม่สามารถสะท้อนปัญหาสังคมได้อย่างครบถ้วน โดยที่นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส คือ โรแบรต์ เอสคาปริต์ (Robert Escarpit) ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของนักเขียนและผู้อุปถัมภ์ (patronage) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของนักเขียนกับผู้อุปถัมภ์ในยุคบริโภคนิยมที่วรรณกรรมกลายเป็นสินค้าอย่างหนึ่ง ผู้อุปถัมภ์ คือ ผู้จัดพิมพ์และผู้จัดจำหน่าย สังคมผู้อ่านคือชนชั้นกลางที่เพิ่มขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ทำให้นักเขียนเป็นอาชีพหนึ่งในสังคมประชาธิปไตย และวัฒนธรรมของชนชั้นกลางกลายเป็นวัฒนธรรมของปวงประชา

---

[1] เจตนา นาควัชระ. (2542). ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี. หน้า 43-44.

[2] ตรีศิลป์ บุญขจร. (2553). *ด้วยแสงแห่งวรรณคดีเปรียบเทียบ*. หน้า 92-114.

2. ทฤษฎีแนว Positivism ของฮิปโปลิต แตน (Hippoliye Taine) ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีการพัฒนาการศึกษาวรรณกรรมเชิงสังคม คือลักษณะ Positivism ที่เห็นว่าวรรณกรรมคือความเป็นจริงที่สามารถค้นคว้า ให้ข้อพิสูจน์ได้ เช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์ โดยที่ ฮิปโปลิต แตน เห็นว่า การพิจารณาวรรณกรรมสามารถสืบร่องรอยไปถึงรากฐานของสังคม วรรณกรรมมิใช่เพียงการเล่นจินตนาการส่วนตัว หรือการใช้สมองอย่างโดดเดี่ยวเท่านั้น แต่เป็นต้นฉบับของลักษณะร่วมสมัย แสดงให้เห็นจิตวิญญาณ ข้อเท็จจริงและอารมณ์ของยุคสมัย วรรณกรรมเป็นอนุสรณ์ (monument) ของยุคสมัย

ฮิปโปลิต แตน ได้เสนอทฤษฎีสังคมวิทยาวรรณกรรม โดยเน้นว่า วรรณกรรมชิ้นหนึ่งๆ อาจอธิบายได้ด้วยปัจจัยสามประการ คือ เชื้อชาติ ยุคสมัย และสภาพแวดล้อม โดยองค์ประกอบทั้งสามเป็นอิสระและแปรเปลี่ยนได้ เช่น ปัจจัยด้านเชื้อชาติอาจมีน้ำหนักมากกว่าปัจจัยทางยุคสมัยและสภาพแวดล้อม เป็นต้น

3. วรรณคดีวิจารณ์แนวมาร์กซิสม์ (Marxist Criticism) วรรณดีวิจารณ์แนวนี้เป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีมาร์กซิสม์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเข้าใจวรรณคดีในฐานะเป็นอุดมการณ์ (Ideology) และให้ความสำคัญกับวรรณคดีในฐานะเป็นผลผลิตของสังคม แนวคิดสำคัญของการวิจารณ์แนวมาร์กซิสม์ คือ

1.โครงสร้างพื้นฐานและโครงสร้างส่วนบน (Base and Superstructure) มาร์กซ์แบ่งโครงสร้างของสังคมเป็น 2 ระดับ ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure base) คือ วิถีการผลิตหรือเศรษฐกิจ และโครงสร้างส่วนบน (superstructure) คือ รูปการจิตสำนึกในลักษณะต่างๆ เช่นกฎหมาย รูปแบบการปกครอง ศาสนา จริยธรรม สุนทรียศาสตร์ เป็นต้น ศิลปะจึงเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบนของสังคม การเข้าใจวรรณคดีจึงเป็นการเข้าใจกระบวนการของสังคมโดยองค์รวม

2. ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกับเนื้อหา คือ รูปแบบทางศิลปะไม่ใช่เป็นเพียงการสร้างสรรค์ของศิลปินแต่ละคนเท่านั้น แต่ละรูปแบบถูกกำหนดในเชิงประวัติศาสตร์ด้วยลักษณะของเนื้อหา รูปแบบจึงแปรเปลี่ยนไปเสอ อาจปฏิเสธรูปแบบเดิมหรือสร้างรูปแบบใหม่ หรือแม้แต่ละทิ้งรูปแบบโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะเนื้อหาก็มีการเปลี่ยนแปลงและเนื้อหามีส่วนกำหนดรูปแบบ

3. สังคมวิทยาวรรณคดี : การครอบงำทางเศรษฐกิจ การศึกษาสังคมวิทยาวรรณกรรมต้องพิจารณาความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ ในสังคม โดยเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) เห็นว่าสังคมวิทยาวรรณคดีแนวมาร์กซิสม์ควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่ถูกครอบครองโดยสำนักพิมพ์นายทุน เพราะในสังคมทุนนิยมเป็นรูปการจิตสำนึก หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ถูกครอบงำและนำทางโดยทุนหรือเศรษฐกิจ รวมทั้งเห็นว่า พัฒนาการทาง

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ประวัติศาสตร์ศิลปะมีส่วนทั้งที่เป็นขนบเดิม (Conventions) และส่วนที่ก่อตัวใหม่ (emergences) รวมทั้งซากเดิมของวัฒนธรรมเก่า (residues) การศึกษาศิลปะในฐานะผลผลิตทางสังคมต้องพิจารณาทั้ง หน้าที่ (function) บรรทัดฐาน (norms) และคุณค่า (values) ของสุนทรียศาสตร์

แนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมานี้ผู้วิจัยจะได้นำมาปรับประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะเป็นผลผลิตทางสังคมที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นสถาบันหลักของชาติทั้งในด้านคุณค่าและบทบาทต่อไป

บทที่ 3
คุณค่าด้านเนื้อหา

บทอาศิรวาทใช้ภาษาอย่างมีศิลปะสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการอวยพรในสังคมไทย คำว่า อาศิรวาท มีความหมายเฉพาะเจาะจงถึงการถวายพระพรชัยมงคลพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ด้วยคำประพันธ์ประเภทบทร้อยกรองที่มีความงดงามทางวรรณศิลป์

นอกเหนือจากการที่ผู้ประพันธ์จะพิถีพิถันในการใช้ศิลปะทางภาษาเพื่อสร้างสรรค์บทอาศิรวาทให้ทรงไว้ซึ่งคุณค่าทางวรรณศิลป์แล้ว ผู้วิจัยพบว่ารายละเอียดของเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาอันเป็นปัจจัยหลักของการสร้างสรรค์บทอาศิรวาท เป็นสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษา เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงความคิด ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพสกนิกรผู้อยู่ใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร ทั้งยังช่วยให้เห็นถึงเรื่องราวอันเกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการประกาศพระเกียรติคุณให้ปรากฏ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการถวายพระพรชัยมงคล

บทอาศิรวาท เป็นวรรณกรรมยอพระเกียรติที่มีขนาดสั้นที่มีคุณค่าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์อย่างเด่นชัด ดังที่ ยุพร แสงทักษิณ[1] อธิบายเกี่ยวกับคุณค่าด้านเนื้อหาของวรรณกรรมยอพระเกียรติซึ่งสรุปได้ว่า วรรณกรรมยอพระเกียรติมีเนื้อหาแสดงให้เห็นถึงพระบุคลิกภาพของพระมหากษัตริย์ได้เป็นอย่างดี ตลอดจนวรรณกรรมยอพระเกียรติมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ทั้งในฐานะเป็นบันทึกประวัติศาสตร์และนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการประพันธ์

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่เผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ตลอดรัชสมัยจำนวนทั้งสิ้น 152 สำนวน พบว่า บทอาศิรวาทมีคุณค่าด้านเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช การบันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย และการแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. การให้ความรู้เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีคุณค่าในการให้ความรู้เกี่ยวกับพระองค์แก่ผู้อ่าน เนื่องจากกวีนำเรื่องราวเกี่ยวกับพระองค์ในประเด็นต่างๆ มาเผยแพร่ในบทอาศิรวาทเพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้และประจักษ์ในพระเกียรติคุณ ความรู้เกี่ยวกับพระองค์จึงเป็นส่วนสำคัญในการยอพระเกียรติและถวายพระชัยมงคลความรู้เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา

[1] ยุพร แสงทักษิณ. (2537). *วรรณคดียอพระเกียรติ*. หน้า 66 – 174.

ภูมิพลที่ปรากฏในบทอาศิรวาท แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ พระราชประวัติ พระคุณสมบัติ พระราชกรณียกิจและพระเกียรติคุณ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 พระราชประวัติ จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพรบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549 อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไว้ ดังนี้

พระบรมราชสมภพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันจันทร์เดือนอ้าย ขึ้น 12 ค่ำ ปีเถาะ นพศก จุลศักราช 1289 ตรงกับวันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2470 ณ โรงพยาบาลเมานท์ออเบิร์น (Mount Auburn) เมืองเคมบริดจ์ (Cambridge) รัฐแมสสาชูเซทท์ (Massachusetts) ขณะสมเด็จพระบรมราชชนกทรงศึกษาวิชาการแพทย์และประทับอยู่ในสหรัฐอเมริกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีสมเด็จพระเชษฐภคินี 1 พระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และมีสมเด้จพระบรมเชษฐา 1 พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ดังนั้น จึงนับว่าพระองค์เป็นพระราชโอรสพระองค์เล็กในสมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนี เมื่อแรกทรงพระราชสมภพ ดำรงพระราชอิสริยยศเป็น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ได้รับพระราชทานพระนามจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ว่า ภูมิพลอดุลเดช มีความหมายว่า พลังของแผ่นดิน เป็นอำนาจที่หาใดเปรียบมิได้

พุทธศักราช 2471 เมื่อสมเด็จพระบรมราชชนกทรงสำเร็จการศึกษาปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยม จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard) แล้ว ได้ทรงนำครอบครัวเสด็จจากสหรัฐอเมริกากลับประเทศไทย และได้ประทับ ณ วังสระปทุม ซึ่งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี สมเด็จพระบรมอัยยิกา ต่อไม่นาน สมเด็จพระบรมราชชนกได้ทรงพระประชวรและเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 24 กันยายน พุทธศักราช 2472 ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชยังทรงพระเยาว์พระชนมพรรษายังไม่ถึง 2 พรรษา

เสด็จประทับ ณ ต่างประเทศ

เมื่อพุทธศักราช 2476 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนีได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว นำพระราชธิดาและพระราชโอรสทั้ง 2 พระองค์ไปประทับที่เมืองโลซาน (Lausanne) ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ (Switzerland) เพื่อรักษาพระพลานามัยของพระราชโอรสพระองค์โตและเพื่อให้ทั้ง 3 พระองค์ได้ทรงศึกษาด้วย ระยะแรก

ประทับที่แฟลตเลขที่ 16 ถนนติสโซท์ (Tissot) และทรงจัดให้พระราชธิดาและพระราชโอรสทรงเข้าศึกษาระดับประถมในโรงเรียนเมียร์มองต์ (Miremont)

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2477 รัฐบาลไทยได้อัญเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้นครองราชสมบัติเป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 8 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ สมเด็จพระบรมราชชนนีได้ทรงจัดหาที่ประทับใหม่ให้สมพระเกียรติ ทรงย้ายไปประทับที่บ้านขนาดใหญ่ที่เมืองปุยยี (Pully) ติดกับเมืองโลซานซึ่งพระราชทานชื่อว่า วิลลาวัฒนา (Villa Vadhana) ต่อมาสมเด็จพระเชษฐภคินีและสมเด็จพระอนุชาธิราชทรงได้รับการสถาปนาพระราชอิสริยยศ จากพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ขึ้นเป็นเจ้าฟ้า คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลป์ยาณิวัฒนา และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ส่วนสมเด็จพระบรมราชชนนีขณะนั้นดำรงพระอิสริยยศ พระราชชนนีศรีสังวาล และเนื่องจากขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระเยาว์จึงต้องมีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

เมื่อพุทธศักราช 2481 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ขณะดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระอนุชาธิราชได้โดยเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลนิวัตประเทศไทยครั้งแรก พร้อมด้วยพระราชชนนีศรีสังวาลและสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2481 ประทับ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐานพระราชวังดุสิต การเสด็จนิวัตพระนครครั้งนี้ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ประกาศสถาปนาพระราชอิสริยยศพระราชชนนีศรีสังวาลย์เป็น สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาล ระหว่างที่ประทับอยู่พระนครเป็นเวลาประมาณ 2 เดือน พระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจของทุกพระองค์ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 8 และสมเด็จพระอนุชาธิราช ได้ผูกพันจิตใจสร้างขวัญและความหวังไว้แก่ชาวไทยอย่างมั่นคง ครั้งถึงเดือนมกราคม พุทธศักราช 2481 (นับเป็นปลายปี) จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศสวิตเซอร์แลนด์เพื่อทรงศึกษาต่อ

วันที่ 25 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2488 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้โดยเสด็จสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล นิวัตประเทศไทยเป็นครั้งที่ 2 พร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาล และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยานิวัฒนา ถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2488 ประทับ ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง วันที่ 10 พฤษภาคม พุทธศักราช 2489 ได้รับพระราชทานยศร้อยโท นายทหารพิเศษประจำกรมทหารราบที่ 1 กองพันที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะประทับในประเทศไทยได้โดยเสด็จสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เสด็จเยี่ยมราษฎรทั้งในพระนครและจังหวัดใกล้เคียงเสมอ ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคตลงอย่างกะทันหันเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 รัฐบาลได้กราบบังคมทูลอัญเชิญพระองค์ขึ้นครองราชย์สืบสันตติวงศ์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรม

ราชจักรีวงศ์ แต่โดยที่ยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะจึงต้องมีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว และได้มีประกาศเฉลิมพระนามาภิไธย เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 ว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ขณะนั้นเจริญพระชนมพรรษา 18 พรรษา

เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2490 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเจริญพระชนมพรรษา 20 พรรษาบริบูรณ์ ในโอกาสที่ทรงบรรลุนิติภาวะแล้วนี้ ทางรัฐบาลไทยได้จัดให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ เสด็จไปยังกรุงโลซานเพื่อเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท กราบบังคมทูลเชิญให้เสด็จนิวัตพระนครเพื่อประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก แต่ทรงขอให้งดพระราชพิธีไว้ก่อนจนกว่าจะทรงสำเร็จการศึกษา

การศึกษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเริ่มศึกษาเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่โรงเรียนอนุบาลของมิสซิสเดวีส (Mrs. Davis) ต่อมาเมื่อพุทธศักราช 2475 ขณะพระชนมพรรษา 5 พรรษา ทรงศึกษาขั้นต้นที่โรงเรียนมาแตร์เดอี เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร เป็นระยะเวลา 5 เดือน และหลังจากเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์แล้ว ทรงศึกษาระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนเมียร์มองต์ (Ecole Miremont) ในกรุงโลซาน ตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช 2476

พุทธศักราช 2475-2484 ได้ทรงเข้าศึกษาในโรงเรียนนานาชาติของเอกชนโรงเรียนนูเวล เดอ ลา สวิส โรมองด์ (Ecole Nouvelle de la Suise Ramond) อยู่ในตำบลไชยี (Chailly) เขตเมืองโลซาน ในระยะแรกทรงเป็นนักเรียนไปกลับ ในช่วง 2 ปีสุดท้ายของการศึกษาในโรงเรียนนี้ สมเด็จพระราชชนนีได้ทรงจัดให้เข้าเป็นนักเรียนประจำ เพื่อให้ทรงรู้จักวิถีชีวิตของนักเรียนประจำที่ต้องทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ต่อจากนั้น ได้ทรงเข้าศึกษาที่โรงเรียนยิมนาส คลาสสิค กังโตนาล แห่งเมืองโลซาน (Gymnas Classique Cantanal) เมื่อเดือนกรกฎาคม พุทธศักราช 2488 ทรงสอบไล่ Baccalaur at และได้รับประกาศนียบัตรทางอักษรศาสตร์ (Diplôme de Bachelier ès Letteres) และเดือนตุลาคมปีเดียวกันได้ทรงเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยโลซาน แผนกวิทยาศาสตร์ (Université de Lausanne, Faculté des Sciences)

วันที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติต่อจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระบรมเชษฐาธิราช และได้เสด็จพระราชดำเนินจากประเทศไทยกลับยังประเทศสวิตเซอร์แลนด์เพื่อทรงศึกษาต่อเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พุทธศักราช 2489 ในเดือนตุลาคมปีนั้นเองได้ทรงเลือกศึกษาวิชาใหม่ คือ นิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ (Licene et Doctorat es Sciences Sociales) ณ มหาวิทยาลัยแห่งเมืองโลซาน เพื่อให้เป็นประโยชน์เหมาะแก่การเป็นพระประมุขของประเทศ

นอกจากการศึกษาภายในสถานศึกษาแล้ว สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนียังได้ทรงสั่งสอนอบรมพระราชธิดาและพระราชโอรสด้วยพระองค์เอง เพื่อให้ทุกพระองค์ตั้งมั่นอยู่ใน

ความดีทั้งด้านจิตใจและการปฏิบัติ และทรงมีพัฒนาการด้านความคิด โดยทรงถือหลัก 9 ประการ คือ

1. ทรงดูแลให้มีสุขภาพอนามัยดี ร่างกายได้รับอาหารถูกต้องตามหลักโภชนาการ
2. ทรงฝึกให้มีระเบียบวินัยทั้งร่างกายและใจ
3. ทรงส่งเสริมพัฒนาการด้านความคิด ให้รู้จักพิจารณาตัดสอนด้วยตนเอง
4. ทรงอบรมให้มีความรับผิดชอบและเคารพสิทธิของผู้อื่น
5. ทรงอบรมให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และฝึกทำงานต่างๆ ด้วยตนเอง
6. ทรงอบรมสั่งสอนในเรื่องศาสนา จริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริตและความเมตตากรุณา เป็นต้น
7. ทรงอบรมให้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม ทำงานเพื่อชาติบ้านเมือง
8. ทรงดูแลให้เด็กได้สนุกกับกิจกรรมต่างๆ ตามวัย
9. ทรงอบรมให้มีชีวิตเรียบง่าย เป็นธรรมชาติ ประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย

ส่วนความเป็นไทยนั้น ทรงอบรมด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และโปรดให้นายเปรื่อง ศิริภัทร พระอาจารย์ที่รัฐบาลไทยจัดส่งมา ถวายพระอักษรภาษาไทยแด่พระราชธิดาและพระราชโอรสทั้ง 2 พระองค์ และเมื่อทุกพระองค์เสด็จนิวัตพระนครครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช 2481 ก็โปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงธรรมการจัดรายการเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพระอารามและโบราณสถานที่สำคัญในเขตพระนครและธนบุรี เพื่อเสริมความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ด้วยพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในการอบรมดูแลพระราชธิดาและพระราชโอรสดังกล่าว ทุกพระองค์จึงทรงรักความเป็นไทยและทรงบำเพ็ญพระราชกิจนานัปการอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ส่วนรวมและประเทศชาติเป็นที่ประจักษ์ชัดในกาลต่อมา

พระราชพิธีราชาภิเษกสมรสและพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ระหว่างที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงศึกษาอยู่ในต่างประเทศนั้นได้ทรงพบและคุ้นเคยกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ธิดาของหม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส กับหม่อมหลวงบัว กิติยากร ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงประสบอุบัติเหตุรถยนต์พระที่นั่งชนกับรถบรรทุกที่ถนนเมืองมอนเนย์ ใกล้ทะเลสาบเยนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2491 ทรงเข้ารักษาพระองค์ ณ โรงพยาบาลมอร์เซล หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ได้เฝ้าฯ ถวายการพยาบาลโดยตลอด ซึ่งต่อมาได้ทรงประกอบพิธีหมั้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พุทธศักราช 2492

เมื่อพุทธศักราช 2493 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จนิวัตประเทศไทยโดยเรือเดินสมุทร ถึงประเทศไทยเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พุทธศักราช 2493 ประทับ ณ พระตำหนัก

จิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลตามโบราณราชประเพณี กำหนดถวายพระเพลิงในวันที่ 29 มีนาคม พุทธศักราช 2493 ค่อมาในวันที่ 28 เมษายนศกเดียวกัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส กับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ณ พระตำหนักสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ วังสระปทุม ในการพระราชพิธีครั้งนั้นได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ขึ้นเป็นสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์

เมื่อเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช 2493 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกขึ้นเมื่อวันที่ 3-5 พฤษภาคม เพื่อดำรงสิริราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์โดยสมบูรณ์ตามโบราณราชประเพณี เฉลิมพระปรมาภิไธยตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ได้รับพระราชทานพระปฐมบรมราชโองการว่า

เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม ซึ่งนับเป็นสัจจะวาจาที่ทรงยึดมั่นและทรงปฏิบัติตลอดมาตราบจนปัจจุบัน และในโอกาสนั้นโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ ขึ้นเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี

หลังเสร็จการพระราชพิธีแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ไปยังประเทศสวิตเซอร์แลนด์อีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พุทธศักราช 2493 เพื่อทรงรักษาพระสุขภาพตามที่แพทย์ถวายคำแนะนำไว้ และระหว่างที่ประทับ ณ เมืองโลซาน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีได้มีพระประสูติกาลพระราชธิดาพระองค์แรก คือ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญาฯ ณ โรงพยาบาลมองซัวซีส์ เมืองโลซาน เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2494 และเมื่อพระราชธิดาเจริญพระชนมายุได้ 7 เดือนเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้เสด็จพระราชดำเนินนิวัตประเทศไทยพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เดือนธันวาคม พุทธศักราช 2494 ประทับ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงพระตำหนักจิตรลดาให้เหมาะแก่การเป็นที่ประทับถาวร ได้เสด็จไปประทับ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เป็นการชั่วคราว ในขณะที่ประทับ ณ พระที่นั่งอัมพรสถานนี้ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ได้มีพระประสูติกาลพระราชโอรสและพระราชธิดาอีก 3 พระองค์ เมื่อพุทธศักราช 2495, 2498 และ 2500 ตามลำดับ คือ

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณฯ
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดาฯ
และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ[1]

จากพระประวัติข้างต้นผู้วิจัยพบว่า บทอาศิรวาทมีคุณค่าในการให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช แบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ วันพระบรมราชสมภพ พระปรมาภิไธย พระบรมวงศานุวงศ์และพระราชอิสริยยศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 วันพระบรมราชสมภพ จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549 แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับพระบรมราชสมภพของพระองค์ไว้ว่า

> พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จพระราชสมภพเสด็จพระราชสมภพเมื่อวันจันทร์เดือนอ้าย ขึ้น 12 ค่ำ ปีเถาะ นพศก จุลศักราช 1289 ตรงกับวันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2470 ณ โรงพยาบาลเมานท์ออเบิร์น (Mount Auburn) เมืองเคมบริดจ์ (Cambridge) รัฐแมสสาชูเซทท์ (Massachusetts)[2]

เมื่อพิจารณาบทอาศิรวาทที่แต่งขึ้นเพื่อถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พบว่าผู้ประพันธ์แสดงเนื้อหาที่เกี่ยวกับวันพระบรมราชสมภพในบทประพันธ์ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “ภูมิพลอดุลยเดชสดุดี” ของ ฉ. กระแสสินธุ์ แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ว่า

ปัญจมะนูมาศเมื้อ เหมือนวัน ประสูติฤา
วันจันทรคติวาระจันทร์ แจ่มฟ้า
ฟ้าสมภพมาถวัลย์ สิริรัชย์
สิริรัชย์สมบูรณ์หล้า หลากล้ำไอสูรย์

(ภูมิพลอดุลยเดชสดุดี ประพันธ์โดย ฉ. กระแสสินธุ์)[3]

---

[1] กรมศิลปากร. (2550). *จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549 เล่ม 1*. หน้า 19-27.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 19.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 21.

จากบทโคลงข้างต้นผู้ประพันธ์กล่าวถึงวันพระบรมราชสมภพว่า “ปัญจมะนูมาศเมื้อเหมือนวัน ประสูติฤา” อันหมายถึง พระองค์เสด็จพระราชสมภพในวันที่ 5 ธันวาคม ซึ่งตรงกับวันจันทร์ ดังความที่ว่า “วันจันทรคติวาระจันทร์แจ่มฟ้า” การให้รายละเอียดดังกล่าวในบทโคลงอาศิรวาททำให้ผู้อ่านได้รับความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติของพระองค์ได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากความไพเราะงดงามทางวรรณศิลป์ ทั้งนี้เนื้อหาดังกล่าวยังเป็นข้อเท็จจริงตามพระราชประวัติ

บทอาศิรวาท “ทรงพระเจริญ” ของ ทนง ศรประสิทธิ์ กล่าวถึงวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วันที่ 5 ธันวาคม ที่เมื่อเวียนมาคราใดพสกนิกรก็ต่างพร้อมใจกันถวายพระพรชัยมงคลแด่พระองค์ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ลุเบญจธันวามาส ทวยไทยทั้งชาติ
อาเศียรพาทน้อมบังคม
สองหัตถ์เหนือเศียรประณม แทบพระบาทบรม
ปิ่นกษัตริย์แห่งรัฐไทย
อภิลักขิตสมัย ถวายพระพรชัย
วันเฉลิมพระชนมพรรษา
ซึ่งเวียนครบรอบอีกครา แห่งองค์มหา
“ภูมิพล” นฤบาล

(ทรงพระเจริญ ประพันธ์โดย ทนง ศรประสิทธิ์)[1]

บทอาศิรวาทข้างต้นผู้ประพันธ์ระบุรายละเอียดของวันพระบรมราชสมภพอย่างชัดเจนว่า “ลุเบญจธันวามาส” คือ เมื่อถึงวันที่ 5 เดือนธันวาคมการกล่าวถึงวันและเดือนของวันพระบรมราชสมภพให้ผู้อ่านรับรู้จากการอ่านบทอาศิรวาท มีผลทำให้ผู้อ่านได้ความรู้และสามารถจดจำวันพระบรมราชสมภพได้อีกทางหนึ่ง

นอกจากการระบุวันและเดือนพระบรมราชสมภพอย่างชัดเจนแล้ว พบว่าบทอาศิรวาทบางสำนวนให้ความรู้เกี่ยวกับจำนวนพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในแต่ละปีดังตัวอย่างบทอาศิรวาทต่อไปนี้

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 71.

บทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ของศิริพงษ์ จันทน์หอม ซึ่งเผยแพร่ในปี พ.ศ. 2506 กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เจริญพระชนมพรรษาครบ 36 พรรษา ความว่า

ล่วงวารสมภพพ้อง ธันวา คมเอย
สามสิบหกชันษา ครบถ้วน
เถกิงเกียรติกฤษดา ยศยิ่ง
ยืนพระชนมชีพล้วน คู่หล้าฟ้าไทย (โสตถิเทอญ)

(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย ศิริพงษ์ จันทน์หอม)[1]

บทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ของสำรอง สิทธิแพทย์กล่าวถึงวันพระบรมราชสมภพใน พ.ศ. 2508 ว่าพระองค์มีพระชนมพรรษาครบ 38 พรรษา ดังคำฉันท์ที่ว่า

บรรจบเบญจมวารสุมาสธรรธนู
ตังวายพระพร “ภู- มิพล”
วาราชสัมภวชาติเฉลิมสิริพระชนม์
พรรษาสมัยดล สดัมภ์
ครบชนมายุลุอัฏฐติงสติฉนำ
มงคลกุศลนำ อนันต์

(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย สำรอง สิทธิแพทย์)[2]

บทอาศิรวาท “หกรอบพระนักษัตร” ของพยนต์ นุชพันธุ์ ซึ่งเผยแพร่ใน พ.ศ. 2542 ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงพระชนมพรรษา“หกรอบพระนักษัตร”ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชดังบทประพันธ์ที่ว่า

หกรอบพระนักษัตรสวัสดิสุข สิ้นเข็ญขุกลำยองปองประสงค์
ประสาทประสิทธิ์สัมฤทธิ์โดยจง แจ่มจำนงบพิตรพินิจถกล

(หกรอบพระนักษัตร ประพันธ์โดย พยนต์ นุชพันธุ์)[3]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 26.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 30.

[3] แหล่งเดิม. หน้า104.

บทอาศิรวาท “อาศิรวาทราชสดุดี” ของประคิณ ชุมสาย ณ อยุธยา ซึ่งเผยแพร่ในปี พ.ศ. 2555 กล่าวถึงความสุขของพสกนิกรที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเจริญพระชนมพรรษาครบ 75 พรรษา ความว่า

ศุภวารอภิลักขิตสมัย เฉลิมพระชนมชัย
เจ็ดสิบห้าพระชันษา
ทวยราษฎร์ปลาบปลื้มปรีดา กราบแทบบาทา
ถวายพระพรชัยมงคล

(อาศิรวาทราชสดุดี ประพันธ์โดย ประคิณ ชุมสาย ณ อยุธยา)[1]

จากบทอาศิรวาทที่แสดงจำนวนพระชนมพรรษาให้ผู้อ่านรับรู้ดังกล่าวมีผลให้ผู้อ่านรับทราบถึงจำนวนพระชนมพรรษาและปีที่เสด็จพระราชสมภพได้ในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อนำจำนวนพระชนมพรรษาที่ปรากฏในบทอาศิรวาทของแต่ละปีมาคำนวณกับปีที่เผยแพร่บทอาศิรวาทแล้วจะได้ผลลัพธ์เป็นปีที่เสด็จพระราชสมภพ คือ พ.ศ. 2470

การแสดงรายละเอียดวัน เดือน และจำนวนพระชนมพรรษาในบทอาศิรวาท นับว่ามีคุณค่าในการให้ความรู้เกี่ยวกับวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ผู้อ่านจะสามารถจดจำและรับรู้รายละเอียดเกี่ยวกับวันพระบรมราชสมภพได้นอกเหนือจากได้รับสุนทรียะของบทประพันธ์

1.1.2 พระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้รับพระราชทานพระปรมาภิไธยจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่า “ภูมิพลอดุลเดช” ต่อมาเขียนเป็น “ภูมิพลอดุลยเดช” ดังที่ ตรัสวิน จิตติเดชารักษ์และพัณณิดา ภูมิวัฒน์ กล่าวไว้ว่า “เมื่อแรกประสูติ พระเจ้าอยู่หัวได้รับพระราชทานนามว่า ภูมิพลอดุลเดช ไม่มี ย. ต่อมาเมื่อทรงเจริญวัยจึงเป็น ภูมิพลอดุลยเดช”[2]พระปรมาภิไธย “ภูมิพลอดุลยเดช” มีความหมายว่า “พลังของแผ่นดินเป็นอำนาจที่หาใดเปรียบมิได้”[3]

หลังจากรัฐสภาได้ลงมติเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นทรงราชย์สืบสันตติวงศ์เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วนั้น ต่อมาในวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2489 คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงประกาศเฉลิมพระนาม

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 130.

[2] ตรัสวิน จิตติเดชารักษ์ และพัณณิดา ภูมิวัฒน์. (2556). *กลางใจราษฎร์ หกทศวรรษแห่งการทรงงาน พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. หน้า 35.

[3] กรมศิลปากร. (2550). *จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549 เล่ม 1*. หน้า 19.

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช” ดังรายละเอียดในประกาศพระนามสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่า

> โดยที่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว ตามมาตรา 10 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพร้อมด้วยประธานพฤฒสภา ประธานสภาผู้แทน และคณะรัฐมนตรี ได้พิจารณาเห็นว่า
>
> ในระหว่างที่ปวงชนชาวไทยยังมิได้ถวายพระปรมาภิไธย แด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก อันจะพึงมีตามพระราชประเพณีนั้น เป็นการสมควรที่จะเฉลิมพระนามให้เหมาะสมแก่พระเกียรติ
>
> คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว ตามมาตรา 10 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงประกาศเฉลิมพระนามสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช[1]

ต่อมาในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเพื่อดำรงสิริราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์โดยสมบูรณ์ตามโบราณราชประเพณี โดยเฉลิมพระปรมาภิไธยในพระสุพรรณบัฏว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร”[2]

เมื่อพิจารณาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่ามีการกล่าวถึงพระปรมาภิไธยของพระองค์ใน 2 ลักษณะ คือ การขนานพระปรมาภิไธยโดยตรง และการแสดงความหมายพระปรมาภิไธย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.2.1 การขนานพระปรมาภิไธยโดยตรง จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์ขนานพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชไว้ในบทอาศิรวาทโดยตรง ได้แก่ “ภูมิพลอดุลยเดช” “ภูมิพลมหาราช” และ “พระภูมิพล” ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

พสกนิกรเปรมปรีดิ์ เพราะพระบารมี
พระมหากษัตริย์ทรงธรรม์
“ภูมิพลอดุลยเดช” ราชัน พระเป็นมิ่งขวัญ
แห่งปวงประชาชาติไทย

(รัชดาภิเษกอาเศียรวาท ประพันธ์โดย ฐะปะนีย์ นาครทรรพ)[3]

---

[1] เกนหลง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, ท่านผู้หญิง. (2542). ทำเป็นธรรม. หน้า 17.

[2] กรมศิลปากร. (2545). *จดหมายเหตุงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในมหามงคลสมัยทรงเจริญพระชนมพรรษาเสมอด้วยสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช พุทธศักราช 2528 เฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ พุทธศักราช 2530 และพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก พุทธศักราช 2531*. หน้า 28.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 57.

จากบทอาศิรวาท “รัชดาภิเษกอาเศียรวาท” ของฐะปะนีย์ นาคารทรรพ พบว่าผู้ประพันธ์นำพระปรมาภิไธย “ภูมิพลอดุลยเดช” มาไว้ในบทประพันธ์โดยกำกับด้วยเครื่องหมายอัญประกาศเพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของพระปรมาภิไธยที่สื่อถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชผู้ทรงเป็นมิ่งขวัญของพสกนิกรชาวไทย

บทอาศิรวาท “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช” ของสโมสรวรรณศิลป์ขนานพระปรมาภิไธย “ภูมิพลมหาราช” ในโคลงบาทที่ 2 โดยใส่เครื่องหมายอัญประกาศเพื่อแสดงความสำคัญของพระปรมาภิไธยและเน้นย้ำว่า “ภูมิพลมหาราช” ทรงเป็นที่ยกย่องแซ่ซ้องของพสกนิกรโดยทั่ว ดังบทโคลงที่ว่า

บารมีพระปกเกล้า การุณย์
“ภูมิพลมหาราช” อดุลย์ เดชกล้า
บุญญาธิการหนุน เนาเนื่อง
ลือโลกเลื่องแหล่งหล้า แซ่ซร้องสดุดี
(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ประพันธ์โดย สโมสรวรรณศิลป์)[1]

บทอาศิรวาท “อาเศียรวาทราชสดุดี” ของท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ขนานพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชโดยตรงเพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ทรงเป็นผู้มีพระบุญญาธิการและพระบารมีสูงส่ง ยังผลให้พสกนิกรทุกหมู่เหล่ามีความจงรักภักดีต่อพระองค์ดังคำฉันท์ที่ว่า

ข้าแต่ขัตติยรามพระนาม “พระภูมิพล”
ไท้พาพิภพฉงน ฉงาย
ไยบุญเหลือคณนาพระบารมิกำจาย
ทวยชนมิรู้คลาย ตระหนัก
เศียรซบเบื้องบาทบงสุ์และสิ่งหทยภักดิ์
ถวายองค์พระทรงศักดิ์ นิรันดร์
(อาเศียรวาทราชสดุดี ประพันธ์โดย ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา)[2]

การขนานพระปรมาภิไธยโดยตรงในบทอาศิรวาทนอกจากที่เป็นการเน้นย้ำและแสดงความสำคัญของพระปรมาภิไธยอันหมายถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแล้ว

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 95.

[2] แหล่งเดิม. หน้า104.

บทอาศิรวาทดังกล่าวยังมีคุณค่าต่อการสร้างการรับรู้และจดจำพระปรมาภิไธยแก่ผู้อ่านอันเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงพระเกียรติคุณให้ปรากฏ

1.1.2.2 ความหมายของพระปรมาภิไธย จากการศึกษาพบบทอาศิรวาท 1 สำนวน ที่นำความหมายของพระปรมาภิไธยมาประพันธ์เป็นบทอาศิรวาท คือ บทอาศิรวาท “อาศิรวาทราชสดุดี” ของเรือโททองย้อย แสงสินชัย ที่อธิบายความหมายของพระปรมาภิไธย “ภูมิพล” ว่า “ภูมิ” หมายถึง แผ่นดิน และคำว่า “พล” หมายถึง พลัง โดยผู้ประพันธ์แสดงเนื้อหาว่าพระปรมาภิไธยของพระองค์คือ หลักชัยที่รวมพลังของคนทั้งแผ่นดินไทยไว้ด้วยกัน ดังบทประพันธ์ที่ว่า

“ภูมิ” นี้คือแผ่นดิน คือฐานถิ่นแห่งทวยไทย
“พล” นี้พลังไกร อันแกร่งหล้าประกอบกัน
พระบรมอภิไธย คือธงชัยเฉลิมขวัญ
เรียกแรงได้แรงครัน ลอยอวดโลกโบกลมบน
คือแหล่งรวมพลังราษฎร์ สยามชาติทุกชั้นชน
เพียบภารก็พ่ายพล อันไทยภักดิ์ถวายพร

(อาศิรวาทราชสดุดี ประพันธ์โดย เรือโททองย้อย แสงสินชัย)[1]

บทอาศิรวาท “นวมินทราอาเศียรวาท” ของประยอม ซองทอง นำความหมายของพระปรมาภิไธยมาใช้ในการเน้นย้ำถึงความเป็น “พลังแห่งแผ่นดิน” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยผู้ประพันธ์ใช้เครื่องหมายอัญประกาศกำกับคำว่า “พลังแห่งแผ่นดิน” ซึ่งเป็นความหมายของพระปรมาภิไธย “ภูมิพล” ดังบทประพันธ์ที่ว่า

พระคือพ่อแห่งแผ่นดินรินความรัก เด่นประจักษ์เหนือกษัตริย์แห่งรัฐไหน
เป็น “พลังแห่งแผ่นดิน” ปิ่นชาวไทย พระไตรรัตน์พิพัฒน์ชัยทรงพระเจริญ

(นวมินทราอาเศียรวาท ประพันธ์โดย ประยอม ซองทอง)[2]

การนำพระปรมาภิไธยและความหมายของพระปรมาภิไธยมาใช้ในบทอาศิรวาทนอกเหนือจากมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อความถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ชัดเจนแก่ผู้อ่านแล้ว ผู้วิจัยพบว่าบทอาศิรวาทดังกล่าวมีคุณค่าในการให้ความรู้เกี่ยวกับ

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 88-89.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 137.

พระปรมาภิไธยทั้งในส่วนของการเขียนสะกดคำที่ถูกต้องและการรับรู้ถึงความหมายของพระปรมาภิไธยที่ผู้อ่านจะได้รับจากการอ่านบทอาศิรวาท

1.1.3 พระบรมวงศานุวงศ์ บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีคุณค่าในการให้ความรู้เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์แก่ผู้อ่าน กล่าวคือ บทอาศิรวาทบางสำนวนกล่าวถึงจำนวนสมาชิกพระราชวงศ์ โดยเฉพาะในช่วงต้นรัชกาล คือระหว่าง พ.ศ. 2495 - 2510 ซึ่งเป็นเวลาที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงมีพระประสูติกาล พระราชโอรสและพระราชธิดา ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถวายพระพรชัยมงคลสมาชิกพระราชวงศ์นอกเหนือจากถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช การกล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์ในบทอาศิรวาทดังกล่าวนี้จึงมีคุณค่าในการให้ความรู้เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้เป็นอย่างดี

พระบรมวงศานุวงศ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชซึ่งประกอบด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และพระราชโอรสพระธิดา มีข้อมูลโดยสังเขป ดังนี้

> “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส กับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ขึ้นเป็น สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์และเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493[1]

หลังจากนั้นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ได้มีพระประสูติกาลพระราชโอรสและพระราชธิดา 4 พระองค์ตามลำดับ ดังนี้

> เมื่อวันที่ 5 เมษายน พุทธศักราช 2494 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ได้มีพระประสูติกาลพระราชธิดาพระองค์แรก คือ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี ณ โรงพยาบาลมองชัวซีศ์ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปรักษาพระองค์ ตามที่แพทย์ได้ถวายคำแนะนำ หลังจากนั้นได้เสด็จนิวัตประเทศไทยและประทับ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิตเป็นการชั่วคราว เนื่องจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมแซมพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต สำหรับเป็นที่ประทับ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ได้มีพระประสูติกาลพระราชโอรสและพระราชธิดาอีกสามพระองค์ คือ
>
> สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ บรมจักรยาดิศรสันตติวงศ เทเวศรธำรงสุบริบาลอภิคุณูปการมหิตลาดุลเดช ภูมิพลนเรศวรางกูร กิตติสิริสมบูรณสวางควัฒน์ บรมขัตติยราชกุมาร ประสูติเมื่อวันจันทร์ที่ 28 กรกฎาคม พุทธศักราช 2495ในพุทธศักราช 2515 ทรงพระกรุณา

[1] โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). *สารานุกรมไทย ฉบับกาญจนาภิเษก*. หน้า 20.

โปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยศักดิ์เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร สิริกิตสมบูรณสวางควัฒน์ วรขัตติยราชสันตติวงศ์ มหิตลพงศอดุลยเดช จักรีนเรศยุพราชวิสุทธ สยามมกุฎราชกุมาร มุสิกนาม

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ ประสูติเมื่อวันเสาร์ที่ 2 เมษายน พุทธศักราช 2498 ในพุทธศักราช 2520 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยศักดิ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ประสูติเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 4 กรกฎาคม พุทธศักราช 2500[1]

จากการศึกษาพบว่าบทอาศิรวาท “ถวายพระพรชัยมงคล” ของเรืองอุไร กุศลาสัย ซึ่งเผยแพร่ในวารสารวัฒนธรรมไทย เดือนธันวาคม พ.ศ. 2507 มีเนื้อหากล่าวถึงจำนวนสมาชิกพระราชวงศ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังนี้

พรั่งพร้อมพระมิ่งมหิตถิยา พระธิดาประเทืองไท
อีกราชกุมารมกุฎไอ- ศุรส่งประสาทมา
หกองค์ประสงค์วรไฉน ก็ประสิทธิสมิทธา
ทวยเทพประจักษ์กรุณอา ทรเอื้ออำนวยผล

(ถวายพระพรชัยมงคล ประพันธ์โดย เรืองอุไร กุศลาสัย)[2]

บทประพันธ์ข้างต้นผู้ประพันธ์ถวายพระพรชัยมงคลแด่ “หกองค์” ซึ่งหมายถึงพระสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และพระราชโอรสพระราชธิดาทั้ง 4 พระองค์ให้ทรงสมพระราชประสงค์ในทุกสิ่งทุกประการ

การกล่าวถึงหรือถวายพระพรชัยมงคลสมาชิกพระราชวงศ์ในบทอาศิรวาท นอกจากจะเป็นการแสดงออกถึงความจงรักรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรชาวไทยแล้ว การระบุจำนวนสมาชิกพระราชวงศ์ยังมีคุณค่าในการให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแก่ผู้อ่านอีกแนวทางหนึ่ง

---

[1] โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). *สารานุกรมไทย ฉบับกาญจนาภิเษก*. หน้า 21.

[2] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 29.

1.1.4 พระราชอิสริยยศ บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีคุณค่าในการให้ความรู้แก่ผู้อ่านเกี่ยวกับพระราชอิสริยศของพระองค์นับแต่ก่อนเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ ซึ่งสามารถจำแนกพระราชอิสริยยศออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ สมเด็จพระอนุชาธิราช และรัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.4.1 สมเด็จพระอนุชาธิราช บทอาศิรวาท “ดวงใจของแผ่นดิน” ของศิวกานท์ ปทุมสูติ กล่าวถึงพระราชจริยวัตรและการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชตั้งแต่เมื่อครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราชที่พระองค์ได้ตามเสด็จพระราชดำเนินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 พระบรมเชษฐาธิราชอยู่เสมอ ในฐานะนายทหารพิเศษมหาดเล็กรักษาพระองค์ เพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงพระราชจริยวัตรอันงดงามและการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจต่างๆ ก่อนที่พระองค์จะทรงครองสิริราชสมบัติในกาลต่อมา ดังบทประพันธ์ที่ว่า

พระพายพร่างกังสดาลก้านกิ่งแก้ว วับแวววุ้งตะวันสานทอถัก
ปีเดือนเลื่อนชะลอวรลักษณ์ พระยศพระศักดิ์ดำรงทรง
สมเด็จพระอนุชาธิราช ติดตามรอยพระบาทอันสูงส่ง
ร้อยโทมหาดเล็กรักษาพระองค์ ร้อยขัตติยวงศ์วิวัฒนา
ทรงจดทรงจำพระจริยาวัตร สัมผัสประชาชนเบื้องหน้า
เอิบอาบกำซาบเกษมเต็มดวงตา ผลิแย้มหัทยาทุกย่านเยือน

(ดวงใจของแผ่นดิน ประพันธ์โดย ศิวกานท์ ปทุมสูติ)[1]

จากบทประพันธ์ข้างต้นสอดคล้องกับจดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549[2] ที่กล่าวถึงพระราชอิสริยยศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเมื่อครั้งเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราชไว้โดยสรุปได้ดังนี้ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่ทรงสละราชสมบัติเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2477 รัฐบาลไทยได้อัญเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้นครองราชสมบัติเป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 8 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ต่อมาสมเด็จพระเชษฐภคินีและสมเด็จพระอนุชาธิราชทรงได้รับการสถาปนาพระราชอิสริยยศ จากพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ขึ้นเป็นเจ้าฟ้า คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช และเมื่อวันที่ 10

---

[1] ศิวกานท์ ปทุมสูติ. (2558, ธันวาคม). ดวงใจของแผ่นดิน. *ดิฉัน*. 926:35.

[2] กรมศิลปากร. (2550). *จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549*. หน้า 19-21.

พฤษภาคม พุทธศักราช 2489 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชได้รับพระราชทานยศร้อยโท นายทหารพิเศษประจำกรมทหารราบที่ 1 กองพันที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทอาศิรวาทดังกล่าวจึงให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชอิสริยยศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์ถูกต้องตามที่จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติฯ ของกรมศิลปกรที่บันทึกไว้ ทำให้ผู้อ่านบทอาศิรวาทเกิดความรู้ความเข้าใจพระราชประวัติจากการอ่านบทอาศิรวาทนอกเหนือจากได้รับสุนทรียะทางวรรณศิลป์

1.1.4.2 รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพบว่า ผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระราชอิสริยยศในฐานะพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “อาศิรวาทราชสดุดี ของ พ.ส. ปาลบุตร กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 9 ดังบทประพันธ์ที่ว่า

สรวมชีพอัญชลินาถพระบาทนฤเบศ
ภูมิพลอดุลย์เดช กษัตริย์
ที่เก้าเนื่องรชกาลพิศาลคุณจรัส
ครอบราษฎร์ประคองรัฐ สิมาฯ

(อาศิรวาทราชสดุดี ประพันธ์โดย พ.ส. ปาลบุตร)[1]

จากบทประพันธ์ข้างต้นผู้ประพันธ์ใช้ข้อความ “ที่เก้าเนื่องรชกาลพิศาลคุณจรัส” ขยายคำประพันธ์ก่อนหน้าที่ว่า “ภูมิพลอดุลย์เดช กษัตริย์” เพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงพระราชฐานะของพระองค์ที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9

นอกจากนี้บทอาศิรวาทบางสำนวนได้สรรคำเรียกรัชกาลที่ 9 ด้วยถ้อยคำต่างๆ เช่น นวม์รัชช์ นวมินทร์ นวมินทราธิราช เป็นต้น ซึ่งภาษาบาลีคำว่า นวม (นะ-วะ-มะ) มีความหมายว่า ที่ 9 ดังคำอธิบายของพจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ ฉบับภูมิพโลภิกขุ[2] ที่อธิบายไว้โดยสรุปได้ว่า นวม (Navama) มีความหมายว่า ที่เก้า (the nith) ดังนั้น นวม์รัชช์ นวมินทร์ หรือนวมินทราธิราช จึงมีความหมายว่า พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 ดังตัวอย่างบทประพันธ์ต่อไปนี้

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 18.

[2] มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ. (2531). *พจนานุกรม บาลี-ไทย-อังกฤษเล่ม 4*. หน้า 1824.

บทอาศิรวาท “ทรงพระเจริญ” ของ ว.วุฒิโฆสิต ซึ่งเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ยุทธโกษ เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2495 อันเป็นช่วงเวลาหลังพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์อย่างสมบูรณ์ตามโบราณราชประเพณีประมาณ 2 ปี ผู้ประพันธ์จึงกล่าวถึงการ “ทรงราชย์” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ที่ทรงนำความร่มเย็นมาสู่พสกนิกรและพระราชอาณาจักร ดังบทโคลงที่ว่า

จักกรีนวม์รัชช์เผ้า พงษ์ราม พระเอย
ทรงราชย์รุ่งรัฐสยาม ยศแผ้ว
เอิกเริกพระคุณงาม- บารเมศร์ พระนา
เย็นราษฎร์ชุ่มชาติแกล้ว ก่องฟ้าดินไทย

(ทรงพระเจริญ ประพันธ์โดย ว.วุฒิโฆสิต)[1]

บทอาศิรวาท “อาศิรวาทราชสดุดี” ของเทอดศักดิ์ ไชยกาล ใช้ข้อความว่า “สมเด็จนวมินทร์ปิ่นสยาม” ซึ่งมีความหมายว่า พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งประเทศสยามเพื่อสื่อความถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงเป็นกษัตริย์ที่มีพระปรีชาสามารถและปกครองแผ่นดินโดยธรรม ดังบทประพันธ์ที่ว่า

สมเด็จพระนวมินทร์ปิ่นสยาม เลิศพระนามพระปรีชาเจิดจ้าใส
“ครองแผ่นดินโดยธรรม” นำพระทัย พระเกียรติยศปรากฏไกลในสากล

(อาศิรวาทราชสดุดี ประพันธ์โดย เทอดศักดิ์ ไชยกาล)[2]

บทอาศิรวาท “อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ กล่าวถึง “นวมินทราธิราช” หรือ รัชกาลที่ 9 ว่า ทรงเป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติและทรงปกครองชาติสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดังบทประพันธ์ที่ว่า

นวมินทราธิราชประสาทประสิทธิ์ ศูนย์รวมจิตสามัคคีศรีสมัย
พระบรมเดชาอ่าอำไพ ทรงนำชาติก้าวไกลไทยเจริญ

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[3]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 8.

[2] เทอดศักดิ์ ไชยกาล. (2551, ธันวาคม). อาศิรวาทราชสดุดี. *อนุสาร อสท*. 49(5): 3.

[3] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2559, 7มิถุนายน). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 70 ปี 9 มิถุนายน 2559. *สกุลไทย*. 62(3216): 4.

การกล่าวถึงพระราชอิสริยยศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงเป็นรัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ในบทอาศิรวาทมีผลทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงการลำดับพระมหากษัตริย์ในพระราชวงศ์จักรี ซึ่งนับแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชองค์ปฐมบรมราชวงศ์เป็นต้นมา

การแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชอิสริยยศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในบทอาศิรวาท จึงนับว่ามีคุณค่าในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชตั้งแต่ก่อนเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติจนดำรงพระราชอิสริยยศเป็นรัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ อันเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงข้อเท็จจริงและประกาศพระเกียรติคุณให้ปรากฏในรูปแบบงานประพันธ์ประเภทบทอาศิรวาท

1.2 พระคุณสมบัติ บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีเนื้อหาที่แสดงถึงพระคุณสมบัติของพระองค์อย่างเด่นชัด พระคุณสมบัติทั้งนั้นล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากพระราชกรณียกิจตลอดรัชกาล หรือเกิดจากความประทับใจของผู้ประพันธ์ที่มีต่อพระองค์ การพรรณนาพระคุณสมบัติต่างๆ ของพระองค์จึงมิได้มีขึ้นเพื่อยอพระเกียรติให้ปรากฏเท่านั้น หากแต่เป็นภาพสะท้อนพระราชอัธยาศัยได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาบทอาศิรวาทตลอดรัชกาลพบว่าผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระคุณสมบัติด้านต่างๆ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประการ คือ มีพระมหากรุณาธิคุณ มีพระคุณธรรมแห่งนักปกครอง มีพระปรีชาสามารถและมีพระสิริโฉม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 มีพระมหากรุณาธิคุณ พระคุณสมบัติอันเด่นชัดประการหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในบทอาศิรวาทตลอดรัชสมัย คือ พระองค์มีพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรอย่างหาที่สุดมิได้ พระคุณสมบัติดังกล่าวจึงได้ถ่ายทอดออกมาให้ผู้อ่านได้รับรู้และเกิดให้เกิดความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาทในช่วงต้นรัชกาลมีการกล่าวถึงพระกรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ยังประโยชน์สุขแก่พสกนิกร ดังนี้

บทอาศิรวาท “ภูมิพลอาศิรวาท” ของ พลจัตวา ขุนพจนบัญชาศึก ซึ่งเผยแพร่เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2504 กล่าวถึงพระคุณสมบัติของพระองค์ที่ทรงเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรมิได้ขาด ความว่า

ราษฎร์ชื่นรื่นสุขะถ้วน ละล้วนพระกรุณา
โปรยปรายพระเมตตา นิรันดร์

(ภูมิพลอาศิรวาท ประพันธ์โดย พลจัตวา ขุนพจนบัญชาศึก)[1]

บทอาศิรวาท “อาศิรวาทราชาภิเษก” ของทองแถม นาถจำนง ซึ่งเผยแพร่ในแถลงการศึกษาเทพศิรินทร์ ฉบับ รัชดาภิเษก เมื่อ พ.ศ. 2514 กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่พระราชทานแก่พสกนิกรทั้งประเทศ ยังผลให้พระราชอาณาจักรรื่นรมย์ดั่งเมืองสวรรค์ ดังปรากฏในบทโคลงว่า

โกสินทร์บุรินทร์รัตน์โอ้ เมืองสวรรค์
เพราะเหตุพระทรงธรรม์ ท่านเกื้อ
โปรดราษฎร์ผ่อนทุกข์พลัน ทุกข์หมด สิ้นแฮ
ทั่วเขตประเทศเอื้อ ชุ่มด้วยพระกรุณา

(อาศิรวาทราชาภิเษก ประพันธ์โดย ทองแถม นาถจำนง)[2]

ในช่วงทศวรรษก่อนสิ้นรัชกาล คือระหว่าง พ.ศ. 2550 - 2559 พบว่ามีการกล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานความสุขความเจริญแก่พสกนิกรและประเทศโดยรวมเช่นเดียวกับบทอาศิรวาทที่ปรากฏมาในช่วงเวลาก่อนหน้า เช่น บทอาศิรวาท “อาศิรวาทราชสดุดี” ของ เทอดศักดิ์ ไชยกาล ที่เผยแพร่ในอนุสาร อสท เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2550 ยังคงกล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานไปยังทุกพื้นที่ของแผ่นดิน ว่า

จะหาไหนในสากลทุกหนแห่ง เทียบเท่าแสงพระเมตตามหาศาล
พระกรุณาการุญอุ่นดวงมาน แผ่ไพศาลกว้างไกลในแดนดิน

(อาศิรวาทราชสดุดี ประพันธ์โดย เทอดศักดิ์ ไชยกาล)[3]

นอกจากนี้พบว่าบทอาศิรวาทบางสำนวนในช่วงทศวรรษก่อนสิ้นรัชสมัยมีการแสดงพระคุณสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในด้านที่ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างชัดเจน กล่าวคือผู้ประพันธ์นำพระราชกรณียกิจในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมครั้งใหญ่ของประเทศไทย เมื่อปลาย พ.ศ. 2554 มาอธิบายให้ผู้อ่านเห็นถึงพระคุณสมบัติดังกล่าวอย่างตรงไปตรงมา ดังนี้

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 22.

[2] แหล่งเดิม. หน้า55.

[3] เทอดศักดิ์ ไชยกาล. (2551, ธันวาคม). อาศิรวาทราชสดุดี. *อนุสาร อสท*. 49(5): 3.

น้ำเหนืออุทกภัยหลากไหลบ่า น้ำทะเลหนุนเข้ามามหาศาล
แต่น้ำพระทัยดั่งสายธาร ทรงช่วยต้านต่อสู่ภัยผองไทยเรา
ชลประทานชะลอน้ำเมื่อยามแล้ง เร่งระบายหลายหลายแห่งยามหลากเข้า
แก้มลิงผ่อนพักหนักเป็นเบา คลองลัดโพธิ์ช่วยบรรเทาเร่งระบาย
มิเคยทรงผ่อนพักช่วยทักท้วง ด้วยทรงห่วงอยากให้สุขถ้วนทุกฝ่าย
แม้นราษฎร์ประสบภัยไม่สบาย ราชจะสุขจะหลับได้อย่างไรกัน
จะหามีกษัตริย์ไหนที่ในโลก ที่จะแบกทุกข์โศกพสกสรรพ์
และจะมีกษัตริย์ใดที่ไหนกัน ที่เหมือนกษัตริย์ของไทยนั้นไม่มี
ทรงงานมาเนิ่นนานยาวนานนัก แม้ประชวรมิทรงพักเลยหรือนี่
เหล่าพสกไทยถ้วนล้วนโชคดี ที่เกิดบนแผ่นดินนี้..แผ่นดินไทย

(อาเศียรวาท 2554 ประพันธ์โดย วทัญญู ปรัชญานนท์)[1]

บทอาศิรวาทข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและการพระราชทานแนวพระราชดำริเพื่อขจัดความทุกข์ของราษฎร์ ซึ่งในช่วงทศวรรษสุดท้ายแห่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระประชวรและประทับ ณ โรงพยาบาลเป็นส่วนใหญ่ แต่พระองค์ก็มิได้ว่างเว้นในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจและพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณแก่พสกนิกร ดังข้อความที่ปรากฏในบทอาศิรวาทดังกล่าวว่า “ทรงงานมาเนิ่นนานยาวนานนัก แม้ประชวรมิทรงพักเลยหรือนี่” การกล่าวถึงพระราชกรณียกิจในช่วงเวลาที่พระองค์ทรงพระประชวรจึงเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ซึ่งเป็นพระคุณสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอย่างแท้จริง

1.2.2 มีพระปรีชาสามารถ ตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพสกนิกรได้ประจักษ์ชัดแล้วว่า พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถในศาสตร์และศิลป์ต่างๆ ทั้งศาสตร์ในการปกครอง เศรษฐกิจ การเกษตร ตลอดจนทรงมีพระปรีชาสามารถในการสร้างสรรค์งานศิลปะหลากสาขา ทั้งทัศนศิลป์ คีตศิลป์ วรรณศิลป์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นพระคุณสมบัติเฉพาะพระองค์ที่ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทนำมาแสดงให้ผู้อ่านได้รับรู้ จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระปรีชาสามารถโดยรวม และพระปรีชาสามารถในแต่ละสิ่งของพระองค์เพื่อเป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณให้เป็นที่ปรากฏ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “ภูมิพลอดุลยเดชสดุดี” ของ ฉ. กระแสสินธุ์ กล่าวโดยรวมถึงพระปรีชาสามารถในการทรงรู้วิธีการในการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างชัดแจ้ง ดังปรากฏในบทโคลงที่ว่า

[1] วทัญญู ปรัชญานนท์. (2554,ธันวาคม15). อาเศียรวาท 2554. *ดิฉัน*. 835:32.

กลกี่กลพระแจ้ง เจนจบ
จบพระปรีชาประสบ กว่ากว้าง
กว้างพระคุณเยี่ยงอรรณพ หล่อทวีป
ทวีปแจ่มกฤษดาอ้าง อรรถเพี้ยงพันแสง

(ภูมิพลอดุลยเดชสดุดี ประพันธ์โดย ฉ. กระแสสินธุ์)[1]

บทอาศิรวาท “อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทัพย์ เกษแม่นกิจ กล่าวถึงพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่มีมากล้นเกินพรรณนา และนอกเหนือจากทรงมีพระปรีชาสามารถด้วยพระองค์เองแล้ว ยังทรงสนับสนุนส่งเสริมสรรพวิทยาต่างๆ ให้มีขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่พสกนิกร ดังบทโคลงที่ว่า

ปรีชาญาณพระเพริศพัน พรรณนา
เสริมส่งสรรพวิทยา หลากล้วน
เพื่อประโยชน์สุขประชา เย็นร่ม อุดมแล
คือประทีปชีพชนถ้วน ประจักษ์แจ้งจารคุณ

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[2]

บทอาศิรวาท “นวมินทราอาเศียรวาท” ของประยอม ซองทอง กล่าวถึงพระราชกรณียกิจต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถอันเป็นพระคุณสมบัติเฉพาะพระองค์อย่างชัดเจน โดยผู้ประพันธ์กล่าวถึง พระปรีชาสามารถด้านต่างๆ ได้แก่ ทรงเป็นนักปกครอง ทรงชำนาญการเกษตร ทรงเป็นนักธรณีวิทยา ทรงพระราชทานฝนหลวง ทรงเป็นนักประดิษฐ์ ทรงมีบทพระราชนิพนธ์ ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านดนตรี ทรงงานจิตรกรรมและประติมากรรม และทรงเป็นนักถ่ายภาพ ซึ่งประปรีชาสามารถเหล่านี้ก่อให้เกิดวิธีการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรดังบทประพันธ์ที่ว่า

ทรงเป็นนักปกครองกรองถูกผิด นิติธรรมดับวิกฤตพิสิฐใส
เป็นกษัตริย์รัฐประชาธิปไตย ธำรงไทยยุติธรรมเด่นดำรง
เป็นกษัตริย์ชาญเกษตรเศรษฐกิจ ทรงสัมฤทธิ์ทฤษฎีที่สูงส่ง
คือเกษตรผสมผสานอันยืนยง เกษตรคงคู่ถิ่นแผ่นดินไทย

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 21.

[2] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2558, 1 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2558. *สกุลไทย*. 62(3189): 4.

ทรงเป็นนักธรณีที่เชี่ยวชาญ ประเมินการดินน้ำล้ำวิสัย
ทั้งดินฟ้าอากาศธาตุวิจัย ผลิตฝนหลวงต่อชีพให้ไทยพัฒนา
ทรงเชี่ยวชาญเชิงช่างนักประดิษฐ์ เนื่องพินิจตั้งแต่กาลเยาว์ชันษา
ตราบสร้างสรรค์เรือใบได้มาตรา ทรงใช้แข่งกีฬาชำนะชัย
ทรงประดิษฐ์วิทยุด้วยพระหัตถ์ จึงสันทัดโทรคมอุดมสมัย
ทรงสื่อสารการขจัดพิบัติภัย รู้ทั่วในวงการเนิ่นนานมา
ทรงเป็นปราชญ์วาดอักษรศิลป์ เลื่องระบิลแปลผสานผ่านภาษา
ทั้ง “ติโต” “นายอินทร์” รินรจนา “พระมหาชนก” สาธกธรรม
ทรงเป็นปราชญ์ชั้นครูดุริยศิลป์ ยิ่งศิลปินดนตรีที่ดื่มด่ำ
ทรงนิมิตจิตรกรรมประติมากรรม ทั้งรูปธรรมนามธรรมล้ำเลอคุณ
ทรงเป็นนักถ่ายภาพ เอิบอาบค่า ทุกรอยบาทยาตรามานำหนุน
ทุกรอยยิ้มปวงประชาทรงการุณย์ ช่วยเจือจุนผลิตโครงการงานนานา

(นวมินทราอาเศียรวาท ประพันธ์โดย ประยอม ซองทอง)[1]

การกล่าวถึงพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในบทอาศิรวาท นับว่าเป็นการให้ความรู้แก่ผู้อ่านเกี่ยวกับพระคุณสมบัติเฉพาะพระองค์ คือ ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านต่างๆ ให้ผู้อ่านได้รับรู้อันเป็นการยอพระเกียรติและประกาศพระคุณสบัติดังกล่าวให้เป็นที่รับรู้ผ่านบทอาศิรวาท

1.2.3 มีพระคุณธรรมของนักปกครอง บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกล่าวถึงพระคุณธรรมที่พระองค์ทรงมี โดยเฉพาะทศพิธราชธรรมและราชสังคหวัตถุธรรม ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของนักปกครองหรือพระมหากษัตริย์

นับแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชสัตยาธิษฐานเป็นปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”[2] พระองค์ก็ทรงปฏิบัติพระองค์ดังเช่นที่มีพระราชกระแสไว้อย่างมั่นคงและเป็นที่ประจักษ์แล้วแก่พสกนิกรตลอดรัชสมัย ดังบทอาศิรวาท “ห้าธันวามหาราช” ของประสพโชค เย็นแข ที่ว่า

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 136-137.

[2] กรมศิลปากร. (2556). *จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 เล่ม 1*. หน้า 10.

“เราจักครองแผ่นด้าว โดยธรรม์”
พระราชดำรัสนิรันดร์ ตราบนี้
ทรงกอปรราชกิจสรรพ์ ศานต์สุข ราษฎร์แล
ทุกพระราชภารชี้ ชัดพร้องพระสัตยา
(ห้าธันวามหาราช ประพันธ์โดย ประสพโชค เย็นแข)[1]

ธรรม หรือ คุณธรรม ซึ่งเป็นพระคุณสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในบทอาศิรวาทแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ ทศพิธราชธรรม และราชสังคหวัตถุธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.3.1 ทศพิธราชธรรม พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ให้ความหมายของทศพิธราชธรรมโดยอธิบายไว้ในส่วนของศัพท์ “ราชธรรม” ดังนี้

> ธรรมสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน, คุณสมบัติของนักปกครองที่ดี สามารถปกครองแผ่นดินโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี มี 10 ประการ (นิยมเรียกว่า **ทศพิธราชธรรม**) คือ 1. **ทาน** การให้ทรัพย์สินสิ่งของ 2. **ศีล** ประพฤติดีงาม 3. **ปริจจาคะ** ความเสียสละ 4. **อาชชวะ** ความซื่อตรง 5. **มัททวะ** ความอ่อนโยน 6.**ตบะ** ความทรงเดชเผากิเลสตัณหา ไม่หมกมุ่นในความสุขสำราญ 7. **อักโกธะ** ความไม่กริ้วโกรธ 8. **อวิหิงสา** ความไม่ข่มเหงเบียดเบียน 9. **ขันติ** ความอดทนเข้มแข็งไม่ท้อถอย 10. **อวิโรธนะ** ความไม่คลาดธรรม[2]

จากการศึกษาพบว่า ผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรม คือ ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม ดังตัวอย่างบทประพันธ์ต่อไปนี้

เป็นผู้ให้ที่ยิ่งใหญ่กว่าใครหมด ทรงทศพิธราชธรรมล้ำค่า
และทรงเป็นราชันธรรมราชา ถวายบังคมพระจักราพระภูมิพล
(ธรรมราชา ประพันธ์โดย สุวรรณ พันธุ์ศรี)[3]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 114.

[2] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*. หน้า 340.

[3] สุวรรณ พันธุ์ศรี. (2555, ธันวาคม). ธรรมราชา. *ศิลปวัฒนธรรม*. 34(2):11.

บทอาศิรวาท “ธรรมราชา” ของสุวรรณ พันธุ์ศรี ข้างต้นแสดงให้ผู้อ่านรับรู้ถึงพระคุณสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่เพราะทรงมีทศพิธราชธรรม อันแสดงถึงความเป็นธรรมราชาของพระองค์

บทอาศิรวาท “ทรงพระเจริญ” ของเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ เน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นถึงพระคุณสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงเป็นผู้มีพระคุณธรรมอย่างเด่นชัด โดยผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระราชสถานะของพระองค์ที่แม้จะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแต่พระองค์ก็ยังทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม ความว่า

ในโลกหล้าหาไหนไม่มีแล้ว คือพระทูลกระหม่อมแก้วนเรนทรสูร
แม้เป็นพระมหากษัตริย์รัฐธรรมนูญ ทรงเพียบพูนทศพิธราชธรรม
(ทรงพระเจริญ ประพันธ์โดย เสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์)[1]

จากข้อความ “แม้เป็นพระมหากษัตริย์รัฐธรรมนูญ ทรงเพียบพูนทศพิธราชธรรม” แสดงให้เห็นว่า แม้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจะทรงมีพระราชอำนาจตามข้อกำหนดที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญแล้วก็ตามแต่พระองค์ก็ยังทรงใช้หลักธรรมในการกำกับพระราชอำนาจนั้นอีกชั้นหนึ่ง กล่าวคือ พระองค์จะมิทรงใช้พระราชอำนาจตามอำเภอพระราชหฤทัยอันเป็นผลเสียแก่ราษฎรด้วยทรงมีทศพิธราชธรรมเป็นเครื่องกำกับ

เนื้อหาของบทอาศิรวาทข้างต้นจึงสอดคล้องกับคำอธิบายของบวรศักดิ์ อุวรรณโณ เกี่ยวกับความสำคัญของทศพิธราชธรรมในการกำกับการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่ง ว่า

> เหตุที่ต้องมีหลักศาสนาและศีลธรรมสำหรับการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ก็เพราะในอดีตพระราชอำนาจอันล้นพ้นเด็ดขาด โดยเฉพาะในคติการปกครองไทยถือว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าชีวิต คือจะประหารชีวิตใครเสียก็ได้ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าแผ่นดิน คือถือว่าแผ่นดินในพระราชอาณาจักรเป็นของพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้นแต่ให้ราษฎรอาศัยทำมาหากินเท่านั้น เมื่อทรงเป็นทั้งเจ้าชีวิต และเจ้าแผ่นดินแล้ว การทรงใช้พระราชอำนาจก็ย่อมอาจกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของอาณาประชาราษฎร์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นทศพิธราชธรรมจึงทำหน้าที่หลักทางศาสนาและศีลธรรม กำกับไม่ให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจตามอำเภอพระราชหฤทัยในทางที่เป็นผลร้ายต่อราษฎรผู้อยู่ใต้การปกครอง[2]

นอกจากการกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงมีหลักทศพิธราชธรรมในการปกครองประเทศแล้ว บทอาศิรวาท “ลิลิตบรมราชสดุดี” ของสนิท ศตะกูรมะ

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 52.

[2] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2550). ทศพิธราชธรรม กับพระมหากษัตริย์ไทย. *สรรเสริญพระบารมี*. หน้า 63.

ยังกล่าวถึงรายละเอียดของหลักธรรมในข้อต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับพระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจของพระองค์ โดยผู้ประพันธ์แสดงชื่อธรรมประการต่างไว้ในเครื่องหมายนขลิขิต เพื่อให้ผู้อ่านทราบว่าเป็นหลักธรรมใด เช่น (ทานำ) (สีลำ) (ปริจฺจาคำ) ก่อนที่จะประพันธ์บทโคลงแสดงรายละเอียด ดังนี้

(ทานำ)

นรินทร์ปิ่นธเรศเจ้า จอมไผท ไทยเอย
ทานวัตรปฏิบัติไป ทั่วหน้า
ราชทรัพย์จับจ่ายไฉน ฤๅย่อ ท้อเลย
มากเท่ามากหากกล้า กลั่นสร้างทางกุศล

(ลิลิตบรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[1]

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงธรรมข้อที่ 1 คือ ทานำ หรือ ทาน โดยผู้ประพันธ์พรรณนาถึงการพระราชทานพระราชทรัพย์ในการบำเพ็ญพระราชกุศลอย่างทั่วถึงอยู่เป็นนิจ ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายเกี่ยวกับหลักธรรมข้อดังกล่าวของบวรศักดิ์ อุวรรณโณ ที่ว่า

> ทาน หมายถึง การให้ที่เป็นประโยชน์ คือ อามิสทานหรือการให้สิ่งของ เช่น ปัจจัย4 ธรรมทานหรือการให้ปัญญาความรู้ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ และอภัยทาน คือการให้อภัยผู้ที่ควรได้รับการให้อภัย โดยปกติมนุษย์ทุกคนมักอยากได้มากกว่าอยากให้ ความอยากได้เป็นที่มาของความโลภ เมื่อโลภก็ต้องแสวงหาซึ่งอาจนำมาซึ่งความทุจริตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตรงกันข้ามกับการให้ซึ่งไม่หวังผลตอบแทนกลับเป็นเครื่องขจัดความโลภอันเป็นที่มาของทุจริตทั้งปวง[2]

โคลงบทต่อมากล่าวถึงหลักธรรมข้อที่ 2 คือ สีลำ หรือ ศีล อันมีความหมายถึง “สำรวมกายสำรวมใจไม่ให้ละเมิดทั้งศีลในศาสนาและกฎหมายบ้านเมือง รวมทั้งจริยธรรมทั้งปวง”[3]ซึ่งหลักธรรมข้อนี้ผู้ประพันธ์ได้กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงปฏิบัติพระองค์ด้วยหลักแห่งพระพุทธศาสนา โดยทรงละเว้นการสร้างอกุศลกรรมและทรงศีลโดยสม่ำเสมอ พระองค์จึงทรงเป็นแบบอย่างของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ดังบทโคลงที่ว่า

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 11.

[2] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2550). ทศพิธราชธรรม กับพระมหากษัตริย์ไทย. *สรรเสริญพระบารมี*. หน้า 63.

[3] แหล่งเดิม. หน้า 64.

(สีลำ)

พีรพลทรงวิรัติเบื้อง บาปกรรม
เพื่อพระกายวจีนำ สะอาดให้
ทรงศีลวัตรประจำ ไป่ว่าง เว้นเลย
สมแก่พุทธมามกะได้ ตระหนักด้วยดำเนินตาม

(ลิลิตบรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[1]

ผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการพระราชทานพระราชทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น สร้างแหล่งกักเก็บน้ำ สะพาน โรงเรียนและโรงพยาบาล อันเป็นหลักธรรมข้อที่ 3 คือ ปริจฺจาคะ หรือ บริจาค ดังปรากฏในบทโคลงว่า

(ปริจฺจาคำ)

องค์รามบริจาคถ้วน ธนสาร
สร้างสระสร้างสะพาน สืบไว้
โปรดสร้างศึกษ์สถาน ที่เล่า เรียนแฮ
คฤหาสน์คนเจ็บไข้ เพียบพร้อมเพรียงสนอง

(ลิลิตบรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[2]

การกล่าวถึงการพระราชทานพระราชทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์ดังบทประพันธ์ข้างต้นสอดคล้องกับคำอธิบายความหมายของ ปริจฺจาคะ ที่ว่า “พึงสละเพื่อประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่า อันหมายถึง การสละทุกอย่างไม่ว่าพระราชทรัพย์ พระกำลัง พระสติปัญญา ความสุขส่วนพระองค์ เวลา จนแม้พระชนมชีพเพื่อประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่า ดังเช่นพระเวสสันดรได้เคยบำเพ็ญบารมีข้อนี้ในชาติสุดท้าย”[3]

ธรรมข้อที่ 5 คือ อาชวำ หรือ อาชชวะ อันหมายถึง “ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง และสุจริต”[4]ในบทอาศิรวาทผู้ประพันธ์กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีความซื่อสัตย์และซื่อตรงต่อพระราชภารกิจทั้งปวง พระองค์จึงทรงเป็นที่เคารพเทิดทูนของเหล่าพสกนิกร ดังบทโคลงที่ว่า

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 11.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 11.

[3] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2550). ทศพิธราชธรรม กับพระมหากษัตริย์ไทย. *สรรเสริญพระบารมี*. หน้า 64.

[4] แหล่งเดิม. หน้า 65.

(อาชวำ)

ทรงครองพระมนัสซ้อม สัตย์สมาน
ธุรกิจราชสมภาร เพิ่มสร้าง
ซื่อตรงต่อการงาน ทุกสิ่ง เสมอแล
อภิชาติกษัตริย์อ้าง น่าน้อมนับถือ

(ลิลิต บรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[1]

โคลงบทต่อมากล่าวถึงน้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่อ่อนโยน ไม่ถือพระองค์แม้จะทรงมีพระปรีชาสามารถและมีพระชาติกำเนิดสูงส่งกว่าบุคคลโดยทั่ว คุณสมบัตินี้เกิดจากธรรมในข้อ มทฺทวำ หรือ มัททวะ ดังปรากฏในบทโคลงที่ว่า

(มทฺทวำ)

พระคือธีรราชเจ้า จอมปราชญ์
เป็นอุภโตสุชาติ ยิ่งล้ำ
กระนั้นไป่บังอาจ ถือพระ องค์เลย
โอนอ่อนผ่อนปรนน้ำ มนัสเอื้ออารี

(ลิลิต บรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[2]

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงถึงพระราชอัธยาศัยอ่อนโยนของพระองค์ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของ มัททวะ ที่ว่า

> ความมีพระราชอัธยาศัยอ่อนโยนไม่ทรงดื้อดึง ทรงรับฟังการกราบบังคมทูลตักเตือนที่มีเหตุผล และไม่ทรงถือพระองค์ด้วยอำนาจมานะ ข้อนี้ก็เป็นธรรมสำคัญด้วยเหตุว่า พระบรมเดชานุภาพย่อมเป็นที่เกรงขามแก่คนทั่วไปอยู่แล้ว หากมีพระราชอัธยาศัยอ่อนโยนก็จะทำให้กำแพงแห่งความเกรงขามหายไป เมื่อเสนาพฤฒามาตย์และอาณาราษฎร์เข้าเฝ้าฯ ก็จะมีแต่ความสงบเย็น มีความเคารพโดยไม่เกรงกลัว[3]

ธรรมข้อต่อมาคือ ตปำ หรือ ตบะ ซึ่งมีความหมายว่า “ความเพียรเครื่องเผาผลาญกิเลส การบำเพ็ญเพียรเพื่อกำจัดกิเลส”[4]ซึ่งผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่า ทรงเป็นผู้หลีกพ้นจากกิเลสทั้งปวงเหตุเพราะทรงปฏิบัติรักษาศีล ดังบทโคลงที่ว่า

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 12.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 12.

[3] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2550). ทศพิธราชธรรม กับพระมหากษัตริย์ไทย. *สรรเสริญพระบารมี*. หน้า 65.

[4] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*. หน้า 99.

(ตปี)

ภูบดีทรงหลีกพ้น กิเลสผอง
สิ่งชั่วมิอาจครอง ครอบได้
ปฏิบัติอัฏฐสีลสนอง เสนอคาบ ครั้งนอ
กำจัดซึ่งบาปให้ ห่างเบื้องบาทยุคล

(ลิลิต บรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[1]

อโกธ หรือ อักโกธะ เป็นธรรมข้อที่ 7 มีความหมายซึ่งแสดงถึงพระคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ว่า “การไม่ทรงแสดงความโกรธให้ปรากฏ ไม่ทรงเกลียดหรือทรงพยาบาทมุ่งร้ายผู้อื่น คือมีพระเมตตา เพราะความโกรธเป็นที่มาของการตัดสินพระราชหฤทัยที่อาจผิดพลาด เมื่อไม่ทรงพระพิโรธแต่ทรงพระเมตตา การตัดสินพระราชหฤทัยเรื่องใดๆ ก็เที่ยงธรรม ปราศจากอคติ”[2] ซึ่งผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทได้กล่าวถึงพระคุณธรรมข้อนี้ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ว่าพระองค์พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ทำให้ระคายเคืองเบื้องพระยุคลบาทด้วยพระเมตตาคุณ ดังปรากฏบทโคลงต่อไปนี้

(อโกธ)

คราดลเหตุหากข้อง หฤทัย
ควรจักทรงพิโรธใน เหตุนั้น
พระทรงประทานอภัย โทษแก่ เขานา
เพราะเหตุเมตตาหมั้น โปรดเกื้อการุญ

(ลิลิต บรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[3]

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรหาที่สุดมิได้ พระองค์ทรงไม่ข่มเหงเบียดเบียนราษฎร์ในทางกลับกันพระองค์คือผู้พระราชทานความสุขสวัสดีแก่อาณาประชาราษฎร์ ดังผู้ประพันธ์กล่าวไว้ในบทประพันธ์ที่ว่า

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 12.

[2] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2550). ทศพิธราชธรรม กับพระมหากษัตริย์ไทย. *สรรเสริญพระบารมี*. หน้า 65.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 12.

(อวิหิงสญจ)

นเรนทร์สูรพูนเพิ่มด้วย กรุณา
ทรงขจัดวิหิงสา เสื่อมได้
ไป่ก่อทุกข์บีฑา ให้เดือด ร้อนเลย
ทวยราษฎร์ทั่วหน้าไซร้ สุขปลื้มปรีดี

(ลิลิต บรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[1]

พระคุณธรรมข้างต้นคือความไม่เบียดเบียน หรือ อวิหิงสา เป็นพระคุณสมบัติหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ต้องรักษาไว้ตามหลักธรรมแห่งทศพิธราชธรรม ดังคำกล่าวถึงพระคุณธรรมข้อนี้ของพระมหากษัตริย์ที่ว่า “ไม่ทรงเบียดเบียนผู้อื่น รวมถึงสัตว์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ทรงยึดมั่นในสันติธรรมต่อทุกฝ่ายไม่ทรงหลงระเริงอำนาจ”[2]

โคลงบทต่อมาผู้ประพันธ์กล่าวถึงความอดทนอดกลั้นของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงมีพระขันติธรรมต้านทานสิ่งไม่ดีต่างๆ ที่มีอย่างมากมายทั้งจากบุคคลและโรคาพยาธิดังบทโคลงที่ว่า

(ขนฺติญจ)

ทรงศรีวีรศักดิ์กล้า เกริกหาญ
ทรงอดทนทรมาน มากล้น
แม้คำซึ่งกล่าวขาน ระคนริษ- ยาแล
หรือพยาธิณกาจพ้น อุตส่าห์ต้านทานเข็ญ

(ลิลิต บรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[3]

พระคุณธรรมที่ผู้ประพันธ์พรรณนาในบทโคลงข้างต้นสอดคล้องกับคำอธิบายพระขันติธรรมของผู้เป็นพระมหากษัตริย์ที่ว่า “ทรงมีความอดทนอดกลั้นต่ออารมณ์ทั้งปวง ไม่ว่าจะโลภะ โทสะ โมหะ และทุกขเวทนาทั้งหลาย รวมทั้งต่อถ้อยคำที่กล่าวไม่ดีถึงพระองค์และรักษาพระราชหฤทัย พระอาการ พระวรกาย พระวาจาให้สงบ”[4]

คุณธรรมข้อที่ 10 ของทศพิธราชธรรม คือ อวิโรธนำ หรือ อวิโรธนะ ซึ่งเป็นข้อธรรมที่ว่าด้วยความยุติธรรมถูกต้องที่พระมหากษัตริย์พึงกระทำให้มีขึ้นกับทุกคนทุกฝ่าย ดังคำอธิบายความหมายของอวิโรธนะว่า “ทรงยึดหลักความถูกต้องเที่ยงธรรม ไม่ยอมให้การกระทำผิดเกิดขึ้น ทรงมีความยุติธรรม ยกย่องคนควรยกย่อง ปราบคนที่ควรปราบด้วยความเป็นธรรม ธรรมะข้อนี้

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 12.

[2] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2550). ทศพิธราชธรรม กับพระมหากษัตริย์ไทย. *สรรเสริญพระบารมี*. หน้า 66.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 12.

[4] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2550). ทศพิธราชธรรม กับพระมหากษัตริย์ไทย. *สรรเสริญพระบารมี*. หน้า 65.

สำคัญมาก เพราะมีความกว้างขวางกว่าความสุจริต แต่อวิโรธนะหมายความไปถึงการทำให้ความสุจริต ถูกต้อง ขยายไปยังผู้อื่นที่เกี่ยวข้องด้วยทั้งหมดทุกฝ่าย”[1]

ผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระคุณธรรมข้อดังกล่าวของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่า ทรงดำรงพระองค์ถูกต้องตามขัตติยะโบราณราชประเพณีและไม่ทรงละเมิดนิติศาสตร์ราชศาสตร์อันกำหนดไว้มาแต่อดีต ดังบทโคลงที่ว่า

(อวิโรธนำ)

บำเพ็ญจารีตพร้อม ประเพณี
นิติศาสตร์ราชศาสตร์ทวี ประโยชน์ไว้
ไป่ละเมิดต่อสิ่งศรี สิริสวัสดิ์
โดยเยี่ยงขัตติยราชได้ สฤษฏ์ตั้งแต่ปาง

(ลิลิต บรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[2]

การกล่าวถึงทศพิธราชธรรมของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในบทอาศิรวาททั้งการกล่าวว่าทรงมีทศพิธราชธรรมตลอดจนการกล่าวถึงหลักธรรมแต่ละข้อของทศพิธราชธรรมอย่างละเอียดโดยเทียบเคียงพระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจต่าง ๆ มาอรรถาธิบายทำให้ผู้อ่านเกิดการรับรู้ถึงหลักธรรมอันสำคัญในการปกครองของพระมหากษัตริย์และรับรู้ถึงพระคุณธรรมอันเป็นพระคุณสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงมีอยู่อย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์

1.2.3.2 ราชสังคหวัตถุธรรม พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ให้ความหมายของสังคหวัตถุ ดังนี้

> เรื่องที่จะสงเคราะห์กัน, คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้, หลักการสงเคราะห์ คือ ช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลกคือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ดุจสลักยึดล้อที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ มี 4 อย่าง คือ 1. ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน 2. ปิยวาจา พูดจาน่ารัก น่านิยมนับถือ 3. อัตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์ 4. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน เป็นต้น[3]

---

[1] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2550). ทศพิธราชธรรม กับพระมหากษัตริย์ไทย. *สรรเสริญพระบารมี*. หน้า 66.

[2] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 13.

[3] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*. หน้า 412.

จากความหมายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ราชสังคหวัตถุธรรม มีความสำคัญในการควบคุมดูแลและรักษาให้บุคคลซึ่งอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เป็นประเทศชาติดำเนินไปอย่างสงบสุข หลักธรรมนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงปฏิบัติบำเพ็ญนอกเหนือจากการทศพิธราชธรรม

บทอาศิรวาท “นวมินทรามหาราชาศิรวาท” ของสัญลักษณ์ มณีใส กล่าวถึงพระคุณธรรมของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชผู้ทรงเป็นธรรมิกราชาหรือพระราชาผู้ทรงธรรมว่า พระองค์ทรงมีทั้งทศพิธราชธรรมและราชสังคหวัตถุธรรมครบถ้วนตามลักษณะของธรรมิกราชา ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ธำรงถวัลยอธิปัตย์ สิริรัชราชัย
ทรงธรรมอำไพ ทศพิธพิศิษฏ์สรรพ์
พร้อมราชสังคหะประกอบ กิจชอบระบอบบรรพ์
ถ้วนแบบระเบียบธรร- มิกราชจรรยา

(นวมินทรมหาราชาศิรวาท ประพันธ์โดย สัญลักษณ์ มณีใส)[1]

การกล่าวถึงหลักธรรมสำคัญของพระมหากษัตริย์ในการปกครองประเทศที่ปรากฏในบทอาศิรวาทนอกจากจะเป็นการแสดงพระเกียรติคุณให้เป็นที่ปรากฏแล้ว ยังสามารถแสดงให้ผู้อ่านรับรู้ถึงพระคุณสมบัติเฉพาะพระองค์ของพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นผู้มีคุณธรรมและทรงเป็นผู้ยึดมั่นในคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ผู้ประพันธ์นำความคิด ความรู้สึกของตนที่ประทับใจในพระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจอันสอดคล้องกับหลักธรรมนั้นๆ มาถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้รับรู้ จึงมีคุณค่าในการบอกเล่าถึงพระอัธยาศัยของพระองค์ได้เป็นอย่างดีอีกทางหนึ่ง

อนึ่ง จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยไม่พบการกล่าวถึงจักรวรรดิวัตร ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญของพระมหากษัตริย์หรือพระจักรพรรดิที่พึงบำเพ็ญอย่างสม่ำเสมอตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ดังที่ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม อธิบายความหมายและองค์ประกอบของจักรวรรดิวัตร ไว้ว่า

> จักรวรรดิวัตร หมายถึง วัตรของพระเจ้าของพระเจ้าจักรพรรดิ, พระจริยาที่พระจักรพรรดิพึงทรงบำเพ็ญสม่ำเสมอ, ธรรมเนียมการทรงบำเพ็ญพระราชกรณีย์ของพระเจ้าจักรพรรดิ, หน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ...

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 101.

… ประกอบด้วยวัตร 12 ประการ ดังนี้

1. อนฺโตชนสฺมิ์ พลกายสฺมิ์ สงเคราะห์ชนภายใน และพลกายกองทหาร
2. ขตฺติเยสุ สงเคราะห์กษัตริย์เมืองขึ้นทั้งหลาย
3. อนุยนฺเตสุ สงเคราะห์เหล่าเชื้อพระวงศ์ ผู้ตามเสด็จเป็นข้าราชบริพาร
4. พฺราหฺมณคหปติเกสุ คุ้มครองพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย
5. เนคมชานปเทสุ คุ้มครองชาวราษฎรพื้นเมืองทั้งหลาย
6. สมณพฺราหฺมเณสุ คุ้มครองเหล่าสมณพราหมณ์
7. มิคปกฺขีสุ คุ้มครองเนื้อนกที่เอาไว้สืบพันธุ์
8. อธมฺมการปฏิกฺเขโป ห้ามปรามมิให้มีการประพฤติการอันผิดธรรม
9. อธนานำ ธนานุปฺปทานำ ทำนุบำรุงผู้ขัดสนไร้ทรัพย์
10. สมณพฺราหฺมเณ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺหาปุจฺฉนำ เข้าไปหาและสอบถามปัญหากะสมณะพราหมณ์
11. อธมฺมราคสฺส ปหานำ เว้นความกำหนัดในกามโดยอาการไม่เป็นธรรม
12. วิสมโลภสฺส ปหานำ เว้นโลภกล้า ไม่เลือกควรไม่ควร

การที่ผู้ประพันธ์มิได้กล่าวถึงจักรวรรดิวัตรในบทอาศิรวาท อาจเป็นเพราะบทอาศิรวาทเป็นวรรณกรรมยอพระเกียรติขนาดสั้นและมีพื้นที่ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ อย่างจำกัด ที่ส่งผลให้ผู้ประพันธ์ไม่สามารถอธิบายวัตรทั้ง 12 ได้อย่างครบถ้วนชัดเจนเช่นเดียวกับการกล่าวถึงหลักธรรมในแต่ละข้อของทศพิธราชธรรมในบทอาศิรวาท “ลิลิต บรมราชสดุดี” ของสนิท ศตะกูรมะ ดังที่แสดงไว้ข้างต้น และอีกประการหนึ่งคือจักรวรรดิวัตร เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังที่ พระธรรมปิฎกอธิบายเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้ากล่าวถึงหลักธรรมที่เจ้าวัชชีปฏิบัติจนรักษารัฐแบบสามัคคีธรรมไว้ได้ ว่า “ขณะนั้นมีการปกครองในชมพูทวีป 2 แบบก็ทรงสอนหลัก อปริหานิยธรรมสำหรับรัฐที่ปกครองแบบสามัคคีธรรมหรือสาธารณรัฐ และทรงสอนหลักจักรวรรดิวัตรสำหรับรัฐที่ปกครองแบบราชาธิปไตย”[1]

นอกจากนี้ ปรีชา ช้างขวัญยืน กล่าวถึงวัตรเกือบทั้งหมดของหลักธรรมดังกล่าวว่าจัดอยู่ในหัวข้อ ทานำ หรือ ทาน ในทศพิธราชธรรมเท่านั้น ความว่า

> จักกวัตติวัตรที่กล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าการปกครองของธรรมราชานั้นมุ่งความสุขของคนทุกหมู่เหล่า ทั้งภายในรัฐและแก่ผู้ปกครองของรัฐประเทศราช ภายในรัฐก็ให้มีความสุขความปลอดภัยทั้งคนใกล้ชิดติดตามพระองค์แผ่ขยายออกไปถึงประชาชนทุกหมู่เหล่า เลยไปจนถึงสัตว์ทั้งหลาย แต่ถ้าเทียบกับทศพิธราชธรรมแล้ว วัตรเกือบทั้งหมดอาจจัดเข้าหัวข้อเดียวของทศพิธราชธรรม คือ ทานำ ได้[2]

---

[1] พระธรรปิฎก. (2531). *พุทธธรรม*. หน้า 796.

[2] ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2557). *ธรรมรัฐ-ธรรมราชา*. หน้า 26.

ถึงกระนั้น พระราชกรณียกิจนานัปการที่ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทสำนวนต่างๆ กล่าวเฉลิมพระเกียรติด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ก็ล้วนแต่เป็นวัตรแต่ละข้อที่พระจักรพรรดิพึงมีพึงปฏิบัติอย่างครบถ้วนบริบูรณ์แม้จะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบการปกครองแบบประชาธิไตยก็ตาม

1.2.4 มีพระสิริโฉม การกล่าวถึงพระรูปโฉมของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยในบทอาศิรวาทมีผลทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงพระคุณสมบัติของพระองค์อย่างชัดเจน กล่าวคือ ผู้ประพันธ์ได้พรรณนาพระรูปโฉมของพระองค์ว่า นอกเหนือจากที่พระองค์ทรงเป็นผู้มีพระเกียรติยศสูงส่งแล้ว พระองค์ยังทรงมีพระสิริโฉมและพระฉวีงดงาม ดังปรากฏในบทอาศิรวาท “อาศิรวาทราชาภิเษก” ของทองแถม นาถจำนง ที่ว่า

พระยศยอดยิ่งไท้ ทั้งสาม ภพฤๅ
พระรูปพระฉวีงาม หยาดฟ้า
พระเกียรติระบือคาม ประเทศ
พระมิ่งขวัญแหล่งหล้า โลกล้วนนับถือ

(อาศิรวาทราชาภิเษก ประพันธ์โดย ทองแถม นาถจำนง)[1]

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “ถวายพระพร” ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2533 ได้กล่าวถึงพระรูปโฉมของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่า ทรงพระสิริโฉมเลิศกว่าบุคคลทั้งปวงและทรงมีชัยชนะต่อความชรา แม้ในปีที่พิมพ์เผยแพร่บทอาศิรวาทพระองค์จะเจริญพระชนมพรรษา 63 พรรษาแล้วก็ตาม ดังบทประพันธ์ ที่ว่า

พระผ่านฟ้า พระชนมายุเป็นอันลืมกันได้
ทรงพระโฉมเลิศลบภพไตร ทั้งหนุ่มน้อยหนุ่มใหญ่ไม่เปรียบปาน
ทรงชนะความชราจะหาไหน วันเดือนปีผ่านไปไร้แก่นสาร
เหมือนน้ำไหลผ่านไปใต้สะพาน ไม่พ้องพานบาทยุคลให้หม่นมัว

(ถวายพระพร ประพันธ์โดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช)[2]

การกล่าวถึงพระสิริโฉมของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในบทอาศิรวาททั้ง 2 สำนวน แสดงให้เห็นว่านอกเหนือจากการกล่าวชื่นชมพระรูปโฉมจะมีจุดมุ่งหมายใน

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 55.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 107.

การยอพระเกียรติแล้ว การกล่าวชื่นชมพระรูปโฉมยังแสดงให้เห็นความประทับใจของผู้ประพันธ์ที่มีต่อคุณสมบัติของพระองค์ในข้อนี้ ยังผลให้ผู้อ่านได้รับรู้ความรู้สึกของผู้ประพันธ์และได้ประจักษ์ในพระคุณสมบัติดังกล่าว

อนึ่ง ลักษณะการใช้ความเปรียบในการชมพระสิริโฉมในบทอาศิรวาท “ถวายพระพร” ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มีความแตกต่างจากการชมความงามตามขนบวรรณกรรมยอพระเกียรติที่มีมาแต่อดีต กล่าวคือ ในอดีตกวีกล่าวเปรียบความงามของพระมหากษัตริย์กับความงดงามของเทพเจ้า ดังผลการศึกษาของ ปราโมทย์ สกุลรักความสุข ที่อธิบายไว้ว่า “กวีได้กล่าวถึงพระสิริโฉมอันงดงามของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า งามดังพระกามเทพ และพระองค์ทรงผ่องใสอย่างพระจันทร์” [1]

การที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ใช้ความเปรียบพระสิริโฉมอย่างตรงไปตรงมาและเปรียบกับสิ่งสามัญต่าง ๆ ได้แก่ “หนุ่มน้อยหนุ่มใหญ่” “น้ำไหลใต้สะพาน” มีผลทำให้ผู้อ่านสามารถนึกเห็นเป็นภาพได้อย่างชัดเจน ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดระหว่างผู้ประพันธ์กับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลในหนังสือ “ในหลวงกับคึกฤทธิ์” ที่แสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะผู้ถวายแทบเบื้องพระยุคลบาทมาแต่ตั้งต้นรัชสมัย ดังนี้

> คุณชายคึกฤทธิ์เล่าให้ผมฟังในตอนนั้นว่า ก่อนที่พระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จฯ จากประเทศไทยไปยังประเทศสวิตเซอร์แลนด์เพื่อทรงศึกษาต่อนั้น ได้มีพระราชกระแสให้ราชเลขานุการในพระองค์ติดต่อกับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ให้เข้าเฝ้าฯ เป็นการส่วนพระองค์เป็นกรณีพิเศษ ...
>
> ... คุณชายได้ถือโอกาสนั้น ถวายพระพรในการที่พระองค์ได้เสด็จฯ ไปต่างประเทศเป็นการชั่วคราวในครั้งนี้ ซึ่งโอกาสนั้นเอง คุณชายมีแหวนซึ่งทำด้วยโลหะสัมฤทธิ์ คุณชายใคร่จะทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะเห็นว่าเป็นแหวนที่ลงเลขยันต์เอาไว้ เรียกกันว่า “แหวนนะโม”
>
> คุณชายคึกฤทธิ์ได้นำแหวนนะโม ซึ่งทำด้วยโลหะสัมฤทธิ์นั้นทูลเกล้าฯ ถวายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ซึ่งพระองค์ก็ทรงรับด้วยความยินดี และเมื่อคุณชายทูลเกล้าฯ ถวายแล้ว พระองค์ทรงนำแหวนนะโมวงนั้นมาทรงลองสวมที่พระดรรชนีซึ่งก็ทรงสวมได้พอเหมาะพอเจาะคือไม่คับและหลวมจนเกินไป

---

[1] ปราโมทย์ สกุลรักความสุข. (2554). *ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. หน้า 162.

> ม.ร.ว.คึกฤทธิ์เล่าให้ผมฟังตอนที่ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้รับสั่งขอบพระทัยและก็ทรงสวมพระธำมรงค์วงศ์นั้นอยู่โดยไม่ทรงถอดจากพระดรรชนีที่ทรงสวมไว้แต่แรกที่ทรงรับจากคุณชายคึกฤทธิ์[1]

1.3 พระราชกรณียกิจ ตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพสกนิกรได้ประจักษ์ในพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญมาอย่างต่อเนื่องนับแต่ทรงครองสิริราชสมบัติเป็นต้นมา พระราชกรณียกิจทั้งนั้นล้วนเกิดขึ้นเพื่อความสุขสวัสดีของประชาชนและพระราชอาณาจักรเป็นสำคัญ

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพบว่าบทอาศิรวาทมีคุณค่าในการให้ความรู้แก่ผู้อ่านเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจต่างๆ เพื่อเป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณให้ปรากฏอย่างชัดเจนว่า เพราะพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญยังผลให้ประชาชนและประเทศชาติประสบความสุขความเจริญ

พระราชกรณียกิจที่ผู้ประพันธ์กล่าวไว้ในบทอาศิรวาทตลอดรัชสมัยสามารถแบ่งออกได้ 2 ประการ คือ การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎร และการพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎร แม้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจะประทับที่กรุงเทพมหานคร แต่พระราชกรณียกิจที่สำคัญและเป็นที่จดจำของพสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด คือการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎรในทุกพื้นที่ของประเทศ โดยมิทรงย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคทั้งการคมนาคม และภัยอันตรายในพื้นที่ต่างๆ นับแต่ต้นรัชสมัยเป็นต้นมา ดังข้อความในหนังสือ “กลางใจราษฎร์ หกทศวรรษแห่งการทรงงาน พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช” ที่กล่าวถึงการเสด็จพระราชดำเนินยังถิ่นทุรกันดารต่างๆ ของประเทศว่า

> พระเจ้าอยู่หัวทรงขยายงานพระราชทานความช่วยเหลือประชาชนให้กว้างไกลจากกรุงเทพฯ และหัวหินออกไป โดยเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในบริเวณที่ราบภาคกลาง อันได้แก่ สุพรรณบุรี อ่างทอง และสิงห์บุรี
>
> ในฐานะพระเจ้าแผ่นดินซึ่งมีความหมายถึงความเป็นใหญ่ในแผ่นดิน พระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์แรกในราชวงศ์จักรีที่เสด็จภาคอีสาน ในปลายปี พ.ศ. 2489 พระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีเสด็จเยี่ยมราษฎร 14 จังหวัดเป็นเวลา 19 วัน โดยเสด็จพระราชดำเนินทั้งโดยรถไฟและรถยนตร์พระที่นั่ง นับแต่นั้นพระองค์ได้เสด็จกลับไปอีกมากมายหลายครั้ง โดยเริ่มต้นตั้งแต่ปี 2501 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมเยียนราษฎรภาคใต้ครั้งแรก พ.ศ. 2502

---

[1] สละ ลิขิตกุล. (2546). *ในหลวงกับคึกฤทธิ์*. หน้า 134-135.

> หลายปีถัดจากนั้น พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในชนบทมากกว่าประทับในกรุงเทพฯ เสียอีก ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทั้งประเทศรวมกว่า 70 กว่าจังหวัด โดยประทับแรมตามพระตำหนักต่างๆ ที่สร้างขึ้นใหม่ในชนบท[1]

จากคำกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับบทอาศิรวาท “พระผู้เป็นความหวัง” ของถาวร บุญปวัตน์ ที่กล่าวถึงการแปรพระราชฐานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเพื่อประทับทรงงานและเสด็จเยี่ยมเยือนราษฎรในภูมิภาคต่างๆ ว่า

ยามเสด็จพระราชวังไกลกังวล ประชาชนได้เฝ้าฯ ราวความฝัน
ทรงรับรู้ทุกข์สุขสารพัน สิ่งใดอันควรทำทรงดำเนิน
ยามประทับภูพิงค์ราชนิเวศน์ ทรงทราบเหตุปลูกฝิ่นถิ่นเขาเขิน
พระองค์เข้าโน้มนำพาจำเริญ ทุกแถวเถินปลูกพืชผลล้นค่าคุณ
ยามเสด็จภูพานราชนิเวศน์ ทรงสังเกตดินแห้งแล้งเป็นฝุ่น
ทรงเข้าช่วยอวยน้ำเพื่อค้ำจุน ฝนเทียมหนุนฝายนองจนคล่องคลาย
ยามเสด็จทักษิณราชนิเวศน์ ทรงทราบเหตุดินเปรี้ยวแหล่งพรุหลาย
ทรงดำริทางแก้แปล้แยบคาย จนกลับกลายเป็นถิ่นดินสมบูรณ์

(พระผู้เป็นความหวัง ของแผ่นดิน ประพันธ์โดย ถาวร บุญปวัตน์)[2]

บทอาศิรวาทข้างต้นกล่าวถึงที่ประทับในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยและการทรงงานแก้ปัญหาที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ซึ่งเป็นที่มาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในจังหวัดต่างๆ การเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรจึงเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญที่นำมาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนในถิ่นทุรกันดาร

นอกจากนี้การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎรของพระองค์มิได้เป็นไปด้วยความสุขสบาย ด้วยแต่ละพื้นที่ที่เสด็จพระราชดำเนินล้วนเต็มไปด้วยปัญหาและอุปสรรค เช่น เสด็จไปในป่าซึ่งมีทากดูดเลือดเป็นจำนวนมาก เสด็จผ่านกระแสน้ำที่เชี่ยวกราก เสด็จไปยังภูเขาสูงที่มีสภาวะอากาศร้อนและหนาว เป็นต้น แต่พระองค์ก็มิได้ทรงว่างเว้นในการเสด็จพระราชดำเนินเพื่อพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรให้พ้นจากความทุกข์ที่เผชิญในแต่ละท้องถิ่น ความลำบากที่พระองค์ต้องเผชิญในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎรถ่ายทอดออกมาเป็นส่วนหนึ่งในบทอาศิรวาท“นวมินทราศิรวาท” ของวันเพ็ญ เซ็นตระกูล ที่ว่า

---

[1] ตรัสวิน จิตติเดชารักษ์ และพัณณิดา ภูมิวัฒน์. (2556). *กลางใจราษฎร์ หกทศวรรษแห่งการทรงงาน พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*.หน้า 118.

[2] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 115-116.

อดีตปัจจุบันเหมือน สะกิดเตือน ณ ทรวงใน
ผิราษฎร์ทุกข์ ณ ถิ่นใด จะเหนือใต้เสด็จดล
พนาทึบอุดมทาก ละหานกรากกระแสชล
ไศลสูงละลิ่วยล สะท้านฝนยะเยือกเย็น
กระหน่ำลมระดมหนาว ระพีผ่าวทุรนเข็ญ
ธุลีมากวิบากเพ็ญ ฤอาจกั้นพระภูบาล

(นวมินทราศิรวาท ประพันธ์โดย วันเพ็ญ เซ็นตระกูล)[1]

การเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยือนพสกนิกรทั่วประเทศจึงเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงพระราชหฤทัยที่มุ่งมั่นในการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังความตอนหนึ่งที่อธิบายถึงความพระราชกรณียกิจการเสด็จเยี่ยมเยือนราษฎรในทั่วทุกภูมิภาคว่า

> ทรงอุทิศเวลาส่วนใหญ่ กล่าวคือ ปีละประมาณ 7 เดือน เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรมหลายภูมิภาค ด้วยพระราชพาหนะต่างๆ เช่น เครื่องบิน รถไฟ รถยนต์ เฮลิคอปเตอร์ เรือยนต์ เรือพาย หรือแม้แต่ทรงลาในบางพื้นที่ และบางครั้งทรงขับรถจี๊ปพระที่นั่งด้วยพระองค์เอง โดยก่อนเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรจะทรงศึกษาสถานการณ์ล่วงหน้าทุกครั้ง ทรงพิจารณาสภาพเส้นทางคมนาคม แหล่งน้ำ พื้นที่เพาะปลูก ป่าไม้ และภูมิประเทศ ต่างๆ ตลอดจนความยุ่งยากอันเป็นปัญหาที่ราษฎรในพื้นที่ประสบอยู่ทุกครั้ง[2]

บทอาศิรวาท “ดวงใจของแผ่นดิน” ของศิวกานท์ ปทุมสูติ กล่าวถึงการเสด็จพระราชดำเนินทุกถิ่นที่ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ว่า

ถามดินว่าดินแดนแผ่นดินนี้ ยังมีที่ใดร้างพระฤๅสาย
ถามน้ำว่าลำชลต้นจรดปลาย ยังมิทรงถ่อพายไม่มีเลย
ถามลมว่าดีร้ายทั้งสี่ทิศ มีฤๅพระราชกิจมิอ้างเอ่ย
ถามไฟว่าไออุ่นใครคุ้นเคย ล้วนเผยพระอัจฉรียปรีชาญาณ
มิอาจนับระยะทางทอดพระบาท พระราชดำริอันไพศาล
ทุกภาพที่พระองค์ทรงงาน ประทับอยู่ทุกบ้านใจประชา

(ดวงใจของแผ่นดิน ประพันธ์โดย ศิวกานท์ ปทุมสูติ)[3]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 92.

[2] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). *จดจารพระมหากรุณา พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อปวงประชาร่มเย็น*. หน้า 30.

[3] ศิวกานท์ ปทุมสูติ. (2558, ธันวาคม). ดวงใจของแผ่นดิน. *ดิฉัน*. 926: 47.

จากข้างต้นแสดงให้เห็นว่าไม่มีพื้นที่ใดที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชยังมิได้เสด็จพระราชดำเนินไปถึง และภาพพระราชกรณียกิจนี้ล้วนเป็นที่จดจำและตราตรึงอยู่ในใจของราษฎร

การกล่าวถึงพระราชกรณียกิจการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในบทอาศิรวาทนอกจากจะมีคุณค่าในการให้ความรู้แก่ผู้อ่านเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแล้ว เนื้อหาดังกล่าวยังมีผลต่อการสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระองค์ให้ปรากฏอย่างเด่นชัด ด้วยการพรรณนาพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงสละความสุขส่วนพระองค์ในการเสด็จพระราชดำเนินยังถิ่นทุรกันดารเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขอาณาประชาราษฎร์ ดังบทอาศิรวาท “พ่อหลวงของปวงไทย” ของสุวรรณ พันธุ์ศรี ที่กล่าวไว้ว่า

มิทรงเหน็ดเหนื่อยท้อเพื่อราษฎร์ เสด็จประพาสเยี่ยมเยียนทุกทิศา
ทั้งเหนือใต้ออกตกแม้รกพนา เพื่อความผาสุกเหล่าพสกนิกร
(พ่อหลวงของปวงไทย ประพันธ์โดย สุวรรณ พันธุ์ศรี)[1]

1.3.2 การพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกร การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎรในถิ่นทุรกันดารและราษฎรผู้ประสบปัญหาต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาคของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชก่อให้เกิดการพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรในลักษณะต่างๆ สอดคล้องกับคำอธิบายของตรัสวิน จิตติเดชา และพัณณิดา ภูมิวัฒน์ เกี่ยวกับแนวทางการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ว่า

> จุดเน้นที่เป็นหัวใจสำคัญของพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยือนราษฎรตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อสอบถามถึงความต้องการของคนเหล่านั้นในแต่ละภาคของประเทศพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการในพระราชดำริต่างๆ ขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่พบในท้องถิ่น[2]

การทรงงานในลักษณะที่ทรงเข้าไปรับรู้ปัญหาของราษฎรโดยตรงด้วยพระองค์เองของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นความแตกต่างที่ชัดเจนกับแนวความคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์คือสมมติเทพและทรงอยู่ห่างไกลจากราษฎร กล่าวคือ พระองค์ทรงใกล้ชิดและเข้าถึงปัญหาความทุกข์ยากของราษฎรโดยพระราชทานความช่วยเหลือที่ต้นเหตุของปัญหา ซึ่งส่วน

---

[1] สุวรรณ พันธุ์ศรี. (2551, ธันวาคม). พ่อหลวงของปวงไทย.*ศิลปวัฒนธรรม*. 30(2): 11.

[2] ตรัสวิน จิตติเดชารักษ์ และพัณณิดา ภูมิวัฒน์. (2556). *กลางใจราษฎร์ หกทศวรรษแห่งการทรงงาน พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. หน้า 280.

ใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลต่อการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตของราษฎร ดังคำกล่าวที่ว่า

> วิธีการลงไปทรงงานเองเช่นนั้นถือว่าไม่ธรรมดาสำหรับประมุขของรัฐใด ๆ โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์สยามหรือไทย สามัญชนไม่ได้รับอนุญาตให้มองพระพักตร์กษัตริย์สยามโบราณด้วยซ้ำ กระทั่งยุคสมัยใหม่ก็ยังคงมีพิธีการและลำดับชั้นที่ย้ำแนวความคิดว่ากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มเข้าไปสัมผัสผลกนิกรที่ยากจนที่สุดของพระองค์โดยตรง จากนั้นจึงทรงเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา แม้ปัญหาจำนวนมากที่พระองค์ทรงเข้าไปแก้ไขนั้นเป็นปัญหาเฉพาะท้องถิ่นซึ่งอาจไม่ดูโดดเด่น แต่โดยทั่วไปแล้วเกี่ยวข้องกับรากฐานสำคัญของชีวิตความเป็นอยู่ในชนบทไทย นั่นคือดิน น้ำ และความมั่นคง ทางออกที่พระองค์พระราชทานนั้นไม่ได้หรูหราอลังการ แต่มุ่งตอบสนองความต้องการพื้นฐานและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้มากขึ้น[1]

ตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระองค์ได้พระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรในด้านต่างๆ จากการทรงติดตามและรับรู้ถึงปัญหาของประชาชนด้วยพระองค์เอง การทรงงานในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นเอกลักษณ์ของพระองค์ยังผลให้องค์กรต่างๆ ทั่วโลกยกย่องสรรเสริญพระเกียรติคุณ ดังที่ตรัสวิน จิตติเดชา และพัณณิดา ภูมิวัฒน์ กล่าวว่า “พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้รับการยกย่องจากหลายฝ่ายทั่วโลก”[2]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพบว่าผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรใน 2 ลักษณะ คือ พระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.3.2.1 พระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สารานุกรมพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรอบ 60 ปี แห่งการครองราชย์[3] อธิบายถึงความหมายของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าเป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวทางแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปพิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการร่วมกันดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและความ

---

[1] แหล่งเดิม. หน้า 281.

[2] ตรัสวิน จิตติเดชารักษ์ และพัณณิดา ภูมิวัฒน์. (2556). *กลางใจราษฎร์ หกทศวรรษแห่งการทรงงาน พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. หน้า 320.

[3] คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. (2551). *สารานุกรมพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรอบ 60 ปีแห่งการครองราชย์*. หน้า 130.

เป็นอยู่ของประชาชน หรือบรรเทาปัญหาต่างๆ ตามสภาพสังคมและภูมิประเทศ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริแห่งแรกเกิดขึ้นที่หมู่บ้านเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากนั้นจึงและเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ จนเมื่อ พ.ศ. 2550 มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า 4,000 โครงการ

ตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระองค์พระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของพสกนิกรกว่า 4,000 โครงการ ในทุกภูมิภาคของประเทศ พระราชกรณียกิจสำคัญนี้ปรากฏในบทอาศิรวาท “อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ที่กล่าวถึงตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชย์จวบจนปีที่ 70 (ซึ่งเป็นปีสุดท้ายแห่งรัชกาล) พระองค์ได้พระราชทานโครงการพระราชดำริกว่า 4,000 โครงการเพื่อความสุขของประชาชน ดังบทประพันธ์ที่ว่า

เจ็ดสิบปีพระองค์ทรงครองราชย์ พระปรีชาสามารถราษฎร์สรรเสริญ
สี่พันกว่าโครงการทรงดำเนิน พระเกียรติเกริกก้องเกินในสากล
ทรงเยือนเยี่ยมเปี่ยมการุณย์บุญประเทศ ทุกคามเขตทุกแขวงทุกแห่งหน
ทรงศึกษาปัญหาประชาชน ทรงพัฒนาดาลดลผลโครงการ
เจ็ดสิบปีทรงผดุงบำรุงสุข เพื่อทวยราษฎร์นิรทุกข์ทุกถิ่นฐาน
ทรงหมายมุ่งผดุงชาติปราศภัยพาล เพื่อประชาสุขสราญผ่านทุกข์ภัย

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[1]

การกล่าวถึงโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในบทอาศิรวาทพบว่า ผู้ประพันธ์กล่าวถึงสิ่งที่ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น พลังงานทดแทน เขื่อน ฝายชะลอน้ำ กังหันน้ำชัยพัฒนา เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เปรียบปานเทพนิรมิตพิสิฐ ณ พระประสงค์
น้ำ ลมพลังทรง ประยุกต์
เขื่อน ฝาย เพื่อปถพีอุดมชล ณ ทุก
ถิ่นไกลพระทำนุก ประชา
ดิน น้ำ พัฒนะถ้วนประมวลกิจนรา
สมบูรณ์เกษตรสา- ธุการ

[1] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2559, 7มิถุนายน). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 70 ปี9 มิถุนายน 2559. *สกุลไทย*. 62(3216): 4.

“กังหันน้ำ” พระประดิษฐ์วิศิษฏ์คุณประทาน
โลกเทิดพระภูบาล ผคม
(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[1]

จากบทประพันธ์ข้างต้นมีการกล่าวถึง น้ำ ลม พลัง เขื่อน ฝาย ดิน น้ำ และ “กังหันน้ำ” โดยใช้อักษรแบบตัวหน้าและใส่เครื่องหมายอัญประกาศเพื่อเน้นย้ำความสำคัญแก่ผู้อ่าน เพื่อสื่อถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอันเป็นพระราชกรณียกิจของสำคัญของพระองค์ที่บำบัดทุกข์ของราษฎร โดยผู้ประพันธ์กล่าวว่า “น้ำ ลม พลังทรง ประยุกต์” อันสื่อถึงการนำน้ำและลมมาประยุกต์เป็นพลังงานทดแทน ซึ่งพลังงานทดแทนเป็นหนึ่งในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระราชทานไว้ ทั้งนี้สารานุกรมพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรอบ 60 ปีแห่งการครองราชย์ได้อธิบายคำว่าพลังงานทดแทนไว้ว่า

> พลังงานทดแทน หมายถึง พลังงานที่ผลิตขึ้นใช้แทนพลังงานเชื้อเพลิง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ พลังงานทดแทนที่ใช้แล้วหมดไปหรือพลังงานสิ้นเปลือง เช่น พลังงานถ่านหิน พลังงานนิวเคลียร์ พลังงานหินน้ำมัน พลังงานทรายน้ำมัน ฯลฯ และพลังงานทดแทนที่ไม่มีวันหมดหรือนำมาหมุนเวียนใช้ใหม่ได้ เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานน้ำ พลังงานชีวมวลซึ่งได้จากอินทรีย์วัตถุในธรรมชาติที่นำมาเปลี่ยนเป็นพลังงานได้ เช่น แกลบ ชานอ้อย เปลือกไม้ กากปาล์ม ซังข้าวโพด ฯลฯ[2]

จากความหมายของพลังงานทดแทนดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงให้ความสำคัญต่อการนำพลังงานจากสิ่งต่างๆ ทดแทนการใช้พลังงานจากสิ่งสิ้นเปลืองหรือใช้แล้วหมดไปดังที่ชัชพล ไชยพร และศิรธัช ศิริชุมแสง อธิบายถึงหลักการทรงงานเกี่ยวกับการใช้พลังงานทดแทนว่า

> พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสำคัญที่ประเทศไทยจะต้องมีพลังงานอื่นๆ มาทดแทนพลังงานจากฟอสซิลที่จะหมดไปในอนาคต จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้ศึกษาและทดลอง อันเป็นที่มาของโครงการพลังงานทดแทน ที่มีการนำพืชผลทางการเกษตรมาผลิตเป็นพลังงานทดแทน อาทิ ไบโอดีเซล เอทานอล เชื้อเพลิงอัดแท่ง พลังงานจากน้ำ ลม แสงอาทิตย์ และเทคโนโลยีการอนุรักษ์พลังงานต่างๆ เพื่อให้คนไทยพึ่งตนเองในยามขาดแคลนพลังงาน[3]

---

[1] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2552, 8 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2552. *สกุลไทย*. 56(2877): 3.

[2] คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. (2551). *สารานุกรมพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรอบ 60 ปีแห่งการครองราชย์*. หน้า 290.

[3] ชัชพล ไชยพร และศิรธัช ศิริชุมแสง. (2558). *พระทรงเป็นยิ่งกว่ามหากษัตริย์*. หน้า 96.

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์กล่าวถึงการสร้างเขื่อนและฝายเพื่อป้องกันความแห้งแล้ง การพัฒนาดินและน้ำเพื่อการเกษตร และ “กังหันน้ำ” ที่หมายถึงกังหันน้ำชัยพัฒนาที่ทรงประดิษฐ์ขึ้นเพื่อแก้ปัญหาน้ำเน่าเสียซึ่งได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมรางวัลจากองค์กรนักประดิษฐ์โลก ดังคำอธิบายจากสารานุกรมพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรอบ 60 ปีแห่งการครองราชย์เกี่ยวกับกังหันน้ำชัยพัฒนา ว่า

> กังหันน้ำชัยพัฒนา หรือเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย เป็นอุปกรณ์บำบัดน้ำเสียชนิดหนึ่งมีลักษณะการทำงานคล้ายกังหันวิดน้ำขึ้นเหนือผิวน้ำเพื่อเติมอากาศหรือออกซิเจนลงในแหล่งน้ำ เกิดขึ้นในช่วงที่ประเทศไทยเริ่มเผชิญปัญหาน้ำเสีย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาและประดิษฐ์อุปกรณ์เติมอากาศขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2531 แล้วทรงมอบหมายมูลนิธิชัยพัฒนาศึกษาวิจัยเพื่อทำต้นแบบพร้อมสนับสนุนงบประมาณให้กรมชลประทานสร้าง นำไปใช้งานตามแหล่งน้ำเสียทั่วประเทศ กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายการจดสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ 3127 และองค์กรนักประดิษฐ์โลกจากประเทศเบลเยียมได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลในฐานะที่ทรงสร้างนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม[1]

นอกจากนี้พบว่าผู้ประพันธ์ได้เน้นย้ำให้ผู้อ่านทราบถึงโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริโดยใช้ตัวอักษรแบบหนากล่าวว่า “**ภูบาลดำริล้ำ จำรูญ**” เพื่อสื่อว่าสิ่งที่กล่าวในบทโคลงต่อไปนี้ล้วนเกิดจากแนวพระราชดำริ เช่น การสร้างฝาย เขื่อนเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นและความสมบูรณ์ของประเทศ การปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน เป็นต้น ดังบทโคลงที่ว่า

ภูบาลดำริล้ำ **จำรูญ**
ฝาย เขื่อน แฝก บริบูรณ์ **ภาคพื้น**
ดิน น้ำ ป่า เพิ่มพูน ความร่ม เย็นแฮ
นา ไร่ ฝนหลวง ชื้น ชุ่มล้วนดาลอุดม

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[2]

จากบทโคลงข้างต้นผู้ประพันธ์กล่าวถึง “ฝนหลวง” ซึ่งเป็นวิธีการพระราชทานความเหลือแก่พสกนิกรที่ประสบภัยแล้ง ด้วยการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ให้เกิดฝนตกในพื้นที่ต่างๆ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงค้นคว้า

---

[1] คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. (2551). *สารานุกรมพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรอบ 60 ปีแห่งการครองราชย์*. หน้า 52.

[2] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2553, 7 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2553. *สกุลไทย*. 57(2929): 3.

และหาวิธีในช่วงทศวรรษแรกแห่งการขึ้นครองราชย์จนประสบผลสำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2512 ดังคำอธิบายเกี่ยวกับการทรงงานเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งด้วยการทำฝนหลวง ว่า

> เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมพสกนิกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสังเกตเห็นว่าท้องถิ่นนั้นประสบภัยแล้ง จึงมีพระราชดำริครั้งแรกในพุทธศักราช 2498 ว่า จะทรงค้นหาวิธีการที่จะทำให้เกิดฝนตกนอกเหนือจากที่ได้รับจากธรรมชาติ โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์กับทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อให้เกิดเป็นฝน จึงเกิดเป็นโครงการฝนหลวง หรือ “ฝนเทียม” โดยประยุกต์ผลการวิจัย และการค้นคว้าทางวิชาการด้านฝนเทียมของประเทศต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และอิสราเอล พร้อมกับมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานรองรับโครงการพระราชดำริฝนหลวง โดยใช้เวลากว่า 14 ปี ฝนเทียมหรือฝนหลวงจึงเกิดขึ้นจริงครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช 2512 ได้ตั้งคณะปฏิบัติการและทำการทดลองปฏิบัติการทำฝนเทียมเป็นครั้งแรกขึ้นที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จากนั้นได้ทำการทดลองเรื่อยมาจนประสบความสำเร็จ สามารถช่วยพื้นที่การเกษตรให้พ้นจากความแห้งแล้งได้ประมาณ 120 ล้านไร่ต่อปี[1]

บทอาศิรวาท “บทอาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ทั้ง 2 สำนวนข้างต้น มีคุณค่าในการให้ความรู้แก่ผู้อ่านเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยผู้ประพันธ์ใช้ตัวอักษรแบบหนาเพื่อสื่อให้ผู้อ่านทราบถึงสิ่งต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ของพสกนิกรและประเทศ ทั้งเป็นการประกาศพระเกียรติคุณให้ปรากฏในพระปรีชาสามารถของพระองค์

บทอาศิรวาท “มหาราชา” ของสุวรรณ พันธุ์ศรี กล่าวถึงโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระราชทานความช่วยเหลือแก่เกษตรกรในภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการส่งเสริมอาชีพปลูกพืชเมืองหนาวทดแทนการปลูกฝิ่นและพืชที่เป็นยาเสพติดของราษฎรในพื้นที่ และเป็นที่มาของ “โครงการหลวง” โครงการดังกล่าวได้พระราชทานไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 ดังที่คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี อธิบายถึงที่มาของโครงการหลวง ไว้ดังนี้

> โครงการหลวงเป็นโครงการที่เริ่มต้นจากการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามภูเขาของภาคเหนือ ในพุทธศักราช 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพบว่าป่าไม้ต้นน้ำลำธารถูกทำลายเป็นจำนวนมาก สาเหตุจากการทำไร่เลื่อนลอยของชาวไทยภูเขา ทรงตระหนักว่าเป็นการกระทำที่เกิดจากความไม่รู้และความยากจนที่สะสมมาเป็นเวลานาน
>
> ในปีเดียวกันนี้ จึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่ข้าราชบริพารและนักวิชาการเกษตรให้คิดค้นวิธีการปลูกผักผลไม้ รวมทั้งเห็ดเมืองหนาวตลอดจนดอกไม้นานาพรรณที่สามารถ

[1] ชัชพล ไชยพร และศิรธัช ศิริชุมแสง. (2558). *พระทรงเป็นยิ่งกว่ามหากษัตริย์*. หน้า 96.

> เพาะปลูกได้ดีในสภาพภูมิประเทศของภาคเหนือ เพื่อแนะนำให้ชาวไทยภูเขาเปลี่ยนทัศนคติจากการปลูกฝิ่นซึ่งเป็นที่มาของความเสื่อมโทรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและเป็นยาเสพติดที่บ่อนทำลายประเทศชาติ[1]

ด้วยแนวพระราชดำริดังกล่าวส่งผลให้พื้นที่ปลูกยาเสพติดบนภูเขาในภาคเหนือกลายเป็นพื้นที่ผลิตผลผลิตทางเกษตรที่สำคัญและมีชื่อเสียงของประเทศ ดังความตอนหนึ่งของบทอาศิรวาทที่ว่า

จากดอยฝิ่นดอยกัญชาเป็นดอยผัก ทรงสร้างหลักให้เห็นเป็นไปได้
ทำอาหารการเกษตรประเทศไทย ขจรไกลทั่วโลกต่างรับรู้
(มหาราชา ประพันธ์โดย สุวรรณ พันธุ์ศรี)[2]

เนื้อหาของบทอาศิรวาทดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจสำคัญเกี่ยวกับ โครงการหลวงที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและขจัดปัญหาแหล่งผลิตยาเสพติดได้โดยพร้อมกัน การกล่าวถึงโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้จึงเป็นการกล่าวเฉลิมพระเกียรติให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงพระปรีชาสามารถและผลความสำเร็จของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

“แก้มลิง” เป็นอีกหนึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ปรากฏอยู่ในบทอาศิรวาท “อาเศียรวาท 2554” ของวทัญญู ปรัชญานนท์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงพระปรีสามารถและพระราชกรณียกิจในการแก้ปัญหาน้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเมื่อ พ.ศ. 2554 โดยผู้ประพันธ์กล่าวถึงโครงการแก้มลิงที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2538 คราวเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพมหานคร โดยพระองค์ได้พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำเพื่อลดการท่วมขัง ด้วยการหาที่กักเก็บน้ำไว้เหมือนลิงที่กินอาหารแล้วเก็บไว้ที่แก้มทั้งสองข้างเพื่อหน่วงน้ำไม่ให้ไหลลงมาท่วมขัง ดังคำอธิบายที่มาและรายละเอียดการพระราชทานแนวพระราชดำริโครงการแก้มลิง ที่ว่า

> เหตุการณ์น้ำท่วมกรุงเทพมหานครครั้งใหญ่เมื่อเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช 2538 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังหลายพื้นที่ชานเมืองของกรุงเทพฯ เพื่อทรงสำรวจสถานที่พร้อมทั้งศึกษาแผนที่ วางแผนควบคุมน้ำที่ไหลหลากอย่างละเอียด จึงได้พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับพื้นที่หน่วงน้ำ โดยวิธีการเรียกว่า “แก้มลิง” เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมอย่างถาวรซึ่งมีแนวคิดจากการที่ลิงอมกล้วยในกระพุ้งแก้มได้คราวละมากๆ ดังพระบรมราชาธิบายว่า

---

[1] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). *จดจารพระมหากรุณา พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อปวงประชาร่มเย็น*. หน้า 66-67.

[2] สุวรรณ พันธุ์ศรี. (2554, ธันวาคม). มหาราชา. *ศิลปวัฒนธรรม*. 33(2):11.

"...ตามปกติเวลาเราให้กล้วยกับลิง ลิงจะเคี้ยว เคี้ยวแล้วเอาเข้าไปเก็บไว้ในแก้ม น้ำท่วมลงมา ถ้าไม่ทำ "โครงการแก้มลิง" น้ำท่วมนี้จะเปรอะไปหมด อย่างที่เปรอะปีนี้ เปรอะไปทั่วภาคทั่วภาคกลาง จะต้องทำ "แก้มลิง" เพื่อที่จะเอาน้ำนี้ไปเก็บไว้..."

(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2538)

โครงการแก้มลิงจึงยึดหลักการเดียวกันนี้ โดยเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำจำนวนมากจากทางเหนือไหลล้นลงมาตามแม่น้ำสายต่างๆ ผ่านลงมายังกรุงเทพฯ เมืองเศรษฐกิจหลักของประเทศก่อนมุ่งหน้าสู่อ่าวไทย ในบางปีได้สร้างความเสียหายหนักจนระบบเศรษฐกิจของประเทศต้องหยุดชะงัก พระองค์จึงมีพระราชดำริเรื่องแก้มลิงขึ้นเพื่อป้องกันน้ำท่วมเมืองหลวง คือ การเตรียมสถานที่เก็บน้ำไว้ทางตะวันตกและตะวันออกของกรุงเทพฯ เปรียบเสมือนแก้มลิงซ้ายขวาที่อมน้ำจำนวนมากเอาไว้เพื่อปล่อยลงอ่าวไทย เมื่อน้ำเหนือหลากมาถึงตอนบนของกรุงเทพฯ จะมีการจัดการให้น้ำไหลเลี่ยงเป็นสองทางไปสู่แก้มซ้ายขวา จากนั้นในช่วงเวลาที่น้ำทะเลลดลงต่ำกว่าน้ำในแก้มลิงจะเร่งสูบน้ำจากแก้มลิงทั้งแก้มซ้ายและขวาลงทะเล เมื่อน้ำในแก้มลิงน้อยลงน้ำเหนือจะเติมมาในแก้มลิงเรื่อยๆ เมื่อน้ำทะเลหนุนสูงจะปิดแก้มลิงเอาไว้ รอคอยจังหวะน้ำลงอีกหนจึงเริ่มสูบ ทำอย่างนี้ไปเรื่อยจนหมดฤดูน้ำหลาก[1]

บทอาศิรวาทที่ปรากฏใน พ.ศ. 2554 กล่าวถึงเหตุการณ์น้ำท่วมในภูมิภาคต่างๆ และน้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพมหานครที่คลี่คลายลงได้ด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ โครงการแก้มลิง และคลองระบายน้ำคลองลัดโพธิ์ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

น้ำเหนืออุทกภัยหลากไหลบ่า น้ำทะเลหนุนเข้ามามหาศาล
แต่ด้วยพระทัยดั่งสายธาร ทรงช่วยต้านต่อสู้ภัยผองไทยเรา
ชลประทานชะลอน้ำเมื่อยามแล้ง เร่งระบายหลายหลายแห่งยามหลากเข้า
แก้มลิงผ่อนพักหนักเป็นเบา คลองลัดโพธิ์ช่วยบรรเทาเร่งระบาย

(อาเศียรวาท 2554 ประพันธ์โดย วทัญญู ปรัชญานนท์)[2]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพบว่า ผู้ประพันธ์กล่าวถึงโครงการพระราชดำริต่างๆ โดยเฉพาะโครงการที่ช่วยบรรเทาและฟื้นฟูปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติอันมีผลต่อการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพเกษตรกรรมของคนไทย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณในการพระราชทานแนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตของพสกนิกรอย่างยั่งยืน โครงการต่างๆ ที่ปรากฏในบทอาศิรวาทนอกจากจะเป็นการประกาศพระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถให้เป็นที่ประจักษ์แล้ว บทอาศิรวาทยังมีคุณค่าในการให้ความรู้

[1] ชัชพล ไชยพร และศิรธัช ศิริชุมแสง. (2558). *พระทรงเป็นยิ่งกว่ามหากษัตริย์*. หน้า 95.

[2] วทัญญู ปรัชญานนท์. (2554, ธันวาคม 15). ราชาอาศิรวาท. *ดิฉัน*. 835:32.

เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจด้านการพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรโดยการพระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้ผู้อ่านรับรู้เช่นกัน

1.3.2.2 พระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดทฤษฎีใหม่

พระราชกรณียกิจสำคัญในรัชสมัยซึ่งเป็นที่รับรู้และจดจำของพสกนิกรชาวไทยและชาวต่างประเทศประการหนึ่งคือ การพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนชาวไทยในช่วงเวลาที่ภาวะทางเศรษฐกิจของไทยตกต่ำ ดังที่ตรัสวิน จิตติเดชา และพัณณิดา ภูมิวัฒน์ กล่าวว่า

> แนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปเป็นร่างขึ้นหลังเกิดวิกฤตทางการเงินใน พ.ศ. 2540 ซึ่งส่งผลกระทบกระเทือนอย่างใหญ่หลวงต่อเศรษฐกิจไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทฤษฎีดังกล่าวนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้ รวมถึงผลจากการศึกษาวิจัยและการทรงงานด้านการพัฒนาด้วยพระองค์เองเป็นเวลาหลายทศวรรษของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นำมาสู่วิสัยทัศน์ด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนในยุคที่โลกเชื่อมถึงกัน[1]

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2 แห่งการครองราชย์อันเนื่องมาจากผลการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วแต่ไม่มีเสถียรภาพมั่นคง กล่าวคือ ประเทศต้องพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ซึ่งมีความเสี่ยงและความผันผวนสูง ซึ่งอาจส่งผลเสียแก่ประเทศในภายหลัง ดังที่สำนักงานสถิติแห่งชาติอธิบายถึงสภาวะการณ์เกี่ยวกับเศรษฐกิจของไทยในช่วงเวลาดังกล่าวว่า

> รัฐบาลได้กำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศด้วยการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติต่อเนื่องกันหลายฉบับ เริ่มตั้งแต่พุทธศักราช 2504 เป็นต้นมา ถึงแม้ว่าการใช้แผนพัฒนาฯ ในช่วงแรกๆ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศมีความเติบโตอย่างรวดเร็วก็ตาม ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่ในภาวะพึ่งพิงเทคโนโลยี เงินทุน และพลังงานจากต่างประเทศ ก่อให้เกิดภาวะความเสี่ยงสูงต่อการผันผวนจากปัจจัยภายนอกซึ่งมีผลกระทบถึงประชาชนระดับล่าง อันเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อรากฐานทางเศรษฐกิจของประเทศเกิดความไม่มั่นคง จึงตามมาด้วยปัญหาสังคมนานัปการที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ
>
> การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงเกือบ 5 ทศวรรษที่ผ่านมา ให้ความสำคัญกับความมั่นคั่งทางวัตถุและวัดความสำเร็จจากตัวเลขรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร ผลจากแผนพัฒนาฯ เป็นที่ประจักษ์กันดีในระยะเวลาต่อมาว่าเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ขาดประสานกันอย่างสมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคม
>
> พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงภัยที่แฝงอยู่ในการพัฒนาดังกล่าว ทรงชี้ให้เห็นว่าควรเริ่มต้นที่การพัฒนา “คน” ให้มีความพอมีพอกินพอใช้ก่อน เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญต่อการ

[1] ตรัสวิน จิตติเดชารักษ์ และพัณณิตา ภูมิวัฒน์. (2556). *กลางใจราษฎร์ หกทศวรรษแห่งการทรงงาน พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*.หน้า 322.

> พัฒนาทุกสิ่ง โดยเฉพาะผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมของประชาชน ทรงทุ่มเทกำลังพระวรกาย พระราชหฤทัย ตลอดจนพระปรีชาสามารถพัฒนาคนไทยด้วยการสร้างความพร้อมทั้งร่างกาย ความคิด และจิตใจ และเมื่อมีพื้นฐานมั่นคงแล้ว จึงค่อยตามมาด้วยการสร้างความเจริญและฐานทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น
>
> นับตั้งแต่พุทธศักราช 2517 เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติให้แก่ประชาชน นั่นคือ การเดินทางสายกลางที่มีความพอเหมาะพอดี รู้จักประมาณตน มีเหตุผล พึ่งตนเอง และไม่ประมาท ตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ในการวางแผน ตัดสินใจและลงมือดำเนินการใดๆ อันเป็นแนววิธีการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศ[1]

ในช่วง พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระราชทานไว้แต่เมื่อต้นรัชสมัยได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางสำคัญในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 และเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายและเป็นแนวปฏิบัติของบุคคลและองค์กรในเวลาต่อมา ดังที่คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี กล่าวไว้ว่า

> เศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy) เป็นแนวคิดที่แสดงถึงวิถีการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตนตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ชาวไทย และเป็นส่วนสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พุทธศักราช 2545-2549) และฉบับที่ 10 (พุทธศักราช 2550-2554)[2]

สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สรุปหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานไว้ ดังนี้

> ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางด้านจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

---

[1] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). *จดจารพระมหากรุณา พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อปวงประชาร่มเย็น*. หน้า 207.

[2] คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. (2551). *สารานุกรมพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรอบ 60 ปีแห่งการครองราชย์*. หน้า 376.

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณา 5 ส่วน ดังนี้

1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดังเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภและไม่ตระหนี่

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี[1]

หลังจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีบทบาทต่อการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในช่วง พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา ส่งผลให้บทอาศิรวาทที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหลังจากนั้นมีการกล่าวถึง “เศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานแก่พสกนิกรเพื่อให้เป็นผู้เลี้ยงดูและอุ้มชูตนเองได้ เพื่อให้ได้รับ

[1] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). *จดจารพระมหากรุณา พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อปวงประชาร่มเย็น*. หน้า 211.

ผลกระทบจากปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะปัญหาทางเศรษฐกิจน้อยที่สุด ดังตัวอย่างจากบทอาศิรวาทต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “บทอาเศียรวาท” ของวิชา มหาคุณ กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นแนวการดำรงชีวิตอันยิ่งใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานแก่พสกนิกรให้เป็นผู้ไม่ฟุ่มเฟือยและสร้างผลผลิตทางการเกษตรเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

เศรษฐกิจพอเพียงหล่อเลี้ยงชาติ ทรงประกาศทางเลือกอันยิ่งใหญ่
เกษตรกรรมค้ำชูประเทศไทย ไม่ฟุ่มเฟือยเกินไปย่อมพอกิน
(บทอาเศียรวาท ประพันธ์โดย วิชา มหาคุณ)[1]

บทอาศิรวาท “พระจอมปราชญ์” ของสุจริต เพียรชอบ กล่าวถึง “พอเพียงและพึ่งตน” ที่สื่อถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานให้พสกนิกรรู้จักการพึ่งพาตนเอง ดังบทประพันธ์ที่ว่า

อีกเศรษฐกิจชาติ ธ มุ่งมาดและหมายผล
พอเพียงและพึ่งตน นรชนก็ไพบูลย์
(พระจอมปราชญ์ ประพันธ์โดย สุจริต เพียรชอบ)[2]

นอกจากการกล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบทอาศิรวาทดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยพบว่ามีการกล่าวถึง “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการเกษตรที่ให้เกษตรกรพึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้อธิบายแนวคิดทฤษฎีใหม่ ไว้ดังนี้

> แนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” แบ่งออกเป็น 3 ขั้น โดยเริ่มจาก ขั้นตอนแรก ให้เกษตรกรรายย่อย “มีพออยู่พอกิน” เป็นขั้นพื้นฐาน โดยการพัฒนาแหล่งน้ำในไร่นา ซึ่งเกษตรกรจำเป็นที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยราชการมูลนิธิ และหน่วยงานเอกชน ร่วมใจกันพัฒนาสังคมไทย ในขั้นที่สอง เกษตรกรต้องมีความเข้าใจในการจัดการในไร่นาของตน และมีการรวมกลุ่ม

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 129.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 135.

ในรูปสหกรณ์ เพื่อสร้างประสิทธิภาพทางการผลิตและการตลาด การลดรายจ่ายด้านความเป็นอยู่ โดยทรงตระหนักถึงบทบาทขององค์กรเอกชน เมื่อกลุ่มเกษตรวิวัฒน์มาขั้นที่ 2 แล้ว ก็จะมีศักยภาพในการพัฒนาไปสู่ขั้นที่ 3 ซึ่งจะมีอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์กับสถาบันการเงินคือธนาคาร และองค์กรที่เป็นเจ้าของแหล่งพลังงาน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในการผลิตโดยมีการแปรรูปผลิตผล เช่น โรงสี เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตผล และขณะเดียวกันมีการจัดตั้งร้าค้าสหกรณ์เพื่อลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในสังคมจะเห็นได้ว่า มิได้ทรงทอดทิ้งหลักของความสามัคคีในสังคมและการจัดตั้งสหกรณ์ ซึ่งทรงสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรสร้างอำนาจต่อรองในระบบเศรษฐกิจจึงจะมีคุณภาพชีวิตที่ดี จึงจัดได้ว่าเป็นสังคมเกษตรที่พัฒนาแล้ว สมดังพระราชประสงค์ที่ทรงอุทิศพระวรกายและพระสติปัญญา ในการพัฒนาการเกษตรไทยตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์[1]

จากคำอธิบายข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมุ่งมั่นในการพัฒนาการเกษตรกรของไทยให้มีความสามารถในการดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในระบบทางเศรษฐกิจ แนวคิดทฤษฎีใหม่จึงเป็นสิ่งที่พระองค์พระราชทานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างยั่งยืน ดังบทโคลงอาศิรวาทที่กล่าวถึงทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงที่ช่วยให้ประเทศมีความเจริญรุ่งเรือง ว่า

ทฤษฎีใหม่มาตรเอื้อ อำรุง เกษตรแล
เศรษฐกิจพอเพียงผดุง สุขด้าว
พลังงานทดแทนปรุง ปรับเปลี่ยน
ทรงพัฒนาประเทศก้าว เกริกก้องกิดาการ

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[2]

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดทฤษฎีใหม่ที่ปรากฏในบทอาศิรวาทแสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในการพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกร ด้วยการพระราชทานแนวทางและปรัชญาในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพโดยเฉพาะเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทย สะท้อนให้เห็นถึงพระอัจฉริยะภาพที่ทรง

---

[1] โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2553*). สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 23*. หน้า 22-23.

[2] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2553, 7 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2553. *สกุลไทย*. 57(2929): 3.

เข้าใจปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างลึกซึ้ง การกล่าวถึง “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “ทฤษฎีใหม่” จึงเป็นการประกาศพระเกียรติคุณทั้งนั้นให้ปรากฏแก่ผู้อ่านบทอาศิรวาท

1.4 พระเกียรติคุณ จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่าบทอาศิรวาทดังกล่าวมีคุณค่าในการประกาศพระเกียรติคุณของพระองค์ให้เป็นที่รับรู้แก่ผู้อ่านอย่างเด่นชัด โดยผู้ประพันธ์แสดงพระเกียรติคุณทั้งนั้นใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การกล่าวถึงพระเกียรติคุณโดยรวม และการระบุพระเกียรติคุณที่ทรงได้รับการเทิดพระเกียรติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.4.1 การกล่าวถึงพระเกียรติคุณโดยรวม ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชการกล่าวถึงพระเกียรติคุณอันสูงส่งของพระองค์ โดยนำเสนอเนื้อหาว่าทรงมีพระเกียรติคุณเป็นที่รับรู้โดยทั่วทั้งในและนอกประเทศ ดังตัวอย่าง บทอาศิรวาท “อาศิรวาทราชาภิเษก” ของทองแถม นาถจำนง ที่กล่าวว่า

พระยศยอดยิ่งไท้ ทั้งสาม ภพฤๅ
พระรูปพระฉวีงาม หยาดฟ้า
พระเกียรติระบือคาม ประเทศ
พระมิ่งขวัญแหล่งหล้า โลกล้วนนับถือ

(อาศิรวาทราชาภิเษก ประพันธ์โดย ทองแถม นาถจำนง)[1]

นอกจากพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจะเป็นที่รับรู้และนับถือโดยทั่วแล้ว บทอาศิรวาท “รัชดาภิเษกอาเศียรวาท” ของฐะปะนีย์ นาครทรรพ ได้แสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าพระเกียรติคุณของพระองค์ยังเป็นที่ยกย่องสรรเสริญของนานาอารยประเทศเช่นกัน ดังคำฉันท์ที่ว่า

ต่างเทศก็เทิดพระกิติคุณ สุวิบุลอภิญญา
ไมตรี ธ มีหิตะมหา พละฤทธิ์ประสิทธิ์ผล

(รัชดาภิเษกอาเศียรวาท ประพันธ์โดย ฐะปะนีย์ นาครทรรพ)[2]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 55.

[2] แหล่งเดิม. หน้า57-58.

การกล่าวถึงพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชโดยรวมในบทอาศิรวาท คือ มิได้ระบุว่าทรงมีพระเกียรติคุณด้านใดโดยเฉพาะนับว่าเป็นการเทิดพระเกียรติให้ผู้อ่านรับรู้ว่า พระองค์ทรงเป็นผู้มีพระเกียรติคุณสมบูรณ์ในทุกด้าน

1.4.2 การระบุพระเกียรติคุณที่ทรงได้รับการยกย่อง นอกจากการกล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระเกียรติคุณแผ่ไพศาลเป็นที่รับรู้ของชาวไทยและชาวต่างประเทศแล้ว บทอาศิรวาทบางสำนวนยังได้ระบุพระเกียรติคุณที่ทรงได้รับการยกย่องและได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลให้ผู้อ่านได้รับรู้อย่างชัดเจน

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่าผู้ประพันธ์ได้ระบุพระเกียรติคุณที่ทรงได้รับการยกย่องเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ รางวัลความสำเร็จในการพัฒนามนุษย์ และพระราชสมัญญาองค์อัครศิลปิน

1.4.2.1 รางวัลความสำเร็จสูงสุดในการพัฒนามนุษย์ รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์เป็นรางวัลที่โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติจัดทำขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อทูลเกล้าทูกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ซึ่งตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์พระองค์ได้ทรงมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพชีวิตของปวงชนชาวไทยให้มีความเป็นอยู่ที่ดี ดังคำประกาศสดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในโอกาสที่โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ สหรัฐอเมริกา ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันศุกร์ที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 ความว่า

> ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม
>
> องค์การสหประชาชาติมีความปลื้มปีติที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ ซึ่งเป็นรางวัลที่โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติจัดทำขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบหกสิบปี
>
> ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงมุ่งมั่นบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของปวงชนชาวไทยมาโดยตลอด เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาชาวโลก จึงต่างพากันขนานพระนามว่าเป็น “พระมหากษัตริย์นักพัฒนา” ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทมีพระราชหฤทัยเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาต่อพสกนิกรผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส โดไม่ทรงแบ่งแยกสถานะ ศาสนา ชาติพันธุ์ หรือเหล่า ทรงรับฟังปัญหาความทุกข์ยากของราษฎรและพระราชทานแนวพระราชดำริ เพื่อให้ประชาชนของพระองค์สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน
>
> โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อพัฒนาชนบทซึ่งมีจำนวนมากมาย ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ความรู้และนวัตกรรมที่เอื้อต่อความก้าวหน้าในการพัฒนา และยังประโยชน์ให้แก่

พสกนิกรทั่วประเทศ อาทิ โครงการที่พัฒนาการเกษตรขนาดเล็กด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม โครงการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน รวมทั้งโครงการป้องกันและบรรเทาความเดือดร้อนจากน้ำท่วมและภัยแล้ง

ด้วยพระปรีชาสามารถในการทรงเป็นนักคิดและทรงมีคุณูปการต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทำให้นานาอารยประเทศตื่นตัวในการปรับรูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้แนวคิดใหม่ ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทที่มีต่อประชาราษฎร์ ที่ได้พระราชทานปรัชญาของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นทางสายกลางแบบพอประมาณ การบริโภคอย่างมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอที่จะต้านทานและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ปรัชญาดังกล่าวนี้สามารถนำไปใช้ได้อย่างสอดคล้องกันทั่วโลกในยุคแห่งโลกาภิวัตน์อันฉับไวนี้ รวมทั้งสนับสนุนความเพียรพยายามขององค์การสหประชาชาติในการส่งเสริมการพัฒนาคน โดยมีเป้าหมายสูนย์กลางในการพัฒนา คือ ความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนของประชาชน

ด้วยรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีปณิธานที่จะเชิดชูส่งเสริม ประสบการณ์อันทรงคุณค่าและแนวทางการปฏิบัติจากโครงการพัฒนาที่ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และช่วยจุดประกายแนวความคิดในปรัชญาดังกล่าวสู่นานาประเทศต่อไป ในโอกาสนี้ ข้าพระพุทธเจ้ามีความปลาบปลื้มปีติและภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์แด่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ[1]

จากคำประกาศพระเกียรติคุณในพิธีทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ เมื่อ พ.ศ. 2549 บทอาศิรวาทซึ่งเผยแพร่ใน พ.ศ. 2551 คือ “อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ได้นำส่วนหนึ่งของชื่อรางวัลมากล่าวไว้ในบทโคลงอาศิรวาท ดังนี้

ขจรพระนามทั่วทั้ง ธาตรี
“นักพัฒนามนุษย์” ทวี เกียรติก้อง
ทวยราษฎร์เทิดภักดี ถวายชีพ
ภัยหากพานราษฎร์ป้อง ดับผู้หาญเหิม

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[2]

---

[1] คณะองคมนตรี. (2550*). ประมวลคำประกาศสดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชของสถาบันและองค์กรต่างประเทศ*. หน้า 333 - 334.

[2] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2551, 2 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2551. *สกุลไทย*. 55(2824): 3.

จากบทโคลงข้างต้นผู้ประพันธ์เน้นย้ำชื่อรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ โดยการใช้อักษรตัวหนาและกำกับด้วยเครื่องหมายอัญประกาศ ว่า “นักพัฒนามนุษย์” เพื่อแสดงให้ผู้อ่านรับรู้ถึงการที่พระองค์ทรงได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลดังกล่าว เพื่อกล่าวสดุดีพระเกียรติคุณและแสดงให้เห็นเหตุผลว่า พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรอย่างหาที่สุดมิได้พสกนิกรทั้งหลายจึงจงรักภักดีต่อพระองค์

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ซึ่งเผยแพร่ใน พ.ศ. 2553 ได้กล่าวถวายราชสดุดีประกาศพระเกียรติคุณในการที่ทรงได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ จากองค์การสหประชาชาติ ว่า

บังคมพิริยภาพพร้อม ปรีชาญาณเฮย
ยอดเยี่ยมนักพัฒนา โลกซ้อง
เฉลิมพระเกียรติคุณปรา- กฎเลื่อง ลือนา
สรรพศาสตร์ชาญเชี่ยวก้อง แหล่งหล้าสรรเสริญ

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[1]

การระบุรางวัลหรือพระเกียรติคุณที่ทรงได้รับการยกย่องจากองค์การสหประชาชาติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่านอกจากผู้ประพันธ์จะยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแล้ว ผู้ประพันธ์ยังให้ความรู้แก่ผู้อ่านในการกล่าวถึงรางวัลที่พระองค์ทรงได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติของพระองค์ในเวลาเดียวกัน

1.4.2.2 พระราชสมัญญาอัครศิลปิน ตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระองค์ทรงได้รับการทูลเกล้าทูกระหม่อมถวายพระราชสมัญญาจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เพื่อเฉลิมพระเกียรติและประกาศพระเกียรติคุณอันสะท้อนถึง พระอัจฉริยภาพของพระองค์อย่างเด่นชัด ดังที่จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554[2] ประมวลไว้ ดังนี้

---

[1] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2553, 7 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2553. *สกุลไทย*. 57(2929): 3.

[2] กรมศิลปากร. (2556). *จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 เล่ม 1*. หน้า 143-146.

1. พระบิดาแห่งการปฏิรูปที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์น้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อ พ.ศ. 2518 เนื่องจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่นากว่า 50,000 ไร่ อันเป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ให้รัฐบาลวางโครงการปฏิรูปที่ดิน เพื่อช่วยเกษตรกรที่ยากจนไม่มีที่ทำกิน

2. อัครศิลปิน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ น้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2529 เนื่องจากทรงมีพระอัจฉริยภาพเป็นเลิศในศิลปะหลายสาขา

3. พระบิดาแห่งการจัดการทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม น้อมเกล้าฯ ถวายเนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงดำรงสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 เนื่องจากทรงพระราชอุตสาหะบริหารจัดการเรื่องเกี่ยวกับน้ำ เพื่อประโยชน์แก่การเกษตร การอุปโภคบริโภค การแก้ปัญหาน้ำท่วมและการขจัดน้ำเสีย โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับน้ำเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของพสกนิกร

4. พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีน้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2543 เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงงานต่างๆ โดยถือหลักแห่งวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อแก้ไขปัญหา หรือสร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน ในการนี้ได้ถือเอาวันที่ทรงอำนวยการสาธิตการทำฝนเทียมแก่ผู้แทนรัฐบาลสิงคโปร์ชม ณ เขื่อนแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เป็นวันสำคัญ

5. พระบิดาแห่งฝนหลวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์น้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อ พ.ศ. 2545 เพื่อเทิดพระเกียรติที่ทรงแก้ปัญหาการประสบภัยแล้งของเกษตรกรโดยทรงนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาทดลองพัฒนาจนปฏิบัติการฝนหลวงประสบความสำเร็จ

6. พระบิดาแห่งนวัตกรรมไทย กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีน้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อ พ.ศ. 2549 ด้วยทรงคิดค้นทฤษฎีแกล้งดิน ปรับปรุงสภาพดินเปรี้ยวให้สามารถเพาะปลูกได้ เป็นนวัตกรรมที่ไม่มีผู้ใดเคยทำมาก่อน โดยทรงทดลองที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง จังหวัดนราธิวาส และประสบผลสำเร็จทำให้ราษฎรมีพื้นที่ทำการเกษตรได้มากขึ้น

7. กษัตริย์นักพัฒนา มูลนิธิรางวัลอาหารโลกน้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2549 โดยทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญรางวัล ดร.นอร์แมน อี บอร์ล็อก (Dr. Norman E. Borlaug Medallion) เป็นครั้งแรกแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในฐานะที่เป็นบุคคลนานาชาติระดับสูงที่ทรงวิริยะอุตสาหะบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อมนุษยธรรมในการขจัดความหิวโหยและความยากจนของพสกนิกรชาวไทย

8. วีรชนแห่งเอเชีย นิตยสารไทม์เอเชีย เขตบริหารพิเศษฮ่องกงน้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 เนื่องจากนิตยสารไทม์เฉลิมฉลองการพิมพ์ฉบับภูมิภาคเอเชียครบ 60 ปี โดยจัดอันดับให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นหนึ่งใน 60 วีรชนแห่งเอเชีย

9. พระบิดาแห่งการวิจัยไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติน้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อ พ.ศ. 2550 เนื่องจากทรงพระปรีชาสามารถในงานวิจัยอย่างยิ่ง โดยเฉพาะงานวิจัยที่พระราชทานให้แก่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร เช่น กังหันน้ำชัยพัฒนา ฝนหลวง ทฤษฎีใหม่ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ

10. พระบิดาแห่งการอนุรักษ์มรดกไทย คณะกรรมการดำเนินงานอนุรักษ์มรดกไทย กรมศิลปากรน้อมเกล้าฯ ถวาย พระราชสมัญญานาม พระบิดาแห่งการอนุรักษ์มรดกไทย (The Supreme Patron of Thai Culture) เมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2551 เพื่อเฉลิมพระเกียรติในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี เมื่อ พ.ศ. 2549 และเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา เมื่อ พ.ศ. 2550 ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงส่งเสริมและเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติมาโดยตลอด

11. พระบิดาแห่งมาตรฐานการช่างไทย กระทรวงแรงงานน้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อ พ.ศ. 2552 ด้วยทรงสนพระราชหฤทัยงานช่างมาแต่ยังทรงพระเยาว์ ครั้งเมื่อทรงครองราชย์แล้วพระองค์ก็ทรงออกแบบและต่อเรือใบที่มีคุณสมบัติเป็นเลิศในการแข่งขัน และทรงเรือใบที่ทรงออกแบบในการแข่งขันกีฬาแหลมทองครั้งที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2510 และทรงได้รับรางวัลชนะเลิศ

12. พระผู้ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน กระทรวงศึกษาธิการน้อมเกล้าฯ ถวายเมื่อ พ.ศ. 2553 เพื่อเฉลิมพระเกียรติในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2554 ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงพัฒนาการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้า ตลอดจนทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างแก่ครู และพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาเสมอมา

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชตลอดรัชสมัย พบว่าผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระราชสมัญญาอัครศิลปินเพื่อประกาศพระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถในด้านงานศิลปะแขนงต่างๆ เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ให้ผู้อ่านบทอาศิรวาทได้รับรู้ ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กล่าวถึงการถวายพระราชสมัญญา “อัครศิลปิน” และความหมายของพระราชสมัญญาดังกล่าว ว่า

ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2529 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระราชสมัญญา “อัครศิลปิน” แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ด้วยทรงเป็นเลิศในศิลปะหลายสาขา ทรงได้รับการยกย่องสดุดีในพระเกียรติคุณเป็นที่ประจักษ์ชัด เหล่าศิลปินต่างตระหนักในพระปรีชาสามารถจึงพร้อมใจกันเทิดทูนพระเกียรติยศให้เป็นที่ปรากฏแก่พสกนิกรและชาวโลก โดยขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตถวายพระราชสมัญญา “อัครศิลปิน”

> คำว่า “อัครศิลปิน” แปลตามศัพท์ว่า ผู้มีศิลปะอันเลอเลิศหรือจะหมายเอาว่า ผู้เป็นใหญ่ในศิลปินก็ได้ ด้วยทรงเป็นเลิศในศิลปะทั้งปวง และทรงมีคุณูปการได้อุปถัมภ์ศิลปินทั้งหลายมาโดยตลอดอีกด้วย[1]

บทอาศิรวาท “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช” ของคณะผู้ประพันธ์ “สโมสรวรรณศิลป์”[2] ซึ่งเผยแพร่เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2530 กล่าวถึงพระราชสมัญญาอัครศิลปิน และกล่าวถึงพระปรีชาสามารถด้านงานศิลปะแขนงต่างๆ ได้แก่ จิตรกรรม การถ่ายภาพ ประติมากรรมตลอดจนพระราชนิพนธ์บทเพลง ดังบทโคลงที่ว่า

จิตรกรรมภาพถ่ายล้ำ เลอนรินทร์
ประติมากรรมจิน- ตภาพกว้าง
เสริมส่งสรรพศาสตร์ศิลป์ สืบเนื่อง เสมอมา
เพียงพระพิษณุสร้าง เสกซร้องศิลป์ประสงค์
ทรงกอปรทรงก่อเกื้อ กระบวนศิลป์
สมศักดิ์อัครศิลปิน ปราชญ์อ้าง
ทวยโลกเลื่องลือระบิล ดุริยศัพท์ ธ สรรค์แล
ทรงกอบครูศิลป์สร้าง สืบสร้อยศิลป์เสริม

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ประพันธ์โดย คณะผู้ประพันธ์ “สโมสรวรรณศิลป์”)[3]

บทอาศิรวาท “องค์อัครศิลปิน” ของวทัญญู ปรัชาญานนท์กล่าวถึงพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชตามที่ได้รับการถวายพระราชสมัญญาอัครศิลปิน โดยใช้ชื่อบทอาศิรวาทว่า องค์อัครศิลปิน และกล่าวถึงความเป็นเลิศในงานศิลป์แขนงต่างๆ คือ ทรงเป็นเอกแห่งศิลปินทั้งปวง ทั้งคีตศิลป์ จิตรกรรม วรรณศิลป์ และประติมากรรม ดังบทประพันธ์ที่ว่า

เอกอัครศิลปินชาติ เอกเจ้าจอมราชจอมสยาม
เอกคีตราชันย์อันเรืองนาม เอกจิตรกรรามพระทรงชัย
เอกกวีร้อยรังสรรค์วรรณศิลป์ เอกจอมปราชญ์แห่งแผ่นดินที่ยิ่งใหญ่

---

[1] สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2546). *หออัครศิลปิน แหล่งเรียนรู้และขุมทรัพย์ทางปัญญา*. หน้า 1.

[2] คณะผู้ประพันธ์สโมสรวรรณศิลป์ประกอบด้วย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ สมประสงค์ ปิ่นจินดา ประยอม ซองทอง หม่อมราชวงศ์อรฉัตร ซองทอง วินัย ภู่ระหงษ์ อำพล สุวรรณธาดา เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สุรินทร์ ประสพฤกษ์ทวีสุข ทองถาวร นิภา ทองถาวร และดวงใจ รวิปรีชา

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 95.

เอกประติมากรล้ำไม่ซ้ำใคร เอกองค์ภูวไนยภูมิพล
คือเอกแห่งศิลป์แผ่นดินสยาม ทวยราษฎร์เทิดพระนามยอยกให้
อัครศิลปินราชของชาติไทย ปวงข้าไท้ต่างนอบนบอภิวันท์

(องค์อัครศิลปิน ประพันธ์โดย วทัญญู ปรัชาญานนท์)[1]

พระเกียรติคุณเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ประพันธ์นำมากล่าวไว้ในบทอาศิรวาทเพื่อแสดงให้ผู้อ่านได้รับรู้และเห็นถึงพระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยเฉพาะการระบุพระเกียรติคุณที่ทรงได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายจากองค์กรทั้งในและนอกประเทศ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในแสดงเหตุปัจจัยที่จะน้อมนำให้ผู้อ่านได้รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณและเกิดความจงรักภักดีต่อพระองค์จากการอ่านบทอาศิรวาท

การให้ความรู้เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในบทอาศิรวาทตลอดรัชสมัย อันประกอบไปด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติ พระคุณสมบัติ พระราชกรณียกิจและพระเกียรติคุณ นับเป็นคุณค่าสำคัญที่ผู้อ่านได้รับจากการบทอาศิรวาท กล่าวคือ ผู้ประพันธ์นำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมาสร้างสรรค์บทอาศิรวาท เนื้อหาดังกล่าวจึงเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงพระคุณสมบัติส่วนพระองค์ตามความคิดของผู้ประพันธ์ เช่น การกล่าวถึงพระสิริโฉมที่ไม่แปรเปลี่ยนไปตามพระชนมพรรษา เป็นต้น

นอกเหนือจากการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับพระองค์ดังกล่าวมาแล้ว ความรู้ที่ปรากฏในเนื้อหาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชยังมีส่วนสำคัญในการน้อมนำความคิดของผู้อ่านให้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและเกิดความจงรักภักดี และเป็นการแสดงเหตุผลของการถวายพระพรชัยมงคลของผู้ประพันธ์อันเป็นจุดมุ่งหมายหลักของบทอาศิรวาท

2. การบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของไทย

บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีคุณค่าในการเป็นบันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทยเพื่อแสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจ พระมหากรุณาธิคุณและพระเกียรติคุณของพระองค์ อันเป็นเป้าหมายสำคัญของบทอาศิรวาท ดังที่พันทิพา สังข์เจริญ กล่าวถึงลักษณะเนื้อหาของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปีว่า

> ด้วยเหตุที่ผู้แต่งบทร้อยกรองสรรค์สร้างผลงานขึ้นจากความรู้สึกประทับใจในพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ จึงมักสะท้อนให้เห็นพระราชคุณานุสรณ์ พระราชกฤดาธิการ พระราชกรณียกิจ พระเกียรติยศ และอุดมการณ์ของผู้แต่งที่มุ่งเทิดพระเกียรติคุณของ

[1] วทัญญู ปรัชญานนท์. (2555, ธันวาคม 15). ราชาอาศิรวาท. ดิฉัน. 859: 45.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทั้งยังสอดแทรกภาวะเหตุการณ์บ้านเมือง สภาพการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงรอบวันที่ 5 ธันวาคม[1]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่ามีการนำเสนอเนื้อหาเหตุการณ์สำคัญทางประวัติของไทย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เหตุการณ์งานพระราชพิธี และเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 เหตุการณ์งานพระราชพิธี ตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีงานพระราชพิธีอันเกี่ยวเนื่องกับพระองค์ในวโรกาสต่างๆ ซึ่งนับเป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย ด้วยบางงานพระราชพิธีมีขึ้นในรัชสมัยของพระองค์เป็นคราวแรกเช่น พระราชพิธีกาญจนาภิเษกที่จัดขึ้นเมื่อทรงครองราชย์ครบ 50 ปี เป็นต้น การกล่าวถึงพระราชพิธีในบทอาศิรวาทจึงเป็นการบันทึกข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นถึงพระเกียรติคุณของพระองค์อย่างชัดเจน

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพบว่าผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงเหตุการณ์งานพระราชพิธีที่จัดขึ้นในรัชสมัยจำนวน 4 พระราชพิธี ได้แก่ พระราชพิธีทรงพระผนวช พระราชพิธีรัชดาภิเษก พระราชพิธีกาญจนาภิเษก และพระราชพิธีเฉลิมฉลองครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 พระราชพิธีทรงพระผนวช จดหมายเหตุตามรอยทรงพระผนวช[2] กล่าวถึงพระราชพิธีทรงพระผนวชไว้โดยสรุปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระผนวชเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2499 โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์เป็นพระอุปัชฌาจารย์ แล้วประทับเพื่อปฏิบัติสมณวัตร ณ พระตำหนักปั้นหย่า วัดบวรนิเวศวิหาร ถึงวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 จึงทรงลาสิกขา

เดือนธันวาคม พ.ศ. 2499 บทอาศิรวาท “คำถวายพระพรชัยมงคล” ของสุดา บุษปฤกษ์ กล่าวถึงพระราชพิธีทรงพระผนวช และกล่าวว่าการที่ทรงพระผนวชด้วยมีพระราชศรัทธาในบวรพระพุทธศาสนาและเพื่อเป็นพลานิสงส์แก่อาณาประชาราษฎร์การพระราชกุศลครั้งนี้จึงทำให้พสกนิกรมีความปีติยินดีและร่วมกันถวายพระพรชัยมงคลให้ทรงพระเจริญ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

---

[1] พันทิพา สังข์เจริญ. (2528). *วิเคราะห์บทร้อยกรองเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา5ธันวาคม*.หน้า 3.

[2] คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกและสื่อสารคดี เนื่องในโครงการอุปสมบท 999 รูป เฉลิมพระเกียรติฯ. (2554). *จดหมายเหตุตามรอยทรงพระผนวช*. หน้า 219.

ทรงอุปถัมภ์ค้ำจุน ศาสนานาบุญ
ทุกนิกายในขัณฑสีมา
ทรงพระผนวชเพื่อศรัทธา ในพุทธศาสนา
แผ่กุศลดลชาติราษฎร
มวลข้ามีจิตสโมสร ขอน้อมถวายพร
ให้ทรงพระเจริญยืนนาน

(คำถวายพระพรชัยมงคล ประพันธ์โดย สุดา บุษปฤกษ์)[1]

2.1.2 พระราชพิธีรัชดาภิเษก เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2514 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 25 ปีบริบูรณ์ จึงได้กำหนดให้มีการพระราชพิธีรัชดาภิเษกเช่นเดียวกับพระราชพิธีรัชดาภิเษกที่จัดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ด้วยทรงห่วงใยอาณาประชาราษฎรจึงมีพระราชดำริว่า

> บ้านเมืองยังอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่น่าไว้วางใจ ความมุ่งพัฒนาเพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชนมากกว่าที่จะจัดงานให้มโหฬาร เป็นการสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ จึงพระราชทานพระราชกระแสปรารภแก่รัฐบาลว่า “ขอให้ทำโดยประหยัด” โดยจัดงานเน้นหนักไปในทางที่เป็นการพัฒนาบ้านเมือง เป็นต้นว่า สร้างโรงเรียน จัดตั้งทุนเพื่อการศึกษาและวิจัย สร้างถนน[2]

บทอาศิรวาท “ทรงพระเจริญ” ของกิจจา ปูรณัน เผยแพร่เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2514 กล่าวถึงพระราชพิธีรัชดาภิเษกที่เคยจัดครั้งหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และจัดอีกครั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเพื่อแสดงให้เห็นถึงพระเกียรติคุณตลอดจนพระบรมเดชานุภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เสมอด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และอีกนัยหนึ่งแสดงให้ว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักของพสกนิกรเช่นเดียวกับพระปิยมหาราชว่า

ณ วันรัชดาภิเษกสม สองในบรม
ราชวงศจักรีศรีสยาม
สองทรงปรากฏพระนาม ครองราชย์ในสาม
ยุคของแผ่นดินถิ่นไทย
นับแต่ยุคสุโขทัย อยุธยาสมัย
ถึงรัตนโกสินทร์
สามยุคสามแควันแผ่นดิน พระนามสยามินทร์

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 16.

[2] เกนหลง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, ท่านผู้หญิง. (2542). *ทำเป็นธรรม*. หน้า 220.

คือสองกษัตริย์ขัตติยา
หนึ่งองค์สมเด็จพระอัยกา พระปิยมหาราชา
ทรงเสด็จเถลิงถวัลย์
สองพระภูมิพลราชันย์ ปรมินทร์ปิ่นสวรรค์
เฉิดฉันท์ “รัชดาภิเษก” สม
ทวยไทได้ชื่นชม ขอพระบรม
ราชเจ้าจุ่งเสวยสุขเกษม
ทรงฉัตรรัตนอ่าเอม ปราโมทย์ปรีดิ์เปรม
เหนือเกล้าชาวสยามงามนิรันดร์ฯ

(ทรงพระเจริญ ประพันธ์โดย กิจจา ปูรณัน)[1]

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “รัชดาภิเษกอาเศียรวาท” ของฐะปะนีย์ นาครทรรพกล่าวถึงพระราชพิธีรัชดาภิเษกว่า วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2514 เป็นวันมหามงคลที่พระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรมและเป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทยทรงครองราชย์มาเป็นเวลา 25 ปี ดังบทประพันธ์ที่ว่า

แสงสูรย์เรื่อเรืองเบื้องบูรพ์ ฟ้าเจิดจำรูญ
ในวันมหาศุภมงคล
รัชดาภิเษกโสภณ เก้ามิถุนายน
บรรจบครบยี่สิบห้าปี
พสกนิกรเปรมปรีดิ์ เพราะพระบารมี
พระมหากษัตริย์ทรงธรรม์
“พระภูมิพลอดุลยเดช” ราชัน พระเป็นมิ่งขวัญ
แห่งปวงประชาชาติไทย

(รัชดาภิเษกอาเศียรวาท ประพันธ์โดย ฐะปะนีย์ นาครทรรพ์)[2]

2.1.3 พระราชพิธีกาญจนาภิเษก ในศุภวาระที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 50 ปี วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2539 รัฐบาลและประชาชนชาวไทยจะจัดงานเฉลิมฉลองครั้งยิ่งใหญ่เพื่อแสดงความจงรักภักดี ดังที่ สายไหม จบกลศึก กล่าวไว้ ดังนี้

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 47.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 57.

> การฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปีนี้ยังไม่เคยปรากฏมีขึ้นในประวัติศาสตร์ไทยมาก่อน จึงสมควรจารึกไว้เป็นแบบอย่าง ด้วยเหตุนี้เพื่อให้การจัดงานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามโบราณราชประเพณี สมพระเกียรติ ในชั้นต้นรัฐบาลได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดงานพระราชพิธีและขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย ... พระราชทานชื่อพระราชพิธีนี้ว่า พระราชพิธีกาญจนาภิเษก[1]

รายละเอียดการพระราชพิธีกาญจนาภิเษก[2]โดยสรุปมีดังนี้ วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2539 พระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระมหากษัตริย์ไทยในอดีต และเสด็จออกมหาสมาคมรับการถวายชัยมงคล ณ พระที่นั่งกาญจนาภิเษก วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2539 พระราชพิธีเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี กาญจนาภิเษก ณ พระนั่งจักรีมหาปราสาท และวันที่ 7 พฤศจิกายน 2539 พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ณ วัดอรุณราชวราราม โดยนำเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณรัชกาลที่ 9 เข้าร่วมในกระบวนดังกล่าว

บทอาศิรวาท “เกษมสำราญราชฤดีนิรันดร์กาล” ของประคิณ ชุมสาย ณ อยุธยา ซึ่งเผยแพร่ใน พ.ศ. 2539 ใช้ความเปรียบเพื่อสื่อถึงความหมายของ พระราชพิธีกาญจนาภิเษก ว่า “ดั่งทองโปรยโรยหล้าจากฟ้าแพร้ว”แสดงให้เห็นถึงพระเกียรติคุณของพระองค์ในการ “เฉลิมฉลองปิ่นประเทศเขตไผท ภูมิพลภูวไนยสยามินทร์” ที่รัฐบาลและพสกนิกรจัดขึ้นด้วยความจงรักภักดีและน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย “รักเป็นสักการ์” ต่อพระองค์ ซึ่งแสดงถึงความความผูกพันระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนชาวไทยที่หยั่งรากลึกในสังคมอย่างชัดเจน ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ดั่งทองโปรยโรยหล้าจากฟ้าแพร้ว ดั่งเกล็ดแก้วร้อยระยับวับวับไหว
เฉลิมฉลองปิ่นประเทศเขตไผท ภูมิพลภูวไนยสยามินทร์
ทรงเถลิงถวัลยราชสมบัติ ครบห้าทศวรรษ-ไทยทั้งสิ้น
มโนน้อมพร้อมบังคมบรมบดินทร์ ด้วยใจจินต์ถวายรักเป็นสักการ์

(เกษมสำราญราชฤดีนิรันดร์กาล ประพันธ์โดย ประคิณ ชุมสาย ณ อยุธยา)[3]

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “เห่เรือเฉลิมพระเกียรติ” ของเอนก แจ่มขำ กล่าวถึงการจัดกระบวนพยุหยาตราชลมารคเฉลิมพระเกียรติในพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ทั้งนี้รัฐบาลร่วมกับ

---

[1] สายไหม จบกลศึก. (2539,เมษายน-มิถุนายน). พระราชพิธีกาญจนาภิเษกและพระราชพิธีตามโบราณขัตติยราชประเพณีในรัชกาลปัจจุบัน. *สารสถาบันภาษาไทย*. ปีที่ 3(2). หน้า 21-22.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 23-24.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 57.

ประชาชนจัดสร้างเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณรัชกาลที่ 9 น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเพื่อใช้ในการนี้ด้วยดังบทประพันธ์ที่ว่า

ศรีศรีนาเวศเรื้อง ราชพิธี
แด่กษัตริย์แก้วจักรี ที่เก้า
กาญจนาภิเษกศรี รัฐราษฎร์ ร่วมแล
ห้าสิบฝีพายเฝ้า เทียบพร้อมกระบวนงาม

นารายณ์ทรงสุบรรณ งามเฉิดฉันท้องธารา
น่านน้ำเจ้าพระยา งามสง่าเหนือวาริน
เรือแรกราษฎร์ร่วมรัฐ เฉลิมฉัตรนวมินทร์
ปวงชนร่วมยลยิน เสียงเห่ร้องก้องนที
เนื่องในวโรกาส นวมราชวงศ์จักรี
ครบรอบห้าสิบปี สิริราชย์สมบัติครอง
เฉลิมไอศวรรยา กาญจนาภิเษกฉลอง
ประมวลความรักผอง ของประชาต่อราชัน
สร้างเรือธำรงรักษ์ สมานสมัครจำหลักสรรค์
นารายณ์ทรงสุบรรณ เรือแห่งรักและภักดี
ประวัติศาสตร์สยาม บันทึกความปลื้มเปรมปรีดิ์
ชลมารคราชพิธี วันพยุหยาตรา
ห้าสิบฝีพายพร้อม จะเห่น้อมนบบุญญา
ทูนเทิดพระกฤษฎา ศกสองห้าสามเก้าเอย

(เห่เรือเฉลิมพระเกียรติ ประพันธ์โดย เอนก แจ่มขำ)[1]

2.1.4 พระราชพิธีเฉลิมฉลองครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2549 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต ในวันนั้นประชาชนพร้อมใจสวมเสื้อสีเหลือง อันเป็นสีประจำวันพระราชสมภพมาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นจำนวนมากตลอดลานพระราชวังดุสิตและถนนราชดำเนิน ดังที่ สถาบันพระปกเกล้า กล่าวว่า “ประชาชนทุกคนได้มีส่วน

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 120.

ร่วมแสดงความจงรักภักดีและแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ โดยการพร้อมใจกันสวมใส่เสื้อ สีเหลืองซึ่งเป็นภาพที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนทั้งในสายตาชาวไทยและต่างประเทศ”[1]

บทอาศิรวาท “80 พรรษามหาราช” ของวทัญญู ปรัชญานนท์ ซึ่งเผยแพร่ใน พ.ศ. 2550 กล่าวถึงภาพเหตุการณ์พสกนิกรพร้อมใจสวมเสื้อสีเหลืองเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเมื่อ พ.ศ. 2549 ให้ปรากฏในบทอาศิรวาทถวายพระพรชัยมงคล 5 ธันวาคม 2550 เพื่อแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีที่พสกนิกรมีต่อพระองค์ว่า

เหลืองอร่ามงามแสนทั่วแผ่นพื้น เต็มตื้นปีติทุกสถาน
สำเสียงพสกซ้องก้องกังวาน ธงไสวทั่วลานลออตา
ล้วนทูนเทิดบูชาฝ่าพระบาท พระจอมนารถดวงใจไทยทั่วหล้า
เพียงเฝ้าธุลีละอองรองบาทา ก็เป็นปลื้มเกินกว่าจะบรรยาย

(80 พรรษามหาราช ประพันธ์โดย วทัญญู ปรัชญานนท์)[2]

จากการศึกษาพบว่าเหตุการณ์พระราชพิธีที่ผู้ประพันธ์นำมากล่าวไว้ในบทอาศิรวาทจะเป็นงานพระราชพิธีที่จัดขึ้นเป็นพิเศษและเป็นพระราชพิธีเฉพาะพระองค์ เช่น พระราชพิธีเฉลิมฉลองครองสิริราชสมบัติ และพระราชพิธีทรงพระผนวช เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรบังเกิดความประทับใจในการพระราชพิธีที่จัดขึ้นในวาระพิเศษต่างๆ ซึ่งล้วนแสดงให้เห็นถึงพระบรมเดชานุภาพและพระเกียรติคุณ

การนำงานพระราชพิธีสำคัญที่จัดขึ้นเป็นพิเศษในรัชสมัยมากล่าวไว้ในบทอาศิรวาทนับว่าเป็นการบันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ผู้ประพันธ์พรรณนารายละเอียดของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในงานพระราชพิธีอย่างละเอียดลออและบางแง่มุมอาจไม่พบในบันทึกทางประวัติศาสตร์ประเภทอื่นๆ เช่น การพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของพสกนิกรที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในพิธีเสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต ที่ว่า “*เหลืองอร่ามงามแสนทั่วแผ่นพื้น เต็มตื้นปีติทุกสถาน*”[3] เป็นต้น

---

[1] สถาบันพระปกเกล้า. (2557 ข). *สมุดภาพร่มโพธิ์ ร่มไทย การเมืองการปกครองไทย เล่ม 2 พ.ศ. 2526 – 2554.* หน้า 151.

[2] วทัญญู ปรัชญานนท์. (2550, ธันวาคม 15). ราชาอาศิรวาท. *ดิฉัน*. 739:24.

[3] แหล่งเดิม.หน้า 24.

2.2 เหตุการณ์ทางการเมืองการปกครอง ช่วงทศวรรษ 2510 ประเทศไทยมีเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 และ พ.ศ. 2519 ซึ่งเป็นผลมาจากแนวคิดทางการเมืองที่หลากหลาย และแนวนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับปัญหาลัทธิทางการเมืองที่ส่งผลต่อเหตุการณ์ความรุนแรงในเวลาต่อมา ดังที่ วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย[1] กล่าวไว้โดยสรุปว่า ใน พ.ศ. 2510 รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ตามอย่างสหรัฐอเมริกา เหมือนยุครัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์อย่างชัดเจน และมีข้อตกลงกับกองทัพสหรัฐอเมริกาในการขอใช้สนามบินอู่ตะเภาเป็นฐานทัพการบินไปโจมตีเวียดนาม สำหรับสถานการณ์ในประเทศ รัฐบาลจอมพลถนอมมีนโยบายใช้ความรุนแรงเด็ดขาดในการปราบปรามคอมมิวนิสต์หรือผู้ถูกสงสัยว่าฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ จนทำให้คนจำนวนหนึ่งต้องหนีภัยเข้าไปอยู่ป่า

นอกจากนี้ ชาญวิทย์ เกษตรศิริได้อธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ว่า

> แน่นอนปรากฏการณ์ 14 ตุลา 2516 มิได้อุบัติขึ้นมาในเวลาเพียงไม่กี่วันกี่คืน แต่เป็นการสั่งสมของความกดดันของการเมืองการปกครองของไทย... ที่มีการยึดอำนาจปฏิวัติรัฐประหารครั้งแล้วครั้งเล่า... อำนาจการเมืองการปกครองแทนที่จะเป็นของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ก็ตกอยู่ในมือของคณาธิปไตยเพียงไม่กี่คน... เยาวชน-คนหนุ่มสาว-รุ่นใหม่ ตั้งคำถามต่อความไม่พัฒนาของการเมืองการปกครองที่มีการสืบทอดอำนาจกันในหมู่ของคณาธิปไตย จากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สู่จอมพลถนอม กิตติขจร และทำท่าจะสืบทอดไปยังจอมพลประภาส จารุเสถียร... ในขณะเดียวกันเยาวชนเหล่านั้นก็ตั้งคำถามต่อระบบการเมืองของโลกในยุคสงครามเย็นที่มีการแบ่งเป็น 2 ค่าย มีการเผชิญหน้ากันระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต มีการต่อต้านและปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง[2]

ส่วนสาเหตุของเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย กล่าวไว้ว่า

> “มีการกล่าวโจมตีว่าพวกนักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์พร้อมกับที่ได้มีการปลุกระดมอย่างต่อเนื่อง ... จอมพลถนอม กิตติขจร อดีตนายกรัฐมนตรีซึ่งได้เดินทางออกไปนอกประเทศ นับตั้งแต่เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ได้บวชเป็นสามเณรเดินทางเข้าประเทศมาอุปสมบทเป็นพระอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ในขณะที่ทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้ทำการประท้วงคัดค้านต่อต้าน”[3]

ปัจจัยอันหลากหลายดังกล่าวส่งผลให้เยาวชนคนหนุ่มสาวเรียกร้องความเป็นประชาธิปไตยจากรัฐบาลซึ่งการปราบปรามของรัฐบาลต่อการเรียกร้องเป็นผลให้เกิดความรุนแรงทั้ง

---

[1] วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย. (2553). *เอกกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ*. หน้า 19-20.

[2] ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2556). *ตุลา-ตุลา สังคมไทย-รัฐไทยกับความรุนแรงทางการเมือง*. หน้า 64-66.

[3] วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย. (2553). *เอกกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ*. หน้า 75.

ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ดังที่ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ[1]กล่าวไว้ โดยสรุปว่า ระยะเวลากระแสความคิดและอุดมการณ์ที่จะปลดปล่อย และพลังของกระบวนการนักศึกษา ทำให้เห็นที่มาและที่ไปของ 14 ตุลาคม 2516 กับ 6 ตุลาคม 2519

บทอาศิรวาทในช่วง พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา ได้สะท้อนถึงปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกประเทศอย่างชัดเจน แต่ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทได้แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ เหล่านั้นสามารถยุติลงได้ด้วยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชผู้ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจอันนำมาซึ่งความสามัคคีของคนในชาติ เช่น บทอาศิรวาท “อาเศียรพาทสดุดี” ของภิญโญ ศรีจำลอง ซึ่งเผยแพร่ใน พ.ศ.2511 กล่าวถึงภาวะการณ์สงคราม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ นำมาซึ่งความทุกข์ยากไปทั่วโลก แต่ประเทศไทยยังคงสุขสงบด้วยพระองค์เป็นศูนย์รวมความสามัคคีและคนไทยต่างจงรักภักดีต่อพระองค์ ดังบทโคลงที่ว่า

แม้คามเขตโลกล้วน เกิดกลี ยุคแฮ
ยากยุ่งสงครามมี มากสู้
การเมืองเศรษฐกิจทวี ทุรทุกข์
แบ่งแยกแตกร้าวรู้ เรื่องร้ายแรงสยอง

ไทยครองสุขซึ้งร่ม ราชบา มีแฮ
ความภักดีราชปรา- กฎแล้ว
นำรักร่วมจิตสา- มัคคีสมัคร สมานเฮย
เริงร่มบุญผ่องแผ้ว แผ่แคว้นไทยสยาม

(อาเศียรพาทสดุดี ประพันธ์โดย ภิญโญ ศรีจำลอง)[2]

บทอาศิรวาท “ราชสดุดี” ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ที่เผยแพร่ใน พ.ศ. 2513 กล่าวถึงหญิงชรา 2 คนฝ่าแถวทหารเพื่อเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า มีบรรดาคนหนุ่มสาวที่ลี้ภัยอยู่ในป่า“ฝากมากราบฝ่าพระบาทชาติสยาม” เขาเหล่านั้นล้วนจงรักภักดีต่อพระองค์และพระราชวงศ์จักรี ดังบทประพันธ์ที่ว่า

เมื่อจังหวัดปัถพีไพรีรุก ประชาชนมีทุกข์อยู่กับที่
จะพึ่งพาผู้ใดก็ไม่มี ทอดชีวีสิ้นหวังซังกะตาย
ราวนารายณ์อวตารเป็นผ่านเกล้า เสด็จเข้าไปยังป่าทั้งหลาย

[1] ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2556). *ตุลา-ตุลา สังคมไทย-รัฐไทยกับความรุนแรงทางการเมือง*. หน้า 265.

[2] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า40.

บารมีป้องกันอันตราย หญิงชายสร่างโศกทุกประการ
คราวนั้นมีสองยายชรา งกเงิ่นเดินฝ่าแถวทหาร
เฟี้ยมเฝ้าประนมมืออันหย่อนยาน กราบถวายรายงานพระภูธร
ในป่าสูงร่มสนบนภูเขา ล้วนหนุ่มเหน้าสาวสวยสโมสร
หลบอยู่เพื่อกู้พระนคร หนีร้อนพึ่งพงในดงเย็น
ฝากมากราบฝ่าพระบาทชาติสยาม ยังเทอดนามจอมไผทให้เล็งเห็น
มั่นคงจงรักภักดีเป็น ข้าแผ่นดินเช่นเดียวกันทุกคน
แสนศึกฮึกฮักมาหนักหนา หนุ่มสาวเจ้าพระยาสโมสร
อาสากล้าหาญไปราญรอน ไม่อาวรณ์เพื่อชาติเป็นราชพลี
อยู่บ้านอ่านเขียนเรียนหนังสือ ฝึกปรือวิทยาเป็นราศี
มั่นคงจงรักภักดี จักรีราชวงศ์ทรงชัยเอย

(ราชสดุดี ประพันธ์โดย สุจิตต์ วงษ์เทศ)[1]

บทอาศิรวาทข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจสำคัญของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรในถิ่นทุรกันดาร แม้ในช่วงเวลาที่มีเหตุการณ์ความขัดแย้งรุนแรงเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมือง ช่วงเวลาของความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลให้มีผู้คนบางส่วนต้องหนีภัยไปอาศัยอยู่ในป่าแต่พระองค์ก็ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยือนราษฎรทุกหนแห่งเพื่อพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราษฎรที่ประสบปัญหาที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค การพระราชทานความช่วยเหลือดังกล่าวส่งผลต่อการสร้างความมั่นคงปลอดภัยของประชาชนและประเทศชาติดังที่ วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย กล่าวว่า

> นับตั้งแต่ปี พ.ศ 2510 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเอาพระทัยใส่ห่วงใยในความมั่นคงสถาพรของชาติตลอดจนความปลอดภัยในชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนในทั่วทุกภาค... แม้ในบางครั้งการเสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่อันตรายเหล่านั้นจะมีอุปสรรคมากมายหลายประการ แต่พระองค์ก็มิได้ย่อท้อ ได้พยายามหาทางพระราชทานความช่วยเหลือ[2]

สอดคล้องกับคำอธิบายถึงหลักการทรงงานและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในช่วงเวลาที่สังคมไทยมีปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองว่า

> ท่ามกลางบริบทสภาวะสงครามเย็น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีความห่วงใยในความปลอดภัยของราษฎร สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากพระราชกรณียกิจในการเสด็จพระราช

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 44-45.

[2] วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย. (2553). *เอกกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ*. หน้า 26.

> ดำเนินยังพื้นที่ต่างๆ ของประเทศในช่วงพ.ศ. 2513 – 2516...ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ถิ่นทุรกันดารและเสี่ยงภัยอันตรายหลายครั้ง[1]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะบันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย พบว่าผู้ประพันธ์กล่าวถึงเหตุการณ์ความรุนแรงซึ่งเกิดจากปัญหาทางการเมืองการปกครองที่เกิดขึ้นในรัชสมัย จำนวน 3 เหตุการณ์ ได้แก่ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 บทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ของทวีสุข ทองถาวร ซึ่งเผยแพร่ใน พ.ศ.2517 กล่าวถึงพระราชกรณียกิจสำคัญของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงระงับเหตุความรุนแรงทางการเมืองให้ยุติลงโดยกวีกล่าวเปรียบว่าพระองค์ทรงเป็น “เกราะกั้นภยันตราย” ทรงเป็น “ยิ่งฝนรินโลมหล้าหยาดการุณย์ ดับควันกรุ่นไฟวิกฤตมอดมิดลง” พระมหากรุณาธิคุณในการยับยั้งความรุนแรงเมื่อคราวเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 พระองค์จึงทรงเป็น “ดังดาวเหนือเอื้อทางหว่างเดือนมืด เพียงน้ำจืดเย็นจัดยามพลัดหลง” ดังปรากฏในบทประพันธ์ที่ว่า

พระเจ้าอยู่หัวของเหล่าข้าฯ ซร้อง ทีฆา ยุโก โหตุ ถวาย
พระแก้วเกล้า-เกราะกั้นภยันตราย ราษฎร์ทั้งหลายเย็นศิระด้วยอธิคุณ
สูงเพียงสูรย์ทว่าแสงมิแรงร้อน อาบแสงอ่อนอวยอกพสกอุ่น
ยิ่งฝนรินโลมหล้าหยาดการุณย์ ดับควันกรุ่นไฟวิกฤติมอดมิดลง
ดังดาวเหนือเอื้อทางหว่างเดือนมืด เพียงน้ำจืดเย็นจัดยามพลัดหลง
เป็นพระมิ่งพระขวัญซึ่งมั่นคง “ประชาชนของพระองค์” ร่วมจงรัก

(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย ทวีสุข ทองถาวร)[2]

ความเปรียบในบทประพันธ์ข้างต้นสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่พระองค์ทรงมีกระแสพระราชดำรัส ต่อประชาชนทางโทรทัศน์ในคืนวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เพื่อแก้ไขสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมืองว่า “วันนี้เป็นวันมหาวิปโยคที่น่าเศร้าสลดอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย... ขอให้ทุกฝ่ายทุกคนระงับเหตุแห่งความรุนแรงด้วยการตั้งสติยับยั้ง เพื่อให้ชาติบ้านเมืองคืนสู่สภาพปกติเร็วที่สุด”[3]

---

[1] สถาบันพระปกเกล้า. (2557ก). *สมุดภาพร่มโพธิ์ ร่มไทย การเมืองการปกครองไทย เล่ม 1พ.ศ.2493- 2525.* หน้า 94.

[2] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า69.

[3] วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย. (2553). *เอกกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ*. หน้า 271.

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 สถาบันพระมหากษัตริย์กลายเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทยอีกครั้งหนึ่ง พระองค์ทรงเป็นผู้ระงับเหตุการณ์ความรุนแรงและภาวะวุ่นวายทางการเมือง นำพาประเทศชาติให้พ้นจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองครั้งใหญ่ นับตั้งแต่เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นต้นมา[1]

2.2.2 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 สถาบันพระปกเกล้า[2] กล่าวถึงพระราชกรณียกิจสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในการระงับเหตุการณ์ความรุนแรงในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยสรุปว่าเหตุการณ์ความรุนแรงในวันดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระบรมราโชวาททางวิทยุกระจายเสียงเรียกร้องความสามัคคีจากคนไทย

บทอาศิรวาทรัชกาลที่ 9 ที่ปรากฏใน พ.ศ. 2520 ถึง พ.ศ. 2522 กวีกล่าวถึงเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่สามารถระงับลงได้ด้วยความจงรักภักดีที่ประชาชนมีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ผู้ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติ และพระองค์ทรงนำมาซึ่งความสามัคคีของคนในชาติดังเช่น บทโคลง “ถวายพระพร” ของภิญโญ ศรีจำลอง ซึ่งเผยแพร่ใน พ.ศ. 2520 ที่ว่า

ไทยสมานสมัครมั่นเร้า รวมใจ
เพื่อภักดีแน่วใน ธิราชน้อม
การเมืองขุ่นเคียดใด ดาลแตก แยกฤๅ
ความรักภักดิ์พระบาทพร้อม ระงับได้ดีเสมอ

(ถวายพระพร ประพันธ์โดย ภิญโญ ศรีจำลอง)[3]

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “แนบพระบาทเป็นราชพลี” ของวันเนาว์ ยูเด็น ที่ประพันธ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2522 ความตอนหนึ่งว่า

แผ่นดินนี้ มีพระองค์ทรงปกเกศ ผ่านอาเพศพันภัยอันใหญ่หลวง
แผ่นดินนี้ที่การุณย์อบอุ่นทรวง พระองค์ทรงเป็นดวงหทัยไทย
ผ่านพ้นแล้วภัยผองที่ครองภพ พระองค์ลบทุกข์ทันที่หม่นไหม้
เพราะพระองค์ทรงระงับดับเปลวไฟ ชาติพ้นภัยเพราะมหาบารมี

(แนบพระบาทเป็นราชพลี ประพันธ์โดย วันเนาว์ ยูเด็น)[1]

---

[1] สถาบันพระปกเกล้า. (2557ก). *สมุดภาพร่มโพธิ์ ร่มไทย การเมืองการปกครองไทย เล่ม 1พ.ศ.2493- 2525.* หน้า 260.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 298.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 76.

จากบทอาศิรวาทซึ่งกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะที่ทรงเป็น “ดวงหทัยไทย” เป็นการเน้นย้ำถึงพระราชกรณียกิจและพระราชปณิธานในการสร้างความรักความสามัคคีของคนในชาติอันนำมาซึ่งความสงบสุขของประเทศ ดังที่ สถาบันพระปกเกล้ากล่าวถึงพระราชหฤทัยมุ่งมั่นของรัชกาลที่ 9 ในการขจัดความแตกแยกของคนในชาติว่า

> หลังเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพยายามขจัดความแตกแยกภายในชาติ และทรงเรียกร้องความสามัคคีจากชาวไทย โดยทรงมีพระราชดำรัสผ่านวิทยุกระจายเสียงเรียกร้องความเป็นหนึ่งเดียวกันของชนในชาติเพื่อเผชิญหน้ากับวิกฤติ แสดงให้เห็นถึงพระราชหฤทัยของพระองค์ที่ทรงมีต่อสถานการณ์บ้านเมือง[2]

2.2.3 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พรภิรมณ์ เชียงกูล ได้สรุปสาเหตุของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬไว้ดังนี้

> เหตุการณ์พฤษภาทมิฬเป็นผลพวงของการสืบทอดอำนาจทางการเมืองของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ที่ทำการรัฐประหารเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ชนวนที่ก่อให้เกิดการชุมนุมต่อต้านในเดือนพฤษภาคม 2535 คือการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้นำคนหนึ่งในคณะ รสช.[3]

จากสาเหตุดังกล่าวส่งผลให้มีการชุมนุมประท้วงให้ พลเอกสุจินดา คราประยูร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี “รัฐบาลได้ประกาศภาวะฉุกเฉินและส่งกำลังทหารพร้อมอาวุธสงครามเข้าปราบปรามประชาชน... มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนมาก”[4]

วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงยับยั้งปัญหาความรุนแรงด้วยการ “พระราชทานพระราชวโรกาสให้ ... พล.อ.สุจิดา คราประยูร และ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง เข้าเฝ้าฯ ... พระราชทานพระราชดำรัสเตือนสติ เพื่อไม่ให้ประเทศชาติล่มจม โดยมีการเผยแพร่ภาพและเสียงผ่านทางวิทยุโทรทัศน์ทั่วประเทศ”[5] สถานการณ์ความรุนแรงจึงคลี่คลายและจบสิ้นลงได้อย่างรวดเร็ว

การกล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณดังกล่าวปรากฏในบทอาศิรวาท “ห้าธันวามหาราชสดุดี” ของอำพล สุวรรณธาดา ที่เผยแพร่ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2535 ซึ่งเป็นปีที่เกิดเหตุการณ์พฤษภา

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 79.

[2] สถาบันพระปกเกล้า. (2557ก). *สมุดภาพร่มโพธิ์ ร่มไทย การเมืองการปกครองไทย เล่ม 1พ.ศ.2493- 2525*.หน้า 260.

[3] พรภิรมณ์ เชียงกูล. (มกราคม-มิถุนายน, 2540). เหตุการณ์พฤษภาทมิพ 2535: วิเคราะห์ในมิติทางประวัติศาสตร์. *วิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์*. 69.

[4] สถาบันพระปกเกล้า. (2557ก). *สมุดภาพร่มโพธิ์ ร่มไทย การเมืองการปกครองไทย เล่ม 1พ.ศ.2493- 2525*. หน้า 93.

[5] แหล่งเดิม. หน้า 94.

ทมิพและมีการ “นองเลือดราวสงครามเถื่อนล้น” โดยกวีกล่าวถึงพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทำให้สถานการณ์ความรุนแรงสงบลง ดังบทโคลงที่ว่า

ในคราวทุกข์ท่วมท้น ไผทสยาม
นองเลือดราวสงคราม เถื่อนล้น
ก่อนสยามจักถึงความ พินาศ
กรุงกลับสู่สงบพ้น พิบัติด้วยพระบารมี

(ห้าธันวามหาราชสดุดี ประพันธ์โดย อำพล สุวรรณธาดา)[1]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่าบทอาศิรวาทดังกล่าวมีคุณค่าสำคัญในการแสดงเนื้อหาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของไทยที่เกี่ยวเนื่องกับพระองค์ให้เป็นที่รับรู้แก่ผู้อ่าน ทั้งเหตุการณ์งานพระราชพิธี ได้แก่ พระราชพิธีทรงพระผนวช พระราชพิธีรัชดาภิเษก พระราชพิธีกาญจนาภิเษก โดยกวีกล่าวถึงงานพระราชพิธีต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงพระเกียรติคุณ ตลอดจนพระบรมเดชานุภาพ และการกล่าวถึงเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองเพื่อแสดงให้เห็นถึงพระบารมีอันเกิดจากความจงรักภักดีของพสกนิกรที่แม้จะมีความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่าง แต่ทุกคนทุกฝ่ายก็น้อมนำกระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานเพื่อยุติปัญหาความรุนแรงในทุกครั้งจนสถานการณ์คลี่คลายลง เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์พฤษภาทมิพ เป็นต้น

การกล่าวถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์ เช่น กล่าวเปรียบเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองว่าเป็นเหมือน “สงคราม” หรือ “ไฟ” ที่ดับลงได้ด้วย “น้ำพระทัย” และ “พระบารมี”สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของคนในสังคมไทยที่มีต่อพระมหากษัตริย์ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ปราบยุคเข็ญ ตามคติเทวราชาซึ่งเป็นฐานความคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีมาแต่อดีต นอกเหนือจากการแสดงภาพความจริงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นในการปกครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกร

เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทยที่ปรากฏในบทอาศิรวาทจึงมีลักษณะการนำเสนอเนื้อหาที่แตกต่างจากบันทึกทางประวัติศาสตร์ประเภทอื่น กล่าวคือ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในบทอาศิรวาทจะมีแง่มุมและความละเอียดลออเหตุเพราะกวีมุ่งเน้นการสร้างการรับรู้จินตภาพ และสร้างอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้อ่านได้ประจักษ์ในพระเกียรติคุณและพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช อันเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของบทอาศิรวาทซึ่งเป็นวรรณกรรมยอพระเกียรติ

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 108.

3. การแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

คุณค่าด้านเนื้อหาที่ปรากฏในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชประการหนึ่งคือ การแสดงออกถึงแนวคิดเกี่ยวกับพระองค์ที่ผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรนำเสนอแก่ผู้อ่าน สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในมิติต่างๆ ที่แตกต่างไปจากแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพ เหตุเพราะพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงปรับพระองค์ให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของระบอบการปกครองอันมีผลต่อความคิดความเชื่อเกี่ยวกับพระราชฐานะของพระมหากษัตริย์ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจและลดทอนความซับซ้อนหรือช่องว่างระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนเพื่อจะได้พระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงที พระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตรเหล่านั้นกลับมิได้ลดทอนพระราชฐานะอันสูงส่ง หากแต่ทรงยิ่งเป็นที่เคารพเทิดทูนของพสกนิกรตลอดรัชสมัยด้วยทรงแสดงให้เห็นแล้วว่าทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม ดังที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวไว้ว่า

> ระบอบการปกครองบ้านเมืองได้เปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันเป็นระบอบที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเป็นล้นพ้นไปเป็นระบอบที่มีพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่พระราชกฤษฎาภินิหารของพระบรมราชวงศ์จักรีนั้นก็ยังอยู่และปรากฏเด่นชัดขึ้นกว่าเดิม เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงวางพระองค์และปรับพระองค์ให้เข้ากับสถานการณ์บ้านเมืองที่ย่อมจะต้องผันผวนและเปลี่ยนแปลงไปในระยะแรกแห่งระบอบประชาธิปไตย ประดุจดังได้ทรงประคองแผ่นดินไทยอันอาจแตกร้าวได้โดยง่ายนี้ไว้ในอุ้งพระราชหัตถ์ ซึ่งมีทั้งความแข็งแรงและมั่นคงด้วยพระขันติคุณและความอ่อนโยนด้วยพระมหากรุณาธิคุณ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมละทางการเมืองในรัชกาลของพระองค์จึงสามารถเกิดขึ้นได้โดยปราศจากความรุนแรงจนเป็นภัยพิบัติอย่างที่ได้เกิดมีขึ้นในประเทศอื่นๆ
>
> พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้ทรงปฏิบัติธรรมแห่งศาสนาพุทธซึ่งได้กำหนดไว้สำหรับพระมหากษัตริย์ได้อย่างจริงจัง สม่ำเสมอและครบถ้วน ได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร และสังคหวัตถุ จนธรรมเหล่านั้นซึ่งแต่ก่อนเพียงแต่เคยได้ยินได้ฟังกันมาเป็นนามธรรมได้ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดแจ้งแลเห็นประจักษ์ได้โดยทั่วกัน เป็นธรรมที่ปฏิบัติได้จริง เกิดผลดีจริงๆ แก่อาณาประชาราษฎร และเป็นแบบอย่างที่จะให้ผู้อื่นถือปฏิบัติได้จริงโดยไม่มีข้อสงสัยลังเลใจ
>
> ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเป็นที่เคารพนับถืออันสูงสุดของคนไทยและยังมีพระราชประเพณีและพิธีรีตองต่างๆ ซึ่งยังหลงเหลือมาแต่กาลก่อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็มิได้ทรงปล่อยให้สิ่งเหล่านั้นเป็นอุปสรรคต่อพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์ของประชาชนหรือเป็นสิ่งที่กั้นกางระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชน แต่ได้ทรงเข้าถึงประชาชนทั่วประเทศอย่างใกล้ชิด ทำให้ไม่มีช่องว่างระหว่างประชาชนกับพระมหากษัตริย์อีกต่อไป ทำให้เกิดมีอุดมการณ์เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ขึ้นใหม่ในปัจจุบันซึ่งแตกต่างไปจากอุดมการณ์ซึ่งเคยมีมาแต่ก่อน

> อุดมการณ์นี้ได้แก่ความรักอันใกล้ชิด ความภักดีและความมั่นใจในความบริสุทธิ์แห่งพระราชหฤทัยและพระมหากรุณาธิคุณอันหาประมาณมิได้ในสังคมไทยในยุคปัจจุบันนี้[1]

นอกจากนี้ ธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้อธิบายถึงแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ของไทยซึ่งมีลักษณะเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับพระมหากษัตริย์ในต่างประเทศ ดังนี้

> ในต่างประเทศโดยเฉพาะยุโรปนั้น ถือ หลักเทวสิทธิ (divine right of king) อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ ถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นพระผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยอย่างเด็ดขาด และมีอำนาจล้นพ้น (absolute) แต่ในประเทศไทยนั้น คตินิยมสมัยสุโขทัย มีลักษณะหนักไปในแนวแรก คือถือว่าพระมหากษัตริย์เป็น “พ่อเมือง” มีคำขึ้นต้นพระนามว่า “พ่อขุน” ราษฎรมีความใกล้ชิดกับพระองค์ถึงขนาดสั่นกระดิ่งถวายฎีกาได้ ครั้นถึงสมัยอยุธยาคตินิยมก็เปลี่ยนไป เพราะรับอิทธิพลจากขอมมากขึ้น พระมหากษัตริย์จึงเป็น “อเนกนิกรสโมสรสมมติ” คือประชาชนและเสนาอำมาตย์เลือกพระองค์ขึ้นปกครองประเทศ อย่างไรก็ดี แม้คติที่สองนี้จะสืบเนื่องมาจากอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ก็เป็นที่สังเกตว่าแนวคิดของไทยต่างกับของยุโรปตรงที่ว่า พระมหากษัตริย์ไทยมีลักษณะผสมทั้ง 2 แนวความคิด กล่าวคือ พระองค์ไม่ใช่เทวดาอย่างเขมรหรือฝรั่งและขณะเดียวกันก็ไม่ใช่คนธรรมดาสามัญ จึงอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยไม่เคยมี “เทวสิทธิของพระมหากษัตริย์” ดังที่เป็นอยู่ในยุโรปเลย ทั้งนี้เพราะพระมหากษัตริย์ไทยมีนิติราชประเพณี ทศพิธราชธรรม และ พระมโนธรรมกำกับอยู่ และทรงประทับอยู่กับราษฎรเสมอมา[2]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่าผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทสะท้อนแนวคิดเพื่อกล่าวถึงพระองค์ในลักษณะการยกย่องเทิดทูน ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 ประการ คือ ทรงเป็นพระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงเป็นพระนารายณ์ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ทรงเป็นผู้มีพระคุณ ทรงเป็นสิ่งล้ำค่า และทรงเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ทรงเป็นพระพุทธเจ้า แนวคิดที่สืบเนื่องกับคติพุทธราชาในสังคมไทย คือ แนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระพุทธเจ้าสอดคล้องกับการนับถือพระพุทธศาสนาของคนไทยส่วนใหญ่ ความคิดดังกล่าวสะท้อนออกมาในพระนามของพระมหากษัตริย์ไทยนับแต่อดีตเป็นต้นมา ดังที่ ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต[3] ยกตัวอย่างพระนามของพระมหากษัตริย์ที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นพระพุทธเจ้า เช่น พระนามพระเจ้าอู่ทอง มีพระนามว่า สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินบรมบพิตร

---

[1] คึกฤทธิ์ ปราโมช,ม.ร.ว.. (2525) . สังคมไทย. *ลักษณะไทย เล่ม 1.* หน้า 23.

[2] ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2520). *พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย.* หน้า 2-3.

[3] ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2538). คติเรื่องพุทธราชาในวรรณคดีไทย. ใน *วรรณกรรม-ศิลปะ สดุดี*. หน้า 58-66.

พระพุทธเจ้าอยู่หัวกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยามหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์ พระนามของพระมหาธรรมราชา คือ สมเด็จสรรเพชญวงศ์กุรสุริโยดม บรมมหาธรรมราชาธิราชราเมศปวเรศธรรมิกราชเดโชชัย พรหมเทพาดิเทพนฤบดินทร์ ภูมินทรเทพ สมมติราชบรมบพิตร ในสมัยรัตนโกสินทร์ปรากฏพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้น

นอกจากนี้ ปรีชา ช้างขวัญยืน ได้อธิบายถึงแนวความคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระพุทธเจ้าซึ่งปรากฏในกฎหมายตราสามดวง ดังนี้

> “สมเด็จบรมบพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว เสดจ์พระราชดำเนิรออกพระที่นั่งศรีสุริยาตทิอำมรินทร”
>
> คำเรียกพระนามพระเจ้าอยู่หัวในตัวอย่างนี้ ไม่ใช่เพียงพระเจ้าอยู่หัวแต่เป็น “พระพุทธิเจ้า” คำเรียกนี้ไม่ใช่เหตุบังเอิญเพราะปรากฏในที่อื่นๆ อีก เช่น
>
> “มาตราหนึ่งสมเดจ์บรมบพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว เสดจ์ในพระโรงก็ดี ในพระราชสถานใดๆ ก็ดี”
>
> เครื่องยืนยันเจตนากำหนดฐานะนี้ ก็คือพระราชกุมารที่เกิดด้วยพระอัครมเหสี มีตำแหน่งเป็นสมเด็จหน่อพระพุทธเจ้า ดังนี้
>
> “กำหนดพระราชกฤษฎีกาไอยการ พระราชกุมารพระราชนัดดา ฝ่ายพระราชกุมาร พระราชนัดดา ฝ่ายพระราชกุมารเกิดด้วยพระอัคมเหษี คือ สมเด้จหน่อพระพุทธเจ้า
>
> ฐานะเป็นหน่อพระพุทธเจ้าก็แสดงว่าพ่อมีฐานะเป็นพระพุทธเจ้า แม้แต่คำกราบบังคมทูลของสมเด็จหน่อพระพุทธเจ้าต่อพระเจ้าอยู่หัวก็แสดงฐานะเด่นชัดว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระพุทธเจ้า คือ
>
> “อนึ่งพระราชกุมารได้เปนพระหน่อพระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหน้า ถ้าจะพิดทูลพระเจ้าอยู่หัวให้ทูลว่า สมเด็จพระหน่อเจ้า... อนึ่งจะรับพระบันทูลให้ว่า พระพุทธเจ้าคะ ถ้าจะทูลให้ว่า พระพุทธเจ้าขอกราบทูล”[1]

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น นอกเหนือจากพระนามและการใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ที่มีความหมายสื่อว่าพระองค์ทรงเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ผู้วิจัยพบว่าบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีการใช้ถ้อยคำที่สื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าพระองค์ทรงเป็นพระพุทธเจ้า ได้แก่ คำว่า บัวบาท และพระจอมโลก ดังตัวอย่างบทอาศิรวาทต่อไปนี้

---

[1] ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2557). *ธรรมรัฐ-ธรรมราชา*. หน้า 71-72.

บทอาศิรวาท “อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ใช้คำว่า บัวบาท แทนองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อถวายราชสดุดีในบทโคลงที่ว่า

บังคมบัวบาทเบื้อง บพิตร
มหาราช “ภูมิพล” สถิต อยู่เกล้า
อาเกียรณ์พระราชกิจ ผดุงสุข พสกแฮ
มหิทธิเดชพระผ่านเผ้า แผ่พื้นไผทไทย

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[1]

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 อธิบายความหมายของคำว่า บัวบาท ว่า “เท้าที่มีบัวรอง, หมายเอาเท้าผู้มีบุญอย่างพระพุทธเจ้า นิยมว่าพระพุทธเจ้ามีดอกบัวผุดขึ้นรับพระบาท, ใช้เลือนมาหมายถึงพระบาทของพระมหากษัตริย์ ต่อมาหมายถึง พระมหากษัตริย์ด้วย” [2] การที่ผู้ประพันธ์ใช้คำว่าบัวบาทในบทอาศิรวาทจึงแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่ว่าพระพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นพระพุทธเจ้า หรือทรงเป็นผู้ประเสริฐควรแก่การเคารพสักการะเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า

บทอาศิรวาท “ภูมิพลอดุลยเดชสดุดี” ของ ฉ. กระแสสินธุ์ กล่าวถึงพระบุญญาธิการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปกแผ่คุ้มครองอาณาประชาราษฎรให้มีความสุขสวัสดี ดังบทโคลงที่ว่า

บุญพระจอมโลกเลี้ยง พสุธา ธารเฮย
ธาษตรีร่มบุญบา- รเมศป้อง
ป้องปกทั่วทวยประชา- กรราษฎร์
ราษฎร์ร่มชมบุญก้อง เกริกก้องกรุงไทย

(ภูมิพลอดุลยเดชสดุดี ประพันธ์โดย ฉ. กระแสสินธุ์)[3]

---

[1] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2558, 1 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2558. *สกุลไทย*. 62(3189): 4.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. หน้า 665.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 21.

จากบทอาศิรวาทข้างต้นผู้ประพันธ์ใช้คำว่า “พระจอมโลก” ที่หมายถึงผู้เป็นใหญ่แห่งแผ่นดิน คือพระมหากษัตริย์ ตลอดจนมีความหมายว่า ผู้เป็นใหญ่ในโลก อันหมายถึงพระพุทธเจ้า เพื่อกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช คำว่า จอมโลก มีลักษณะเช่นเดียวกับคำว่า จอมไตร ที่พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า “ผู้เป็นใหญ่ในโลกสาม โดยมากหมายถึงพระพุทธเจ้า”[1]

การใช้คำแทนหรือคำเรียกพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรว่า พระองค์ทรงเป็นพระพุทธเจ้า คือ ทรงเป็นผู้ประเสริฐสูงสุดควรแก่การเคารพสักการะตามคติพุทธราชา ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงพระคุณสมบัติของพระองค์ที่ทรงมีเช่นเดียวกันกับพระพุทธเจ้า อันได้แก่ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ ตามความรู้สึกนึกคิดของพสกนิกรที่ได้ประจักษ์ในน้ำพระราชหฤทัย พระราชจริยวัตร และพระราชกรณียกิจมาโดยตลอด

3.2 ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ความคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่ว่า พระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ขุทกนิกาย ดังที่ ปัทมา ทีฆประเสริฐกุล สรุปไว้ว่า “ในขุททกนิกายกล่าวถึงพระโพธิสัตว์สถิตอยู่สวรรค์ชั้นดุสิต เมื่อหมู่เทพมาทูลขอให้ลงไปเกิดในโลกมนุษย์ เพื่อช่วยให้มนุษย์พบทางแห่งการหลุดพ้นและให้พระพุทธศาสนามั่นคง พระองค์จึงได้ลงมากำเนิดในตระกูลกษัตริย์”[2] ความคิดความเชื่อดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในการใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ว่า “พุทธางกูร” ที่มีความหมายว่า ผู้ปรารถนาจะเป็นพุทธเจ้า ดังที่ ปรีชา ช้างขวัญยืน อธิบายเกี่ยวกับคำเรียกพระมหากษัตริย์ในกฎหมายตราสามดวงที่สะท้อนแนวคิดว่าพระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ดังนี้

> เรียกพระองค์เป็น “พุทธางกูร” และเรียกพระโอรสว่า “สมเด็จพระเจ้าหน่อพุธางกูร” ต่ำลงไปอีกชั้นหนึ่ง ดังนี้
>
> “สมเดจ์พระเจ้ารามาธิบดีบรมไตรโลกนารถมหามงกุฎเทพมนุษวิสุทธิสุริยวงษ์ องคพุทธางกูร บรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงทศพีธราชธรรม...แลสมเดจ์พระเจ้าหน่อพุทธางกูรสุริยวงษ์แล สมเดจ์พระพรรณเมศวรนั่งเฝ้า”
>
> “อังกูร” แปลว่า หน่อ องคพุทธางกูรก็คือ หน่อของพระพุทธเจ้า เมื่อเติม “หน่อ” เข้าข้างหน้าเป็น “หน่อพุทธางกูร” จึงหมายถึง “ลูกของพุทธางกูร” ตัวอย่างนี้แสดงว่าพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้ทรงเป็นพระพุทธเจ้า “พุทธงกุร” แปลว่า ผู้ปรารถนาหรือมุ่งจะเป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งหมายถึงพระโพธิสัตว์ก็ได้ ในกฎหมายตราสามดวงมีข้อความกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน ดังนี้

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. หน้า 306.

[2] ปัทมา ฑีฆประเสริญกุล. (2547). *ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ไทยในวรรณคดีสมัยอยุธยา*. หน้า 290.

> “พึงตั้งเมตตาจิตรเปนบุเรจาริกในสัตว์ทั้งปวง แลมีกะตัญญุตาสวามีภักดิจงรักษในพระมหากระษัตรซึ่งเปนจ้าวแห่งตน อันทรงบำเพญผลโพทธิญาณ”
>
> ข้อความนี้แสดงว่าพระเจ้าแผ่นดินคือผู้ทรงบำเพ็ญโพธิญาณ คือทรงบำเพ็ญเพื่อความตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า[1]

นอกจากนี้พระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยนับแต่อดีตล้วนแต่สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์หรือพระพุทธเจ้าในอนาคต ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวไว้ว่า

> เมื่อพิจารณาศิลาจารึกเกี่ยวกับองค์พญาลิไทย พระองค์ไม่ได้ปรารถนาที่จะพบพระศรีอารยเมตไตยเท่านั้น แต่มีมโนปณิธารอันยิ่งใหญ่กว่านั้น คือ ปรารถนาเป็นอนคตพุทธด้วยพระองค์เอง ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงด้านที่ 1 กล่าวว่า บำเพ็ญทานบารมีเหมือนเวสสันดร ปัญญาบารมีเหมือนมโหสถ ศีลบารมีเหมือนสีลวราช ประพฤติเนกขัมมะด้วยการเสด็จออกทรงผนวช ทรงดำเนินบารมีทุกอย่างตามเยี่ยงอย่างของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ส่วนจารึกด้านที่ 3 ปรากฏความว่า พระธรรมราชาลิไทยจะลงมาเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ในบรรดาพระอนาคตพุทธทั้ง 10 พระองค์[2]

จากแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ที่มีมาในสังคมอย่างต่อเนื่องส่งผลให้บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีการใช้คำแทนพระบาทสมเด็จพระปรมิทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่สื่อถึงการเป็นพระโพธิสัตว์ ด้วยคำว่า “โพธิสมภาร” ที่มีความหมายว่า “คุณความดีที่เป็นเครื่องประกอบของโพธิ, คุณความดีทั้งหลายเฉพาะอย่างยิ่ง ประดาบารมีที่เป็นส่วนประกอบอันรวมกันให้สำเร็จโพธิ คือ ความตรัสรู้, ตามปกติ หมายถึงประดาบารมีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญ อันจะให้สำเร็จความเป็นพระพุทธเจ้า”[3] ดังตัวอย่างบทอาศิรวาทต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “ถวายพระพร” ของนิตยสาร “ลลนา” กล่าวถึงพระบรมโพธิสมภารหรือคุณงามความดีของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ยังผลให้พสกนิกรชาวไทยอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ดังบทประพันธ์ที่ว่า

นามขานพระองค์ผู้ทรงยศ	ปรากฏเกียรติก้องทุกท้องถิ่น
หลักใจไทยทั้งธรณินทร์	ภูมิพลฯ ภูมินทร์แผ่นดินไทย

[1] ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2557). *ธรรมรัฐ-ธรรมราชา*. หน้า 72-73.

[2] นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2542). *ประชุมพงศาวดารฉบับราษฎร์ ภาค 3 พระอนาคตวงศ์*. หน้า 46-47.

[3] พระพรหมคุณาภรณ์. (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. หน้า 278.

หย่อมหญ้าทุกย่านที่คนเหยียบ เย็นเยียบร้าวรอนหรือร้อนไหม้
พระบารมีบอบอุ่นบุญใบ อุ่นทุกดวงใจประชาชน
บรมโพธิสามภารพระผ่านภพ อาจเลือนอาจลบซึ่งรอยหม่น
ทุกเขตคามนามรู้ภูมิพลฯ เทอดแล้วสูงล้นนิรันดร

(ถวายพระพร ประพันธ์โดย นิตยสาร “ลลนา”)[1]

บทอาศิรวาท “ดวงใจของแผ่นดิน” ของศิวกานท์ ปทุมสูติ กล่าวสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ที่ตนและคนไทยทั้งประเทศได้เกิดมาอยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังนี้

เย็นศิระเพราะพระบริบาล ภายร่มโพธิสมภารเอกไอศูรย์
ราชจักรีวงศ์พงศ์ประยูร พระราชกิจเกื้อกูลทั้งใกล้ไกล
ทุกหย่อมย่านกันดารดอยรอยพระบาท ประเทศชาติคือครอบครัวใหญ่
พระหัตถาอาทรโอบอุ้มไทย ดังธิดาบุตรในพระกรุณา
มิเคยสักครั้งจะรั้งรอ พระเมตตาที่มีต่อไทยถ้วนหน้า
เป็นบุญเกล้ากระหม่อมที่เกิดมา ใต้ร่มไม้ชายคาพระบารมี

(ดวงใจของแผ่นดิน ประพันธ์โดย ศิวกานท์ ปทุมสูติ)[2]

การที่ผู้ประพันธ์กล่าวถึง “พระบรมโพธิสมภาร” เพื่อเทิดพระกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในบทอาศิรวาทนั้น แสดงให้เห็นถึงแนวคิดสำคัญที่ผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรเห็นว่าพระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ผู้ซึ่งบำเพ็ญบารมีเพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ในบทประพันธ์ทั้งสองนำมาแสดงเป็นตัวอย่างในการศึกษาจึงปรากฏคำว่า “พระบารมี” ที่ส่งเสริมความคิดเกี่ยวกับการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ การที่ผู้ประพันธ์แสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่า ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ย่อมแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ที่พระองค์ได้พระราชทานแก่พสกนิกรด้วยการปฏิบัติบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ ตลอดจนแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นผู้มีคุณธรรมอย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์อันเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้เป็นพระโพธิสัตว์หรือพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 82.

[2] ศิวกานท์ ปทุมสูติ. (2558, ธันวาคม). ดวงใจของแผ่นดิน. *ดิฉัน*. 926:43.

3.3 ทรงเป็นพระนารายณ์ ในช่วงปลายสมัยกรุงสุโขทัยสถานภาพของพระมหากษัตริย์ที่เป็น “พ่อ” ได้แปรเปลี่ยนเป็น “เทวราชา” ตามคติของศาสนาฮินดู สาเหตุที่ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวคือ เพื่อเพิ่มพระราชอำนาจและพระบารมีให้แก่องค์พระมหากษัตริย์ที่ต้องปกครองอาณาจักรและประชากรที่ขยายเพิ่มมากขึ้น ดังที่ ศิริพร สุมเธารัตน์ อธิบายไว้ว่า

> ปลายสมัยกรุงสุโขทัยสภาพบ้านเมืองมีการขยายอาณาจักรกว้างขวางมากขึ้น ผู้นำจำต้องมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองดูแลเพื่อสร้างความสงบสุขสถานภาพเทวราชา ตามคติของพราหมณ์ฮินดูจึงถูกนำมาปรับใช้เพื่อเสริมบารมีให้แก่ผู้ปกครองอาณาจักร พระราชาจึงกลายเป็นเทพเจ้า หรือ สมมุติเทพ คือ ทรงเป็นเทพสมมุติจาก พระศิวะ หรือ พระนารายณ์ แล้วแต่ลัทธิไศวนิกาย หรือ ไวษณพนิกาย นอกจากนี้ทรงเป็น พระอินทร์ ซึ่งเป็นเทพสูงสุดหรือพระโพธิสัตว์ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ว่า พระอินทร์ทรงเป็นเทวกษัตริย์ ทำหน้าที่ปกครองสวรรค์และจักรวาล สถานภาพความเป็นเทวราชาปรากฏอย่างชัดเจนในสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังนามเทพเจ้าที่อยู่ในพระนามพระมหากษัตริย์ เช่น สมเด็จพระรามาธิบดี สมเด็จพระนเรศวร และสมเด็จพระนารายณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกฎเกณฑ์ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติที่กำหนดให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือบุคคลทั้งปวง[1]

สอดคล้องกับคติว่าด้วยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมุติเทพซึ่งไทยรับมาจากพราหมณ์ว่า “ตามคติพราหมณ์นั้นถือว่า พระนารายณ์อวตารลงมาเป็นกษัตริย์ เพื่อปราบยุคเข็ญแผ่นดิน บำรุงสุขประชากร เป็นอย่างไตรภูมิพระร่วงซึ่งเป็นคติทางศาสนา ก็แบ่งเทพเป็นสามคือ 1.สมมุติเทพ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ 2.วิสุทธิเทพ ได้แก่ พระอรหันต์ 3. อุบัติเทพ ได้แก่ เทวดาทั้งหลาย”[2]

นอกจากนี้ ปราณี พาพานิช ได้กล่าวถึงความเป็นเทพเจ้าของพระมหากษัตริย์ตามความคิดความเชื่อของคนไทยนับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา ดังนี้

> ส่วนความเชื่อของคนไทยว่าพระเจ้าแผ่นดินเป็นเทพนั้นมีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แม้ในกรุงรัตนโกสินทร์ความเชื่อนี้ก็มีหลักฐานปรากฏในพิธีบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาราชครูร่ายเวทสรรเสริญไกรลาสอัญเชิญพระอิศวรมาสถิตย์ในพระองค์ในคำกราบบังคมทูลถวายเครื่องราชกกุธภัณฑ์ “...ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับมุรธาภิเษกเป็นพระบรมราชาธิราชเป็นเจ้าเป็นใหญ่ของประชาชนชาวสยาม...”[3]

---

[1] ศิริพร สุเมธารัตน์. (2553). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์*. หน้า 146-156.

[2] ประจักษ์ ประภาพิทยากร. (2529). *เทวดานุกรม*. หน้า 59.

[3] ปราณี พาพานิช. (2558). มหาภารตะ : ประทีปแห่งธรรม. *มหาภารัตคดี เฉลิมขัตติยานีสิรินธร*. หน้า 100.

แม้ระบอบการปกครองของไทยจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมซึ่งมีผลต่อพระราชฐานะและพระอำนาจของพระมหากษัตริย์ แต่แนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทพเจ้าหรือเป็นสมมุติเทพยังคงปรากฏในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอย่างชัดเจน ดังบทโคลงที่ว่า

สืบวงศ์ทรงศักดิ์ไท้ จักรี สยามเฮย
ร่มฉัตรเฉกบารมี ร่มเกล้า
องค์ภูมิพลศรี วรราช
สมมุติเทพเจ้า พสกซร้องสรรเสริญ

(ราชาเศียรวาท ประพันธ์โดย ประภาศรี สีหอำไพ)[1]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชตลอดรัชสมัย พบว่าผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระองค์ว่าทรงเป็นพระนารายณ์ซึ่งเป็นมหาเทพของฮินดู เนื่องจากคติที่ว่าพระมหากษัตริย์เป็นพระนารายณ์อวตารมาเพื่อปราบยุคเข็ญในโลกมนุษย์หยั่งรากลึกมาในสังคมไทยมาแต่อดีต เห็นได้จากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ที่กล่าวถึงการพระนารายณ์อวตารเป็นพระรามเพื่อปราบทศกัณฐ์ ตลอดจนมีคำว่า “รามา” ปรากฏอยู่ในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ไทย และคำที่สื่อถึงพระนารายณ์หรือผู้ทรงจักร คือ “จักรี” เช่น พระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดร จักรีนฤบดินทรสยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร เป็นต้น

ในหนังสือเทวกำเนิด ของพระยาสัจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ) อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับพระนารายณ์ ไว้ว่า

> พระนารายณ์มีตำแหน่งเป็นพระผู้เป็นเจ้าผู้ถนอมโลกองค์หนึ่งในพระเป็นเจ้าทั้งสามของพราหมณ์ นามเธอมีนับพัน คือ เรียกตามฤทธิ์ ตามเดช ตามเหตุการณ์ ที่ใช้เรียกเสมอนั้น เช่น วิษณุ หรือ พิษณุ หริ(ผู้สงวน) อนันตไศยะ (นอนบนอนันตนาค) ลักษมีบดี(ผัวลักษมี) จัตุรภุช (สี่กร) ...
>
> ... พระนารายณ์มีมเหสีทรงนามว่าลักษมี วิมานเป็นแก้วมณี มีพญาครุฑพาหนะมีอนันตนาคราชเป็นบัลลังก์ ที่สถิตเรียกว่าไวกูณฐ์ ณ เกษียณสมุทร รูปพระนารายณ์มักเขียนเป็นบุรุษหนุ่ม กายเป็นสีนิลแก่ อาภรณ์อย่ากษัตริย์ เสื้อทรงสีเหลือง มีสี่กร ทรงตรี คทา (ชื่อเกาโมทกี) จักร (ชื่อสุทรรศนะ หรือวัชรนาภะ) สังข์ (ชื่อปัญจชันยะ) บางแห่งว่ามีธนู (ชื่อสารังคะ) และดอกบัว (ปทุม) กับพระขรรค์ (ชื่อนันทกะ)[2]

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 59.

[2] สัจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ), พระยา. (2556).*เทวกำเนิด*. หน้า 18-22.

นอกจากนี้พระยาสัจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ) กล่าวถึงการอวตารของพระนารายณ์เป็นพระราม หรือ รามาวตาร ว่า “รามาวตาร เป็นหนึ่งในการอวตารของพระนารายณ์ “รามาวตาร หรือ รามจันทราวตาร เป็นพระรามไปปราบท้าวราพณ์ คือ ทศกัณฐ์ ซึ่งเป็นยักษ์ที่อาธรรม์ รังควานเทวดาและมนุษย์”[1]

บทอาศิรวาท “อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ กล่าวถึงน้ำพระราชหฤทัยและพระราชกรณียกิจของพระองค์ที่พระราชทานเพื่อขจัดความทุกข์ยากของราษฎร์ โดยผู้ประพันธ์เปรียบพระราชจริยานุวัตรดังกล่าวว่าทรงเป็นพระนารายณ์ที่อวตารเป็นพระรามเพื่อขจัดสิ่งชั่วร้าย ดังบทโคลงที่ว่า

พระถวิลราษฎร์สุขล้วน ไผทสยาม
เยือนเยี่ยมทุกเขตคาม ก่อเกื้อ
พระคืออวตารราม รอนราพณ์
ข้องขัดพระขจัดเอื้อ โอบอ้อมอำรุง

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[2]

การเปรียบพระบาทสมเด็จพระปรมินทรหาภูมิพลอดุลยเดชว่า “พระคืออวตารรามรอนราพณ์” ดังโคลงบทข้างต้น แสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่ว่าพระองค์ทรงเป็นพระนารายณ์ที่อวตารมาเพื่อช่วยเหลือพสกนิกรชาวไทยให้พ้นจากความทุกข์ยาก และช่วยเน้นย้ำความคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพตามคติเทวราชาที่ยังคงอยู่ในสังคมไทยได้อีกประการหนึ่ง โดยผู้ประพันธ์เน้นย้ำความเป็น “เทวะ” ด้วยพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญจนเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่พสกนิกร

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “คำถวายพระพรชัยมงคล” ของตำรา ณ เมืองใต้ กล่าวถึงการถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถและพระบรมวงศานุวงศ์ โดยผู้ประพันธ์ใช้ความเปรียบว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถทรงเป็น “พระลักษมี” เพื่อสื่อถึงแนวคิดที่ว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็น “พระนารายณ์” ดังคำอธิบายของ พระยาสัจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ) เกี่ยวกับพระลักษมีที่ว่า “พระลักษมีมักเป็นคู่สังวาสกับพระนารายณ์เสมอๆ เช่น พระนารายณ์อวตารเป็นพระราม พระลักษมีก็ตามไปเกิดเป็นสีดา ในปางกฤษณาวตารก็ไปเป็นนางรุกมิณี ปางปรศุรามาวตารเป็นนางธรณี ปางวามนาวตารเป็นนางกมลา เป็นต้น”[3]ดังบทประพันธ์ที่ว่า

---

[1] สัจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ), พระยา. (2556).*เทวกำเนิด*. หน้า 20.

[2] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2551, 2 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2551. *สกุลไทย*. 55(2824): 3.

[3] สัจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ), พระยา. (2556).*เทวกำเนิด*. หน้า 99.

อีกองค์อัคเรศสายสมร คู่พระภูธร
ทั้งองค์พระราชธิดา
จงทรงพระเกษมมหทยา จำเริญชนมา
คู่องค์ธิราชเรืองฉาย
เปรียบพระลักษมีแก้วแพรวพราย คู่องค์นารายณ์
วิโรจน์โสตถิ์สถิตย์นิตย์เทอญ

(คำถวายพระพรชัยมงคล ประพันธ์โดย ตำรา ณ เมืองใต้)[1]

บทอาศิรวาทข้างต้นเผยแพร่เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2494 ซึ่งช่วงต้นของการครองราชย์และมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกได้เพียงปีเศษ การกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะที่ทรงเทพเจ้านั้น ผู้ประพันธ์จึงมิได้อ้างถึงพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญว่าเป็นเช่นเทพเจ้า หากแต่เป็นการแสดงแนวคิดความ “เทวราชา” โดยตรงเพื่อเน้นย้ำให้พสกนิกรเห็นถึงพระราชฐานะอันสูงส่งของพระมหากษัตริย์

แนวคิดที่ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเป็นพระนารายณ์จึงปรากฏใน 2 ลักษณะคือ การกล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของพสกนิกรที่เป็นเช่นเดียวการปราบสิ่งชั่วร้ายของพระรามซึ่งเป็นภาคหนึ่งของพระนารายณ์ และการกล่าวว่าพระองค์ทรงเป็นพระนารายณ์โดยตรง การแสดงแนวคิดทั้งสองลักษณะสะท้อนให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรชาวไทยมีแนวคิดที่ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเป็นเสมือนเทพเจ้า คือ “พระนารายณ์” ตามคิดเทวราชาที่มีในสังคมไทยนับแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ตลอดจนเน้นย้ำให้เห็นถึงพระราชฐานะของ “จักรี” ตามพระราชฐานะพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์

3.4 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีการกล่าวถึงการเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์ โดยผู้ประพันธ์กล่าวเปรียบพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับบูรพมหากษัตริย์ที่ทรงเป็น “มหาราช” หรือ พระราชาผู้ยิ่งใหญ่ ได้แก่ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และสมเด็จพระปิยมหาราช โดยผู้ประพันธ์กล่าวว่าพระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถและขจัดภัยพาลที่มีต่อประเทศดังมหาราชในแต่ละยุคสมัยของประวัติศาสตร์ชาติไทย ดังบทอาศิรวาท “ถวายพระพร” ของภิญโญ ศรีจำลอง ที่ว่า

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 7.

ทรงเป็นหลักเลิศแล้ว ลือสมัย
แห่งประวัติศาสตร์ไทย ประเทศนี้
เทียบอดีตกษัตริย์ไกล ทรงกล่อม ชาติฤๅ
ยากแก่การเปรียบชี้ ชัดเน้นเห็นสม
บรมราชอาจเทียบท้าว ทางแสดง พระกิจนา
ก็แต่รามคำแหง หนึ่งไท้
บรมไตรโลกนาถแสดง ศุภกฤษ-ฎาแฮ
สมเด็จพระนเรศวร์ให้ ประเทศแผ้วภัยสลาย
นารายณ์มหาราชผู้ เพ็ญปรี-ชาเอย
สมเด็จเจ้าธนบุรี ราชเกล้า
พระปฐมราชจักรี พุทธยอด-ฟ้าแฮ
พระปิยมหาราชแพร้ว เพริศพร้อมพระกรัณย์สมาน

(ถวายพระพร ประพันธ์โดย ภิญโญ ศรีจำลอง)[1]

จากบทโคลงข้างต้นแม้ผู้ประพันธ์จะกล่าวเปรียบพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับ “มหาราช” พระองค์อื่นๆ แต่ผู้ประพันธ์ก็กล่าวว่า “ยากแก่การเปรียบชี้ ชัดเน้นเห็นสม” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการที่โดดเด่นยากแก่การเปรียบให้เห็นว่าทรงเทียบได้กับมหาราชพระองค์ใด หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการแสดงให้ผู้อ่านทราบว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่และโดดเด่นกว่ามหาราชพระองค์อื่น เป็นการเน้นย้ำถึงความยิ่งใหญ่ของพระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ให้ผู้อ่านได้รับรู้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “ธ ทรงกู้วิกฤตเป็นนิจมา” ของโชคชัย บัณฑิตศิละศักดิ์ กล่าวถึงพระราชกรณียกิจอันยิ่งใหญ่ของพระพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในการบำบัดทุกข์ของพสกนิกรและการแก้ไขวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ของประเทศให้ผ่านพ้น พระราชกรณียกิจเหล่านี้จึงเป็นเครื่องยืนยันและแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระราชกรณียกิจเด่นชัดพระองค์หนึ่งของโลก ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ในโลกกว้างยังมีกี่กษัตริย์ ที่แจ่มชัดราชวงศ์มั่นคงอยู่
หนึ่งนั้นหรือคือไทยโลกได้รู้ ธ ทรงกู้วิกฤตเป็นนิจมา
สดับทุกข์ราษฎรเดือดร้อนทุกข์ พระองค์หรือจะสุขผ่อนทุกขา
ทรงปัดเป่าโพยภัยแก่ไพร่ฟ้า ถึงบ้านนาป่าทุ่งย่อมมุ่งไป

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 75-76.

ในโลกเราเท่าที่มีกษัตริย์ ธ แจ่มชัดราชกิจคิดแก้ไข
ราชวงศ์มั่นคงอยู่คู่ฟ้าไทย ตราบนิรันดร์สมัยบุญไพร่ฟ้า
(ธ ทรงกู้วิกฤตเป็นนิจมา ประพันธ์โดย โชคชัย บัณฑิตศิละศักดิ์)[1]

จากบทประพันธ์ข้างต้นนอกจากผู้ประพันธ์จะกล่าวถึงพระราชกรณียกิจที่ทรงขจัดทุกข์ภัยต่างๆ แล้ว ผู้ประพันธ์ยังได้เน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นถึงความยิ่งใหญ่ของพระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ โดยเทียบให้เห็นว่าในบรรดาประเทศที่มีพระมหากษัตริย์ พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระราชกรณียกิจที่โดดเด่น ทั้งยังทรงเป็นผู้ดำรงความมั่นคงแห่งสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทย ดังความตอนหนึ่งที่กล่าวไว้ในบทประพันธ์ที่เน้นย้ำให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของพระองค์ว่า “ในโลกเราเท่าที่มีกษัตริย์ ธ แจ่มชัดราชกิจคิดแก้ไข ราชวงศ์มั่นคงอยู่คู่ฟ้าไทย ตราบนิรันดร์สมัยบุญไพร่ฟ้า”

บทอาศิรวาท “ราชาศิรวาท” ของวทัญญู ปรัชญานนท์ แสดงแนวคิดที่ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ด้วยการกล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ที่ทรงมีต่อประชาชนชาวไทย การมีพระมหากษัตริย์คือพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจึงนับเป็นบุญของประเทศและประชาชน ซึ่งในโลกนี้ไม่อาจพระมหากษัตริย์พระองค์ใดมาเสมอเหมือน ดังความในบทประพันธ์ที่ว่า

เป็นบุญเหลือเป็นบุญแล้วแผ่นดินนี้ ที่ยังมีพระมิ่งแก้วเป็นมิ่งขวัญ
เป็นบุญของปวงประชาทั่วหน้ากัน ได้ลืมตาฝ่าภยันต์ไม่ท้อใจ
จะหากษัตริย์พระองค์ไหนที่ในหล้า ที่จะมาเสมอแม้นไม่มีได้
ดวงประทีปเทียนพร่างต่างดวงใจ ถวายชัยเฉลิมชนม์พระภูมี
(ราชาอาศิรวาท ประพันธ์โดย วทัญญู ปรัชาญานนท์)[2]

การแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในบทอาศิรวาท ที่ว่า พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ เป็นการนำเสนอความคิดของผู้ประพันธ์ด้วยการกล่าวถึงพระราชกรณียกิจต่างๆ ที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญ โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจที่ช่วยให้พสกนิกรปราศจากความทุกข์ยากทั้งหลาย ซึ่งพระราชกรณียกิจทั้งนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และความโดดเด่นของพระองค์เมื่อเทียบกับพระมหากษัตริย์พระองค์อื่นๆ ทั่วโลกทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงพระเกียรติยศในฐานะพระมหากษัตริย์ให้ปรากฏอย่างเด่นชัดในบทอาศิรวาท

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 123.

[2] วทัญญู ปรัชญานนท์. (2551, ธันวาคม 15). ราชาอาศิรวาท. *ดิฉัน*. 763:3.

3.5 ทรงเป็นผู้มีพระคุณ คุณค่าในการแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในบทอาศิรวาทประการหนึ่งคือ การกล่าวว่าพระองค์ทรงเป็นผู้มีพระคุณ โดยผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระราชกรณียกิจและการใช้ความเปรียบให้ผู้อ่านเห็นว่าพระองค์มิใช่เป็นเพียงพระมหากษัตริย์ที่ปกครองประเทศหรือมีพระมหากรุณาธิคุณในฐานะพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่พระองค์ยังทรงเป็นผู้มีพระคุณที่เปรียบเสมือนบิดามารดา และเป็นผู้ปกป้องให้พสกนิกรรอดพ้นจากภยันตรายต่างๆ ดังบทอาศิรวาท “อาศิรวาท” ของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ที่ว่า

ทุกบ้านร้อนเมืองแดดเวียงแผดเผา พระเป็นเจ้าเสด็จทั่วทุกแห่งหน
อาจหาญทรมานพระวรสกนธ์ พระคุณล้นสุดสรรพรรณนา
เปรียบพระองค์เหมือนชนกที่ปกเกศ เหมือนมาตุเรศปลอดขวัญหวั่นผวา
เป็นทั้งครูผู้ประสิทธ์วิทยา เป็นทั้งคนในอุราแนบหัวใจ

(อาศิรวาท จาก หนังสือพิมพ์สยามรัฐ)[1]

จากการศึกษาแนวคิดจากบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพบว่า พระองค์ทรงเป็นผู้มีพระคุณต่อพสกนิกรชาวไทยอย่างยิ่ง โดยผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์เพื่อกล่าวเปรียบพระองค์กับสิ่งต่างๆ เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจถึงความผูกพันและลักษณะการพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรอย่างชัดเจน ผู้ประพันธ์จึงเปรียบพระองค์ในฐานะผู้มีพระคุณใน 2 ลักษณะ คือ ทรงเป็นพ่อ และทรงเป็นผู้ป้องกันภยันตราย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.5.1 ทรงเป็นพ่อ ธานินทร์ กรัยวิเชียร อธิบายถึงความผูกพันระหว่างพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับพสกนิกร ว่าสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความผูกพันในลักษณะเครือญาติ และความผูกพันที่เกิดจากความประทับใจในพระราชกรณียกิจที่พระราชทานประโยชน์สุขแก่พสกนิกร ดังคำอธิบายต่อไปนี้

> ส่วนความผูกพันที่ราษฎรมีต่อพระมหากษัตริย์นั้น เป็นความผูกพันในสองลักษณะคือ ความผูกพันที่สืบต่อกันมาในสายโลหิต เป็นความผูกพันตามธรรมชาติของคนไทย กล่าวคือเขาเรียนรู้ด้วยธรรมชาติของตนเองว่า เขารักและบูชา “ในหลวง” และความผูกพันประทับใจในพระราชจริยานุวัตร และพระราชกรณียกิจที่ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อชาวไทย ความผูกพันทั้งสองประการนี้เป็นความผูกพันที่ยิ่งใหญ่ เกินกว่าที่ใครจะลบล้างได้[2]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 67.

[2] ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2520). พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย. หน้า 40.

จากคำอธิบายข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความผูกพันของพระมหากษัตริย์และประชาชนชาวไทยในลักษณะที่เป็นครอบครัวใหญ่ คือ มีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นบิดาหรือพ่อ และประชาชนชาวไทยคือลูก แนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับบทอาศิรวาท “ดวงใจของแผ่นดิน” ของศิวกานท์ ปทุมสูติ ที่ว่า

ทุกหย่อมย่านกันดารดอยรอยพระบาท ประเทศชาติคือครอบครัวใหญ่
พระหัตถาอาทรโอบอุ้มไทย ดังธิดาบุตรในพระกรุณา
มิเคยสักครั้งจะรั้งรอ พระเมตตาที่มีต่อไทยถ้วนหน้า
เป็นบุญเกล้ากระหม่อมที่เกิดมา ใต้ร่มไม้ชายคาพระบารมี

(ดวงใจของแผ่นดิน ประพันธ์โดย ศิวกานท์ ปทุมสูติ)[1]

แนวคิดที่ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นพ่อผู้มีพระคุณเป็นอเนกประการต่อลูกคือพสกนิกรชาวไทย ปรากฏชัดเจนในบทโคลงอาศิรวาท “พระบารมีปกเกล้า” ของป. เนตรเชาวลิต ที่ว่า

เกินพรรณ์ประกาศอ้าง อธิคุณ พระเอย
ศิรราษฎร์เย็นจำเนียร เนื่องแควัน
โลกซ้องเฉลิมสุนทร์ สุรศัพท์ ละเวงแล
ทวยราษฎร์เทิศไท้แม้น ปิตุรงค์

(พระบารมีปกเกล้า ประพันธ์โดย ป. เนตรเชาวลิต)[2]

บทโคลงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพสกนิกรสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ในลักษณะเดียวกับการระลึกถึงพระคุณของบิดา โดยผู้ประพันธ์ใช้ความเปรียบว่า “ทวยราษฎร์เทิศไท้แม้น ปิตุรงค์” การเปรียบเทียบว่าทรงมีพระคุณเหมือนบิดายังสามารถทำให้เห็นถึงความผูกพันอันใกล้ชิดและศรัทธาระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนในลักษณะของความรักความผูกพันของคนในครอบครัว

บทอาศิรวาท “นวมินทรมหาราชาศิรวาท” ของสัญลักษณ์ มณีใส กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงโอบอุ้มบำรุงพสกนิกรเปรียบเสมือนบิดาดูแลบุตร ดังบทประพันธ์ที่ว่า

---

[1] ศิวกานท์ ปทุมสูติ. (2558, ธันวาคม). ดวงใจของแผ่นดิน. *ดิฉัน*. 926:43.

[2] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 56.

อำรุงผดุงนิกรเอื้อ นรเพื่อพระเมตตา
ราษฎร์แม้นอุรสา และพระดุจพระบิดร
(นวมินทรมหาราชาศิรวาท ประพันธ์โดย สัญลักษณ์ มณีใส)[1]

อนึ่งการใช้ความเปรียบว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นเสมือนบิดาหรือพ่อนั้น ผู้ประพันธ์ได้ใช้คำราชาศัพท์และภาษาบาลีที่มีความหมายว่าพ่อ คือ คำว่า พระบิดร และปิตุรงค์ แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ยังคงแสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงพระราชฐานะอันสูงส่งของพระองค์แม้จะเปรียบว่าเป็นทรงเป็นพ่อก็ตาม

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบบทอาศิรวาทบางส่วนใช้คำเรียกพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชด้วยคำสามัญว่า “พ่อ” และใช้คำสามัญในการบรรยายพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “พ่อหลวงของโลก” ของสุวรรณ พันธุ์ศรี กล่าวถึงพระราชกรณียกิจการเยี่ยมเยือนราษฎรในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อพระราชทานความช่วยเหลือให้พสกนิกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความพอเพียงตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระราชทานไว้แก่ประชาชนชาวไทย ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ทุกบาทที่พ่อลง พ่อประสงค์เพื่อไพร่ฟ้า
ได้อยู่ดีมีชีวา มิขัดข้องการครองเรือน
แต่ละก้าวแต่ละก้าว ที่พ่อย่ำเหมือนย้ำเตือน
ให้อดทนอย่าแชเชือน หาเลี้ยงชีพแต่เพียงพอ
(พ่อหลวงของโลก ประพันธ์โดย สุวรรณ พันธุ์ศรี)[2]

บทอาศิรวาทดังกล่าวผู้ประพันธ์ใช้คำเรียกพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่า “พ่อ” และใช้คำสามัญเพื่อบรรยายพระราชกรณียกิจ เช่น “พ่อประสงค์เพื่อไพร่ฟ้า” และ “แต่ละก้าวแต่ละก้าว ที่พ่อย่ำเหมือนย้ำเตือน” แต่กระนั้นผู้ประพันธ์ก็ใช้คำที่สื่อถึงพระมหากษัตริย์ ได้แก่ คำว่า “บาท” คำว่า “ไพร่ฟ้า” และสื่อถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช คือ คำว่า “พอเพียง” ส่งผลให้การใช้คำสามัญดังกล่าวยังสื่อถึงการกล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อพสกนิกรได้อย่างชัดเจน

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 101.

[2] สุวรรณ พันธุ์ศรี. (2553, ธันวาคม). พ่อหลวงของโลก. *ศิลปวัฒนธรรม*. 32(2):11.

บทอาศิรวาท “พ่อผู้มีแต่ให้” ของสุวรรณ พันธุ์ศรี เป็นอีกตัวกย่างหนึ่งที่ใช้คำสามัญเพื่อสื่อถึงความผูกพันระหว่างพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับประชาชนในลักษณะของพ่อที่ดูแลลูก ดังนี้

เป็นผู้ให้ไม่เรียกร้องลูกของพ่อ หวังให้ลูกอยู่เพียงพอพ่อก็สุข
หากลูกยังขัดข้องต้องเป็นทุกข์ พ่อก็คอยปลอบปลุกอยู่เคียงกาย
พ่อผู้ให้ไม่เลือกเผ่าเหล่าภาษา ด้วยคุณค่าทุกชีวีมีความหมาย
ทศพิธราชธรรมล้ำบรรยาย พ่อมิเคยเหน็ดหน่ายที่ได้ทำ
ลูกบางคนบ่นพ้อพ่อก็นิ่ง พ่อรู้สิ่งจริงแท้ก็แค่ขำ
พ่อยังรักยังให้ไม่เหลือมล้ำ ให้ด้วยน้ำพระทัยเปี่ยมไมตรี
วันนี้พ่อก็ยังให้ไม่เหนื่อยล้า ผองประชาทั่วแคว้นแดนกรุงศรี
น้อมประณตบทไท้พระภูมี ถวายบังคมพระจักรีพระภูมิพล

(พ่อผู้ที่มีแต่ให้ ประพันธ์โดย สุวรรณ พันธุ์ศรี)[1]

บทประพันธ์ข้างต้นมีการใช้คำสามัญและกล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกของ “พ่อ” อย่างชัดเจน เช่น “ลูกบางคนบ่นพ้อพ่อก็นิ่งพ่อรู้สิ่งจริงแท้ก็แค่ขำ” เป็นต้น เพื่อกล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณและพระเมตตาที่ทรงมีต่อพสกนิกร อย่างไรก็ตามผู้ประพันธ์ยังคงใช้คำราชาศัพท์ เช่น “น้ำพระทัย” และ “น้อมประณตบทไท้พระภูมีถวายบังคมพระจักรีพระภูมิพล” เพื่อเฉลิมพระเกียรติยศในฐานะพระมหากษัตริย์ให้ปรากฏแม้ว่าก่อนหน้านี้จะใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ว่าทรงเป็น “พ่อ” และใช้คำสามัญก็ตาม

แนวคิดที่ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นพ่อในบทอาศิรวาทเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากความประทับใจของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรต่อพระราชกรณียกิจต่างๆ ที่ทรงทุ่มเทกำลังพระวรกายปกครองแผ่นดินด้วยพระคุณธรรมเพื่อให้พสกนิกรได้รับประโยชน์สุข พระองค์จึงมีพระคุณเสมือนบิดาที่ให้ชีวิตและดูแลบุตร ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันระหว่างประชาชนกับสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดียวกัน

3.5.2 ทรงเป็นผู้ป้องกันภยันตราย พระราชภารกิจสำคัญของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่มีผลการสร้างขวัญกำลังใจของพสกนิกรผู้ประสบความทุกข์ยากและอันตรายต่างๆ คือ การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนพสกนิกรและเจ้าหน้าที่ผู้อยู่ในพื้นที่อันตราย เพื่อพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรและผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่เหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพระราชทานขวัญกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจทหาร ดังที่ ธานินทร์ กรัยวิเชียร อธิบายถึงพระราชกรณียกิจการเสด็จพระราชดำเนินไปในพื้นที่อันตรายเพื่อพระราชทานขวัญกำลังใจ

[1] สุวรรณ พันธุ์ศรี. (2557, ธันวาคม). พ่อผู้ที่มีแต่ให้. *ศิลปวัฒนธรรม*. 36(2):15.

แก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่มีผลต่อความมั่นคงชาติและความปลอดภัยของพสกนิกร ดังนี้

> โดยฐานะทางกฎหมายนั้น พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย แต่พระองค์มิได้ดำรงฐานะแต่ในนามเท่านั้น หากยังทรงปฏิบัติพระราชภารกิจด้านนี้อย่างรอบคอบ และระมัดระวังเพื่อความมั่นคงของชาติ ในขณะที่ทรงพัฒนากองทัพแห่งชาติให้เกรียงไกร ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ก็ทรงตระหนักเสมอว่า ความมั่นคงของชาติมิได้อยู่ที่ปากกระบอกปืนเท่านั้น หากอยู่ที่การสร้างฐานะและพัฒนาชาติทางเศรษฐกิจ การเฉลี่ยทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมด้วย
>
> ในด้านจิตใจนั้น เป็นที่รู้กันดีอยู่แล้วในบรรดาหมู่ข้าราชการทหารและตำรวจ ผู้ปฏิบัติการเพื่อประเทศชาติว่า ไม่ว่าเขาจะอยู่ที่ใด ไม่ว่าจะอยู่ท่ามกลางอันตรายสักปานใด ทั้งสองพระองค์ก็เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปลอบขวัญเขา และพระราชทานของใช้จำเป็นแก่พวกเขา ทำให้เขาเหล่านั้นเกิดกำลังใจขึ้นว่า ในขณะที่เขากำลังปฏิบัติการเดิมพันด้วยชีวิตนั้น พวกเขามิได้ถูกทอดทิ้งละเลยให้ผจญกับศัตรูของชาติอย่างโดดเดี่ยว สิ่งนี้เองที่ทำให้ “ขวัญ” ของทหารหาญทวีขึ้นหลายเท่าตัว[1]

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเป็นผู้แก้ไขวิกฤตการณ์ของชาติบ้านเมืองโดยตลอด เช่น เหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่ยุติลงได้ด้วยพระบารมี พระปรีชาญาณและความจงรักภักดีที่พสกนิกรมีต่อพระองค์เป็นต้น พระราชกรณียกิจในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงทางการเมืองจึงเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญที่แสดงให้เห็นประชาชนชาวไทยเห็นพระองค์คือ ทรงเป็นผู้ป้องกันภยันตรายและทรงเป็นที่พึ่งในยามที่รัฐบาลไม่อาจแก้ปัญหาความรุนแรงได้ ดังที่ ธานินทร์ กรัยวิเชียร กล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงทางการเมือง ว่า

> เมื่อพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง และทรงเป็นกลางทางการเมืองแล้ว โดยปกติปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน เป็นหน้าที่หลักของรัฐบาลที่จะแก้ไข แต่ในกรณีที่เกิดวิกฤติ จนรัฐบาลไม่อาจแก้ไขปัญหาด้วยความสามารถและสติปัญญาแล้ว พระมหากษัตริย์ซึ่งทรงเป็นที่เคารพสักการะ และเป็นที่รวมแห่งความศรัทธาทั้งมวลมหาชนก็จะต้องทรงแก้ไขการนั้นด้วยพระองค์เอง ในภาวะเช่นนั้น พระบารมี พระปรีชาญาณและความจงรักภักดีที่ทุกฝ่ายถวายแก่พระองค์เท่านั้น ที่จะกำหนดชะตาและอนาคตของประเทศ ความข้อนี้พิสูจน์ประจักษ์ชัดแจ้งแล้ว ในเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ในวาระนั้นประเทศชาติอยู่ในภาวะวิกฤติ กฎหมายไม่เป็นกฎหมาย เกิดการเข่นฆ่าระหว่างคนไทยด้วยกัน แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงใช้พระบารมี พระเมตตา และพระปรีชาญาณ และความจงรักภักดีที่ประชาชนถวายแด่พระองค์ แก้ไขสถานการณ์ที่เลวร้ายนั้นให้ดีขึ้นได้
>
> พระราชดำรัสที่พระราชทานในเวลานั้น เปรียบเสมือนคำเตือนสติ และคำปลอบโยนแก่ทุกฝ่าย ดังที่ว่า

[1] ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2520). พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย. หน้า 73-74.

"... ขอให้ทุกฝ่ายทุกคนจงระงับเหตุแห่งความรุนแรง ด้วยการตั้งสติยับยั้งเพื่อให้ชาติบ้านเมืองคืนสู่สภาพปกติโดยเร็ว ..."

พระองค์ทรงปรามฝ่ายรัฐบาลไม่ให้ทำร้ายประชาชนของพระองค์ว่า

"... ขอให้ทางฝ่ายรัฐบาลอย่าได้ทำร้ายนักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชน เป็นอันขาด ไม่ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลจะถูกยั่วโทสะอย่างไร และถึงแม้จะมีการทำร้ายตำรวจทหารก่อนด้วยมีดไม้ หรือแม้แต่ระเบิด ก็ขออย่าทำร้ายตอบ ..."

เมื่อเกิดการปะทะกันขึ้น ประชาชนหมดที่พึ่งก็พากันกรูเข้าไปในพระตำหนักจิตรลดารโหฐานเพื่อขอพระบารมีปกเกล้าเป็นที่พึ่งสุดท้าย พระองค์มีพระบรมราชโองการให้ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ทุกคนถอดกระสุนปืนเก็บให้หมด เพื่อป้องกันมิให้เกิดการเข้าใจผิดขึ้น ...

... ต่อมานายกรัฐมนตรีก็กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง ตามกระแสพระราชดำรัสแนะนำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อเหตุร้ายผ่านไปก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี และครั้นภาวการณ์คืนสู่สภาพปกติ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ อันเป็นตัวแทนคนทุกชนชั้นทุกอาชีพ เพื่อให้เลือกตั้งบุคคลที่จะเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้น อันนับเป็นพระราชดำริที่เฉียบพลันนันเหตุการณ์

... ในครั้งนั้น ประวัติศาสตร์ได้จารึกพระปรีชาญาณ และพระบารมีไว้โดยตลอดไปว่า หากปราศจากพระมหากษัตริย์เสียแล้ว ไม่มีผู้ใดคาดเดาเหตุการณ์ได้ว่า ประเทศไทยจะรอดตลอดมาปัจจุบันนี้หรือไม่ นอกจากนั้น จะเห็นได้ว่าเมื่อทรงเข้าแก้วิกฤตการณ์แล้ว ก็ทรงกลับคืนสู่ฐานะเดิม ซึ่งทรงอยู่เหนือการเมืองและทรงเป็นกลางทางการเมืองอีกวาระหนึ่ง พระคุณลักษณะข้อนี้เป็นเอกลาภของประชาชนชาวไทย[1]

พระราชกรณียกิจทั้งในการพระราชทานกำลังใจเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่และเสด็จเยี่ยมพสกนิกรในพื้นที่อันตราย ตลอดจนพระราชกรณียกิจในการแก้ไขวิกฤตการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้น พระราชกรณียกิจดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงน้ำพระราชหฤทัยและพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานแก่ประชาชนจนเป็นที่รับรู้และก่อให้เกิดความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ ด้วยพระองค์ทรงเป็นเสมือนสิ่งกำบังภัยของอาณาประชาราษฎร์ ดังบทอาศิรวาท "ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา" ของนิภา บางยี่ขัน ที่กล่าวถึงความประทับใจในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงเป็นผู้ป้องกันภยันตรายว่า

พระการุณเย็นล้ำกว่าน้ำฟ้า คุ้มอาณาประชาราษฎร์ปราศหมองไหม้
พระผู้เหมือนร่มกั้งกำบังภัย อีกร่มไทยแห่งชาวต่างด้าวแดน

(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย นิภา บางยี่ขัน)[2]

บทประพันธ์ข้างต้นนอกจากกล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจะทรงที่พึ่งพิงและป้องกันภยันตรายของชาวไทยแล้ว พระองค์ยังมีพระมหากรุณาธิคุณเผื่อแผ่แก่

[1] ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2520). พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย. หน้า 56-58.

[2] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 68.

ผู้อพยพชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ดังข้อมูลของเว็บไซต์หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ซึ่งกล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินาถในรัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับการอพยพเพื่อลี้ภัยสงครามของชาวกัมพูชากว่าแสนคนมาที่เขาล้าน จังหวัดตราดเมื่อ พ.ศ. 2522 ว่า

> เมื่อย้อนกลับไปในครั้งอดีต เหตุการณ์ในวันที่ 26 พ.ค. 2522 นับได้ว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันสูงสุด...
>
> "นายสุวรรณ พิมลแสงสุริยา" ผจก.ศูนย์ราชการุณย์สภากาชาดไทย เขาล้าน เล่าให้ฟังว่า ศูนย์ราชการุณย์ สภากาชาดไทย เขาล้าน จ.ตราด เกิดจากพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ได้พระราชทานความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมชาวกัมพูชาอพยพ จำนวนนับแสนคนที่หนีภัยสงครามในประเทศ เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร บริเวณบ้านเขาล้าน ต.ไม้รูด อ.คลองใหญ่ จ.ตราด[1]

บทอาศิรวาท "ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา" ของทวีสุข ทองถาวร กล่าวถึงสาเหตุที่พสกนิกรมีความความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องจากพระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณในการขจัดปัญหาต่างๆ ทำให้ราษฎรอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข พระองค์จึงทรงเป็น "พระแก้วเกล้าเกราะกั้นภยันตราย ราษฎร์ทั้งหลายเย็นศิระด้วยอธิคุณ" ดังบทประพันธ์ที่ว่า

พระเจ้าอยู่หัวของเหล่าข้าฯ ซร้อง ทีฆา ยุโก โหตุ ถวาย
พระแก้วเกล้าเกราะกั้นภยันตราย ราษฎร์ทั้งหลายเย็นศิระด้วยอธิคุณ
สูงเพียงสูรย์ทว่าแสงมิแรงร้อน อาบแสงอ่อนอวยอกพสกอุ่น
ยิ่งฝนรินโลมหล้าหยาดการุณย์ ดับควันกรุ่นไฟวิกฤติมอดมิดลง
ดังดาวเหนือเอื้อทางหว่างเดือนมืด เพียงน้ำจืดเย็นจัดยามพลัดหลง
เป็นพระมิ่งพระขวัญซึ่งมั่นคง "ประชาชนของพระองค์"ร่วมจงรัก

(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย ทวีสุข ทองถาวร)[2]

บทประพันธ์ข้างต้นเผยแพร่ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2517 ซึ่งเป็นระยะเวลาหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เพียงปีเศษ ผู้ประพันธ์จึงแสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณในการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ดังกล่าวโดยเปรียบพระองค์กับสิ่งต่างๆ เช่น พระองค์เป็นเหมือนฝนที่ตกลงมาดับไฟ ทรงเป็นดาวเหนือที่ชี้ให้เห็นทิศทางในเวลากลางคืน เป็นต้น การเปรียบพระองค์ในลักษณะ

---

[1] ทวีลาภ บวกทอง. (2560, 12 สิงหาคม). 'น้ำพระราชหฤทัย' ยิ่งใหญ่ ชุบชีวิต 'ชาวกัมพูชา' ลี้ภัย. คอลัมน์ รายงานพิเศษ. *เดลินิวส์*. สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2560.

[2] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 69.

ดังกล่าวมีผลให้ผู้อ่านเห็นถึงแนวคิดที่ว่า พระองค์ทรงเป็นผู้ป้องกันภยันตรายแก่พสกนิกรอย่างชัดเจน

นอกจากบทอาศิรวาทที่มีการใช้ความเปรียบพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงเป็นสิ่งป้องกันภยันตรายแก่พสกนิกรแล้ว พบว่ามีบทอาศิรวาทที่กล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการดูแลพสกนิกรให้มีความเป็นอยู่อย่างปลอดภัยโดยตรงเพื่อสื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงแนวคิดที่ว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ปกป้องและป้องกันอันตรายต่างๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “นวมินทราศิรวาท” ของวันเพ็ญ เซ็นตระกูล กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงเป็นผู้ขจัดภัยพิบัติและบรรเทาทุกข์ต่างๆ ดังคำฉันท์ที่ว่า

พระคือผู้ขจัดปวง พิบัติล่วงประเดิมดาล
ประกอบพัฒนาการ ประเทาทุกขโพยภัย
(นวมินทราศิรวาท ประพันธ์โดย วันเพ็ญ เซ็นตระกูล)[1]

บทอาศิรวาท “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวถึงการเสด็จพระราชดำเนินเพื่อเยี่ยมพสกนิกรในพื้นที่ต่างๆ ที่มีผลให้ราษฎรรู้สึกปลอดภัยดังบทประพันธ์ที่ว่า

ปวงประชานอกชื่นแต่ในช้ำ ทรมาทรกรรมกันดารหน
เพียงพระบาทยาตรเหยียบเทียบมณฑล ประชาชนก็เปรมด้วยปลอดภัย
(ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ประพันธ์โดย เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)[2]

จากบทประพันธ์ข้างต้นผู้ประพันธ์กล่าวถึงความทุกข์ในจิตใจของพสกนิกรว่า “ปวงประชานอกชื่นแต่ในช้ำ” ซึ่งอาจหมายถึงความหวาดกลัวและความไม่รู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิต แต่ด้วยการเสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมเยียนของพระองค์ ทำให้พสกนิกรทั้งหลายมีความสุขด้วยรู้สึกปลอดภัย และคลายกังวลการกล่าวถึงความรู้สึกของพสกนิกรเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชสามารถป้องกันและขจัดภยันตรายที่พสกนิกรประสบอยู่ เป็นการเน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณในการปกป้องดูแลอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์อย่างเด่นชัด

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “ภัทรมหาราชสดุดี” ของจินตนา ปิ่นเฉลียว ได้แสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณและพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงปกป้องคุ้มครองพสกนิกรชาวไทยให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขแม้ประเทศต่างๆ จะประสบภัยและความทุกข์ยาก ดังบทประพันธ์ที่ว่า

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า92.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 78.

ทุกวันนี้ที่ไทยไม่วิบัติ เพราะร่มฉัตรป้องปกพสกสุนทร์
โลกเหมือนถูกทุกขภัยไหม้เป็นจุล ไทยอบอุ่นด้วยมหาบารมี
(ภัทรมหาราชสดุดี ประพันธ์โดย จินตนา ปิ่นเฉลียว)[1]

เนื้อหาในบทอาศิรวาทที่สื่อถึงแนวคิดว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นผู้ป้องกันภยันตรายนั้น ย่อมเกิดจากความรู้สึกประทับใจในพระมหากรุณาธิคุณต่างๆ ของผู้ประพันธ์ที่เห็นว่า พระองค์ทรงเป็นผู้ยุติปัญหาต่างๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรงแก่ประชาชน เช่น เหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง เป็นต้น บทอาศิรวาทที่กล่าวถึงการยุติความรุนแรงต่างๆ ของพระองค์จึงเผยแพร่หลังจากเกิดเหตุการณ์นั้น อาทิบทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ของทวีสุข ทองถาวร ที่เผยแพร่เกิดหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เพียงปีเศษ

การกล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการบำบัดทุกข์และพระราชทานกำลังใจแก่พสกนิกรในบทอาศิรวาทจึงเป็นการเน้นย้ำให้ผู้อ่านรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นผู้ป้องกันภยันตรายทั้งหลายได้อย่างแท้จริง

3.6 ทรงเป็นสิ่งล้ำค่า แนวคิดที่ปรากฏในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชประการหนึ่งคือ การกล่าวว่าพระองค์ทรงเป็นสิ่งล้ำค่าโดยผู้ประพันธ์ใช้ความเปรียบแสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงความสำคัญของพระองค์ในฐานะสิ่งมีค่าต่างๆ เช่น ทรงเป็นเหมือนดวงแก้วและดวงใจของประชาชน เป็นต้น

แนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่พระองค์ทรงทุ่มเทพระวรกายบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่พสกนิกรตลอดรัชสมัย ดังความที่ปรากฏในหนังสือพระทรงเป็นยิ่งกว่ามหากษัตริย์ ตอนหนึ่งว่า “คำว่ากษัตริย์นั้น ความหมายแต่ดั้งเดิมแปลว่า “นักรบ” หน้าที่ของพระมหากษัตริย์โดยหลักจึงได้แก่การป้องกันขอบขัณฑสีมา หากแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงบำเพ็ญพระองค์ “สมกับหน้าที่” และ “วิเศษกว่าหน้าที่” ของความเป็นพระมหากษัตริย์หลายเท่าพันทวี”[2] การอุทิศพระองค์เพื่อพสกนิกรดังกล่าวนี้ยังผลให้พสกนิกรเกิดความรักความศรัทธาและหวงแหนพระองค์ในฐานะทรงเป็นสิ่งล้ำค่าแห่งชีวิตและประเทศชาติ ดังปรากฏในบทอาศิรวาทต่อไปนี้

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 87.

[2] ชัชพล ไชยพร และศิรธัช ศิริชุมแสง. (2558). *พระทรงเป็นยิ่งกว่ามหากษัตริย์*. หน้า 8.

บทอาศิรวาท“คำถวายพระพร” ของมะเนาะ ยูเด็น กล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นเสมือนดวงใจและแสงสว่างของแผ่นดิน ดังคำฉันท์ที่ว่า

ทรงเปรียบประดุจหทยแควัน นรแสนโมสร
เป็นดวงประทีป ณ พระนคร ชชวาลตระการใจ
(คำถวายพระพร ประพันธ์โดย มะเนาะ ยูเด็น)[1]

จากการใช้ความเปรียบในบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอแนวคิดที่ว่า พระองค์ทรงเป็นสิ่งมีค่าด้วยการเปรียบพระองค์ว่าเป็น “ดวงใจ” หรือ “หัวใจ” ที่หมายถึงอวัยวะสำคัญที่บ่งบอกการมีชีวิต ในที่นี้จึงหมายถึง ทรงเป็นผู้ทำให้ประเทศดำรงอยู่ หรืออีกนัยหนึ่งดวงใจและหัวใจ เป็นสัญลักษณ์ของความรักที่หมายรวมถึงการที่พระองค์ทรงเป็นที่รักของประชาชน ส่วนการเปรียบว่าทรงเป็น “ดวงประทีป” หรือแสงสว่างซึ่งเป็นสิ่งมีค่าต่อการดำรงชีวิต และอาจหมายถึงทรงเป็นผู้นำความกระจ่างสว่างไสวคือความสุขความเจริญแก่พสกนิกร

บทอาศิรวาท “ราชสดุดี” ของอเนก บุณโยทก กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงเป็น “ดวงใจ” ที่หมายถึงอวัยวะสำคัญของร่างกาย เนื่องจากพระองค์ทรงทำให้ประชาชนมีชีวิตและลมหายใจอยู่ได้ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ทรงเป็นดวงหฤทัยสถิตชุติตระการ
ชีวิตและลมปราณ ประไพ
(ราชสดุดี ประพันธ์โดย อเนก บุณโยทก)[2]

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “พระผู้เป็นความหวัง” ของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีการกล่าวเปรียบพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงเป็น “โคมทอง” หรือแสงสว่างที่ทำให้ความมืดของแผ่นดินหายไป ดังบทประพันธ์ที่ว่า

จักมีอื่นใดเปรียบเทียบได้หรือ พระองค์คือโคมทองส่องสยาม
เปลี่ยนความมืดชืดมิดสนิทคาม จนเป็นความสว่างแจ้งทั่วแหล่งไทย
(พระผู้เป็นความหวัง ประพันธ์โดย ม.ล.ปิ่น มาลากุล)[3]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 24.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 43.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า104.

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่ว่าพระองค์ทรงเป็นสิ่งที่ให้แสงสว่างซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในยามมืด ทั้งนี้ความมืดสามารถสื่อถึงความทุกข์ยากและอุปสรรคปัญหาต่างๆ ของประเทศที่ผ่านพ้นและยุติลงได้โดยพระองค์ การใช้ความเปรียบดังกล่าวจึงเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงแนวคิดที่ว่าพระองค์ทรงเป็นสิ่งล้ำค่าอย่างชัดเจน

บทอาศิรวาท “5 ธันวามหาราช” ของปลอบขวัญ ทุกขนิโรธ กล่าวเปรียบพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับสิ่งมีค่าต่างๆ เพื่อสื่อถึงพระราชกรณียกิจของพระองค์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์พสกนิกรและประเทศ ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

เปรียบ ธ เช่นต้นไทรอันไพศาล แผ่กิ่งก้านร่มใบให้สาขา
เป็นที่พักพิงหมู่สกุณา และปกปักชีวาจากโพยภัย
เปรียบ ธ เช่นสายน้ำผ่านความแล้ง เกิดเกาะแก่งห้วยละหานธารน้ำใส
ยังพืชพันธุ์ธัญญาทั่วฟ้าไทย ทั้งสัตว์เล็กน้อยใหญ่ได้คืนคง
เปรียบ ธ เช่นดวงตะวันอันโชติช่วง ยังชีวิตทั้งปวงดั่งประสงค์
ขับความมืดไล่ความทุกข์สุขยืนยง ในไพรพงเมืองใหญ่ไท้การุญ
เปรียบ ธ เช่นเสียงเพลงบรรเลงหวาน กล่อมคนพาลให้คลายหายเฉียวฉุน
ด้วยเดชะพระมหากรุณาธิคุณ แผ่นดินกรุ่นเดือดร้อนกลับผ่อนคลาย
ธ เกินเปรียบสิ่งต่างต่างอย่างที่เปรียบ สิ่งใดเลยจะมาเทียบพระภาสาย
ด้วยเหตุนี้ราษฎร์จงรักมิรู้คลาย พร้อมถวายชีพสนองกั้นผองพาล

(5 ธันวามหาราช ประพันธ์โดย ปลอบขวัญ ทุกขนิโรธ)[1]

จากบทประพันธ์ข้างต้นผู้ประพันธ์ใช้ความเปรียบพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับสิ่งมีค่าต่างๆ ได้แก่ เปรียบว่าทรงเป็นต้นไทรใหญ่อันเป็นที่พึ่งพิงและกำบังภัยของนกอันหมายถึงประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร เปรียบว่าพระองค์ทรงเป็นสายน้ำที่ทำให้พืชและสัตว์ทั้งหลายมีชีวิตและเจริญเติบโต ทรงเป็นดวงอาทิตย์ที่มีคุณต่อการดำรงชีวิตและขจัดความมืดมิด ซึ่งความมืดมิดมีความหมายถึงความทุกข์ของราษฎร และเปรียบว่าทรงเป็นเหมือนบทเพลงที่กล่อมเกลาและยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น คือทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรจึงทำให้วิกฤตการณ์ต่างๆ ผ่านพ้นไปได้ ในท้ายสุดผู้ประพันธ์ได้สรุปว่าแท้จริงแล้วไม่มีสิ่งใดที่จะนำมาเปรียบกับพระองค์ได้ เพื่อเน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นว่าพระองค์ทรงเป็นสิ่งมีค่าสูงสุดด้วยพระองค์เองจากการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อพสกนิกรนานัปการ

จากแนวคิดของผู้ประพันธ์ที่ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นสิ่งมีค่าต่างๆ ของพสกนิกรและสรรพชีวิต ผู้ประพันธ์จึงได้นำเสนอความรู้สึกรักและหวงแหนซึ่งเป็นรากฐานของความจงรักภักดีที่พสกนิกรมีต่อพระองค์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 99.

บทอาศิรวาท “ทูลกระหม่อมของยาย”ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงความรักความผูกพันของพสกนิกรที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสมือนคนในครอบครัว ดังนี้

ขอจงทรงพระเจริญ...จำเริญเถิด บุญประเสริฐยิ่งแล้วพระแก้วกล่อม
ได้อยู่ถึงวันเฉลิมพระเจิมจอม ทูลกระหม่อมของยาย...ถวายพระพร
(ทูลกระหม่อมของยาย ประพันธ์โดย เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)[1]

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงหญิงชราที่มีความปลาบปลื้มใจที่ตนมีอายุได้อยู่ถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษา โดยหญิงชรากล่าวถวายพระพรว่า “ขอจงทรงพระเจริญ...จำเริญเถิด” ซึ่งคำว่า “จำเริญเถิด” สามารถสื่อถึงการให้พรของบุคคลทั่วไปที่มีอายุมากกว่าผู้รับพร แม้ผู้กล่าวคำถวายพระพรจะเป็นหญิงชราสามัญชนแต่บทอาศิรวาทดังกล่าวก็มิได้ลดทอนพระเกียรติยศ หากแต่แสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันในลักษณะของคนในครอบครัว และแสดงออกถึงความรู้สึกหวงแหนและแสดงความเป็นเจ้าของ “ยาย” ที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดลยเดชได้เป็นอย่างดี ดังคำเรียกพระองค์ว่า “ทูลกระหม่อมของยาย”

ในช่วงเวลาทศวรรษสุดท้ายแห่งรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ โรงพยาบาลศิริราชเป็นส่วนใหญ่เพื่อรักษาพระอาการประชวรและเสด็จสวรรคตที่โรงพยาบาลศิริราชเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ตลอดระยะดังกล่าวพสกนิกรชาวไทยได้ติดตามแถลงการณ์ของสำนักพระราชวังเกี่ยวกับพระอาการประชวรด้วยความห่วงใย ดังความในหนังสือกลางใจราษฎร์ หกทศวรรษแห่งการทรงงาน พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่กล่าวถึงความรู้สึกของพสกนิกรในช่วงเวลาดังกล่าวว่า

> กลางเดือนตุลาคม 2550 คนไทยก็เกิดความวิตกกังวลขึ้นอีกครั้งเมื่อพระเจ้าอยู่หัวต้องเสด็จเข้าโรงพยาบาลอย่างฉับพลัน เพื่อทรงรับการรักษาภาวะลิ่มเลือดอุดตันที่ทำให้เลือดไปเลี้ยงสมองไม่พอ
>
> เมื่อเสด็จออกในวันเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษา โดยฉลองพระองค์เบลเซอร์สีสดใสฟ้าบ้าง เขียวบ้าง และชมพูบ้าง ประชาชนรู้สึกโล่งใจและสบายใจขึ้นเป็นอันมาก ...
>
> ... แต่อย่างไรก็ตาม ปลายปี 2552 ก็ทรงพระประชวรด้วยโรคปอดบวม และพระอาการที่พระขนอง (หลัง) ก็ทำให้ต้องประทับรถเข็นพระที่นั่งต่อแต่นั้นมา ซึ่งทำให้ประชาชนห่วงใยในพระสุขภาพของพระองค์ท่านเป็นอันมาก[2]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 98.

[2] ตรัสวิน จิตติเดชารักษ์ และพัณณิดา ภูมิวัฒน์. (2556). *กลางใจราษฎร์ หกทศวรรษแห่งการทรงงาน พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. หน้า 220-221.

ความรู้สึกวิตกกังวลของคนไทยกับอาการพระประชวรแสดงให้เห็นถึงความรักความห่วงใยของพสกนิกรที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและเมื่อพระองค์เสด็จออกให้พสกนิกรได้ชื่นชมพระบารมีคราใดก็นำมาซึ่งความสดชื่นผ่องใสแก่ผู้ได้ชมพระบารมี ด้วยเห็นว่าพระองค์ทรงมีพระพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ ความรู้สึกดังกล่าวนี้ปรากฏในบทอาศิรวาท “ดวงใจของแผ่นดิน” ของวทัญญู ปรัชญานนท์ ที่เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2552 ว่า

เพียงได้เห็นพระพักตร์อันผ่องแผ้ว ของพระมิ่งขวัญแก้วพระจอมขวัญ
เพียงได้ยลแย้มพระสรวลพระทรงธรรม์ เหมือนฟ้าสว่างพลันในทันใด
เมื่อครั้งทราบอาการพระประชวร ปวงประชาทั้งมวลไม่ผ่องใส
พระผู้เหมือนดวงแก้วเหมือนดวงใจ ของเหล่าชาวไทยทั้งแผ่นดิน

(ดวงใจของแผ่นดิน ประพันธ์โดย วทัญญู ปรัชญานนท์)[1]

จากบทประพันธ์ข้างต้นผู้ประพันธ์แสดงให้ผู้อ่านรับรู้ถึงอารมณ์และความรู้สึกของพสกนิกรเมื่อได้เห็นพระพักตร์และรอยแย้มพระสรวล ว่า “เหมือนฟ้าสว่างพลันในทันใด” เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกของพสกนิกรที่ปีติยินดีหลังจากที่วิตกกังวลใจเกี่ยวกับพระอาการประชวรมาโดยตลอด เนื้อหาที่ปรากฏในบทประพันธ์นี้จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าประชาชนชาวไทยรักและหวงแหนพระองค์อย่างยิ่ง โดยผู้ประพันธ์เน้นย้ำความคิดดังกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยการกล่าวว่า “พระผู้เหมือนดวงแก้วเหมือนดวงใจ ของเหล่าชาวไทยทั้งแผ่นดิน” เพื่อสื่อว่าพระองค์ทรงเป็นสิ่งล้ำค่าสูงสุดของชาวไทย

แนวคิดที่ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นสิ่งล้ำค่าที่ปรากฏในบทอาศิรวาท เกิดจากความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่ต้องการถ่ายทอดให้ผู้อ่านเห็นว่าพระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรอย่างหาที่สุดมิได้ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร โดยใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์เพื่อเปรียบพระองค์กับสิ่งมีค่าต่างๆ และเปรียบกับบุคคลในครอบครัวเพื่อแสดงถึงความรักความห่วงใยในฐานะเป็นสิ่งมีค่าแก่ชีวิต เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกที่ละเอียดลึกซึ้งของผู้ประพันธ์โดยใช้บทอาศิรวาทเป็นสื่อในการยอพระกียรติคุณให้ปรากฏ

3.7 ทรงเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคี แนวคิดสำคัญประการหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมประชาธิปไตยของไทย คือ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคีของคนในชาติ ดังคำอธิบายของธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่แสดงถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในข้อดังกล่าวว่า

[1] วทัญญู ปรัชญานนท์. (2552, ธันวาคม 15). ราชาอาศิรวาท. *ดิฉัน*. 787: 2-3.

> นอกเหนือจากพระราชอำนาจที่รัฐธรรมนูญบัญญัติถวายไว้แล้ว พระมหากษัตริย์ไทยยังทรงเป็นศูนย์รวมของชาติไทยในหลายประการ กล่าวคือ ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งราชการแผ่นดินทั้งมวล และทรงเป็นศูนย์รวมแห่งวิทยาการระดับชาติ ทั้งนี้เพราะพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยทรงเป็นของทุกคนในชาติ ทรงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ความภูมิใจ และความมั่นในหนึ่งในสามสิ่ง คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ที่คนไทยทุกคน ทุกฐานะ ทุกความคิดเห็น ต่างยึดมั่นร่วมกัน[1]

จากความคิดความสำคัญดังกล่าวข้างต้นประกอบกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชาติ คือ ความสามัคคี แม้จะมีเหตุปัจจัยใดที่ทำให้คนในชาติมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันพระองค์ก็ทรงใช้พระปรีชาสามารถในการคลี่คลายความแตกต่างเหล่านั้น โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงรับฟังและเข้าพระราชหฤทัยในแนวคิดต่างๆ และทรงวางพระองค์เป็นกลางและอยู่เหนือการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย พระราชกรณียกิจดังกล่าวนี้จึงมีผลต่อการดำรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการเป็นศูนย์รวมความสามัคคีของคนในชาติได้อย่างเด่นชัด ดังเหตุการณ์เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 ที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานในการอภิปรายหัวข้อเรื่อง “สังคมนิยมในสังคมไทย” ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และในวันรุ่งขึ้นพระองค์ได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับแนวคิดสังคมนิยม ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยะภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้ทรงสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในชาติที่มีแนวความคิดที่แตกต่างกัน ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงน้ำพระราชหฤทัยในการรับฟังความคิดเห็นต่างๆ ของคนในสังคมพระราชกรณียกิจครั้งนั้นจึงแสดงให้เห็นถึงการใช้พระบรมเดชานุภาพในการสร้างความสมัครสมานสามัคคีของคนในชาติ ดังที่ สมบัติ ภู่กาญจน์ อธิบายถึงเหตุการณ์ดังกล่าวว่า

> ม.ร.ว.คึกฤทธิ์เขียนในสยามรัฐรายวันปลายปี 2515 ยุคที่แนวคิดสังคมนิยม กำลังเป็นที่กล่าวขวัญแพร่หลายอยู่ในกลุ่มปัญญาชนของสังคมไทย
>
> ข้อเขียนทั้งหมด มีดังต่อไปนี้
>
> เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน (2515) นี้ ได้มีการอภิปรายหน้าพระที่นั่งที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในหัวข้อเรื่อง สังคมนิยมในสังคมไทย
>
> ผู้อภิปรายมีอยู่ 7 คน เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น ผมเป็นคนหนึ่งที่ร่วมอยู่ในคณะผู้อภิปรายนี้
>
> ครั้งนี้ดูเหมือนจะเป็นครั้งแรก ที่ได้มีการอภิปรายกันในที่สาธารณะในเรื่องสังคมนิยม และได้มีการตอบคำถามจากผู้ที่ได้มาฟัง เป็นเวลาอีกประมาณครึ่งชั่วโมง จึงจบการอภิปราย ซึ่งถ้าจะว่าไป

[1] ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2520). พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย. หน้า 59.

แล้ว ก็เป็นเวลาที่น้อยมาก สำหรับการอภิปรายอันเป็นหัวข้อในเรื่องใหญ่และมีความสำคัญ คือ เรื่องของสังคมนิยม ที่ได้ตั้งเอาไว้เป็นหัวข้อ

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับประจำวันที่ 19 พฤศจิกายน ได้ลงข่าวการเสด็จพระราชดำเนินไปยังมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นการส่วนพระองค์ เมื่อบ่ายวันที่ 18 พฤศจิกายนและได้ลงพระราชดำรัสนั้น มีข้อความตามที่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้นำลงว่า

“อีกตอนหนึ่ง ทรงกล่าวถึงการอภิปรายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เรื่องสังคมนิยมในประเทศไทยว่า นักวิชาการว่าทำไม่ได้ นอกจากจะต้องพลิกแผ่นดินอย่างนองเลือด หรือเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยืนยันว่า เมืองไทยทำได้ เช่น ที่หมู่บ้านหุบกระพง มีสหกรณ์ มีกิจกรรมที่ชาวบ้านร่วมกันทำ เป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นสังคมนิยมที่สมบูรณ์แบบที่สุด หมู่บ้านชาวเขาที่ภาคเหนือก็เช่นเดียวกัน สำคัญที่ผู้มีความรู้ความสามารถต้องช่วยคิดช่วยทำด้วย และทรงรับรองว่า ต่อไปเมืองไทยจะมีระบบสังคมนิยมได้”

ผมได้รับทราบข้อความในพระราชดำรัสนี้ ด้วยความปีติโสมนัสเป็นล้นพ้น ...

... การอภิปรายในวันนั้นมิได้ยืนยันว่า ระบบสังคมนิยมจะเป็นไปได้ในเมืองไทยหรือไม่ ผู้อภิปรายได้พูดถึงเรื่องวิธีการที่จะนำไปสู่สังคมนิยม และเท่าที่ฟังเสียงดูก็รู้สึกว่า ผู้อภิปรายส่วนใหญ่มองไม่เห็นว่า จะมีการนำเอาวิธีการเหล่านั้นมาใช้ได้อย่างไรในสังคมไทย

ความจริง ระบบสังคมนิยมก็เป็นอดุมการณ์อย่างหนึ่ง อันมีความมุ่งหมายที่จะเกิดความยุติธรรมขึ้นในสังคม แต่การที่จะทำให้อุดมการณ์นั้นบรรลุถึงความมุ่งหมาย ไม่น่าจะต้องเป็นไปตามทฤษฎีที่ยอมรับกัน หรือเป็นไปตามประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นแล้วในประวัติศาสตร์ของประเทศอื่นๆ

แต่ละประเทศ อาจทำให้อุดมการณ์นั้นไปถึงจุดหมายได้ ด้วยวิธีการซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกับวิธีการซึ่งเคยใช้แล้วในประเทศอื่นๆ แต่อาจทำได้ด้วยวิธีการซึ่งเป็นของสังคมนั้นโดยเฉพาะ โดยอาศัยสิ่งแวดล้อม ความเชื่อถือ และจิตใจของคนในสังคมนั้นเป็นสำคัญ

การที่จะทำให้มีระบบสังคมนิยมขึ้นได้ในสังคมไทยจึงไม่น่าจะต้องคำนึงถึงวิธีการซึ่งได้ทำกันมาแล้วในประเทศอื่นหรือทฤษฎีต่างๆ ให้มากนัก สิ่งที่ควรจะต้องยึดถือไว้ให้มั่นคงก็คือ อุดมการณ์แห่งสังคมนิยม และเป้าหมายของสังคมนิยมเท่านั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานาประการ ในอันที่จะทำให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในสังคมไทย ความจริงข้อนี้ได้เป็นที่รู้เห็นประจักษ์อยู่แล้วในบรรดาพสกนิกรทั้งหลาย และเป็นพระราชกรณียกิจที่มีมากเกินกว่าที่จะนำมาพรรณนาได้ในที่นี้

ความจริงข้อนี้ ก็ประจักษ์อยู่แก่ใจของผู้ร่วมอภิปรายทุกคน หากแต่มิได้นำขึ้นมาอภิปราย ก็เห็นจะเป็นเพราะเกรงว่าจะเป็นที่ล่วงเกิน

พระราชดำรัสที่ได้พระราชทานไว้ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายนนี้ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นในพระมหากรุณาอันมีต่อประชาราษฎรทั้งปวงได้อย่างเด่นชัดขึ้นไปอีก

ทำให้ประจักษ์ในน้ำพระราชหฤทัยว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของชาวไทย ก็มีพระราชปณิธานที่จะสร้างสังคมนี้ขึ้นใหม่ อันเป็นสังคมที่ดีกว่าเดิม มีความสุจริตยุติธรรมในสังคม และเป็นสังคมที่ชนทุกชั้นจะอยู่ร่วมกันได้ด้วยความผาสุกและเป็นมิตรต่อกัน

อุดมการณ์ทั้งปวง และการปฏิบัติให้เป็นไปตามอุดมการณ์นั้นจะกระทำมิได้ หากสังคมขาดผู้นำที่คนทั้งปวงเคารพเลื่อมใส

ในสังคมไทยปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอยู่ในฐานะเช่นนั้น ทรงมีความหมายในใจของคนจำนวนมากเกินกว่าตำแหน่งฐานะแห่งพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงเป็นนิมิตหมายแห่งความเป็นชาติและความสามัคคี

เมื่อได้เห็นประจักษ์ในน้ำพระราชหฤทัยเช่นนี้แล้ว ผู้ที่มีความรู้ความสามารถก็จะต้องช่วยคิดช่วยทำในอันที่จะทำให้สังคมนิยมเกิดขึ้นในสังคมไทย และมีผลจริงจังต่อไป

พระราชดำรัสนี้ เปรียบเสมือนแสงสว่างอันปรากฏขึ้นในความมืด

เป็นเสมือนธงไชย ที่ได้ยกขึ้นในท่ามกลางความยุ่งเหยิง สับสน และความสิ้นหวังทั้งปวง เพื่อเป็นที่รวมใจรวมพลังของผู้ที่มีความรู้ความสามารถ จะได้ทำการอันจักเป็นประโยชน์อันแท้จริงและจีรังยั่งยืนในสังคมของเราต่อไป”[1]

หลังจากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวเพียงหนึ่งเดือน บทอาศิรวาท “สังคมนิยม” ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ซึ่งเผยแพร่ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2515 ได้พรรณนาถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองแบบสังคมนิยมที่ว่า “เมืองไทยทำได้ เช่น ที่หมู่บ้านหุบกระพง มีสหกรณ์ มีกิจกรรมที่ชาวบ้านร่วมกันทำ เป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นสังคมนิยมที่สมบูรณ์แบบที่สุด หมู่บ้านชาวเขาที่ภาคเหนือก็เช่นเดียวกัน สำคัญที่ผู้มีความรู้ความสามารถต้องช่วยคิดช่วยทำด้วย และทรงรับรองว่า ต่อไปเมืองไทยจะมีระบบสังคมนิยมได้”[2] พระบรมราชวินิจฉัยดังกล่าวนำความมาซึ่งความกระจ่างแจ้งของผู้คนในสังคมที่มีแนวคิดทางการเมืองที่หลากหลายในเวลานั้น ดังคำประพันธ์ที่ว่า

โพล้เพล้พระเวหา พระสุริยาจะลับลง
ริบหรี่ในที่ดง และหรุบหรู่อยู่ในเมือง
เหมือนสมองกับสองตา ข้าพระพุทธเจ้าเปลือง
ช่างแคบคับนับเนืองเนือง มิรู้เรื่องประการใด
มองไม่เห็นสังคม จะนิยมได้อย่างไร
รังแต่จะเหงาใจ ไปวันวันอันตราย
เมื่อพระราชดำรัส แพร่สะพัดขจรขจาย
ว่าสังคมที่คมคาย อยู่ที่ชายวงเดือน
ที่ข้างโขดสิงขรเขา มีผู้เฒ่าประจำเรือน
ทั้งหนุ่มเหน้าสาวเสมือน สมัครสโมสรมี
สร้างสังคมนิยมเยี่ยม อยู่อย่างยอดสามัคคี
เยี่ยงอุตระกุรุมี ในไตรภูมิสุโขทัย
พระพุทธเจ้าข้าเอย เป็นบุญบ่มสังคมไทย

[1] สมบัติ ภู่กาญจน์. (2554). *...คือ คึกฤทธิ์*. หน้า 266-271.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 267.

ที่ทรงจุดเทียนชัย ให้สว่างกระจ่างตา
เหมือนพันคืนข้างแรม ศศิทอดรังสีมา
ลึกไปใต้คงคา และสูงไปพ้นจักรวาล
("สังคมนิยม" ประพันธ์โดย สุจิตต์ วงษ์เทศ)[1]

บทอาศิรวาทข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจที่สำคัญในการสร้างความสามัคคีแก่บุคคลในชาติซึ่งมีแนวความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกัน ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงน้ำพระราชหฤทัยที่ทรงเข้าใจและยอมรับในแนวความคิดต่างๆ โดยผู้ประพันธ์แสดงความประทับใจและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณทั้งนั้นด้วยการเปรียบว่าพระองค์คือผู้ชี้ทางสว่างแก่พสกนิกรชาวไทยทั้งหลาย

นอกจากนี้บทอาศิรวาท "ถวายพระพร" ของภิญโญ ศรีจำลอง นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความรักความสามัคคีของคนในชาติที่เกิดขึ้นเพราะมีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นศูนย์รวมใจ โดยผู้ประพันธ์กล่าวถึงเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่ยุติลงได้ด้วยความจงรักภักดีที่พสกนิกรมีต่อพระองค์ ดังบทโคลงที่ว่า

ไทยสมานสมัครเร้า รวมใจ
เพื่อภักดีแน่วใน ธิราชน้อม
การเมืองขุ่นเคียดใด ดาลแตก แยกฤๅ
ความรักภักดิ์พระบาทพร้อม ระงับได้ดีเสมอ
(ถวายพระพร ประพันธ์โดย ภิญโญ ศรีจำลอง)[2]

การกล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการน้อมนำให้คนในชาติมีความสามัคคีแม้จะมีความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกันในบทอาศิรวาท เป็นการแสดงให้ผู้อ่านประจักษ์ชัดในพระราชฐานะของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติอย่างเด่นชัด

นอกจากนี้บทอาศิรวาทสำนวนต่างๆ ได้กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่า ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติอันนำมาซึ่งความรักความสามัคคีของคนไทยและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 65.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 76.

บทอาศิรวาท “คำถวายพระพรชัยมงคล” ของสุดา บุษปฤกษ์ กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะที่ทรงเป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติ โดยการใช้โวหารอุปลักษณ์เปรียบว่า “ พระองค์ทรงเป็นธงไชย ที่รวมร่วมใจ จงรักของเหล่าชาวประชา” เพื่อสื่อความให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความสำคัญและพระราชกรณียกิจของพระองค์ทรงเป็นผู้สร้างความรักความสามัคคีให้แก่ชนชาวไทย ดังบทประพันธ์ที่ว่า

พระบาทสมเด็จพระราชา ภูมิพลมหา-
กษัตริย์ฉัตรเกล้าชาวไทย
พระองค์ทรงเป็นธงไชย ที่รวมร่วมใจ
จงรักของเหล่าชาวประชา

(คำถวายพระพรชัยมงคล ประพันธ์โดย สุดา บุษปฤกษ์)[1]

บทอาศิรวาท “อาเศียรพาทสดุดี” ของภิญโญ ศรีจำลอง เน้นย้ำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงการเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคีของพสกนิกรชาวไทย โดยกล่าวถึงความสุขสงบของชาติที่เกิดขึ้นด้วยพระบารมีและพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ความสุขสงบเหล่านั้นทำให้เกิดความจงรักภักดีในหมู่ราษฎรและนำมาซึ่งความรักและสามัคคีกันของบุคคลในชาติ ดังบทโคลงที่ว่า

ไทยครองสุขซึ้งร่ม ราชบาร มีแฮ
ความภักดีราชปรา- กฎแล้ว
นำรักร่วมจิตสา- มัคคีสมัคร สมานเอย
เริงร่มบุญผ่องแผ้ว แผ่แคว้นไทยสยาม

(อาเศียรพาทสดุดี ประพันธ์โดย ภิญโญ ศรีจำลอง)[2]

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ กล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศที่เกิดขึ้นจากความรักและความสามัคคีของคนในชาติที่เกิดขึ้นจากความจงรักภักดีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะที่ทรงเป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า16.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 40.

นวมินทราธิราชประสาทประสิทธิ์ ศูนย์รวมจิตสามัคคีศรีสมัย
พระบรมเดชาอ่าอำไพ ทรงนำชาติก้าวไกลไทยเจริญ
(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[1]

การแสดงแนวความคิดของผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทในฐานะพสกนิกรที่ว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคีของคนในชาติ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและบทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยในฐานะที่ทรงเป็นศูนย์รวมและเสริมสร้างความรักความสามัคคีของคนในชาติที่มีมาแต่อดีต ดังความในประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ให้ถือวันพระราชสมภพเป็นวันเฉลิมฉลองของชาติไทย เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2503 เกี่ยวกับความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติว่า “เพื่อให้เป็นไปตามขนบประเพณีของประเทศที่พระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเป็นการสมัครสมานสามัคคีรวมจิตใจของบุคคลในชาติโดยทั่วกัน จึงสมควรจะถือเอาวันพระราชสมภพพระมหากษัตริย์เป็นวันเฉลิมฉลองของชาติต่อไป”[2]

อนึ่ง นอกเหนือจากการกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะที่ทรงเป็นศูนย์รวมใจตามขนบธรรมเนียมและความคิดอันเก่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีมาแต่เดิมแล้ว ผู้วิจัยพบว่าบทอาศิรวาทบางสำนวน เช่น บทอาศิรวาท “สังคมนิยม” และบทอาศิรวาท “ถวายพระพร” แสดงออกถึงความประทับใจในพระราชกรณียกิจด้วยการยกเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่คลี่คลายลงได้ด้วยพระอัจฉริยะและพระบารมีในฐานะที่ทรงเป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติอย่างชัดเจน

คุณค่าในการแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในบทอาศิรวาทเป็นเครื่องยืนยันให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความคิดซึ่งเป็นนามธรรมที่ผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรได้ถ่ายทอดและนำเสนอออกด้วยกระบวนการทางวรรณศิลป์ ว่า พสกนิกรมีความรู้สึกนึกคิดว่าและตระหนักถึงพระราชฐานะของพระองค์เช่นไร แม้โดยพระราชฐานะพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจะทรงเป็นพระมหากษัตริย์โดยบริสุทธิ์บริบูรณ์ แต่สิ่งที่ปรากฏในบทอาศิรวาทได้แสดงให้เห็นถึงพระราชฐานะอันหลากหลาย ทั้งคติเกี่ยวกับเทวราชา กล่าวคือ พระองค์ทรงเป็นพระนารายณ์ผู้ปราบยุคเข็ญ ความคิดเกี่ยวกับจักรพรรดิราชหรือทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ตลอดจนความคิดที่ว่าทรงเป็นพ่อดูแลลูก ความคิดดังกล่าวปรากฏในบทอาศิรวาทด้วยผู้ประพันธ์ประทับใจในพระราชกรณียกิจมากกว่าการถือตามคตินิยมอันเกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์ที่มีมาแต่อดีตเท่านั้น ความประทับใจดังกล่าวก่อให้เกิดความจงรักภักดีและ

---

[1] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2559, 7มิถุนายน). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสมหามงคลเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 70 ปี 9 มิถุนายน 2559. *สกุลไทย*. 62(3216): 4.

[2] สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. (2539). *ทวยราษฎร์รักบาทแม้ยิ่งด้วยบิตุรงค์*. หน้า 199.

ความผูกพันระหว่างในหมู่ราษฎร จึงปรากฏแนวคิดที่แสดงออกถึงความรักความหวงแหนพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะที่ทรงเป็นสิ่งล้ำค่า และเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคีของคนในชาติ

จากการศึกษาคุณค่าด้านเนื้อหาของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่า บทอาศิรวาทที่ประพันธ์ขึ้นในโอกาสต่างๆ ตลอดรัชสมัยมีคุณค่าในการให้ความรู้เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ทั้งความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติ พระคุณสมบัติ พระราชกรณียกิจ และพระเกียรติคุณ โดยผู้ประพันธ์ใช้กระบวนทางวรรณศิลป์นำเสนอความรู้ดังกล่าวในบทประพันธ์ โดยเนื้อหาความรู้เหล่านั้นมีส่วนสำคัญในการกล่าวถวายพระพรชัยมงคลต่อไป ส่วนคุณค่าในการบันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ พบว่า ผู้ประพันธ์กล่าวถึงงานพระราชพิธีสำคัญเกี่ยวเนื่องในพระองค์ เช่น ทรงพระผนวช การครบครองครองสิริราชสมบัติในบทอาศิรวาทเพื่อแสดงพระเกียรติคุณ และกล่าวถึงเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดความรุนแรงและยุติได้ด้วยพระบารมีเพื่อแสดงออกถึงพระราชกรณียกิจและความจงรักภักดีที่คนในชาติมีต่อพระองค์ และคุณค่าในการแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทนำเสนอแนวคิดที่ว่าพระองค์ทรงเป็นพระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงเป็นพระนารายณ์ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ทรงเป็นผู้มีพระคุณ ทรงเป็นสิ่งล้ำค่า ตลอดจนทรงเป็นศูนย์รวมใจและความสามามัคคีของคนในชาติ

คุณค่าที่ปรากฏในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชดังกล่าวมานี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แม้บทอาศิรวาทจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อการถวายพระพรชัยมงคลเป็นสำคัญ แต่เนื้อหาต่างๆ ที่แวดล้อมหรือนำไปสู่การถวายพระพรชัยมงคลนั้นมีคุณค่าและความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้ประพันธ์ ด้วยการนำเนื้อหาเหล่านั้นมาการสร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์ บนพื้นฐานข้อเท็จจริงและความประทับใจในพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญมาตลอดรัชสมัย

บทที่ 4
บทบาทของบทอาศิรวาท
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทยอธิบายความหมายของ อาศิรวาท หรือ อาเศียรวาท ว่า

คำอวยพรตามความหมายเดิมเป็นคำที่ผู้ใหญ่อวยพรให้ผู้น้อย แต่ความหมายที่ใช้ในการประพันธ์ไทย หมายถึง บทร้อยกรองสดุดีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง เนื่องในวโรกาสอันเป็นมงคลยิ่ง เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันคล้ายวันประสูติของพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ พระกรุณาธิคุณ และความจงรักภักดีรวมถึงสดุดีพระเกียรติยศในประการต่างๆ เป็นประเด็นสำคัญ

ตัวอย่างวรรณกรรมไทยที่ถือว่าเป็นบทอาศิรวาท คือ โคลงลิลิตสุภาพ พระบรมราชาภิเษกสัปดมราชมหาจักรีวงศ์ ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงนิพนธ์ขึ้นในวโรกาสงานพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2468 ดังข้อความในหน้าแรกของหนังสือได้แจ้งไว้ว่า

โคลงลิลิตสุภาพ ตำรับพระบรมราชาภิเษกสัปดมราชมหาจักรีวงศ์ เมื่อพุทธศก 2468 ฝีพระโอษฐ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ฯ ทรงนิพนธ์ทูลเกล้าถวายเปรมาเศียรวาทเป็นมงคลสิริราชบรรณาการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในมหุรดิมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา คำรบตรีจุลจักร์แห่งทวารสนักษัตระฉนำ ณ ปีมเสง พุทธศก 2472

อีกฉบับหนึ่งคือ บทอาศิรวาทราชสดุดี ซึ่งนายวงศ์ เชาวนะกวี แต่งขึ้นในวาระมหามงคลสมัยพระราชพิธีรัชดาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชใน พ.ศ. 2514

ปัจจุบันบทอาศิรวาท มักแต่งขึ้นเฉพาะในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และวันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นบทร้อยกรองสั้นๆ เนื้อความกล่าวสดุดีพระเกียรติยศ พระปรีชาสามารถในด้านต่างๆ อาจกล่าวถึงพระราชกรณียกิจ และถวายพระพรขอให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน[1]

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย*. หน้า 562.

จากคำอธิบายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า บทอาศิรวาทมีหน้าที่ในการถวายพระพรชัยมงคลแด่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เป็นสำคัญ โดยผู้ประพันธ์หรือผู้ถวายพระพรใช้คำประพันธ์ประเภทบทร้อยกรองในการสร้างสรรค์

เมื่อพิจารณาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏตลอดรัชสมัย ผู้วิจัยพบว่าบทอาศิรวาทดังกล่าวมีบทบาทสำคัญ 2 ประการ คือ การเป็นสื่อแสดงความจงรักภักดี และการสืบสรรค์วรรณศิลป์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. การเป็นสื่อแสดงความจงรักภักดี

บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เป็นสื่อแสดงความจงรักภักดีของพสกนิกรที่มีต่อพระองค์และสถาบันพระมหากษัตริย์ กล่าวคือ บทอาศิรวาทเป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับการถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวโรกาสต่างๆ โดยนอกจากการพรรณนาพระเกียรติคุณต่างๆ ให้เป็นที่ประจักษ์แล้ว คำถวายพระพรชัยมงคลเหล่านั้นยังแสดงออกถึงความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและความจงรักภักดีเป็นที่ตั้ง ผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรจึงบรรจงคัดสรรสิ่งอันเป็นสรรพมงคลต่างๆ มาร้อยกรองน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายต่างเครื่องราชสักการะ

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นตั้งใจของพสกนิกรที่จะกระทำตนเพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดี เช่น ขอถวายชีวิตเป็นราชพลี การดำเนินชีวิตตามรอยพระยุคลบาท เป็นต้น

จากการศึกษาบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะการเป็นสื่อแสดงความจงรักภักดี พบว่าบทอาศิรวาทดังกล่าวมีการแสดงความจงรักภักดีใน 2 ลักษณะ คือ การถวายพระพรชัยมงคล และการแสดงความจงรักภักดี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การถวายพระพรชัยมงคล จุดมุ่งหมายสำคัญของบทอาศิรวาท คือ การถวายพระพรชัยมงคล หรือการอวยพร ซึ่งเป็นการแสดงถึงความปรารถนาดีอันเป็นที่ตั้งของความจงรักภักดีที่ผู้ประพันธ์หรือพสกนิกรมีต่อพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์

แม้บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจะสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อถวายพระชัยมงคลเฉพาะพระองค์ในโอกาสต่างๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นอาทิ แต่จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์ยังได้แสดงเนื้อหาการถวายพระพรชัยมงคลพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์อื่นๆ ในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเช่นกัน การถวายพระพรชัยมงคลอันเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงความจงรักภักดีที่ปรากฏในบทอาศิรวาทจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และการถวายพระพรชัยมงคลพระบรมวงศานุวงศ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 การถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีบทบาทในการแสดงความจงรักภักดีของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรชาวไทย ด้วยการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการถวายพระพรชัยมงคลนอกเหนือจากการกล่าวถึงพระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์

จากการศึกษาพบว่าเนื้อหาการถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประการ คือ ขอทรงมีจตุรพิธพร ขอทรงพระเจริญ ขอทรงครองราชย์ตลอดกาล และขอทรงสมพระราชประสงค์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1.1 ขอทรงมีจตุรพิธพร พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ อธิบายความหมายของจตุรพิธพร ว่าหมายถึง “พร 4 ประการ คือ **อายุ** (ความมีอายุยืน) **วรรณะ** (ความมีผิวพรรณผ่องใส) **สุขะ** (ความสุขกายสุขใจ) **พละ** (ความมีกำลังแข็งแรง สุขภาพดี)” [1]

พรทั้งสี่เป็นสิ่งที่ผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรปรารถนาให้บังเกิดมีแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จึงได้ถวายพระพรชัยมงคลให้ทรงมีจตุรพิธพร ดังตัวอย่างบทอาศิรวาทต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “ทรงพระเจริญ” ของเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ ถวายพระพรชัยมงคลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช “ทรงเจริญด้วยพระจตุรพิธ” อันหมายถึงจตุรพิธพร ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ทรงเจริญด้วยพระ**จตุรพิธ** ทรงประสิทธิ์บรมสุขในทุกด้าน
ทรงพ้นโศกโรคกษัยปลอดภัยพาล ทรงพระเกษมสำราญเป็นนิรันดร์
(ทรงพระเจริญ ประพันธ์โดย เสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์)[2]

บทอาศิรวาท “คำถวายพระพรชัยมงคล” ของขุนสุนทรภาษิต ขอให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุยเดชทรงมีจตุรพิธพร อันได้แก่ อายุ วรรณะ สุขะ และพละ ดังนี้

เสริมโสตถิ์ประโยชน์พระภูมิพล ประลุผลพิพัฒน์ไชย
เพิ่มศรีทวี**จตุร**ใน นิจ**พร**บวรสาร

[1] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*. หน้า 56.

[2] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า53.

สุขะสรรพะ**พรรณพล**จรัส พระเจริญ**พระชนม์**นาน
ครองไทยถวัลย์สุขประการ ก็สงบประสบศรี
(คำถวายพระพรชัยมงคล ประพันธ์โดย ขุนสุนทรภาษิต)[1]

จากคำประพันธ์ข้างต้นผู้ประพันธ์ใช้คำว่า “จตุร” “พร” “สุขะ” “พรรณ” “พล” และ “พระชนม์” ที่สื่อถึงจตุพิธพรในบทอาศิรวาทไว้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้อ่านทราบว่าผู้ประพันธ์มีความประสงค์ถวายพระพรชัยมงคลให้พระองค์ทรงมีจตุรพิธพร

นอกจากนี้พบว่าบทอาศิรวาทบางสำนวนไม่แสดงคำว่า “จตุรพิธพร” แต่นำเสนอพรแต่ละข้อในบทอาศิรวาทเพื่อสื่อถึงจตุรพิธพร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “ลิลิต บรมราชสดุดี” ของสนิท ศตะกูรมะ ถวายพระพรชัยมงคลด้วยการกล่าวถึงพรแต่ละข้อของจตุรพิธพร ดังนี้

ชนมานเจริญยืดเยื้อ เพื่อไทย
วรรณะผ่องพรรณประไพ เพียบพร้อม
เจริญพระสุขทุกสมัย สถิตมั่น
ทรงพละดั่งข้าน้อม นอบเกล้าทูลสนอง ฉะนี้เทอญ
(ลิลิต บรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[2]

จากบทโคลงข้างต้นผู้ประพันธ์ปรารถนาให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระชนมายุยืนนาน มีพระฉวีงดงามผ่องใส เจริญพระสุขทุกเมื่อ และให้พระองค์มีพระกำลังแข็งแรง

ข้อความถวายพระพรดังกล่าวนี้เป็นพรทั้งสี่ประการของจตุรพิธพรที่ผู้ประพันธ์เรียงลำดับพรเช่นเดียวกับที่พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์[3] เรียงลำดับพรในจตุรพิธพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ

บทอาศิรวาท “เฉลิมพระชนมพรรษาราชสดุดี” ของศักดิ์ศรี แย้มนัดดา ถวายพระพรชัยมงคลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระชนมายุกว่าร้อยพรรษา มีพระฉวีงดงามผ่องใส เปี่ยมล้นด้วยพระสุขสวัสดิ์และพระกำลัง ดังคำฉันท์ที่ว่า

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 5.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 13.

[3] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*. หน้า 56.

จำเริญเทียรฆอายุยิ่งศตพระพรรษ์
พร้อมพรรณะเฉิดฉัน เสมอ
ล้ำสุขล้ำพละพูนพิบูลย์พระคุณะเลอ
ล้ำเกียรติยศเปรอ ประกาศ

(เฉลิมพระชนมพรรษาราชสดุดี ประพันธ์โดย ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา)[1]

บทประพันธ์ข้างต้นมีการนำเสนอเนื้อหาของพระแต่ละข้อของจตุรพิธพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ตามรายละเอียดของจตุรพิธพร เพื่อสื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้ประพันธ์ปรารถนาที่จะให้พระองค์ทรงได้รับจตุรพิธพร

อนึ่ง บทอาศิรวาท “อาศิรวาทราชสดุดี” ของ พ.ส.ปาลบุตร ถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้ทรงมีจตุรพิธพร แต่มิได้เรียงลำดับพรแต่ละข้อ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ดังคำฉันท์ที่ว่า

จุ่งเจริญด้วย**สุข**สรรพ์พระ**พรรณ**ก็ถกล
ทีฆายุยิ่งชนม์ จรูญ
ดำรงฤทธิประจักษ์ตระหนักกิติวิบูลย์
ครองราษฎร์และรัฐพูน สุขี
ธำรงเกียรติขจายขยาย**พล**ทวี
ร่มเกล้าประชาชี สบาย

(อาศิรวาทราชสดุดี ประพันธ์โดย พ.ส. ปาลบุตร)[2]

บทอาศิรวาทข้างต้นผู้ประพันธ์ขอให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระสุขสวัสดิ์ มีพระฉวีงดงาม เจริญพระชนมพรรษายิ่งยืนนาน และมีพระกำลังมากอันจะยังผลให้เกิดความสุขแก่พสกนิกร แม้ผู้ประพันธ์มิได้เรียงลำดับพรตามจุตรพิธพร แต่ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงพระทั้งสี่อย่างครบถ้วนบริบูรณ์เพื่อสื่อให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ถวายพระพรให้ทรงมีจตุรพิธพร

เมื่อพิจารณารายละเอียดพรแต่ละข้อของจตุรพิธพร อันได้แก่ การมีอายุยืน การมีผิวพรรณผ่องใส การมีความสุขสบาย และการมีกำลังที่แข็งแรง แสดงให้เห็นว่าจุตรพิธพรเป็นพรที่มีผลต่อร่างกายและจิตใจของบุคคลโดยตรง กล่าวคือ มิได้กล่าวถึงสิ่งของภายนอก เช่น ปรารถนาให้มีทรัพย์สมบัติ เป็นต้น การแสดงความจงรักภักดีผ่านบทอาศิรวาทด้วยการถวาย

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 86.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 18.

พระพรชัยมงคลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีจตุรพิธพรจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความรักความปรารถนาดีที่พสกนิกรมีต่อพระองค์อันหมายถึงพระวรกายโดยตรง กล่าวคือ พสกนิกร ปรารถนาให้พระองค์มีพระชนมายุยืนนาน มีพระฉวีผุดผ่องอันบ่งบอกถึงการมีพลานามัยที่ดี มีพระเกษมสำราญทั้งพระราชหฤทัยและพระวรกาย ตลอดจนมีพระกำลังแข็งแรง

1.1.1.2 ขอทรงพระเจริญ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 อธิบายความหมายของคำว่า เจริญ ว่า “เติบโต, งอกงาม, ทำให้งอกงาม”[1] ส่วนคำว่า “ทรงพระเจริญ” หนังสือราชาศัพท์[2] ให้ความหมายว่า อ้วน โดยใช้กับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

เมื่อพิจารณาคำว่า “ทรงพระเจริญ” ที่พสกนิกรชาวไทยใช้กล่าวเพื่อถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มิได้มีความหมายตามที่หนังสือราชาศัพท์บัญญัติไว้ หากแต่มีความหมายที่แสดงออกถึงความปรารถนาให้พระองค์ทรงบริบูรณ์ด้วยสรรพสิ่งอันเป็นมงคล เช่น ให้มีพระชนมายุยืนนาน มีพระพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง เป็นต้น

คำว่า “ทรงพระเจริญ” จงเป็นข้อความที่ผู้ประพันธ์นำมาใช้เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยใช้เป็นส่วนหนึ่งของการถวายพระพรชัยมงคลในบทอาศิรวาท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “นวมินทรมหาราชาศิรวาท” ของสัญลักษณ์ มณีใส กล่าวถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชโดยขอให้พระองค์ทรงพระเจริญตลอดกาลนิรันดร์ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

สรวมโสตถิสรรพสิริสวัสดิ์ วรวัฒน์วิบูลย์ยง
จอมไท ธ จงทรง พระเจริญนิรันดร

(นวมินทรมหาราชาศิรวาท ประพันธ์โดย สัญลักษณ์ มณีใส)[3]

บทอาศิรวาท “พ่อของชาติ” ของเฉลิม รงคผลิน กล่าวว่า เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่าน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัยมงคลให้พระองค์ทรงพระเจริญ ดังนี้

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. หน้า 333.

[2] กรมวิชาการ. (2539). *ราชาศัพท์*. หน้า 74.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 101.

ณ มหาวโรกาสเฉลิมพระชนม์ ไทยทุกคนน้อมบูชิตอดิศร
เอกบิดาผู้ปกป้องพสกนิกร ถวายพระพร ทรงพระเจริญเทอญ
(พ่อของชาติ ประพันธ์โดย เฉลิม รงคผลิน)[1]

นอกจากนี้พบว่าบทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ของธรรณพ ธนะเรือง ใช้คำว่า “ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน” เพื่อถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ดังบทประพันธ์ที่ว่า

วโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ไทยทั่วหน้าอัญชุลีทุกที่ทุกสถาน
ถวายพระพรชัยบูชาพระภูบาล ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน-นิรันดร์เทอญ
(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย ธรรณพ ธนะเรือง)[2]

การถวายพระพรชัยมงคลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชด้วยคำว่า “ทรงพระเจริญ” หรือ “ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน” ในบทอาศิรวาท เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าพสกนิกรชาวไทยที่มีความปรารถดี มุ่งดีมุ่งเจริญต่อพระองค์และปรารถนาให้พระองค์ทรงมีความบริบูรณ์ในสิ่งอันเป็นมงคลต่างๆ อันเป็นส่วนหนึ่งของความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นที่ตั้ง

1.1.1.3 ขอให้ทรงครองราชย์ตลอดกาล ความจงรักภักดีประการหนึ่งที่แสดงออกผ่านคำถวายพระพรชัยมงคลในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช คือ การขอให้พระองค์ทรงครองราชย์ตลอดกาล

เหตุที่ความปรารถนาดังกล่าวของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรเป็นเครื่องแสดงความจงรักภักดีอย่างเด่นชัด เนื่องจากความคิดความรู้สึกของพสกนิกรที่ปรารถนาให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นครองสิริราชสมบัติตลอดกาลเป็นสิ่งยืนยันถึงการยอมรับพระองค์ในฐานะประมุขของประเทศ และสะท้อนถึงความภักดีในฐานะพสกนิกรในพระองค์ ตลอดจนการแสดงออกถึงความสุขความเจริญและพระมหากรุณาธิคุณที่พสกนิกรได้รับจากพระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ พสกนิกรทั้งหลายจึงพร้อมใจแสดงความจงรักภักดีด้วยการขอให้พระองค์ทรงครองสิริราชสมบัติตลอดกาล ดังตัวอย่างบทอาศิรวาทต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “ภูมิพลอาศิรวาท” ของพลจัตวา ขุนพจนบัญชาศึก กล่าวถวายพระพรชัยมงคลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระวรกายแข็งแรงสมบูรณ์และครองสิริราชสมบัติตลอดกาลนิรันดร์ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 102.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 88-89.

ดำเกิงด้วยพละยงและทรงนิรพยาธิ
เถลิงถวัลยราชอาสน์ นิรันดร์
(ภูมิพลอาศิรวาท ประพันธ์โดย พลจัตวา ขุนพจนบัญชาศึก)[1]

บทอาศิรวาท “ราชสดุดี” ของอเนก บุณโยทก ถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ โดยขอให้ทั้งสองพระองค์ดำรงอยู่เป็นมิ่งขวัญแก่พสกนิกรตราบกาลนิรันดร์ ดังคำฉันท์ที่ว่า

ครองไอศูรยราชยยิ่งพลสถา-
พรมิ่งบรมรา- ชินี
หมู่ไพรินทรรานระย่อพระปรมี
มิ่งขวัญประชาชี นิรันดร์
(ราชสดุดี ประพันธ์โดย อเนก บุณโยทก)[2]

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “อาศิรวาทเฉลิมพระชนมพรรษา” ของวินิจ รังผึ้ง กล่าวข้อความถวายพระพรชัยมงคลด้วยการอัญเชิญคุณพระรัตนตรัยให้คุ้มครองรักษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้ทรงเป็นหลักชัยอันหมายถึงเป็นพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยตลอดกาล ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ขออัญเชิญคุณพระรัตน อภิบาลองค์พระผู้ยิ่งใหญ่
สถิตอยู่คู่ฟ้าถาวรไป เป็นหลักชัยคงมั่นนิรันดร์เทอญ
(อาศิรวาท เฉลิมพระชนมพรรษา ประพันธ์โดย วินิจ รังผึ้ง)[3]

การถวายพระพรชัยมงคลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงครองสิริราชสมบัติตลอดการนั้น แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรและประเทศชาติมีความสุขสวัสดีภายใต้พระบารมีของพระองค์ ตลอดจนสะท้อนถึงความผูกพันอันแน่นแฟ้นระหว่างพระมหากษัตริย์กับพสกนิกร ก่อให้เกิดความรักความหวงแหน และความจงรักภักดีที่พสกนิกรมีต่อพระองค์ พสกนิกรทั้งหลายจึงปรารถนาให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ปกครองประเทศไปตลอดกาล

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 23.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 43.

[3] วินิจ รังผึ้ง. (2550, ธันวาคม). อาศิรวาทเฉลิมพระชนมพรรษา. *อนุสาร อสท*. 48(5): 12.

1.1.1.4 ขอให้ทรงสมพระราชประสงค์ แนวคิดเกี่ยวกับการถวายพระพรชัยมงคลให้พระมหากษัตริย์ทรงสมพระราชประสงค์ ปรากฏเป็นหลักฐานอย่างเด่นชัดในเนื้อหาของเพลงสรรเสริญพระบารมีตอนหนึ่งที่ว่า “ธ ประสงค์ใด จงฤษฎ์ดัง หวังวรหฤทัย ดุจถวายชัย ชโย”[1]

จากการศึกษาการถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในบทอาศิรวาท พบว่าผู้ประพันธ์ได้ถวายพระพรชัยมงคลให้พระองค์ทรงสมพระราชประสงค์ในสิ่งต่างๆ นับแต่ให้ทรงสำเร็จการศึกษา ให้ทรงสมพระราชประสงค์ในสิ่งต่างๆ ตามพระราชหฤทัย ดังปรากฏในบทอาศิรวาทต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “คำถวายพระพรชัยมงคล” ของขุนสุนทรภาษิต ที่เผยแพร่เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2492 เป็นช่วงที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงศึกษาอยู่ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ดังที่พลอากาศตรีไพโรจน์ รัตนพล กล่าวว่า

> ในวันที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จสวรรคต ... สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชจึงเสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบราชสันตติวงศ์ในวันเดียวกันนั้น แต่เนื่องยังมีพระราชกิจด้านการศึกษา จึงต้องทรงอำลาประชาชนชาวไทย เสด็จพระราชดำเนินกลับไปยังประเทศสวิตเซอร์แลนด์อีกครั้งในเดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2489 เพื่อทรงศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยแห่งเดิม ในครั้งนี้ทรงเลือกศึกษาวิชากฎหมายและวิชารัฐศาสตร์แทนวิชาวิทยาศาสตร์ที่ทรงศึกษาอยู่เดิม ... ในพุทธศักราช 2493 เสด็จพระราชดำเนินนิวัตพระนคร[2]

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจะทรงเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว แต่พระองค์ยังทรงวิริยะในด้านการศึกษา ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาในช่วงเวลาดังกล่าวจึงถวายพระพรชัยให้พระองค์ทรงสำเร็จการศึกษาตามพระราชประสงค์ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ศึกษาสำเร็จลุพระประสง- คดำรงสวัสดี
จำเริญดำเนินรฐวิถี นรไทยก็ไชโย ฯ

(คำถวายพระพรชัยมงคล ประพันธ์โดย ขุนสุนทรภาษิต)[3]

---

[1] สุกรี เจริญสุข. (2530). *99 ปี เพลงสรรเสริญพระบารมี*. หน้า 77.

[2] ไพโรจน์ รัตนพล, พลอากาศตรี. (2542). *จอมทัพไทย กับกองทัพอากาศ*. หน้า 11-12.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 5.

บทอาศิรวาท “ถวายพระพร” ของสถิตย์ เสมานิล ถวายพระพรชัยมงคลให้ทุกสิ่งที่มีพระราชประสงค์จงสำเร็จโดยทันที ดังบทประพันธ์ที่ว่า

อันใดพระทัยธุระประสงค์ และก็จงสฤษฏ์พลัน
(ถวายพระพร ประพันธ์โดย สถิตย์ เสมานิล)[1]

นอกจากการถวายพระพรชัยมงคลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงสมพระราชประสงค์ในสิ่งต่างๆ แล้ว พบว่าบทอาศิรวาท “อาศิรวาทสดุดี” ของเรือโททองย้อย แสงสินชัย แสดงเนื้อหาการถวายพระพรชัยมงคลให้พระองค์สมพระราชประสงค์ในทุกสิ่ง แม้หากมีพระราชประสงค์จะสำเร็จพระโพธิญาณก็ตาม ดังบทประพันธ์ที่ว่า

สรรพสิ่งที่ทรงหวัง สัมฤทธิ์ดังพระทัยดาล
แม้มุ่งพระโพธิญาณ จงหยั่งผลได้ยลพลัน
(อาศิรวาทราชสดุดี ประพันธ์โดย เรือโททองย้อย แสงสินชัย)[2]

การถวายพระพรชัยมงคลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงสมพระราชประสงค์ในสิ่งต่างๆ นับแต่การศึกษาจนถึงการสำเร็จพระโพธิญาณ ที่ปรากฏในบทอาศิรวาทแสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ ด้วยการแสดงความปรารถนาให้พระองค์ทรงประสบความสำเร็จในสิ่งที่มีพระราชประสงค์ แม้สิ่งเหล่านั้นจะเป็นสิ่งที่บุคคลโดยทั่วไปจะกระทำได้สำเร็จอย่างยากยิ่งก็ตาม

1.1.2 การถวายพระพรชัยมงคลพระบรมวงศานุวงศ์ บทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในการเป็นสื่อแสดงความจงรักภักดีของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรที่มีพระองค์ด้วยการถวายพระพรชัยมงคลแล้ว ผู้วิจัยพบว่าบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีบทบาทในการแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์นอกเหนือจากการแสดงความจงรักภักดีเฉพาะองค์พระมหากษัตริย์เท่านั้น กล่าวคือ แม้บทอาศิรวาทดังกล่าวจะมุ่งถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเป็นสำคัญในโอกาสต่างๆ แต่เนื้อหาการถวายพระพรในบทอาศิรวาทบางสำนวนมีการกล่าวคำถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบรมวงศานุวงศ์ อันประกอบด้วย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ขณะดำรงพระราชอิสริยยศสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 73.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 89.

มหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูรขณะดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ดังตัวอย่างบทอาศิรวาทต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “คำถวายพระพรชัยมงคล” ของ พ.ส. ปาลบุตร มีการกล่าวคำถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบรมวงศานุวงศ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้ทรงมีจตุรพิธพรและมีพระชนมายุยืนนาน ดังนี้

อีกองค์พระราชอุรสพร้อม พระธิดายุพาพาล
สมเด็จพระนางมหิสิปาน บียร่วมพระบุญญา
ขอจงเจริญจตุรพร ภิยโยพระพรรษา
เป็นคู่พระบาทยุคลปรา- กฎปิ่นประเทศไทย

(คำถวายพระพรชัยมงคล ประพันธ์โดย พ.ส. ปาลบุตร)[1]

บทอาศิรวาท “ทรงพระเจริญ” ของกิจจา ปูรณัน ถวายพระพรัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและพระบรมวงศานุวงศ์ให้ทรงพระเกษมสำราญพระราชหฤทัย ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ขอไท้เทวามาดล สมเด็จภูมิพลฯ
ถกลเกริกเกียรติกริดาการ
อีกองค์สมเด็จราชินี นาถจอมเจ้าจอมศรี
สวัสดิ์ฉัตรไชยไอศวรรย์
ทรงเป็นปิ่นฟ้าลาวัณย์ เป็นมิ่งเป็นขวัญ
คุ้มเกล้าเผ่าไทยไชยงค์
ขอ ธ ถึงถ้วนมวลประสงค์ สมคำจำนง
อาศิตคิดเขียนเพียรถวาย
แลสมเด็จเจ้าฟ้าชาย ฟ้าหญิงทั้งหลาย
จุ่งได้ทรงเกษมสราญรมย์

(ทรงพระเจริญ ประพันธ์โดย กิจจา ปูรณัน)[2]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 10.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 46.

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “รัชดาภิเษกอาเศียรวาท” ของฐะปะนีย์ นาครทรรพ แสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยการถวายพระพรชัยมงคลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและพระบรมวงศานุวงศ์ทรงพระเกษมสำราญ ตลอดจนมีพระบรมเดชานุภาพและพระเดชานุภาพขจัดภยันตรายต่างๆ ที่จะเกิดแก่ประเทศไทยให้สูญสิ้นไป ดังบทประพันธ์ที่ว่า

คาบนี้พสกนิกรพร้อม ศิระน้อมมโนนนท์
ภักดีและปรีดิ ณ กมล นรร่วมถวายพร
จงทรงเจริญสิริวิสิฐ สุขะนิจนิรันดร
องค์ราชินีปิยสมร ยุพราชธิดาศรี
ดำรงพระเดชชนะอรินทร์ ภยะสิ้นมิย่ำยี
ไทยรัฐพิพัฒน์ศุภวิถี จิรกาลสราญเทอญ

(รัชดาภิเษกอาเศียรวาท ประพันธ์โดย ฐะปะนีย์ นาครทรรพ)[1]

คำถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดจนการถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบรมวงศานุวงศ์ในบทอาศิรวาทที่ผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรที่นำเสนอแก่ผู้อ่าน มีผลอย่างยิ่งต่อการแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีด้วยการใช้ถ้อยคำอำนวยพร หรือข้อความแสดงความปรารถนาดีของพสกนิกรที่มีต่อสถาบันหรือองค์พระมหากษัตริย์ อันเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของบทอาศิรวาท

แม้บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจะมีขอบเขตเฉพาะว่าเป็นบทถวายพระพรชัยมงคลแด่พระองค์ หากแต่บทอาศิรวาทบางสำนวนมีการกล่าวถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบรมวงศานุวงศ์ คือ พระบรมราชินีนาถและพระราชโอรสพระราชธิดาเช่นกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความจงรักภักดีของพสกนิกรที่มีต่อพระองค์เป็นรากฐานที่ขยายความรู้สึกนึกคิดในการปรารถนาดีและจงรักภักดีต่อพระบรมวงศานุวงศ์อันหมายรวมถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วย

1.2 การแสดงความจงรักภักดี นอกเหนือจากการถวายพระพรชัยมงคลผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรปรารถนาให้บังเกิดแก่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีแล้ว ผู้วิจัยพบว่าบทอาศิรวาทยังมีบทบาทในการสื่อสารการแสดงออกถึงความจงรักภักดีของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรด้วยการตั้งใจหรือมุ่งมั่นในการปฏิบัติตนหรือกระทำตนเพื่อแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อพระองค์ในลักษณะต่างๆ แบ่งได้ 4 ประการ คือ การถวายชีวิตเป็นราชพลี การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ การปฏิบัติตนในทางที่ดี และการขอเป็นข้ารองพระบาททุกชาติ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 58.

1.2.1 การถวายชีวิตเป็นราชพลี การแสดงออกด้วยการยอมสละชีพหรือพลีชีวิตของตนเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งพระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ปรากฏในคำถวายสัตย์ปฏิญาณตนของทหารรักษาพระองค์ในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ เนื่องในวันพระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ความตอนหนึ่งว่า “ข้าพระพุทธเจ้า จักยอมตาย เพื่อรักษาไว้ ซึ่งพระบรมเดชานุภาพแห่งพระมหากษัตริย์เจ้า ข้าพระพุทธเจ้า จักจงรักภักดี และถวายความปลอดภัย ต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จนชีวิตหาไม่”[1]

การถวายสัตย์ปฏิญาณดังกล่าวเป็นสิ่งที่สัมพันธ์สอดคล้องกับผู้มีหน้าที่เป็นทหารรักษาพระองค์ คือ เป็นผู้มีหน้าที่ป้องกันอริราชศัตรู ถวายความปลอดภัยและพร้อมสละชีพเพื่อรักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่เมื่อพิจารณาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏตลอดรัชสมัยกลับพบว่า ผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรแสดงออกถึงความมุ่งมั่นตั้งใจในการสละชีพหรือถวายชีวิตเป็นราชพลี คือ ยอมสละชีวิตของตนเพื่อดำรงไว้ซึ่งพระมหากษัตริย์โดยมิได้มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นหน้าที่ของทหารรักษาพระองค์ หรือผู้มีตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งเท่านั้น เป็นการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีอย่างเข้มข้นชัดเจนในฐานะพสกนิกรที่สละทุกสิ่งได้เพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแม้แต่ชีวิตของตน ดังปรากฏในบทอาศิรวาทต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ถวายพระพรชัยมงคลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระเจริญ และกล่าวข้อความแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีของพสกนิกรว่า “ราษฎร์น้อมชีพนี้พลีถวาย” ดังบทประพันธ์ที่ว่า

อัญเชิญทวยเทพทั้ง จักรวาล
ไตรรัตน์โปรดอภิบาล เพริศพร้อม
สิริสวัสดิ์เกษมศานต์ ประสงค์สิทธิ์ สมแฮ
ทรงพระเจริญราษฎร์น้อม ชีพนี้พลีถวาย

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[2]

---

[1] กรมศิลปากร. (2545). *จดหมายเหตุงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. หน้า 197.

[2] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2552, 8 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2552. *สกุลไทย*. 56(2877): 3.

การที่ผู้ประพันธ์กล่าวถึงการน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายชีวิตเป็นราชพลีแด่พระองค์หลังการกล่าวถวายพระพรชัยมงคล มีผลในการช่วยเน้นย้ำความรู้สึกเคารพ เทิดทูนบูชาพระองค์อย่างสูงสุด ด้วยการแสดงเจตจำนงถวายชีวิตของตนนอกเหนือจากการถวายพระพรชัยมงคล

บทอาอศิรวาท “ราชสดุดี” ของขรรค์ชัย บุนปาน แสดงออกซึ่งความจงรักภักดีของพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่าที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ด้วยการแสดงเจตนาอย่างจริงจังว่า ทุกคนในประเทศนี้พร้อมถวายชีวิตเพื่อรักษาไว้ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เหตุเพราะพระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรอย่างหาที่สุดมิได้ พระองค์จึงทรงเป็นที่รักที่หวงแหนของพสกนิกรชาวไทย ดังบทโคลงที่ว่า

เลือดเนื้อสยามรัฐนี้ นำถวาย
สยามทั่วหญิงชายหมาย เช่นนั้น
จงรักษ์พระฦาสาย ด้วยชีพ
จักกระโจนห่ำหั้น หากต้องตากระโจน ฯ
พระคุณพระเดชล้น พ้นนัก
ทรงฤทธิ์สิทธิศักดิ์ สิทธิ์พร้อม
พระผู้เป็นที่รัก ทวยราษฎร์
ลุคาบนี้เกล้าน้อม นอบเกล้าถวายพระพร ฯ

(ราชสดุดี ประพันธ์โดย ขรรคชัย บุนปาน)[1]

การแสดงความจงรักภักดีด้วยการกล่าวขอถวายชีวิตเป็นราชพลีปรากฏชัดเจนในบทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ทวีสุข ทองถาวร ที่ว่า

โปรดทรงรับรู้ในหัวใจราษฎร์ หวงละอองธุลีพระบาทมิคลาดเคลื่อน
ธ ประทับหนใดแม้ภัยเตือน พร้อมเชือดเฉือนเลือดเนื้อเพื่อพระองค์

(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย ทวีสุข ทองถาวร)[2]

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นการแสดงความแน่วแน่ในการถวายชีวิตเป็นราชพลี ด้วยการที่ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำในบทอาศิรวาทที่มีลักษณะเป็นข้อความกราบบังคมทูลเฉพาะพระองค์ ว่า “โปรดทรงรับรู้ในหัวใจราษฎร์” ทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความมุ่งมั่นตั้งใจที่ราษฎรทั้งหลายจะถวายชีวิตเพื่อเทิดทูนรักษาพระองค์ไว้ด้วยความรักความหวงแหน

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 46.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 69.

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “แนบพระบาทเป็นราชพลี” ของวันเนาว์ ยูเด็น แสดงให้อ่านเห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหามิพลอดุลยเดชกับพสกนิกรว่า พระองค์ทรงเป็นชีวิตของพสกนิกรชาวไทยทั้งปวง ดังนั้นพสกนิกรทุกหมู่เหล่าจึงน้อมถวายแด่พระองค์เป็นราชพลี ดังความในบทประพันธ์ที่ว่า

ขอเดชะพระผู้ทรงทศพิธ พระผู้เป็นชีวิตไทยทั้งสิ้น
ชีพแห่งปวงประชาทั่วธรินทร์ มอบภูมินทร์แนบพระบาทเป็นราชพลี
(แนบพระบาทเป็นราชพลี ประพันธ์โดย วันเนาว์ ยูเด็น)[1]

การแสดงความจงรักภักดีของพสกนิกรในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ด้วยการมุ่งมั่นตั้งใจถวายชีวิตของตนเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งพระมหากษัตริย์ สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันอันแน่นแฟ้นระหว่างพระองค์กับพสกนิกรในลักษณะที่ทรงเป็นสิ่งมีค่าที่พสกนิกรต้องรักษาไว้อย่างเต็มกำลังแม้จะต้องสละชีวิตของตนก็ตาม ความผูกพันธ์ดังกล่าวย่อมเกิดจากการประจักษ์ในพระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณเป็นที่ตั้ง เห็นแสดงออกให้เห็นถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะสถาบันหลักของประเทศไทยได้อย่างเด่นชัด

1.2.2 การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างและพระราชทานแนวพระราชดำริแก่พสกนิกรเพื่อก่อให้เกิดความสุขความเจริญของประเทศชาติเป็นอเนกประการ เช่น การพระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งให้ราษฎรเลี้ยงดูและพึ่งพาตนเองได้ ดังคำอธิบายเกี่ยวกับการพระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ว่า

> นับตั้งแต่พุทธศักราช 2517 เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติให้แก่ประชาชน นั่นคือ การเดินทางสายกลางที่มีความพอเหมาะพอดี รู้จักประมาณตน มีเหตุผล พึ่งตนเอง และไม่ประมาท ตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ในการวางแผนตัดสินใจและลงมือดำเนินการใดๆ อันเป็นแนววิธีการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศ[2]

การที่พสกนิกรน้อมนำแนวพระราชดำริหรือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญมาปฏิบัติใช้นอกเหนือจะเป็นแนวทางในขจัดปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ ในการดำรงชีวิตแล้ว การปฏิบัติ

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 79.

[2] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). *จดจารพระมหากรุณา พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อปวงประชาร่มเย็น*. หน้า 207.

ตนตามแนวพระราชดำริยังสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาและความจงรักภักดี ตลอดจนการประจักษ์ในพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้เป็นอย่างดี การแสดงเจตนารมย์ของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรที่จะน้อมนำแนวพระราชดำริมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในบทอาศิรวาท จึงเป็นส่วนสำคัญในการแสดงออกซึ่งความงรักภักดีที่แต่ละบุคคลสามารถกระทำได้นอกเหนือจากการกล่าวถ้อยคำถวายพระพรชัยมงคลเท่านั้น ดังเนื้อความในบทอาศิรวาทต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “นวมินทราศิรวาท” ของวันเพ็ญ เซ็นตระกูล แสดงเจตจำนงในการถวายชีวิตและถวายสัตย์ปฏิญาณที่จะดำรงชีวิตตามแนวทางที่พระองค์พระราชทานไว้เพื่อความวัฒนาถาวรของประเทศชาติ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ถวายชีพถวายสัตย์ จะป้องปัดพิบัติลง
จะตามรอยพระบาททรง ดำรงชาติและราชา
มิยอมให้ระคายเคือง ละอองเบื้องพระบาทา
พิทักษ์วงศ์พระผ่านฟ้า สถิตมิ่งมโนมัย

(นวมินทราศิรวาท ประพันธ์โดย วันเพ็ญ เซ็นตระกูล)[1]

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ระบุถึงการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริในข้อที่ว่า จะดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาทตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระราชทานเพื่อขจัดความทุกข์ยากและปัญหาทางเศรษฐกิจแก่พสกนิกร ดังปรากฏในบทประพันธ์ว่า

ตามรอยบาท พอเพียง พสกนิรทุกข์
เลิศพระทำนุก นรากร

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[2]

การปฏิญาณตนหรือแสดงความตั้งใจในการดำรงชีวิตตามแนวพระราชดำริของพสกนิกรที่ปราฏในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช แสดงให้เห็นว่าพสกรนิกร

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 92.

[2] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2556, 3 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2556. *สกุลไทย*. 60(3085): 4.

มีความจงรักภักดีต่อพระองค์ ด้วยการน้อมนำสิ่งต่างๆ ที่พระองค์ทรงปฏิบัติบำเพ็ญหรือพระราชทานเพื่อแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากของประชาชนมาปรับใช้ในชีวิต การน้อมนำแนวพระราชดำริเหล่านั้นมาปฏิบัติจึงมีผลมาจากความศรัทธาและการประจักษ์ในพระปรีชาสามารถของพสกนิกรที่มีต่อพระองค์เช่นเดียวกัน

1.2.3 การปฏิบัติตนในทางที่ดี บทอาศิรวาทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูรเมื่อครั้งดำรงพระราชอิสสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร มีเนื้อหาที่แสดงออกถึงความความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะพระบรมราชชนกนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม ซึ่งเผยแพร่ในวารสารเสนาศึกษา เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2515 ดังนี้

จะอดกลั้น ขันติ มีมานะ เสียสละ ยุติธรรม ทำตัวอย่าง
จะซื่อสัตย์ จริงใจ ไม่อำพราง เดินสายกลาง ข่มใจ ให้นิ่มนวล
บรรดาข้าฯ บริวาร จะสานไว้ แม้ยากไร้ จะอุ้มชู สุดสงวน
จะเผื่อแผ่ เมตตา เท่าที่ควร เป็นขบวน แน่นมัด พัฒนา
การศึกษา ของชาย ในปีนี้ ก้าวหน้าดี ผ่านได้ ไร้ปัญหา
ขอถวาย ทูลหม่อมพ่อ ที่รอมา โล่งอุรา วันเฉลิมฯ เพิ่มสุขเอย

(บทพระราชนิพนธ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร)[1]

จากบทพระราชนิพนธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระราชปณิธานอันแรงกล้าของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูรเมื่อครั้งดำรงพระราชอิสสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ว่าจะทรงปฏิบัติพระองค์ด้วยความบริสุทธิบริบูรณ์บนพื้นฐานแห่งคุณธรรม อันได้แก่ ขันติ มานะ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ เมตตา และมัชฌิมาปฏิปทาหรือการปฏิบัติพระองค์ในทางสายกลางตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

การแสดงพระราชปณิธานดังกล่าวในบทพระราชนิพนธ์เป็นการแสดงออกถึงการมุ่งมั่นในการปฏิบัติพระองค์ในทางที่ดีเพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายแด่พระบรมราชชนกนาถเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่แสดงออกถึงความจงรักภักดีด้วยการแสดงเจตจำนงในการมุ่งปฏิบัติตนในทางที่ดีนั้น พบเฉพาะในบทพระราชนิพนธ์อาศิรวาทข้างต้นเพียงสำนวนเดียว กล่าวคือบทอาศิรวาทที่ผู้ประพันธ์เป็นบุคคลสามัญ

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 2.

จะกล่าวถึงการน้อมนำแนวพระราชดำริมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดี แต่บทพระราชนิพนธ์อาศิรวาทดังกล่าวเป็นการแสดงออกถึงพระราชหฤทัยมุ่งมั่นในการดำรงพระองค์ตามข้อคุณธรรมเพื่อถวายความจงรักภักดี ความแตกต่างดังกล่าวย่อมมีปัจจัยสำคัญและแสดงให้เห็นถึงพระราชภาระของผู้ทรงพระราชนิพนธ์ ทั้งในฐานะพระราชโอรสและในฐานะสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชจะที่ทรงราชย์ในกาลต่อไป

1.2.4 การขอเป็นข้ารองพระบาททุกชาติ การแสดงออกถึงความจงรักภักดีของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในบทอาศิรวาทด้วยการอธิษฐานให้ตนได้เกิดอยู่ใต้พระบรมโพธิสมภาร หรือเป็นข้ารองพระบาทในทุกชาติ เป็นแนวคิดพสกนิกรมีต่อพระมหากษัตริย์นับแต่อดีตเป็นต้นมา อาทิ บทประพันธ์ของพระสุนทรโวหาร (สุนทรภู่) ในนิราศภูเขาทองที่ตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนได้เกิดเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยในทุกชาติ ว่า “ขอเป็นข้าเคียงพระบาททุกชาติไป”[1] เป็นต้น

จากแนวคิดที่แสดงออกถึงความจงรักภักดีของพสกนิกรที่ว่า แม้ตนจะเสียชีวิตและได้เกิด ใหม่ตามคติพระพุทธศาสนาเรื่องวัฏสังสารหรือการเวียนว่ายตายเกิด ก็อให้ตนได้เกิดเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชตลอดไป ดังเนื้อความในบทอาศิรวาทต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “อาศิรวาท” ของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ กล่าวถึงมุ่งมั่นปรารถนาและแสดงออกถึงความจงรักภักดีและกตัญญูกตเวทีของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรเนื่องในวันเฉลิม พระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่า หากสิ้นชีวิตและมีชีวิตใหม่ในชาติหน้าก็จะขอเป็นพสกนิกรชาวไทยหรือข้าทูลละอองธุลีพระบาททุกชาติไป ดังคำประพันธ์ที่ว่า

วันเฉลิมพระชนมพรรษาวาระนี้ กตาญูชลีบรมบพิตรอดิศัย
สิ้นชาตินี้แม้ยังมีชาติต่อไป ขอเป็นไทยรองพระบาททุกชาติเอย
(อาศิรวาท จาก หนังสือพิมพ์สยามรัฐ)[2]

นอกจากนี้บทอาศิรวาท “อาศิรวาทราชสดุดี” ของ เรือโททองย้อย แสงสินชัย กล่าวถึงการการเวียนว่ายตายเกิดตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ว่า แม้ผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรจะเกิดอีกกี่อีกเท่าใดก็ขอให้ได้เกิดอยู่ภายใต้เบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชโดยตลอด ดังบทประพันธ์ที่ว่า

---

[1] พรพิไล เลิศวิชา. (2543). *นิราศสุนทรภู่*. หน้า 82.

[2] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 67.

เวียนเกิดอีกกี่กัป ได้รองรับยุคลยล
ขอพระเดชอดุลย์ดล สวัสดีนิรันดร-เทอญ
(อาศิรวาทราชสดุดี ประพันธ์โดย เรือโททองย้อย แสงสินชัย)[1]

การขอเกิดอยู่ใต้เบื้องพระยุคลบาทหรือเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทที่ปรากฏในบทอาศิรวาทดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงแนวคิดความคิดในการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีที่เชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาอันว่าด้วยการเวียนว่ายตายเกิด และสื่อถึงการยกย่องเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอย่างสูงสุดด้วยการกล่าวถึงเฉพาะพระยุคลบาทอันแสดงถึงพระราชฐานะที่บุคคลสามัญมิอาจเสมอด้วยพระองค์ ด้วยการใช้คำว่า “รองพระบาท” และ “รองรับพระยุคลบาท” เพื่อเน้นย้ำพระราชฐานะของพระองค์ผู้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์และแสดงสถานะของพสกนิกรซึ่งเป็นบุคคลสามัญให้ปรากฏอย่างชัดเจนแม้จะเกิดในชาติภพใดก็ตาม

2. การสืบสรรค์วรรณศิลป์

บทอาศิรวาทนับเป็นประดิษฐการที่สืบทอดและพัฒนามาจากการวรรณกรรมร้อยกรองขนาดยาวของไทยที่มีมาแต่อดีต กล่าวคือ บทอาศิรวาทมีจุดประสงค์เพื่อกล่าวถวายพระพรชัยมงคลและแสดงพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เป็นสำคัญ ลักษณะดังกล่าวนี้มีความคล้ายคลึงกับบทประณามพจน์ในวรรณคดีไทยเรื่องต่างๆ ที่กวีจะกล่าวบูชาและสรรเสริญพระรัตนตรัย เทพเจ้า พระมหากษัตริย์ บิดามารดา และครูบาอาจารย์ ก่อนที่ดำเนินเรื่องราวของวรรณคดีนั้นๆ ต่อไป

ความโดดเด่นของบทอาศิรวาทที่แสดงให้เห็นถึงการสืบทอดและการพัฒนาอย่างโดดเด่นประการหนึ่ง คือ การลดจำนวนของบทร้อยกรองที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติยศและถวายพระพรชัยมงคลให้มีจำนวนน้อยลงอย่างมากเมื่อเทียบกับวรรณกรรมยอพระเกียรติที่มีจุดมุ่งหมายในการแสดงพระเกียรติคุณพระมหากษัตริย์เช่นกัน กล่าวคือ บทอาศิรวาท 1 สำนวนจะมีจำนวนบทร้อยกรองประมาณ 2 - 15 บท แต่วรรณกรรมยอพระเกียรติจะใช้บทร้อยกรองจำนวนมากเพื่อพรรณนาความ เช่น เพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติ ของเกื้อ นคร[2] ที่ประพันธ์ด้วยกลอนเพลงยาวจำนวนกว่า 5,000 บท เป็นต้น

การพัฒนาปรับเปลี่ยนของบทอาศิรวาทในฐานะวรรณกรรมยอพระเกียรติด้านจำนวนของบทร้อยกรองดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าบทอาศิรวาทเป็นวรรณรรมยอพระเกียรติที่ผู้อ่านสามารถเข้าถึงและรับรู้เนื้อหาได้อย่างรวดเร็ว สอดคล้องเหมาะสมกับผู้อ่านในสังคมปัจจุบันที่มี

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 89.

[2] เพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติ ของเกื้อ นคร เผยแพร่เมื่อเดือนธันวาคม 2515 โดยใช้เวลาประพันธ์ทั้งสิ้น 5 ปี

การรับสารจากสื่อจำนวนมากอย่างเร่งรีบและหลากหลาย สอดคล้องกับคำอธิบายของสุภาพร มากแจ้ง เกี่ยวกับการปรับลดขนาดของบทร้อยกรองที่มีปัจจัยจากพื้นที่ของสื่อในปัจจุบัน ว่า

> ขนาดของกวีนิพนธ์เป็นพัฒนาการที่สัมพันธ์กับเนื้อหา ในประวัติศาสตร์กวีนิพนธ์มีขนาดยาวมุ่งแสดงเนื้อเรื่อง เพราะอาศัยเนื้อเรื่องจากนิทาน ตำนาน หรือศาสนา ต่อมาเมื่อจุดมุ่งหมายของกวีนิพนธ์เป็นไปเพื่อแสดงข้อเท็จจริง เข้าสู่ยุค “กาพย์กลอนเพื่อปัญญา” ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 มาจนถึงปัจจุบัน ขนาดของกวีนิพนธ์จึงสั้นลง นอกจากนี้ ความจำกัดของเนื้อที่ในการตีพิมพ์ก็มีส่วนทำให้ขนาดของกวีนิพนธ์สั้นลงด้วย เพราะในปัจจุบันสนามของกวีนิพนธ์อยู่ตามนิตยสาร วารสารและหนังสือพิมพ์ ซึ่งเน้นเนื้อหาร้อยแก้ว กวีนิพนธ์เป็นเครื่องประดับอย่างหนึ่ง อาจใช้บรรยายภาพเหตุการณ์ หรือลดความแน่นของหน้าหนังสือ ช่วยให้ผู้อ่านสบายตา พื้นที่สำหรับกวีนิพนธ์จึงมักมีเพียงหนึ่งคอลัมน์ กวีจึงต้องพยายามเสนอความคิดในเนื้อที่จำกัด เป็นผลให้กวีนิพนธ์มีขนาดสั้นลงโดยปริยาย[1]

จากคำอธิบายเกี่ยวกับพื้นที่ของสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีผลต่อการปรับลดความยาวของบทร้อยกรองดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นผลให้บทอาศิรวาทซึ่งเผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เป็นส่วนใหญ่จึงเป็นลักษณะของบทร้อยกรองขนาดสั้น แต่คงไว้ซึ่งเนื้อหาการเทิดพระเกียรติและถวายพระพรชัยมงคลเป็นสำคัญ บทอาศิรวาทจึงเป็นรูปแบบของ “วรรณกรรมยอพระเกียรติยุคใหม่” ที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรได้เป็นอย่างดี ดังที่ ธานีรัตน์ จัตุทะศรี กล่าวถึงลักษณะเด่นของบทอาศิรวาทสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ในฐานะวรรณกรรมยอพระเกียรติยุคใหม่ ว่า

> บทอาศิรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถนับเป็นวรรณกรรมยอพระเกียรติยุคใหม่ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชน และทำให้เห็นว่าประเทศชาติบ้านเมืองจะมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือประชาธิปไตยก็ตาม การแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีของประชาชนผ่านวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติก็ยังคงมีอยู่ให้เห็นอย่างไม่ขาดสาย แสดงให้เห็นความเป็นชาติที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนอย่างเด่นชัด[2]

---

[1] สุภาพร มากแจ้ง. (2535). *กวีนิพนธ์ไทย1*. หน้า 40.

[2] ธานีรัตน์ จัตุทะศรี. บทอาศิรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ : ภาพของพระราชินีในอุดมคติ. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*. ปีที่ 21 ธันวาคม 2547. หน้า 1-26.

ความโดดเด่นของบอาศิรวาทที่มีจำนวนบทร้อยกรองจำนวนน้อย ส่งผลให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเนื้อหาและเห็นรูปแบบของบทอาศิรวาทนั้นได้อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการเรียนรู้ลักษณะคำประพันธ์ต่างๆ ที่หลากหลาย นอกเหนือจากการได้รับคุณค่าด้านเนื้อหาจากวรรณกรรมประเภทดังกล่าว ความสำคัญดังกล่าวนี้จึงส่งผลให้บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏตลอดรัชสมัยมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่บทร้อยกรองชนิดต่างๆ ให้ผู้อ่านได้รับรู้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผู้ประพันธ์นำโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย มานำเสนอเนื้อหาเพื่อถวายพระพรชัยมงคลและยอพระเกียรติคุณปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีผู้อ่านจำนวนมาก เช่น เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์รายวัน นิตยสาร เป็นต้น ลักษณะของการเผยแพร่บทอาศิรวาทในลักษณะของสื่อสารมวลชนดังกล่าวนี้ มีผลทำให้ผู้อ่านจำนวนมาก ซึ่งมีความรู้ความสนใจเกี่ยวกับลักษณะคำประพันธ์ของไทยที่แตกต่างกัน ได้รับรู้เกี่ยวกับลักษณะคำประพันธ์ชนิดต่างๆ นอกเหนือจากคุณค่าด้านเนื้อหาที่ได้รับจากบทอาศิรวาท

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ผู้วิจัยพบว่าบทอาศิรวาทดังกล่าวมีบทบาทในสืบทอดลักษณะคำประพันธ์ชนิดต่างๆ ให้ผู้อ่านได้รับรู้และรู้จักตลอดจนมีการสร้างสรรค์บทอาศิรวาทจากการสืบทอดลักษณะคำประพันธ์ที่มีมาแต่เดิมนั้น เช่น นำฉันทลักษณ์ของเพลงพื้นมาถ่ายทอดเนื้อหาเพื่อใช้เป็นบทอาศิรวาท เป็นต้น ลักษณะการสืบทอดลักษณะคำประพันธ์และการสร้างสรรค์ดังกล่าว สอดคล้องกับคำว่า “สืบสรรค์” ตามที่ นิตยา แก้วคัลณา อธิบายไว้ ดังนี้

> การสืบสรรค์ ในที่นี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า creative perpetuation หมายถึง การทำให้เห็นพลวัตของการสืบทอด ซึ่งไม่ใช่เพียงการสืบทอดเท่านั้น แต่ได้นำมาสร้างใหม่ด้วย คำว่า “สืบ” ตัดคำมาจาก “สืบทอด” หมายถึง การรับมรดกมาจากอดีตหรือการรับช่วงต่อๆ กันมา ส่วนคำว่า “สรรค์” ตัดคำมาจาก “สรรค์สร้าง” หมายถึง การสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดดังกล่าว[1]

เพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในการสืบสรรค์วรรณศิลป์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะได้แสดงรายละเอียดของการสืบสรรค์วรรณศิลป์ที่พบในบทอาศิรวาท ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การสืบสรรค์ฉันทลักษณ์และการสร้างสรรค์กลวิธีการนำเสนอ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

[1] นิตยา แก้วคัลณา. (2556). *สืบสรรค์ขนบวรรณศิลป์: การสร้างสุนทรียในกวีนิพนธ์ไทย*. หน้า 1.

2.1 การสืบสรรค์ฉันทลักษณ์ บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจำนวน 152 สำนวน มีการใช้ฉันทลักษณ์แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้ฉันลักษณ์เดี่ยว จำนวน 141 สำนวน และการใช้ฉันทลักษณ์ผสม จำนวน 11 สำนวน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 การใช้ฉันทลักษณ์เดี่ยว บทอาศิรวาทที่ใช้ฉันทลักษณ์เดี่ยว คือ บทอาศิรวาทที่ผู้ประพันธ์ใช้โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน หรือร่าย อย่างใดอย่างหนึ่งมาสร้างสรรค์นำเสนอเนื้อหาบทอาศิรวาทในแต่ละสำนวน ตัวอย่างเช่น

บทอาศิรวาท “ห้าธันวามหาราชสดุดี” ของ อำพล สุวรรณธาดา ประพันธ์ด้วยโคลงสี่สุภาพจำนวน 4 บท ซึ่งตัวอย่างโคลงบทหนึ่งผู้ประพันธ์กล่าวถึงความจงรักภักดีของพสกนิกรที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอันเกิดจากพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงปกครองประเทศให้มีความสุขสงบ ดังบทโคลงที่ว่า

สมเด็จพระผ่านเผ้า ภูมิพล
ทรงเดชครองภูวดล ถิ่นด้าว
สงบสุขทั่วทุกมณฑล นครเศ
ทวยราษฎร์จงรักท้าว ทั่วทั้งไผทไทย
ยามใดภายภพร้อน ราวไฟ สุมแล
พระเปรียบชลาไหล ดับร้อน
ยามใดโลกประสบภัย หนาวเหน็บ
พระหลั่งไออุ่นป้อน ผ่อนให้คลายหนาว
ในคราวทุกข์ท่วมทัน ไผทสยาม
นองเลือดราวสงคราม เถื่อนล้น
ก่อนสยามจักถึงความ พินาศ
กรุงกลับสู่สงบพ้น พิบัติด้วยพระบารมี
ดิถีธันวามาสห้า ดลสมัย
พระราชสมภพทรงไชย อีกครั้ง
ขอพระรัตนตรัย ถวายชเยศ
ทรงฉัตรจงอยู่ยั้ง คู่ฟ้าไผทสาม

(ห้าธันวามหาราชสดุดี ประพันธ์โดย อำพล สุวรรณธาดา)[1]

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 108.

บทอาศิรวาท “อาเศียรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ นำกุสุมิตลดาเวลลิตาฉันท์ถ่ายทอดเนื้อหากล่าวถึงพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่จะพระราชทานความสุขแก่ประชาชนและรักษาความมั่นคงของประเทศชาติ จำนวน 8 บท ความว่า

บังคมบัวบาทคุณอดุลยประสงค์
สุขะดำรง ณ ทวยราษฎร์
เยือนเยี่ยมเปี่ยมการุณย์หทยนาถ
ทรงผดุงชาติ เจริญเรือง
แดนใกล้ไกลกันดารพระวิริยะประเทือง
ชนบทเมือง เสด็จไป
นาไร่ล่มร้างทุกขะ ณ อุทกภัย
ทรงขจัดไกล นิกรชน
น้ำ ดิน เขื่อน ฝาย ป่า พฒนะสุขะผล
เกื้อเกษตรดล ดิเรกสุข
ตามรอยบาท พอเพียง พสกนิรทุกข์
เลิศพระทำนุก นรากร
ทรงปราดเปรื่องเรืองวิทยะกิจขจร
น้อมถวายพร พระภูมี
เชิญเทพไทไตรรัตนะ ณ ปถพี
คุ้มพระทรงศรี เกษมศานต์ เทอญ

(อาเศียรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[1]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทที่ใช้ฉันทลักษณ์เดี่ยวในการประพันธ์ จำนวน 141 สำนวน ผู้วิจัยสามารถสรุปจำนวนการใช้ฉันทลักษณ์เดี่ยวประเภทต่างๆ ในการประพันธ์บทอาศิรวาทได้ดังนี้

[1] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2556, 3 ธันวาคม). อาเศียรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2556. *สกุลไทย*. 60(3085): 4.

ตาราง 1 ประเภทของฉันทลักษณ์เดี่ยวที่ใช้ประพันธ์บทอาศิรวาท

ประเภทของฉันทลักษณ์	จำนวนบทอาศิรวาท (สำนวน)
กลอน	59
ฉันท์	38
โคลง	25
กาพย์	19

จากตาราง 1 ผู้วิจัยสามารถแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับฉันทลักษณ์เดี่ยวทั้ง 4 ประเภทที่ใช้ประพันธ์บทอาศิรวาท คือ กลอน ฉันท์ โคลง และกาพย์ ดังนี้

2.1.1.1 กลอน พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์อธิบายลักษณะของกลอนไว้ ดังนี้

> คำประพันธ์ชนิดหนึ่ง มีถ้อยคำเรียงกันเป็นวรรคๆ วรรคหนึ่งๆ มีตั้งแต่ 6 พยางค์ขึ้นไปถึง 9 พยางค์ หรือ 10 พยางค์ ก็มี กลอนบังคับสัมผัสระหว่างวรรคเป็นสำคัญ
>
> กลอนบทหนึ่งมี 2 บาท บาทแรกเรียกว่า บาทเอก บาทหลังเรียกว่า บาทโท แต่ละบาทมี 2 วรรค เรียกว่า 1 คำกลอน หรือ 1 คำ กลอนบทหนึ่งจึงมี 2 คำกลอน หรือ 4 วรรค มีผู้เรียกชื่อกลอนทั้ง 4 วรรค ตามลำดับว่า วรรคสลับ (วรรคสลับ-เรียกตามพระยาอุปกิตศิลปสาร) วรรครับ วรรครอง และวรรคส่ง[1]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่ามีบทอาศิรวาทที่ประพันธ์ด้วยกลอนชนิดต่างๆ ได้แก่ กลอนแปด จำนวน 57 สำนวน กลอนเพลงพื้นบ้าน (เพลงพวงมาลัย) จำนวน 2 สำนวน และกลอนกลบท จำนวน 1 สำนวน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1.1.1 กลอนแปด พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ อธิบายความหมายและลักษณะของกลอนแปด หรือกลอนสุภาพ หรือกลอนตลาดไว้ ดังนี้

> ที่เรียกกลอนนี้ว่า กลอนตลาด เพราะเป็นคำประพันธ์ที่แต่งกันดาษดื่นในตอนต้นรัตนโกสินทร์ ต่อมา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียกกลอนชนิดนี้ว่า กลอนสุภาพ

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 65.

พระยาอุปกิตศิลปสารอธิบายไว้ในหนังสือ ฉันทลักษณ์ หน้า 29 ว่า “บทกลอนจำพวกนี้เรียกกันทั่วไปว่า “กลอนตลาด” น่าจะหมายความว่ามีผู้แต่งขายในตลาดทั่วไปเพราะกลอนชนิดนี้มีผู้แต่งเป็นเรื่องต่างๆ ขายที่เรียกว่าเรื่องประโลมโลก เช่น เรื่องโคบุตร ลักษณวงศ์ และพระอภัยมณี เป็นต้น ต่อมาท่านเรียกกลอนชนิดนี้ว่า กลอนสุภาพ”

นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบายไว้ใน “การสืบสาวราวเรื่องกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์” หน้า 27 ว่า “...ครั้งเรียกเฉพาะคำประพันธ์บางอย่างเป็นคำโคลง คำฉันท์ คำกาพย์ แล้วคำประพันธ์นอกนี้อีกอย่างหนึ่ง จึงเรียกว่า คำกลอน เป็นลำนำสำหรับขับร้องบ้าง คือ บทละครสักวา เสภา บทดอกสร้อย เป็นเพลงสำหรับอ่านบ้าง คือ กลอนเพลงยาว หรือกลอนตลาด” และกล่าวในเล่มเดียวกัน หน้า 31 ว่า “...บางท่านว่ากลอนแปด หรือกลอนตลาด นั้น เราเอาแบบมาจากฉันท์ ปัฐยาวัต และเวตาพียชาติฉันท์”

ผู้เขียนหนังสือหลักภาษาไทยคนอื่นๆ มีนายกำชัย ทองหล่อ เป็นต้น ได้แบ่งคำประพันธ์ประเภทกลอนออกเป็น 3 ชนิด คือ กลอนสุภาพ กลอนลำนำ และกลอนตลาด และอธิบายว่า กลอนสุภาพเป็นหลักของบรรดากลอนทุกชนิด ได้แก่ กลอน 6 กลอน 7 กลอน 8 กลอน 9 ส่วนกลอนตลาดนั้น คือ กลอนผสม หรือกลอนคละ คือ เอากลอนสุภาพหลายชนิดมาผสมกัน เพราะฉะนั้น กลอนบทหนึ่งๆ อาจมีวรรคละ 7 คำบ้าง 8 คำบ้าง 9 คำบ้าง และนิยมใช้ในการขับร้องแก้กันทั่วๆ ไป กลอนตลาดแบ่งออกเป็นกลอนเพลงยาว กลอนนิราศ กลอนนิยาย กลอนเพลงปฏิพากย์[1]

นอกจากนี้ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสัมผัสบังคับของกลอนแปดไว้ว่า

คำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทเอก สัมผัสกับคำที่ 3 ของวรรคหลัง หรือร่นเข้ามาสัมผัสกับคำที่ 1 ที่ 2 หรือยืดออกไปสัมผัสกับคำที่ 4 ที่ 5 ก็ได้

คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทเอกจะส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทโท และต้องสัมผัสกับคำที่ 3 ของวรรคหลังในบาทโทด้วย หรือบางทีอาจร่นเข้ามาสัมผัสกับคำที่ 1 ที่ 2 หรือยืดออกไปสัมผัสกับคำที่ 4 หรือ 5 ในวรรคหลังนี้ก็ได้

คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทโท จะส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทเอกของบทต่อไป

ปัจจุบัน สัมผัสนอกซึ่งเป็นสัมผัสบังคับไม่นิยมใช้คำคำเดียวกันสัมผัส เช่น ปี กับ ปี เมือง กับ เมือง[2]

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 81-82.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 65-66.

แผนผังบังคับสัมผัสของกลอนสุภาพหรือกลอนแปดมีรายละเอียด ดังนี้

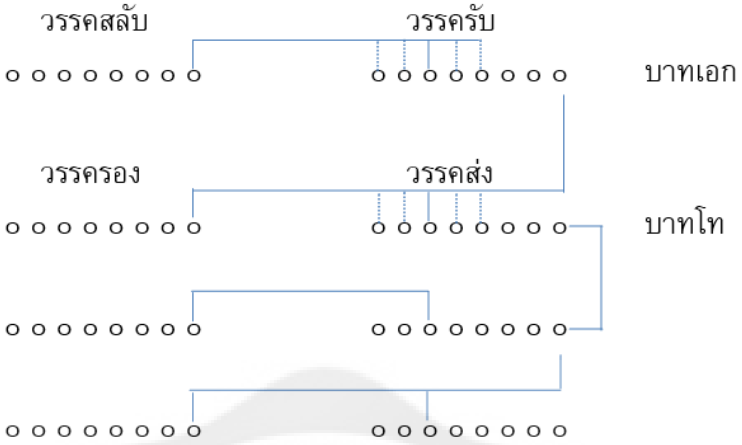

จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์ใช้กลอนแปดหรือกลอนสุภาพสร้างสรรค์บทอาศิรวาทมากที่สุด เหตุเพราะลักษณะคำประพันธ์ของกลอนแปดนั้นมีจำนวนคำในแต่ละวรรคประมาณ 8 คำ จำนวนคำดังกล่าวทำให้ผู้ประพันธ์สามารถบรรยายความและสื่อความหมายต่างๆ ในบทอาศิรวาทได้เป็นอย่างดี ตลอดจนเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่คนไทยนิยมแต่และเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ตลอดจนไม่มีข้อบังคับในการแต่งมากเมื่อเทียบการลักษณะคำประพันธ์ประเภทโคลงและฉันท์ บทอาศิรวาทที่ประพันธ์ด้วยกลอนแปดหรือกลอนสุภาพมีตัวอย่าง ดังนี้

บทอาศิรวาท “ถวายพระพร” พระนิพนธ์สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก กล่าวถึงความสุขความเจริญของอาณาประชาราษฎร์ที่เกิดจากพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม พสกนิกรทั้งหลายประจักษ์ในพระมหากรุณาธิคุณดังกล่าวจึงได้พร้อมใจกันถวายพระพรชัยมงคลแด่พระองค์และพระบรมวงศานุวงศ์ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

พระมหากษัตริย์ธวัชไทย ทรงธรรมในทศพิธประสิทธิผล
ภูมิภาคถิ่นสยามอร่ามยล พร้อมพืชล้นธัญญหารตระการครอง
พลเมืองเนืองแน่นแสนผาสุก ต่างประยุกต์เลี้ยงตนไม่หม่นหมอง
มหาประเทศน้อยใหญ่ได้ปรองดอง ต่างรับรองสัมพันธไมตรี
ราชประสงค์ตรงสุขสำราญราษฎร์ ให้สามารถครองตนอนนต์ศรี
จงสำเร็จเสร็จสุขทุกชีวี ดังทรงพลีสุขส่วนพระองค์แทน
ทรงหวังตั้งพระราชหฤทัย เจริญในคุณธรรมสัมมาแม่น
พระมหากรุณาเปี่ยมฟ้าแดน ไทยทั่วแคว้นกราบกรายถวายพระพร

เจริญพร้อมพระบรมวงศา นุวงศ์ผาสุกโสตถิ์สโมสร
พระมนัสตรัสธรรมล้ำบวร โดยสุนทรถิ่นวิสุทธิ์วิมุติคุณ
ชนม์เจริญเนิ่นกาลนานเรือนร้อย โรคภัยถอยห่างไกลอย่าวายวุ่น
ยิ่งวรรณะสุขะพละบุญ ปฏิภาณธนะสารสุนทรทิวา
ยืนในมไหศวรรย์อนันต์เกติ์ เพื่อไทยเทศบูชิตทุกทิศา
นานเท่านานคู่ไทยในร่มฟ้า สมเจตนาถวายพรบวรเทอญ

(ถวายพระพร พระนิพนธ์ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก)[1]

บทอาศิรวาทข้างต้นประพันธ์ด้วยกลอนแปดจำนวน 7 บท ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แสดงถึงพระปรีชาของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายกในด้านการทรงพระอักษร คือ คำแรกของแต่ละบาทที่ทรงเลือกใช้สามารถอ่านเป็นข้อความถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ว่า “พระภูมิพลมหาราชจงทรงพระเจริญพระชนม์ยิ่งยืนนาน”

บทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ของนิภา บางยี่ขัน ประพันธ์ด้วยกลอนแปดจำนวน 3 บท มีเนื้อหากล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงปกป้องภยันตรายต่างๆ ให้แก่อาณาประชาราษฎร ด้วยพระมหากรุณาธิคุณทั้งนั้น เหล่าพสกนิกรชาวไทยจึงน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระชัยมงคลแด่พระองค์เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ดังบทประพันธ์ที่ว่า

พระการุณเย็นล้ำกว่าน้ำฟ้า คุ้มอาณาประชาราษฎร์ปราศหมองไหม้
พระผู้เหมือนร่มกั้งกำบังภัย อีกร่มไทยแห่งชาวต่างด้าวแดน
เฉลิมพระชนมพรรษาอีกคราหนึ่ สรวมพรศรีรัตนตรัยไพสิฐแสน
เชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกถิ่นแคว้น มาห้อมแหนพูนเพิ่มเฉลิมชนม์
ยิ่งพระเกียรติยิ่งพระยศปรากฏกล้า เลิศพระบารมีแรงทุกแห่งหน
รวมแรงรักแรงใจไทยทุกคน ขอพระพันภัยพาลสำราญเทอญ

(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย นิภา บางยี่ขัน)[2]

นอกจากนี้ บทอาศิรวาท “5 ธันวาคม” ของนิตยสาร “ฟ้าเมืองไทย” ได้ใช้กลอนแปดมาพรรณนาถึงความรู้สึกของพสกนิกรชาวไทยที่มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 1.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 68.

ภูมิพลอดุลยเดช และต่างถือว่าวันที่ 5 ธันวาคมซึ่งเป็นพระบรมราชสมภพเป็นวันที่ประชาชนทุกหมู่เหล่าจะได้แสดงความสมัครสมานสามัคคีเพื่อถวายเป็นราชสักการะ โดยผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำที่เข้าใจง่ายสื่อความหายตรงไปตรงมาเป็นบทกลอนจำนวน 5 บท ดังนี้

เรารอวันสำคัญนี้ปีละครั้ง เสมือนดั่งวันร่วมรวมดวงจิต
ประชาชนคนไทยในทุกทิศ พร้อมกันคิดตรงกันได้เป็นใจเดียว
เป็นความรักความบูชาคารวะ ถวายแด่ราชะที่ยึดเหนี่ยว
วันที่ 5 ธันวาคมเรากลมเกลียว ไม่เปล่าเปลี่ยวดวงใจในแผ่นดิน
เรามีชาติ ศานา มหากษัตริย์ เรามีรัฐ มีเสรี และมีศิลป์
มีภาษา มีหนังสือ ลือระบิล มีฐานถิ่นอยู่อาศัยเป็นไทยมา
ทั้งหมดนี้มีพระองค์ทรงเป็นหลัก และทรงเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งหล้า
ทรงเป็นความภูมิใจไทยบรรดา ซึ่งนานาชาติน้อมยอมนิยม
ถึงวาระเฉลิมพระชนม์พรรษา คือถึงคราไทยสำแดงแรงสะสม
ซึ่งความรักความภักดีที่ชื่นชม ถวายบังคมด้วยใจ ไทยทุกดวง

(5 ธันวาคม ประพันธ์โดย นิตยสาร “ฟ้าเมืองไทย”)[1]

จากการศึกษาลักษณะคำประพันธ์ของบทอาศิรวาทดังกล่าวข้างต้น พบว่าผู้ประพันธ์มีการสืบทอดบทร้อยกรองประเภทกลอนแปดตรงตามแบบแผนของตำราฉันทลักษณ์ไทย และพบว่าผู้ประพันธ์มีการพัฒนาและเพิ่มเติมความน่าสนใจของบทอาศิรวาทนอกเหนือจากข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ ด้วยการใช้คำแรกของแต่ละบาทอ่านได้ใจความต่อเนื่องกัน ดังบทอาศิรวาท “ถวายพระพร” พระนิพนธ์สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก ที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น ตลอดจนมีการสร้างความไพเราะด้วยการใช้สัมผัสในในทุกวรรคของบทประพันธ์

2.1.1.1.2 กลอนเพลงพื้นบ้าน (เพลงพวงมาลัย) พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทยภาคฉันทลักษณ์อธิบายลักษณะของกลอนเพลงพื้นบ้าน ไว้ดังนี้

> *กลอนที่ชาวบ้านผูกขึ้นร้องเล่นในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งแต่ละแห่งก็จะประดิษฐ์แบบแผนการร้องของตนไปตามความนิยมและสำเนียงการพูดที่แตกต่างกันไป และมีการร้องสืบทอดกันมาแบบปากต่อปาก*
>
> กลอนเพลงพื้นบ้านนิยมร้องเล่นกันตามเทศกาลและฤดูกาล หรืองานที่มีการชุมนุมคนในหมู่บ้านเพื่อร่วมงานรื่นเริงเป็นครั้งคราว เช่น หน้าน้ำหรือหน้ากฐิน ผ้าป่า ออกพรรษา เล่นเพลงเรือ เพลงหน้าใย ฯลฯ หน้าเกี่ยวข้าว หน้านวดข้าว เล่นเพลงเกี่ยวข้าว เพลงเต้นกำรำเคียว

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 81.

เพลงสงฟาง ฯลฯ ช่วงตรุษสงกรานต์ เล่นเพลงพิษฐาน เพลงพวงมาลัย เพลงเหย่อย เพลงยั่ว ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีเพลงที่ไม่ได้จำกัดเวลาว่าจะต้องร้องเฉพาะในช่วงเทศกาล คือร้องเล่นกันได้ทั่วไปเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง เช่น เพลงอีแซว เพลงปรบไก่ เพลงฉ่อย เพลงลำตัด ฯลฯ

การเล่นเพลงพื้นบ้านใช้สิ่งที่มีอยู่ใกล้ตัวตามธรรมชาติเป็นเครื่องประกอบ เช่น เพลงเต้นกำรำเคียว ใช้รวงข้าวและเคียวที่มีอยู่แล้วมาประกอบการร้องรำ และยังไม่ต้องสร้างฉากสร้างเวทีโดยสามารถใช้ฉากที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น เพลงเรือเล่นในน้ำ เพลงพวงมาลัยเล่นตามลานบ้าน ลานวัด เพลงเต้นกำรำเคียว เล่นบนลานนา[1]

บทอาศิรวาท “หกสิบพรรษาอาศิรวาท” ของศิวกานท์ ปทุมสูติ นำกลอนเพลงพื้นบ้าน คือ “เพลงพวงมาลัย” มาสร้างสรรค์บทอาศิรวาทถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ด้วยถ้อยคำที่เรียบง่าย แสดงความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมาของชาวบ้านที่มีต่อพระองค์ สอดคล้องกับคำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะการใช้คำของเพลงพื้นบ้านที่ว่า “*กลอนเพลงพื้นบ้านมีลักษณะเรียบง่าย ทั้งในด้านการใช้คำและการร้องเล่น*” [2]

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย อธิบายที่มาของเพลงพวงมาลัย การนำเพลงพวงมาลัยไปขับร้องและลักษณะของเพลงพวงมาลัยไว้ดังนี้

ชื่อเพลงพื้นบ้านของไทยทางภาคกลาง สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นที่จังหวัดเพชรบุรี เพราะมีผู้แต่งบทร้องเล่าประวัติเพลงพวงมาลัยไว้อย่างนั้น ในสมัยโบราณนิยมร้องเพลงพวงมาลัยในงานเทศกาล งานนักขัตฤกษ์ งานมงคลต่างๆ ต่อมาการร้องเพลงพวงมาลัย จะร้องควบคู่ไปกับการเล่นพื้นเมืองอย่างหนึ่งคือ “ช่วงชัย” การเล่นช่วงชัย ถ้าปาลูกช่วงถูกผู้ใด ผู้นั้นต้องรำซึ่งเรียกว่า ช่วงรำ ผู้ร่วมเล่นจะร้องเพลงพวงมาลัยให้รำ ถ้าฝ่ายหญิงเป็นผู้รำ ฝ่ายชายร้องเพลงพวงมาลัยเกี้ยว แต่ถ้าฝ่ายชายเป็นผู้รำ ฝ่ายหญิงจะร้องว่าต่างๆ บางครั้งก็ร้องโต้ตอบไต่ถามอาชีพของกันและกัน ปัจจุบันนี้ใช้ร้องอวยชัยให้พรในโอกาสต่างๆ

บทร้องเพลงเพลงพวงมาลัยเป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนหัวเดียว ขึ้นต้นว่า “เอ้อระเหย” โดยมีลูกคู่ร้องรับทั้งบทขึ้นและบทลงท้ายที่มักร้องว่า “พวงเจ้าเอ๋ย” หรือจะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นก็ได้ ให้สัมผัสกับคำสุดท้ายในคำกลอนแรก ใช้มือตบเป็นจังหวะ

ตัวอย่างเพลงพวงมาลัย

พ่อเพลง	เอ้อระเหยลอยมา	ขอถามว่าเพลงพวงมาลัย (รับ)
	แต่แรกเริ่มเดิมที	เพลงเกิดมีขึ้นที่ไหน
	ร้องในฤดูเทศกาล	หรือพิธีงานอย่างใด
(ลง)	เจ้าช่อมะม่วงพวงลำไย	ขอจงแจ้งให้ทราบเอย (รับ[3])

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 87.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 87.

[3] ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย*. หน้า 345.

จากคำอธิบายข้างต้นที่กล่าวว่า ปัจจุบันเพลงพวงมาลัยใช้ร้องอวยพรในโอกาสต่างๆ นั้น สอดคล้องกับการที่ ศิวกานท์ ปทุมสูติ นำเพลงพวงมาลัยแต่งเป็นบทอาศิรวาท “หกสิบพรรษาอาศิรวาท” ที่มีเนื้อหาในการถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ด้วยถ้อยคำและภาษาที่เรียบง่าย โดยกล่าวถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและเกษตรกรรม สื่อถึงลักษณะการร้องเพลงพวงมาลัยซึ่งเป็นเพลงชาวบ้านอย่างเด่นชัด ดังบทประพันธ์ที่ว่า

เอ้อระเหยลอยมา พระพายพัดพาเป็นเพลงพร
ข้าวปีข้าวปรังฟากฝั่งทุ่งทิพย์ พริ้วพรายระยิบระยาบอ่อน
อ้อยไหวใบลู่วู่ลมมาแว่ว พ่อร่มเกศโพธิ์แก้วของพสกนิกร
เกษตรกรรมอุปถัมภ์อุ้มไทย ออกตกเหนือใต้ไม่ขาดตอน
ต้นชากาแฟเข้าเปลี่ยนแปรไร่ฝิ่น เฉลิมแดนดินพระบิดร
ลุ่มราบลำเนาภูเขาเขิน ลูกแล่งสรรเสริญซ้องสลอน
ร่มไม้ใบหญ้านกกาเกาะ ขันคูไพเราะถวายพระพร
หกสิบพระพรรษาสถาวร เย็นระงับดับร้อนนิรันดร์เอย

(หกสิบพรรษอาศิรวาท ประพันธ์โดย ศิวกานท์ ปทุมสูติ)[1]

การเลือกใช้กลอนเพลงพื้นบ้านมาสร้างสรรคบทอาศิรวาท แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ต้องการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีชาวบ้านให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย อันสะท้อนถึงภูมิปัญญาความสามารถเกี่ยวกับบทร้อยกรองของชาวบ้าน ตลอดจนทำให้การนำเสนอเนื้อหาบทอาศิรวาทมีความน่าสนใจแตกต่างจากบทอาศริวาทที่มีลักษณะคำประพันธ์ประเภทอื่นๆ

นอกจากนี้กลอนเพลงพื้นบ้านยังมีความสัมพันธ์สอดคล้องสะท้อนความคิดความรู้สึกของเกษตรกรที่ประทับใจในพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้อยู่ดีกินดี

2.1.1.1.3 กลอนกลบท พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ อธิบายความหมายและลักษณะของกลบท ไว้ดังนี้

> คำประพันธ์ที่กวีแต่งพลิกแพลงให้มีลักษณะวิจิตรพิสดารขึ้นกว่าลักษณะบังคับตามปรกติแล้ว ทำให้เป็นระเบียบสม่ำเสมอ เพื่อแสดงชั้นเชิงและฝีปากในส่วนของกวีเอง และเพื่อให้ตำประพันธ์นั้นงดงามขึ้น อาจมีชื่อเรียกต่างๆ กันตามแต่กวีกำหนด
>
> การแต่งคำประพันธ์เป็นกลบทที่ปรากฏในเอกสารนับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เช่น ลิลิตโองการแช่งน้ำ มหาชาติคำหลวง ลิลิตยวนพ่าย ส่วนวรรณคดีที่ได้รวบรวมกลบทไว้เป็นจำนวนมาก ได้แก่ กลบทศิริวิบุลกิตติ์ ของหลวงศรีปรีชา (เซ่ง) ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ และ

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 93.

โคลงดั้นเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

ลักษณะการแต่งคำประพันธ์อย่างพลิกแพลงที่เรียกว่า กลบท นี้ ในเอกสารเก่าบางแห่งเรียกว่า กล คำประพันธ์ทุกชนิดแต่งเป็นกล กลหรือกลบท ได้ เรียกชื่อกำกับไปแต่ละชนิด เช่น กลโคลงหรือโคลงกลบท กลกลอนหรือกลอนกลบท กลกาพย์หรือกาพย์กลบท กลร่ายหรือร่ายกลบท กลฉันท์หรือฉันท์กลบท

กลบท แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่มีกำหนดบังคับเพิ่มมากกว่าปรกติ และประเภทที่วางคำหรืออักษรให้ซ่อนรูปไว้เพื่อลวงตาให้ฉงน ประเภทหลังนี้บางท่านเรียกแยก ออกไปว่า กลอักษรหรือกลแบบ

กลบทประเภทที่มีกำหนดบังคับเพิ่มมากกว่าปรกตินี้ยังคงปรากฏรูปแบบของคำประพันธ์ เช่น โคลง หรือกลอน ให้เห็นอยู่ กลบทมีวิธีแต่งหลายวิธี ได้แก่ เล่นคำ เล่นพยัญชนะ เล่นสระ เล่นวรรณยุกต์ เพิ่มสัมผัส วางกำหนดครุลหุ ฯลฯ[1]

จากการศึกษาลักษณะการใช้กลบทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่ามีการใช้กลอนกลบทที่บังคับการซ้ำเสียงของพยัญชนะ จำนวน 1 สำนวน คือ กลบทนาคบริพันธ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กลบทนาคบริพันธ์ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ อธิบายลักษณะของกลบทนาคบริพันธ์ ไว้ดังนี้ “กลอนกลบทแบบหนึ่ง บังคับซ้ำคำในตำแหน่งคำ 3 คำสุดท้ายในวรรคแรกกับ 3 คำแรกในวรรคถัดไป โดยซ้ำเสียงพยัญชนะในคำสุดท้ายของวรรคแรกกับคำที่ 3 ของวรรคถัดไปทุกวรรค”[2]

บทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ของ ชิน สินธุวงษ์ ซึ่งรวบรวมไว้ในหนังสือนวมินทราศิรวาท แสดงชื่อกลบท “นาคบริพันธ์” ไว้ใต้ชื่อบทอาศิรวาทเพื่อให้ผู้อ่านทราบว่าผู้ประพันธ์ใช้กลบทนาคบริพันธ์ในการกล่าวสดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ดังนี้

ที่ห้าธนุมาสกาล	มาสเกณฑ์ลุวาร
	ลุวัฏจักร์เวียนมา
เวียนมงคลวารมหา	มหัศฉริยราชา
	ราชสมภพภูมินทร์
ภูมิพลองค์อธิบดินทร์	บดีศรไทยถิ่น
	ไทยถ้วนแซ่ซ้องบารมี

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 19-20.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 40.

บารมินทร์แห่งองค์ทรงศรี ทรงศีลทานพลี
ทานพร้อมเนกขัมปัญญา
(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย ชิน สินธุวงษ์)[1]

จากบทอาศิรวาทข้างต้นผู้วิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์นำเสียงพยัญชนะ 2 คำสุดท้ายของวรรคแรกไปซ้ำกับ 2 คำแรกในวรรคถัดไป ซึ่งแตกต่างจากข้อกำหนดที่กล่าวไว้ข้างต้นที่ต้องนำเสียงพยัญชนะ 3 คำสุดท้ายของวรรคแรกไปซ้ำกับ 3 คำแรกของวรรคถัดไป กล่าวคือ ผู้ประพันธ์นำเสียงพยัญชนะของ 2 คำสุดท้ายในวรรคแรก คือ มาสกาล มาซ้ำกับเสียงพยัญชนะของ 2 คำแรกในวรรคต่อมา คือ มาสเกณฑ์ โดยซ้ำเสียงพยัญชนะเพียง 2 คำเช่นนี้ในทุกวรรค

นอกจากนี้ลักษณะแผนผังของบทอาศิรวาทดังกล่าวมีความแตกต่างจากข้อกำหนดของราชบัณฑิตยสถานที่กำหนดให้ บทหนึ่งมี 3 วรรค โดยบทแรกเริ่มที่วรรครับ ต่อด้วยวรรครอง และจบบทที่วรรคส่ง และบทต่อไปมีครบทั้ง 4 วรรค คือ สดับ รับ รอง ส่ง แต่บทอาศิรวาทดังกล่าวจัดพิมพ์แผนผังโดยเริ่มบทแรกที่วรรคสดับ ต่อด้วยวรรครับ และจบที่วรรคส่ง เป็นเช่นนี้ทุกบทจนจบ

2.1.1.2 ฉันท์ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ อธิบายความหมายและที่มาของฉันท์ ไว้ดังนี้

> เราเรียกคำประพันธ์ร้อยกรองที่รับมาจากภาษาบาลี ภาษาสันสกฤตที่กำหนดคำเสียงหนัก (คำครุ) และเสียงเบา (คำลหุ) ในบาทตามลักษณะการแต่งเป็นแบบต่างๆ ว่า ฉันท์ รวมทั้งเรียกคาถาคำประพันธ์ร้อยกรองที่กำหนดบังคับคำครุลหุในบาท ที่มีชื่อเรียกเฉพาะชนิดในคัมภีร์วุตโตทัยเป็นฉันท์ด้วยทั้งหมด
>
> การเรียกชื่อคาถาในคัมภีร์วุตโตทัยว่า ฉันท์ มีเป็นครั้งแรกในหนังสือจินดามณี ตอนที่อธิบายลักษณะคาถา 6 แบบ ได้แก่ อินทรวิเชียร โตฎก วสันตดิลก มาลินี สัททุลลวิกกีฬิต และสัทธรา ...
>
> ... ฉันท์ในความหมายเฉพาะที่เข้าใจในปัจจุบันว่าเป็นคำประพันธ์ร้อยกรองชนิดหนึ่งของบาลีสันสกฤตน่าจะแพร่หลายเข้ามาเป็นที่รู้จักของกวีไทยนานแล้ว ทั้งนี้ร่องรอยที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจลักษณะบังคับในการแต่งฉันท์ ปรากฏในวรรณคดีไทยรุ่นแรกๆ นั่นคือ การใช้คำลหุแทนคำเอกในโคลง ...
>
> ... พบคำประพันธ์ประเภทฉันท์เป็นครั้งแรกในหนังสือมหาชาติคำหลวง กัณฑ์มหาพน ที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์และกวีร่วมกันแต่ง แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2025 ...

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 62.

> ... ในสมัยรัตนโกสินทร์ ฉันท์เป็นที่นิยมแต่งกันอย่างแพร่หลาย เริ่มแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจนกระทั่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวเฉพาะวรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันท์ทั้งเรื่องที่มีอยู่เป็นจำนวนมากมาย
>
> ... นอกเหนือจากแบบฉันท์ที่มีในคัมภีร์วุตโตทัยแล้ว มีผู้ประดิษฐ์แบบฉันท์ขึ้นในภาษาไทยอีกหลายชนิด ... [1]

จากคำอธิบายดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์เลือกใช้ฉันท์ชนิดต่างๆ ในการสร้างสรรค์บทอาศิรวาททั้งสิ้น 38 สำนวน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ฉันท์ตามแบบแผน และฉันท์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1.2.1 ฉันท์ตามแบบแผน พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายถึงฉันท์ที่ไทยรับมาจากคัมภีร์วุตโตทัยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ อินทรวิเชียรฉันท์ โตฏกฉันท์ วสันตดิลกฉันท์ มาลินีฉันท์ สัททุลลวิกกีฬิต และสัทธราฉันท์ ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์จึงเริ่มมีการประดิษฐ์ฉันท์ขึ้นใหม่นอกเหนือจากฉันท์ในคัมภีร์วุตโตทัยซึ่งถือเป็นฉันท์ตามแบบแผน

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่า ผู้ประพันธ์นำฉันท์ในคำภีร์วุตโตทัยหรือฉันท์ตามแบบแผนชนิดต่างๆ มาประพันธ์ ทั้งสิ้น 12 ชนิด ได้แก่ มาณวกฉันท์ อินทรวิเชียรฉันท์ โตฏกฉันท์ ภุชงคปยาตฉันท์ วสันตดิลกฉันท์ มันทักกันตฉันท์ กุสุมิตลดาเวลลิตาฉันท์ สัททุลลวิกกีฬิตฉันท์ เมฆวิปผุชชิตฉันท์ อีทิสังฉันท์ ภัททวิราชฉันท์และดิลกวิเชียรฉันท์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

มาณวกฉันท์ 8 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[3] อธิบายความหมายและลักษณะของมาณวกฉันท์ ดังนี้

มาณวกฉันท์ มีความหมายว่า “ฉันท์มีลิลาศเสียงอันไพเราะงามดุจดังมาณพหนุ่มน้อย” กำหนดบทหนึ่งมี 4 บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคหนึ่งมี 4 พยางค์ จัดเข้าคณะและสัมผัสตามแผนผัง ดังนี้

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 268-281.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 268-281.

[3] แหล่งเดิม. หน้า 375.

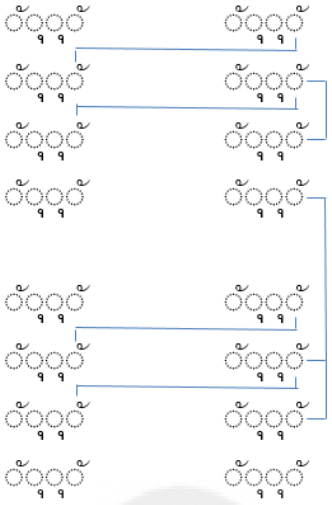

จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยมาณวกฉันท์ จำนวน 1 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “อาศิรวัจน์ฉัตรมงคล” ของคณะนิตยสารออมสินสาร ประพันธ์ด้วยมาณวกฉันท์ จำนวน 4 บท ดังนี้

ศรีศุภฤกษ์ เบิกสุรทิน
บรรลุระบิล เบญจมวาร
พฤษภมาส ราชพิธิการ
ฉัตรบริบาล มังคลสมัย

ไท้มุรธา ราชาภิเษก
เดชอดิเรก คุณอดิศัย
ครองสิริราชย์ ชาติอธิชัย
รัชชสมัย องค์นวมินทร์

ภูมิพโล โพธิสมรรถ
มังคลฉัตร ชื่นธรณินทร์
โลกสดุดี ปรียนรินทร์
ครสุรทิน ครบสิริวาร

อาศิรวัจน์ ขัตติยไทย
รัตนตรัย บุณยภิบาล
สันตติวงศ์ ทรงพระสราญ
ทีรฆฐาน องค์พระประมุข
(อาศิรวัจน์ฉัตรมงคล ประพันธ์โดย คณะนิตยสาร “ออมสินสาร”)[1]

บทอาศิรวาทดังกล่าวถึงความปีติปราโมทย์ของพสกนิกรชาวไทยที่วันฉัตรมงคล 5 พฤษภาคมเวียนบรรจบอีกวาระหนึ่ง และในตอนนท้ายของบทประพันธ์มีข้อความถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยขอให้พระองค์ทรงครองสิริราชสมบัติตราบนานเท่านาน

อินทรวิเชียรฉันท์ 11 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ อธิบายความหมายและข้อกำหนดของอินทรวิเชียรฉันท์ไว้ว่า “อินทรวิเชียรฉันท์ มีความหมายว่า “ฉันท์มีลิลาศรุ่งเรืองงามดังพระแสงแก้ววิเชียร” กำหนดบทหนึ่งมี 2 บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 พยางค์ วรรคหลังมี 6 พยางค์” [2] ซึ่งจัดเข้าคณะและสัมผัสได้ตามแผนผัง ดังนี้

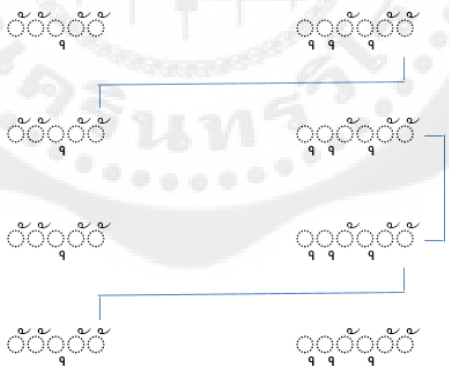

จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยอินทรวิเชียรฉันท์ จำนวน 1 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 51.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 493.

บทอาศิรวาท “พระจอมปราชญ์” ของสุจริต เพียรชอบ ประพันธ์ด้วยอินทรวิเชียรฉันท์ จำนวน 15 บท เพื่อกล่าวถึงพระอัจฉริยะภาพด้านต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงนำมาใช้พัฒนาประเทศให้ความเจริญรุ่งเรืองและประชาชนมีความสุขสวัสดี ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

สรวมชีพประณตน้อม ศิรค้อมบังคมคัล
เอกองค์พระทรงธรรม์ นวมินทรภูมี
ร่มบุญพระผ่านเกล้า ฤติเราเกษมศรี
พสกนิกรมี จิตรื่นและชื่นบาน
แผ่นด้าวอุดมดิน นิธิสินศฤงคาร
งานศาสน์ก็ไพศาล เพราะพระบารมีองค์
ทรงพัฒนาชาติ ศิลปะศาสตร์ ธ เสริมส่ง
ภาษา ธ ก็ทรง อนุรักษ์พิทักษ์การ
ชาญวรรณศิลป์ศาสตร์ นฤนาทนิพนธ์งาน
หลายเรื่องประเทืองมาน นรล้วนระลึกคุณ
สารานุกรมไทย ธ ตริให้และเกื้อหนุน
จอมปราชญ์ประสาททุน ธ กรุณยุวชน
ทรงเตือนสติไว้ หฤทับบ่สับสน
สื่อสารจะได้ผล ทะนุรักระแบบไว้
ปลุกจิตประชาตรึก มนนึกนิยมไทย
รักษ์วัฒนธรรมไว้ คติแบบสยามมวล
ทรงธรรมทศพิธ ธ กอปรกิจลุทั่วถ้วน
ทรงวิริยะล้วน นรชร้องกฤดาการ
ทั่วเมทินีดล กสิผลก็ไพศาล
ฝนหลวงและโครงการ ธ ประทานเกษตรไทย
ทรงเป็นประทีปรัฐ ชุติชัดสว่างใส
ส่องธรรมสว่างไสว จิตงามมิมืดมน
อีกเศรษฐกิจชาติ ธ มุ่งมาดและหมายผล
พอเพียงและพึ่งตน นรชนก็ไพบูลย์
วิทยาศาสตร์การกีพา องค์ราชา ธ ค้ำคูน
ทรงเกื้อนุกูลพูน คุณเลิศ ธ โลกา
เป็นบุญนิกรไทย จุติใต้พระบุญญา
เอกองค์พระภัทรมหา ปิยะรัชกษัตริย์ไทย

ยามนี้พสกพร้อม ฤดินอ้อมถวายชัย
อัญเชิญพระรัตน์ตรัย บริรักษ์พระภูธร
(พระจอมปราชญ์ ประพันธ์โดย สุจริต เพียรชอบ)[1]

โตฎกฉันท์ 12 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายความหมายและลักษณะของโตฎกฉันท์โดยสรุปได้ว่า โตฎกฉันท์มีความหมายว่า ฉันท์มีลีลาศดุจนายโคบาลอันแทงโคด้วยปะฏัก บทหนึ่งมี 2 บาท บาทหนึ่งมี 2วรรค วรรคหน้ามี 6 พยางค์ วรรคหลังมี 6 พยางค์ โดยกำหนดตำแหน่งคำครุ หรือคำหนัก (ุ) และคำลหุหรือคำเบา (ั) พร้อมการส่งสัมผัสของแต่ละวรรคดังแผนผังต่อไปนี้

จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยโตฎกฉันท์ จำนวน 1 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ของเรืออากาศเอกเต็ม ขำเปรมศรี พรรณนาถึงความรู้สึกปลื้มปีติของพสกนิกรเมื่อวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเวียนบรรจบอีกวาคำรบหนึ่งด้วยโตฎกฉันท์ จำนวน 7 บท ดังนี้

อุรุฤกษ์มหิทธิ์ วรอิทธิวิเศษ
ภวราชนรเชษฎ์ ธนุปัญจ์ปฏิทิน
ตละวันอุตปาท นรชาติปิดิสิ้น
ดุจวาริทริน ชรโลมวสุธา
คุปราษฎร์ทศพิธ ธุรกิจก็อุสาห์
ศุภวัตร์วิริยา อนุกัมปรุจี
คณะช่างอภิธาน นฤบาลสดุดี
มธุรสวิธศรี อภิลาสมุตา
จิรชนม์พฤหัต สตวรรษสณิกา
อวยาธวิสิฐา นฤทุกข์ปริปันถ์

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 134-135.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 304.

ฉวิภัททประเทือง วิเมลืองศิริสัณห์
รมสุขอธิกันต์ มุทหาลยไกร
สุวิสุทธิมโน ปวโรตมวัย
อภิรมย์อดิศัย นิธิโภคมหันต์
(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย เรืออากาศเอกเต็ม ขำเปรมศรี)[1]

ภุชงคปยาตฉันท์ 12 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายความหมายและลักษณะของภุชงคปยาตฉันท์ โดยสรุปได้ว่า ภุชงคปยาตฉันท์ มีความหมายว่าฉันท์มีลิลาศประดุจลิลาศแห่งพระยานาค บทหนึ่งมี 2 บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 6 คำ วรรคหลังมี 6 คำ โดยกำหนดตำแหน่งคำครุ หรือคำหนัก (ุ) และคำลหุหรือคำเบา (ั) พร้อมการส่งสัมผัสของแต่ละวรรคดังแผนผังต่อไปนี้

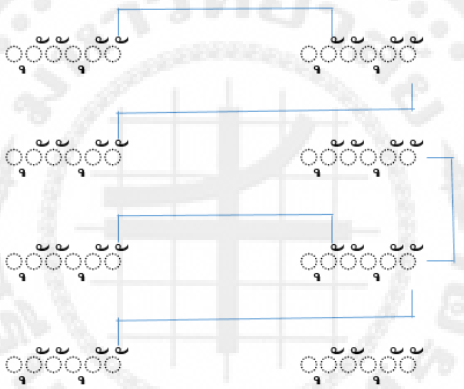

“ภุชงคปยาตฉันท์ที่แต่งกันมากในภาษาไทย สัมผัสระหว่างวรรคในบาทเอกจะต่างไปจากที่กำหนดไว้ คือ พยางค์ที่ 6 ในวรรคที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังพยางค์ที่ 3 ในวรรคที่ 2”[3]

จากการศึกษาพบว่า ผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยภุชงคปยาตฉันท์ จำนวน 1 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “นวมินทราศิรวาท” ของวันเพ็ญ เซ็นตระกูล นำภุชงคปายตฉันท์ จำนวน 11 บทมาประพันธ์คำถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช โดยแสดงถึงน้ำพระราชหฤทัยและพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญด้วยพระวิริยะอุตสาหะเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของราษฎรชาวไทยในทุกท้องที่ ดังนี้

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 60.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 364.

[3] แหล่งเดิม. หน้า 365.

มหาวาระมงคล เฉลิมชนมพรรษา
ลุห้ารอบนรินทร์พา นราตรึกระลึกมาน
พระทรงรักและห่วงใย ประชาไทยประจักษ์ปาน
ปิโยรสพระภูบาล พสกซึ้งกำซาบใจ
อดีตปัจจุบันเหมือน สะกิดเตือน ณ ทรวงใน
ผิราษฎร์ ทุกข์ ณ ถิ่นใด จะเหนือใต้เสด็จดล
พนาทึบอุดมทาก ละหานกรากกระแสชล
ไศลสูงละลิ่วยล สะท้านฝนยะเยือกเย็น
กระหน่ำลมระดมหนาว รพีผ่าวทุรนเข็ญ
ธุลีมากวิบากเพ็ญ ฤอาจกั้นพระภูบาล
พระคือผู้ขจัดปวง พิบัติล่วงประเดิมดาล
ประกอบพัฒนาการ ประเทาทุกขโพยภัย
ประชมหัตถ์ประณตน้อม สิโรตม์พร้อมประจบใจ
ถวายภักดิ์พระทรงชัย ณ แทบเบื้องพระบาทองค์
ถวายชีพถวายสัตย์ จะป้องปัดพิบัติลง
จะตามรอยพระบาททรง ดำรงชาติและราชา
มิยอมให้ระคายเคือง ละอองเบื้องพระบาทา
พิทักษ์วงศ์พระผ่านฟ้า สถิตมิ่งมโนทัย
ณ ยามนี้อุดมฤกษ์ วิศิษฏ์เบิกวิเศษใส
ถวายเพ็ญพระพรชัย สราญในพระทัยองค์
ประสงค์แห่งประภูมินทร์ ประสบสิ้นถวิลทรง
เจริญชนม์พระยืนยง พระเกียรติก้องพระเกรียงไกร

(นวมินทราศิรวาท ประพันธ์โดย วันเพ็ญ เซ็นตระกูล)[1]

วสันตดิลกฉันท์ 14 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายความหมายและลักษณะของวสันตดิลกฉันท์ โดยสรุปได้ว่าวสันตดิลกฉันท์ มีความหมายว่า ฉันท์มีลิลาศงามวิจิตรดุจจอมเมฆ อันปรากฏในเดือน 5 เดือน 6 ในคิมหันตฤดู กำหนดบทหนึ่งมี 2 บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 8 พยางค์ วรรคหลังมี 6 พยางค์ โดยกำหนดตำแหน่งคำครุ หรือคำหนัก (ุ) และคำลหุหรือคำเบา (ั) พร้อมการส่งสัมผัสของแต่ละวรรคดังแผนผังต่อไปนี้

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 37.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 411-412.

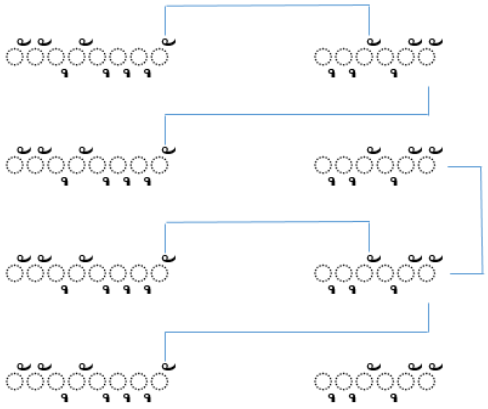

จากการศึกษา พบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยวสันตดิลกฉันท์ จำนวน 8 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “นวมินทราเศียรวาทราชสดุดี” ของ สำราญ ถาวรมาศ กล่าวถึงการแสดงความจงรักภักดีและถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาด้วยวสันตดิลกฉันท์ จำนวน 7 บท ดังนี้

โอนเศียรผคมยุคลบาท อธิราชพระจักรินทร์
คาบครบสมัยอุตมทิน ศุภฤกษ์เฉลิมชนม์
น้อมดวงฤทัยวจิวิรา- วมหาชโยดม
อาศีรภักดีพระภุมิพล นวมินทร์พระจอมไทย
ด้วยแรงกตัญญุตะมนัส วรขัตติเยศไกร
ที่ห้าธนูประลุสมัย ชลิหัตถ์ผชุมเชิญ
ทวยเทวดาอมรฤท- ธิสถิต ณ หาวเหิน
ไตรรัตน์ประภัสร์คุณเจริญ อภิบาลพระภูมินทร์
บำราศพยาธิ์ภยกษัย และประลัยประลาตสิ้น
ศัตรูริปูวิลยภิน- ทมิกล้าจะกรายแดน
ทีฆายุบรรลุศตวรรษ พระมนัสเกษมแสน
ครองไทยมไหศุริยแม้น ฉพิมานสุนเรนทร
พร้อมราชินีดนยราช ชนมาตย์สถาพร
ยืนยงฉนำศตบวร นรรมย์นิรันดร์กาล (โสตถิเทอญ ฯ)

(นวมินทราเศียรวาทราชสดุดี ประพันธ์โดย สำราญ ถาวรมาศ)[1]

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 27.

มันทักกันตาฉันท์ 17 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[1] อธิบายความหมายและลักษณะของมันทักกันตาฉันท์ โดยสรุปได้ว่ามันทักกันตาฉันท์ มีความหมายว่าฉันท์เหมือนความคิดอันเป็นที่ชอบใจ บทหนึ่งมี 3 วรรค วรรคแรกมี 10 คำ วรรคสองมี 4 คำ วรรคสามมี 3 คำ โดยกำหนดตำแหน่งคำครุ หรือคำหนัก (ุ) และคำลหุหรือคำเบา (ั) พร้อมการส่งสัมผัสของแต่ละวรรคดังแผนผังต่อไปนี้

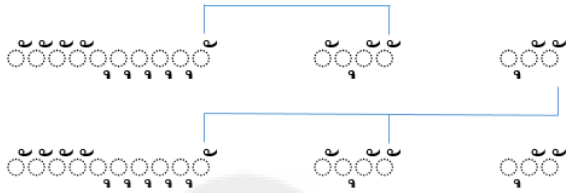

จากการศึกษา พบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยมันทักกันตาฉันท์ จำนวน 1 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “อาเศียรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ใช้มันทักกันตาฉันท์ จำนวน 8 บท กล่าวถึงพระราชกรณียกิจของพระองค์ที่ยังผลให้พสกนิกรมีความสุขและทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ ความว่า

บังคมบาทวรคุณอนันต์
ภูธเรศสรรค์ พสกสุข
ทวยราษฎร์พึ่งบุญกรุณนิรทุกข์
เทิดพระทำนุก นรารมย์
น้ำดินป่าพัฒนสกลชม
พืชอุดมสม ประสาทคุณ
ทรงงานเปรียบปานอมรกรุณย์
สุขพระทรงบุญ ผดุงไทย
รอยบาทยาตรทั่วทิศศิขรไพร
ไกล ณ แดนใด พระเยือนเยี่ยม
เสโทหยาดดุจทิพยชลเปี่ยม
เกื้อนิกรเทียม พระบิดา

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 374.

เขื่อนฝายฝนหลวงกสิกิจคณา
เย็นพระเมตตา ประชากร
น้อมนบไตรรตนคุณอมร
โปรดประทานพร พระจอมชน เทอญ

(อาเศียรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทัพย์ เกษแม่นกิจ)[1]

กุสุมิตลดาเวลลิตาฉันท์ 18 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายความหมายและลักษณะของกุสุมิตลดาเวลลิตาฉันท์ โดยสรุปได้ว่ากุสุมิตลดาเวลลิตาฉันท์ มีความหมายว่า ฉันท์มีลิลาศประหนึ่งเครือเถาอันมีดอก บทหนึ่งมี 1 บาท บาทหนึ่งมี 3วรรค วรรคแรกมี 11คำ วรรคสองมี 4 คำ วรรคสามมี 3 คำ โดยกำหนดตำแหน่งคำครุ หรือคำหนัก (ุ) และคำลหุหรือคำเบา (ั) พร้อมการส่งสัมผัสของแต่ละวรรคดังแผนผังต่อไปนี้

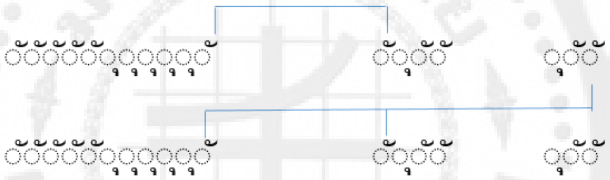

จากการศึกษา พบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยกุสุมิตลดาเวลลิตาฉันท์ จำนวน 1 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “อาเศียรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ นำกุสุมิตลดาเวลลิตาฉันท์ จำนวน 8 บท กล่าวถึงพระราชหฤทัยมุ่งมั่นของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่จะพระราชทานความสุขแก่ประชาชนและรักษาความมั่นคงของประเทศชาติ ด้วยการปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่างๆ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของราษฎร ดังนี้

บังคมบัวบาทคุณอดุลยประสงค์
สุขะดำรง ณ ทวยราษฎร์
เยือนเยี่ยมเปี่ยมการุณย์หทยนาถ
ทรงผดุงชาติ เจริญเรือง

---

[1] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2555, 4 ธันวาคม). อาเศียรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2555. *สกุลไทย*. 59(3033): 4.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 167.

แดนใกล้ไกลกันดารพระวิริยะประเทือง
ชนบทเมือง เสด็จไป
นาไร่ล่มร้างทุกขะ ณ อุทกภัย
ทรงขจัดไกล นิกรชน
น้ำ ดิน เขื่อน ฝาย ป่า พฒนะสุขะผล
เกื้อเกษตรดล ดิเรกสุข
ตามรอยบาท พอเพียง พสกนิกรทุกข์
เลิศพระทำนุก นรากร
ทรงปราดเปรื่องเรืองวิทยะกิจขจร
น้อมถวายพร พระภูมี
เชิญเทพไทไตรรัตนะ ณ ปถพี
คุ้มพระทรงศรี เกษมศานต์ เทอญ

(อาเศียรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทัพย์ เกษแม่นกิจ)[1]

สัททุลลวิกกีฬิตฉันท์19 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายความหมายและลักษณะของสัททุลลวิกกีฬิตฉันท์ โดยสรุปได้ว่า สัททุลลวิกกีฬิตะฉันท์ มีความหมายว่า ฉันท์มีลิลาศประดุจดังว่ากิริยาอันแล่นแห่งเสือโคร่ง กำหนดบทหนึ่งมี 1 บาท บาทหนึ่งมี 3 วรรค วรรคแรกมี 12 พยางค์ วรรคสองมี 5 พยางค์ วรรคสามมี 2 พยางค์ โดยกำหนดตำแหน่งคำครุหรือคำหนัก (ุ) และคำลหุหรือคำเบา (ั) พร้อมการส่งสัมผัสของแต่ละวรรคดังแผนผังต่อไปนี้

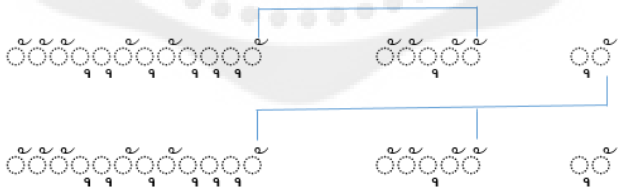

จากการศึกษา พบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยสัททุลลวิกกีฬิตฉันท์ จำนวน 17 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

[1] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2556, 3 ธันวาคม). อาเศียรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2556. *สกุลไทย*. 60(3085): 4.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 447.

บทอาศิรวาท “ราชสดุดี” ของ เอนก บุณโยทก ใช้สัททุลวิกกีฬิตฉันท์ จำนวน 10 บท เพื่อเทิดพระเกียรติและถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม โดยกล่าวว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ดับทุกข์ภัยของราษฎรตลอดจนทรงเป็นดวงใจและชีวิตของพสกนิกรทั้งปวง ดังคำฉันท์ที่ว่า

สรวมชีพน้อมอภิวันทเบื้องพระบทมาลย์
องค์เอกภูบาล สยาม
เนื่องในวารเฉลิมพระชนมประลุยาม
ห้าธันวมาสงาม ไถง
ด้วยบุญญาพระบารมีสรณไกร
แห่งปวงประชาไทย พิมล
ยามราษฎร์ทุกข์ทุรคามพระองค์พิริยดล
ดับทุกขภัยกล กลี
ปกเกล้าปานปิตุรักถนอมปุตรศรี
ไพร่ฟ้าประชาชี สราญ
ทรงเป็นดวงหฤทัยสถิตชุติตระการ
ชีวิตและลมปราณ ประไพ
วอนทวยเทวสยามและคุณรตนตรัย
คุ้มครอง ธ ราชัย ชนินทร์
ขอจงทรงพระเจริญจรัสวรถวิล
สบโสตถิสมจิน ตนา
ครองไอศูรยราชยยิ่งพลสถา-
พรมิ่งบรมรา- ชินี
หมู่ไพรินทรรานระย่อพระปรมี
มิ่งขวัญประชาชี นิรันดร์

(ราชสดุดี ประพันธ์โดย เอนก บุณโยทก)[1]

เมฆวิปผุชชิตาฉันท์ 19 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายความหมายและลักษณะของเมฆวิปผุชชิตาฉันท์โดยสรุปได้ว่าเมฆวิปผุชชิตาฉันท์มีความหมายว่าฉันท์มีลิลาศประดุจมหาเมฆอันกระหึ่มเสียง บทหนึ่งมี 1 บาท บาทหนึ่งมี 3วรรค วรรคแรกมี 12 คำ

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 43.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 381.

วรรคสองมี 4 คำวรรคสามมี 3 คำ โดยกำหนดตำแหน่งคำครุ หรือคำหนัก (ุ) และคำลหุหรือคำเบา (ั) พร้อมการส่งสัมผัสของแต่ละวรรคดังแผนผังต่อไปนี้

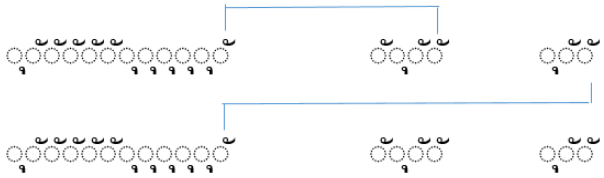

จากการศึกษา พบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยเมฆวิปผุชชิตาฉันท์ จำนวน 1 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ของ เรืออากาศเอกเต็ม ขำเปรมศรี ซึ่งกล่าวถึงบรรยากาศอันน่ารื่นรมย์ยินดีเมื่อถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช 5 ธันวาคม โดยผู้ประพันธ์ถ่ายทอดบรรยากาศดังกล่าวด้วยเมฆวิปผุชชิตาฉันท์ จำนวน 12 บท ความว่า

อุกฤษฎ์ฤกษ์เบิกฟ้าภาณุวิสุตรุจี
เรืองจรัสศรี เฉลิมวาร
ประชาชนฉ่ำชื่นชีวรมยวิศษล
คล้ายอุบัติกาล พระภูมิพล
ณ วันที่ห้าธันวาคมดิลกผล
เอกอุดมดล วิวัฒนา
ผดุงชาติราษฎร์ร่มธัมมุทิตคุปา
ทั่วปเทสา ปสังส์ชม
อุโฆษโจษจันบันลือกิรติสุนิยม
สาธุการสม ปริตต์รัฐ
คณาช่างอากาศน้อมศีรปณตวัตร์
ทูลสนองสัจจ์ ถวายพร
พระจงทรงพระจำเริญชนมสถิรบวร
สุขสโมสร นิราศภัย
ฉวีวรรณบรรเจิดเลิศศิริวิไล
สุดวิเศษใส วิลาศลักษณ์
พลาแรงกำแหงหาญวิริยอดิศักดิ์
เกริกพิภพนัก พระเดชา

นิราพาธปราศเศร้าสูญดสกรทุสา
ชำนะพาลา นิพัทธ์กาล
เสวยโภไคย์ศูรย์ปรมพิศาล
โสมนัสนาน ตลอดไป
เผดียงฤทธิ์อังคีรสและสุรอดิศัย
ทักขราชัย นิรันดร-เทอญ

(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย เรืออากาศเอกเต็ม ขำเปรมศรี)[1]

อีทิสังฉันท์20 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายความหมายและลักษณะของอีทิสังฉันท์โดยสรุปได้ว่า อีทิสังฉันท์หรืออีทิสะฉันท์ มีความหมายว่าฉันท์มีคุณเหมือนฉันท์ที่กล่าวมาแล้วนั้น บทหนึ่งมี 1 บาท บาทหนึ่งมี 3 วรรค วรรคแรกมี 9 คำ วรรคสองมี 8 คำ วรรคสามมี 3 คำ โดยกำหนดตำแหน่งคำครุ หรือคำหนัก (ุ) และคำลหุหรือคำเบา (ั) พร้อมการส่งสัมผัสของแต่ละวรรคดังแผนผังต่อไปนี้

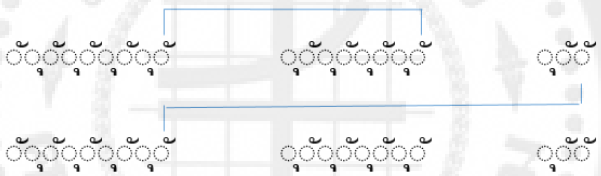

จากการศึกษา พบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยอีทิสังฉันท์ จำนวน 2 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “อาศิรวาทราชสดุดี” ของ สังเวียน ภู่ระหงษ์ พรรณนาความงดงามของแสงไฟที่ประดับดาตามสถานที่ต่างๆ และความรื่นเริงของมหรสพที่จัดขึ้นเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และกล่าวสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงครองแผ่นดินด้วยทศพิธราชธรรม ซึ่งผู้ประพันธ์ถ่ายทอดเนื้อหาดังกล่าวด้วยอีทิสังฉันท์ จำนวน 9 บท ดังนี้

ดลดิถีเฉลิมพระชนมพรร-
-ษภูมิพลมหุตม์มหันต์ มโหฬาร
ทั่วประเทศประทีปก็ชัชวาล
ประดับประดิษฐ์วิจิตรตระการ ถวายพร

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 38.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 431.

สำมหรสพสนั่นนคร
ระเริงกมลสกลนิกร ก็เปรมปรีดิ์
อ้า! พระองค์อดุลยเดชบดี
เถลิงถวัลยราชสุรีย์ สุโรดม
ไทยประเทศวิเศษสุรัฐภิรมย์
เพราะบามีพระยิ่งนิยม ระบือบุญ
สิบประการประกอบสุธรรมธิคุณ
โผอนศิราภิวาทสุน- ทรพากย์ฉันท์
จุ่งเจริญพระชนมทีฆบรร-
-ลุร้อยฤกว่าวสาสุพรร- ณ เพริศพราย
จุ่งเกษมสราญพระทัยและกาย
นิราศพระโรคนิรันตราย และเพิ่มผล
ใดกลีและนีรโสตถิผล
ประลัยประลาตพระบาทยุคล พระองค์เทอญ

(อาศิรวาทราชสดุดี ประพันธ์โดย สังเวียน ภู่ระหงษ์)[1]

ภัททวิราชฉันท์ 21 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายความหมายและลักษณะของภัททวิราชฉันท์โดยสรุปได้ว่า ภัททวิราชฉันท์มีความหมายว่า ฉันท์งามด้วยคณะอันเจริญ มีกำหนดบาทเป็นคู่ บทหนึ่งมี 2 บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค บาทที่ 1 วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 6 คำ บาทที่ 2 วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 6 คำ โดยกำหนดตำแหน่งคำครุ หรือคำหนัก (ุ) และคำลหุหรือคำเบา (ั) พร้อมการส่งสัมผัสของแต่ละวรรคดังแผนผังต่อไปนี้

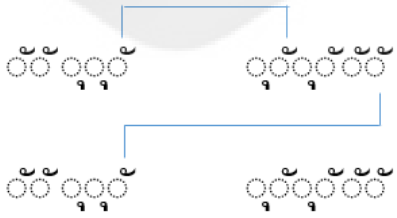

จากการศึกษา พบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยภัททวิราชฉันท์ จำนวน 1 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 33.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 361.

บทอาศิรวาท “ภูมิพลาเศียรวาทน์” ของ ชลัมพ์ ขำศิริ นำภัททวิราชฉันท์ จำนวน 7 บท มาถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้ทรงมีจตุรพิธพรชัย เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม ความว่า

สรวมเดชอติเทพ พระเสพพิมานองค์อินทร์
คล้องมาลย์สิริสิญจน์ ประ “ภูมิพล” องค์
ห้าธันว์สมภพ ประสบพระพรจำนง
พรจัตุรมง- คลาภิบาลหมาย
ปิ่นรัฐทะนุไทย พิไลสง่ากำจาย
สมบูรณ์วรกาย ประหนึ่งพระเทพสวรรค์
เยี่ยมยิ่งกรณีย์ วิถีพิรัชสำคัญ
อบอุ่นสิริขวัญ ประชาประสงค์สม
สรวมชีพศตพรรษ ขจัดภยาเกรียมกรม
โรคาบ่นิยม พลังมิรู้ถอย
ครองราชย์สุขซ้อง ธ ปองประดาเลิศลอย
สมดังดนุน้อย ประสาศประเลงฉันท์
สัมฤทธิพระองค์ ประสงค์ประสิทธิ์โดยพลัน
ทูนเกล้าอภิวันท์ พระทรงเจริญเทอญ

(ภูมิพลาเศียรวาทน์ ประพันธ์โดย ชลัมพ์ ขำศิริ)[1]

ดิลกวิเชียรฉันท์ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ อธิบายลักษณะของดิลกวิเชียรฉันท์ ดังนี้

> ฉันท์ประสมแบบหนึ่งในหนังสือจินดามณี เป็นแบบที่นำฉันท์ 2 ชนิด คือ วสันตดิลกฉันท์ และอินทรวิเชียรฉันท์มาประสมประสานเข้าด้วยกันบาทต่อบาท บาทแรกเป็นวสันตดิลกฉันท์ บาทที่ 2 เป็นอินทรวิเชียรฉันท์ ...
>
> ... ตัวอย่าง
>
> อุรประทับอุรถนงง ปรามัศศิวรไว
> จุมพิตริมไร โอษฐคัณฑะกัลยา
> บริสังคุติพระอรองค์ อนุชพนิดา
> สมสนุกนิเสน่หา รศราคเอมอร
>
> จินดามณี[1]

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 39.

การส่งสัมผัสและตำแหน่งคำครุลหุของดิลกวิเชียรฉันท์เป็นดังแผนผังต่อไปนี้

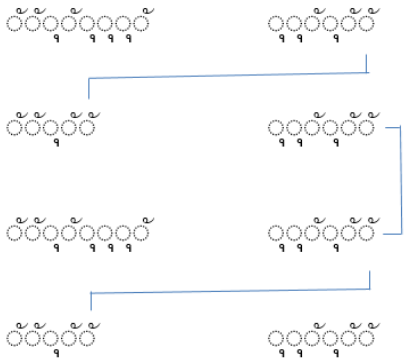

จากการศึกษา พบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยดิลกวิเชียรฉันท์ จำนวน 1 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “นวมินทรมหาราศิรวาท” ของสัญลักษณ์ มณีใส กล่าวถึงพระคุณธรรมในการปกครองของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้แก่ ทศพิธราชธรรมและราชสังหวัตถุธรรม เพื่อเน้นย้ำว่าพระองค์ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม หรือธรรมิกราช อันนำมาซึ่งความสุขสวัสดิ์ของอาณาประชาราษฎร์ และในตอนท้ายเป็นการถวายพระพรชัยมงคลให้พระองค์ทรงมีจตุรพิธพรและทรงพระเจริญ โดยผู้ประพันธ์นำเสนอเนื้อหาของบทอาศิรวาทด้วยดิลกวิเชียรฉันท์ จำนวน 9 บท ดังนี้

สรวมชีพประณตบทเวเรศ นฤเบศร์บดินทร
เกริกยศกำจร จิรกิติติเกรียงไกร
ธำรงถวัลยอธิปัตย์ สิรัชราชัย
ทรงธรรมอำไพ ทศพิธพิศิษฏ์สรรพ์
พร้อมราชสังคหะประกอบ กิจชอบระบอบบรรพ์
ถ้วนแบบระเบียบธรร- มิกราชจรรยา
อำรุงผดุงนิกรเอื้อ นรเพื่อพระเมตตา
ราษฎร์แม้นอุรสา และพระดุจพระบิดร
ปรากฏประกิตกรุณธรรม อุปถัมภ์นาคร
สุขทุกข์ ธ อาทร ธุวแน่วมโนยล
เรืองรัชกาลปวเราศ อดิเศรษฐ์สถาผล
ทรงธรรมนำชน ชนะผองพิบัติภัย

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 297.

ตรีรัตน์ประทานทิพวริษฐ์ จตุพิธพรชัย
ภูเนตุนราศัย สุขศานติ์สวัสดี
แผ่ธรรมบารมิวิมล ศุภผลพิสุทธิ์ศรี
ปกธรรมธานี นิรทุกขธำรง
สรวมโสตถิสรรพสิริสวัสดิ์ วรวัฒน์วิบูลย์ยง
จอมไท ธ จงทรง พระเจริญนิรันดร

(นวมินทรมหาราศิรวาท ประพันธ์โดย สัญลักษณ์ มณีใส) [1]

2.1.1.2.2 ฉันท์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายถึงการสืบสรรค์ของคำประพันธ์ประเภทฉันท์ที่มีผู้ประดิษฐ์ฉันท์ขึ้นใหม่นอกจากฉันท์สืบทอดตามแบบแผน โดยสรุปได้ ดังนี้

นอกเหนือจากฉันท์ตามแบบแผนที่ไทยรับมาจากคัมภีร์วุตโตทัยแล้ว มีผู้ประดิษฐ์แบบฉันท์ขึ้นในภาษาไทยอีกหลายชนิด โดยฉันท์ที่ประดิษฐ์ใหม่จะมีลักษณะเป็นฉันท์วรรณพฤติทั้งสิ้น เช่น

พระราชวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงดัดแปลงลักษณะบทนิพนธ์ภาษาอังกฤษของลอร์ดอัลเฟรด เทนนิสสัน ชื่อ In Memoriam ประดิษฐ์เป็น สยามรัตนฉันท์ และทรงแก้เป็น สยามวิเชียรฉันท์ และสยามมณีฉันท์ ตามลำดับ

สุภร ผลชีวิน ประดิษฐเปษณาทฉันท์ กับ มุทิงคนาทฉันท์ ซึ่งเปษณาทฉันท์ มีความหมายว่า ฉันท์ที่มีเสียงจากเสียงตำข้าวด้วยครกกระเดื่อง โดยเลียนเสียง ตะแล็กแต้กแต้ก (◌ุ◌ั◌ั◌ั) ที่เกิดขึ้นจากการตำข้าว ส่วนมุทิงคนาทฉันท์ มีความหมายว่า ฉันท์ที่มีกำเนิดจากเสียงตะโพน โดยเลียนเสียงตะโพน คือ ป๊ะโท่นโท่น ป๊ะโท่นโท่น ป๊ะโท่นโท่น โดยกำหนดเสียงครุลหุ คือ ◌ุ◌ั ◌ุ◌ั ◌ุ◌ั◌ั

สุจิต ศีกษมัต ประดิษฐพิบูลรัชนีฉันท์ ใช้นามปากกาว่า สิกวัต แบบของฉันท์ดังกล่าวมีดังนี้

โอ้องค์พระทรงสมญา “ปิยมหาจุฬาลงกรณ์”
ไทยสามิภักดิ์ภูธร หทยเทอดพระเลิศเลอธรรม

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 101.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 281-286.

ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา ประดิษฐ์จันทรกานต์ฉันท์ สูรยกานต์ฉันท์ และสรัสวตีเทวีฉันท์ ซึ่ง ศักดิ์ศรี แย้มนัดดาประดิษฐ์จันทรกานต์ฉันท์และสูรยกานต์ฉันท์ เป็นแบบฉันท์เพื่อแต่งถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อครั้งทรงตั้งวิทยุ อ.ส. และพระองค์ทรงเป็นโฆษกของวิทยุ อ.ส. ในบางโอกาส ดังตัวอย่างของจันทรกานต์ฉันท์ ที่ว่า

เสียงใดละเวงสดับจับจิต เสนาะนิตย์ระรื่นอุรา
ปานเสียงสวรรค์ประทานส่งมา ณ ประชานิกรชน
เสียงใด ณ วิชชุออกอากาศ สิริวาทวิสุทธิว์มล
อ.ส. เสนอสนองนำคน มนะมุ่งกุศลวิถี
เสียงนั้นแหละคือสวรรค์ภาษา วจะพาสราญฤดี
เป็นมิ่งและขวัญประดับชีวี ชนศานติสุขสถิต
โฆษกประเสริฐประกาศสำเนียง สุรเสียงธอำมฤต
เป็นที่ตระหนักประจักษ์ในจิต ชนทั่วมิเว้นจะชมฯ

ถวัลย์ มงคลรัตน์ ประดิษฐ์ฉันท์ใหม่เป็นจำนวนมาก โดยกำหนดครุลหุตามเสียงและจำนวนพยางค์ของพระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย และพระนาม เช่น ภูมิพลอดุลยเดชฉันท์ วชิราโสมสวลีฉันท์ เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ผู้ประพันธ์นำฉันท์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่จำนวน 2 ชนิดมาสร้างสรรค์บทอาศิรวาท คือ สยามมณีฉันท์และรัตนโกสินทร์สยามินทรฉันท์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สยามมณีฉันท์ 8 สยามมณีฉันท์ เป็นฉันท์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่โดยพระราชวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ หรือ น.ม.ส. ดังที่ วัฒนะ บุญจับ กล่าวไว้ว่า “สยามมณีฉันท์นี้ น.ม.ส. แต่งให้นักเรียนร้องในงานประจำปีของโรงเรียนวชิราวุธ”[1]ในส่วนของลักษณะบังคับของสยามมณีฉันท์ วัฒนะ บุญจับ[2] อธิบายไว้โดยสรุปได้ว่า น.ม.ส.ทรงนำฉันท์ อิน เมโมเรียม แต่งโดย ลอร์ดเต็นนีซัน มาดัดแปลงให้มีสัมผัสแบบกลอนสุภาพโดยกำหนดตำแหน่งคำครุ หรือคำหนัก (ุ) และคำลหุหรือคำเบา (ั)ดังแผนผังต่อไปนี้

[1] วัฒนะ บุญจับ. (2544). *ครรภครรลองร้อยกรองไทย*. หน้า 349.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 347.

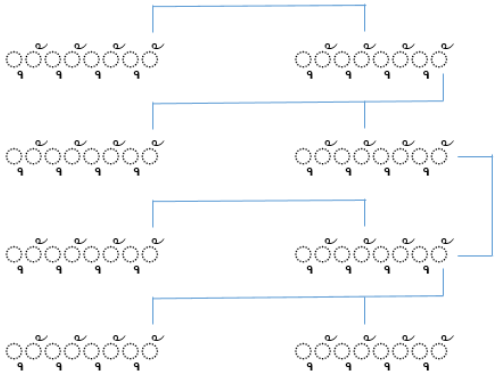

บทอาศิรวาท “คำถวายพระพร” ของสุภร ผลชีวิน สร้างสรรค์ด้วยสยามมณีฉันท์ จำนวน 6 บท เพื่อแสดงเนื้อหาคำถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาและแสดงกตัญญุตาด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพสกนิกรชาวไทย ดังนี้

ชโย เผดิมเฉลิมพระชนม์ พระภูมิพลอดุลยเดช
พระพงศะรามสยามประเทศ พสกสิหมายถวายพระพร
ชโย พระชนมายุยิ่ง พระวรรณะพริ้งพลังบวร
เสวยพระสุขและราษฎร ระรื่นอุราพระบารมี
ชโย พระทรงประสงค์อะไร ก็สมฤทัยพระภูบดี
เสวยสวัสดิ์วิวัฒน์ทวี เพราะผลบุญธจุนประจำ
ชโย พระราชกรณี- ยกิจบดี ธ ทรงกระทำ
ก็คือพระคุณ ธ หนุนและนำ พสกนิราศพยาธิภัย
ชโย พระคุณกรุณยกิจ ประจักษ์ ณ จิตนิกรไทย
ณ วาระเริ่มเฉลิมสมัย สิชนก็ชื่นระรื่นอุรา
ชโย กระฉ่อนนิกรราษฎร์ ชโย ประกาศกตัญญุตา
กระหึ่มและโห่ชโยประสา- ทะพรพิพัฒน์กษัตริย์สยาม โสตถิเทอญ

(คำถวายพระพร ประพันธ์โดย สุภร ผลชีวิน)[1]

รัตนโกสินทร์สยามินทรฉันท์ 25 ฉันท์ชนิดนี้ไม่ปรากฏในอยู่ฉันท์ตามแบบแผนและไม่ปรากฏข้อมูลอย่างแน่ชัดว่าผู้ใดประดิษฐ์ขึ้น เมื่อพิจารณาจากชื่อของฉันท์มีความหมายโดยรวมว่า ผู้เป็นใหญ่แห่งประเทศสยามและกรุงรัตนโกสินทร์ อันหมายความถึงพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี แสดงให้เห็นว่าเป็นฉันท์ที่ประดิษฐ์ขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ อันเป็นช่วงเวลาที่มีผู้ประดิษฐ์ฉันท์ขึ้นใหม่นอกเหนือจากฉันท์ที่มีในคัมภีร์วุตตโตทัย

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 20.

จากการศึกษาบทอาศริวาท “มหาราชาอาเศียรพาท” ของเชษฐ์ พนาพันธ์ พบว่ามีการแสดงชื่อของฉันท์ดังกล่าวไว้เหนือบทประพันธ์เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้ และเมื่อพิจารณาตำแหน่งคำครุลหุและการส่งสัมผัสของรัตนโกสินทรสยามินทรฉันท์ สามารถแสดงเป็นแผนผังได้ ดังนี้

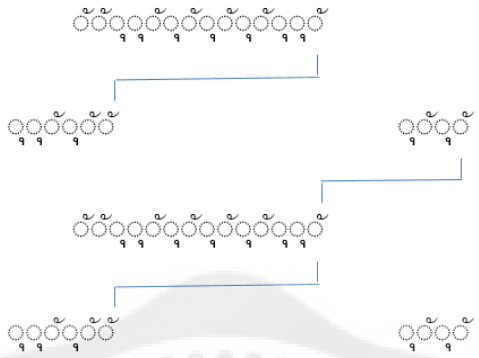

บทอาศิรวาท “มหาราชาอาเศียรพาท” กล่าวถึงความรู้สึกของพสกนิกรชาวไทยเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคมที่ต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในการที่พระองค์ทรงขจัดทุกข์และบำรุงสุขให้เกิดมีแก่พระราชอาณาจักรและประชาชน ดังบทอาศริวาทที่สร้างสรรค์ด้วยรัตนโกสินทรสยามินทรฉันท์ จำนวน 12 บท ที่ว่า

เอกองค์อธิราชพระบาทพระภูมิพลศุภศรี
ธ เถกิงเถกิงพีร์ พิรุพหสันต์.
เบิกเบญจมวารลุธันวมาสมหิปอภินัน-
ทเฉลิมพระชนม์พรรษ์ ผสกผคม.
ชื่นมื่นชระดื่นตระการสราญมนนิกรรมย์
อภิศานติสุขสม สยามสยาย.
เติมตรึกจิตนึกพระคุณิบุลมหสุวกระจาย
ดุจฉายะฉัตรฉาย พิทักษ์ประชา
เกลื่อนเกียรติกิรก้องสกลพิมลศิรพระจริยา
ทศพิธพระธรรมา วิศรุตวิศาล
เจริดเจิ่งจิระน้ำพระทัย ธ ในทะนุหทยบาน
ชนฉ่ำชลาธาร มนัสบวร
ราษฎร์ทุกข์บมิสุขประจญจัญภยทุรยอน
ปรเมศวร์ ธ ราญรอน ประดับประคอง
ตื่นฟ้าพระมหากรุณยสุนทร์ฐิติหิตะลบอง

ยลเกียรติคุณผอง พิศุทธิ์พิสัย
ศรี ศรี ศุภวันเฉลิมพระชนม์อุตมวรวิไล
ปิติสานต์สวัสดิ์ชัย เชวงชริน
รรรร่ายสรลอนถวายพระพรปิยนฤบดินทร์
ตรลบสยามินทร์ มลังเมลือง
ทำนูลพระเจริญพิพรรธน์พีสิฏฐพิพิธประเทือง
พิรบุณย์พิรุฬห์เนือง พิชัยพิศาล
อีกทั้งพระประยูรญาติประสบสิริสุขสราญ
ถิรกั้นสยามนาน ลุกาลนิรันดร์ (โสตถิเทอญ)

(มหาราชาอาเศียรพาท ประพันธ์โดย เชษฐ์ พนาพันธ์)[1]

การที่ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทนำฉันท์มาใช้ในการสร้างสรรค์บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทั้งฉันท์ตามแบบแผนที่ปรากฏในคัมภีร์วุตโตทัยและฉันท์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ต้องการเทิดพระเกียรติพระองค์อย่างสูงสุดด้วยการบรรจงเลือกสรรคำครุลหุมาร้อยกรองอันเป็นลักษณะเฉพาะของบทประพันธ์ประเภทคำฉันท์อย่างความประณีตบรรจง อีกทั้งคำครุลหุในฉันท์ส่งผลให้ลีลาศและจังหวะของการอ่านบทอาศิรวาทมีความไพเราะสง่างามเสมอด้วยบทบูชาเทพเจ้า ดังที่ ไพฑูรย์ พรมวิจิตร กล่าวไว้ว่า “ฉันท์เป็นคำประพันธ์ที่เก่าแก่ที่สุดของอินเดียซึ่งมีมาแต่สมัยพระเวท โดยฤาษีอินเดียโบราณใช้สำหรับสวดสดุดีเทวะในฤคเวท และใช้สำหรับมนตร์ศักดิ์สิทธิ์ในอาถรรพเวท”[2]

2.1.1.3 โคลง พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ อธิบายความหมายของคำประพันธ์ประเภทโคลงไว้ว่า “รูปแบบร้อยกรองชนิดหนึ่ง มีบังคับพยางค์สัมผัสและมีบังคับรูปวรรณยุกต์เอกโท หรือกรณีที่จำเป็นใช้เสียงวรรณยุกต์เอกโทแทนได้”[3]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่าผู้ประพันธ์ใช้คำประพันธ์ประเภทโคลง จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ โคลงสี่สุภาพ โคลงดั้นบาทกุญชร และโคลงกระทู้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1.3.1 โคลงสี่สุภาพ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[4] อธิบายลักษณะ และข้อกำหนดของโคลงสี่สุภาพโดยสรุปได้ว่า โคลงสี่สุภาพ บทหนึ่งมี 4 บาท บาทที่ 1,2 และ 3 มีบาทละ 7 คำ บาทที่ 4 มี 9 คำ แต่ละบาทแบ่งออกเป็น 2 วรรค วรรคหน้ามี 5

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 34.

[2] ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร. (2541). *ฉันทศาสตร์ไทย*. หน้า 1.

[3] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 209.

[4] แหล่งเดิม. หน้า 252.

คำ วรรคหลังมี 2 คำ ส่วนบาทที่ 4 วรรคหลังมี 4 คำ ทั้งนี้อาจมีคำสร้อยเสริมท้ายบาทที่ 1 หรือ 2 หรือ 4 ได้อีกบาทละ 2 คำข้อกำหนดสัมผัสและคำเอกคำโทของโคลงสี่สุภาพมีรายละเอียดตามแผนผังดังต่อไปนี้

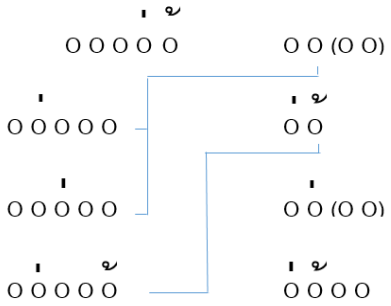

จากการศึกษา พบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยโคลงสี่สุภาพ จำนวน 19 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “ราชา มุขฺ มนุสฺสานำ” พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กล่าวถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์ด้วยโคลงสี่สุภาพ จำนวน 2 บท ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศและดำรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรมอันนำมาซึ่งความสุขสวัสดีของประชาราษฎร ดังนี้

ทะเลเป็นเจ้าแห่ง นทีมหันต์
ทิวะสุริยฉัน แจ่มจ้า
รัตติรัศมีจันทร์ เรืองจรัส
สงฆ์ประมุขแห่งชาวหล้า เหล่าผู้พึ่งบุญ
ผู้ใหญ่ในแว่นแคว้น คือรา-ชาแล
ผู้บำบัดทุกข์ประชา ช่วยเกื้อ
เป็นประมุขนาครา ในรัฐ
ทรงทศพิธธรรมเอื้อ ราษฎร์ให้สวัสดี

(ราชา มุขฺ มนุสฺสานำ พระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)[1]

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 3.

บทอาศิรวาท “ทรงพระเจริญ” ของว.วุฒิโฆสิต ประพันธ์ด้วยโคลงสี่สุภาพ จำนวน 6 บท เพื่อถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา โดยอัญเชิญพระรัตนตรัยและเทพเจ้าให้ปกป้องคุ้มครองพระองค์ ดังนี้

จักกรีนวม์รัชช์เผ้า พงษ์ราม พระเอย
ทรงราชย์รุ่งรัฐสยาม ยศแผ้ว
เอิกเริกพระคุณงาม- บารเมศร์ พระนา
เย็นราษฎร์ชุ่มชาติแกล้ว ก่องฟ้าดินไทย
ชัยโยชัยฤทธิ์จ้าว จอมอารย์
ผจญเศิกอสุรินทร์หาญ เหือดดิ้น
อัญเชิญพระคุณสนาน เสนอราช รัชช์แฮ
พูนพิพัฒน์พิบัติสิ้น เสื่อมร้ายเริงสานต์
สำราญสำเร็จพร้อม พระประสงค์
อานุภาพพระธรรมยง อาตม์ท้าว
เวรภัยผ่องพระองค์ เอี่ยมโอช ธรรมนา
แจ่มพระทัยกายจ้าว เจิดพร้อมเพ็ญคุณ
นาบุญแบ่งสัตว์สร้าง เสพสวรรค์
แทนพระจอมมุนีสรร- เพชรพร้อม
เชิญคุณพระสงฆ์อัน อุดมเดช
ปราบพระโรครายล้อม รักษ์ยั้งยืนชนม์
มงคลไตรรัตน์รุ้ง เรืองอร่าม โลกแล
อาบพระมิ่งมงกุฎสยาม อยู่เคล้า
บุญญานุภาพตาม เติมโสตถิ์ สรวงฤๅ
บ่มพระเกียรติพระคุณเร้า ราษฎร์รื่นแหล่งไผท
สหัสนัยลือเนตร์ตั้ง ตาระวัง ภัยนา
สี่โอษฐ์อ่านพระเวทย์ขลัง ครอบคุ้ม
นารายณ์ระบำสังข์ ส่ายทิพย์ สุคนธ์เฮย
แรงฤทธิ์เทวราชอุ้ม อาตม์ไท้ธำรง

(ทรงพระเจริญ ประพันธ์โดย ว.วุฒิโฆสิต)[1]

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 34.

บทอาศิรวาท “อาศิรวาท” ของอังคาร กัลยาณพงศ์ กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่ทรงเสียสละและอุทิศพระองค์เพื่อประโยชน์สุขของประเทศชาติด้วยพระราชปณิธานที่มุ่งมั่น โดยผู้ประพันธ์นำเสนอเนื้อหาด้วยโคลงสี่สุภาพ จำนวน 2 บท ดังนี้

“ภูมิพล” มหาราชเจ้า สยามินทร์ พระเอย
เสียสละเพื่อแผ่นดิน สุขซึ้ง
เอกราชแห่งศาสตร์ศิลป์ วิเศษเสน่ห์
นำโลกเมตตาอึ้ง อร่ามฟ้าเกษมศานต์
คู่ “สิริกิติ์” ศิริแก้ว ไอศวรรย์
ยิ่งใหญ่สองสยามขวัญ เพริศแพร้ว
ปณิธานคู่ใจกัลป์ สันติสุข โลกแล
เกียรติยศคู่ฟ้าแล้ว กษัตริย์แก้วรุ้งมณี

(อาศิรวาท ประพันธ์โดย อังคาร กัลยาณพงศ์)[1]

2.1.1.3.2 โคลงดั้นบาทกุญชร พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายลักษณะและข้อกำหนดของโคลงดั้นบาทกุญชรโดยสรุปได้ว่า โคลงดั้นบาทกุญชรหนึ่งบทมี 4 บาท แต่ละบาทมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 2 คำ และอาจมีคำสร้อยท้ายบาทที่ 1 หรือ 3 หรือ 4 ได้บาทละ 2 คำโดยมีข้อกำหนดบังคับการส่งสัมผัสและคำเอกคำโท ดังแผนผังต่อไปนี้

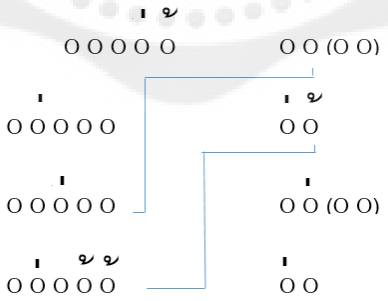

จากการศึกษา พบว่าผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยโคลงดั้นบาทกุญชร จำนวน 3 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 133.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 224.

บทอาศิรวาท “พระบารมีปกเกล้า” ของป. เนตรเชาวลิต นำโคลงดั้นบาทกุญชร จำนวน 5 บท มาใช้เพื่อกล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงปกครองประเทศด้วยทศพิธราชธรรม ยังผลให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง ดังนี้

ภูมินทร์ปิ่นนเรศร์เจ้า จักรี วงศ์เอย
เกริกกฤษาภินิหาร อุโฆษหล้า
ภูมิพลราชบารมี มิ่งเอิก อึงแล
พระทศธรรมฟุ้งฟ้า เฟื่องดิน
แผ้วภพบ่งเบิกเบื้อง บูรณ์พิพัฒน์
รังสฤษฎ์สยามยิน ยศซ้อง
แดนไทยประเทศรัตน์ รุ่งโรจน์
ทศทิศทิพทั้งท้อง พนา
วิปโยคทุกข์โทษไข้ เข็ญภัย พิบัติแล
ราชการุณย์เมตตา แต่งแต้ม
เกื้อการกุศลสมัย มุ่งราษฎร์ รมย์นา
ไทยเทศทั่วยิ้มแย้ม ยอบเศียร
เกินพรรณน์ประกาศอ้าง อธิคุณ พระเอย
ศิรราษฎร์เย็นจำเนียร เนื่องแคว้น
โลกซ้องเฉลิมสุนทร สุรศัพท์ ละเวงแล
ทวยราษฎร์เทิศไท้แม้น ปิตุรงค์
พระ จงเจริญนับด้วย อนรรฆศรี สวัสดิ์นา
บารมี พิสิฐทรง ร่มเกล้า
ปก รัฐสืบสายวี- รกษัตริย์ นิรันดร์แฮ
เกล้า กระหม่อมราษฎร์เฟื้มเฝ้า พระองค์

(พระบารมีปกเกล้า ประพันธ์โดย ป. เนตรเชาวลิต)[1]

บทอาศิรวาท “ราชสดุดี” ของสถิต เสมานิล กล่าวถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้ทรงมีจตุรพิธพรเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา โดยผู้ประพันธ์ใช้โคลงดั้นบาทกุญชร จำนวน 4 บท มาสร้างสรรค์เป็นบทอาศิรวาท ดังนี้

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 56.

อัญขยมบรมนาถเผ้า ภูมิพล
ข้าบาทขอถวายพระพร พากย์พร้อง
ณ สมัยมิ่งมงคล สมภพ
เชิญเทพสดับฯร้องด้วย สักขี
สามคาบเคารพเรื้อง สรณัตถ์
สรวมพระคุณศรีตรี รัตน์ไชร์
ดาลเสริมเพิ่มพูนอัตถ์ อวยประสิทธิ์
แด่พระบาทไท้ให้ บัดดล
ชนมายุลุสมิทธิ์เก้า สิบทัศ
วรรณเลิศเพริศวรรณวิมล เหมาะหม้า
เสพสมบรมหัทย์ สุขมุ่ง
ทรงพระพลล้นกล้า เกริกไกร
เดชอดุงจุ่งพร้อม พระประสงค์
ฉมเฉิดเทิดอภิไธย ทั่วหล้า
ฑีฆายุดำรง ศวรรเยศ
ชื่อไทยไปล่ฟุ้งฟ้า เพราะไท้ โสตถิเทอญ

(ราชสดุดี ประพันธ์โดย สถิต เสมานิล)[1]

2.1.1.3.3 โคลงกระทู้ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายรายละเอียดและลักษณะของโคลงกระทู้ไว้โดยสรุปได้ว่าโคลงกระทู้หมายถึงข้อความที่ตั้งไว้เป็นใจความสำคัญสำหรับแต่งโคลงสี่ โดยใช้ข้อความนั้นเป็นส่วนนำเนื้อความแต่ละบาท โคลงกระทู้มี 2 อย่างคือกระทู้ความและกระทู้แผลง กระทู้ความเป็นกระทู้ที่มีความหมายสมบูรณ์ทุกบาท เช่น เพื่อนกิน หาง่าย เพื่อนตาย หายาก เป็นต้น ส่วนกระทู้แผลงบางคำอาจไม่มีความหมาย เช่น ทะ ลุ่ม ปุ่ม ปู เป็นต้น

จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีเฉพาะกระทู้ความ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ กระทู้ความเนื่องและกระทู้ยืน ดังที่ราชบัณฑิตยสถานอธิบายไว้ดังนี้ “กระทู้ความมี 2 อย่าง อย่างแรกมีใจความต่อเนื่องกัน กระทู้อย่างนี้เรียกว่า กระทู้ความเนื่องหรือกระทู้พันธ์”[3] เช่น บทอาศิรวาท “5 ธันวามหาราชา” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ ที่กำหนดให้คำหน้าของโคลงแต่ละบาทอ่านได้ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ว่า “กรวด หิน ดิน ทราย น้อม ถวาย พระ พร ขอ จง ทรง พระ เจริญ ยิ่ง ยืน นาน” เพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีที่ทุกสรรพสิ่ง

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 28.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 212.

[3] แหล่งเดิม. หน้า 212.

ในผืนแผ่นดินมีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังปรากฏเป็นบทโคลงกระทู้ต่อไปนี้

กรวด เพชรพราวพร่างแพร้ว พูนพาน ภพเฮย
หิน แห่งอัญมฯสาร โลกสร้าง
ดิน น้ำสืบตำนาน นาไร่ อุดมรา
ทราย แต่ละเม็ดสล้าง ผนึกเลี้ยงแหล่งคาม

น้อม ความเป็นหนึ่งใต้ โพธิสม-ภารเอย
ถวาย ทิพย์หทัยผคม ค่ำเช้า
พระ ปิ่นบุรินทร์รม- ณีย์เลิศ
พร ประเสริฐเทิดเกล้า กระหม่อมซ้องสรรเสริญ

ขอ เจริญรอยพระบาทเบื้อง บุญนำ
จง รักพิทักษ์ธรรม ธเรศแผ้ว
ทรง ธรรม์ทศธรรมอำ- รุงราษฎร์ สราญพ่อ
พระ มิ่งพฤกษ์โพธิ์แก้ว แผ่ก้านใบไสว

เจริญ ไทยประเทศเน้น พระกรุณา
ยิ่ง สงบพระเมตตา หลั่งไว้
ยืน เอกราชพระปัญญา- ธิคุณดับ ร้อนแล
นาน ตราบพระชนม์ไท้ สถิตหล้านานแสน นานเทอญฯ

(5 ธันวามหาราชา ประพันธ์โดย ศิวกานท์ ปทุมสูติ)[1]

กระทู้ที่พบอีกลักษณะหนึ่งคือ “กระทู้ยืน”[2] ซึ่งใช้คำคำเดียว หรือหลายคำ มาใช้ซ้ำเหมือนกันทุกบาทดังตัวอย่างบทอาศิรวาทของ สุภร ผลชีวิน ที่ใช้คำเดียวมาซ้ำทุกบาทของโคลงแต่ละบท แต่เมื่อนำกระทู้ยืนจากโคลงสี่สุภาพทั้ง 5 บทมาอ่านต่อเนื่องกันจะได้ข้อความว่า ขอจงทรงพระเจริญ อันเป็นการข้อความถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ดังบทโคลงที่ว่า

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 91.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 212.

ขอ ไทยเทวราชเรื้อง แรงบุญ
ขอ เดชเทเวศรเวียน ว่ายฟ้า
ขอ สิ่งศักดิ์สิทธิ์หนุน นำสวัสดิ์
ขอ กราบสามแก้วหล้า ร่มสันติ์

จง สดับรับวากย์ล้วน ราษฎร์วอน
จง พิทักษ์ทรงธรรม์ ที่เก้า
จง ประสิทธิ์พิพิธพร เฉลิมพระ ชนม์พ่อ
จง ร่วมฤทธิ์ล้างเศร้า โศกกษัย

ทรง ธรรมทศพิธพัน พรรณนา
ทรง พระอาทรไทย ทั่วด้าว
ทรง ชัยแผ่ใบบา- รมีร่ม
ทรง เยี่ยมราษฎร์ล้อมท้าว เทิดทูน

พระ คุณพระเปรียบด้วย ดวงจันทร์
พระ เดชดังดวงสูรย์ ส่องหล้า
พระ ยศย่อมยินสรร เสริญยิ่ง
พระ ฤทธิ์ทิศถ้วนข้า ศึกสยอง
เจริญ พระชนม์เนิ่นร้อย ฉนำนาน
เจริญ พระพรรณเพียงทอง ทาบไท้
เจริญ พระสุขะสราญ รมรื่น
เจริญ พระพลพร้อมไร้ โรคผอง

(คำถวายพระพรชัยมงคล ประพันธ์โดย สุภร ผลชีวิน)[1]

การที่ผู้ประพันธ์นำโคลงมาสร้างสรรค์บทอาศิรวาททั้ง โคลงสี่สุภาพ โคลงดั้นบาทกุญชร และโคลงกระทู้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าผู้ประพันธ์ต้องการแสดงความตั้งใจในการคัดสรรค์ถ้อยคำที่มีข้อกำหนดเรื่องคำเอกคำโท อันเป็นลักษณะเฉพาะของโคลงมาร้อยกรองให้ได้ความหมายและสื่อเนื้อหาเทิดพระเกียรติและถวายพระพรชัยมงคลได้เป็นอย่างดี เหตุเพราะบทร้อยกรองประเภทโคลงมีจำนวนคำไม่มากเมื่อเทียบบทร้อยกรองประเภทอื่นๆ

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 14.

2.1.1.4 กาพย์ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ อธิบายความหมายของกาพย์ไว้ ดังนี้

> ชื่อคำประพันธ์ร้อยกรองไทยชนิดหนึ่ง คำนี้มาจากคำ กาวฺย ในภาษาสันสกฤตซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า “กวิ” คำว่า กาพย์ ตามรูปศัพท์ แปลว่า เหล่ากอแห่งกวี ประกอบด้วยคุณแห่งกวี คำที่กวีได้ร้อยกรองไว้ คำว่า กาพย์ มีความหมายเป็น 2 นัย คือ นัยกว้าง หมายถึง คำประพันธ์ร้อยกรองทั่วไป และนัยเฉพาะ หมายถึง คำประพันธ์ร้อยกรองชนิดหนึ่ง ...
>
> ... ความหมายของกาพย์ที่เป็นนัยเฉพาะ หมายถึง คำประพันธ์ร้อยกรองชนิดหนึ่งนั้นมีปรากฏในหนังสือจินดามณี รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในความดังนี้
>
> ขอผูกตำนาน ดำเนอรอรรถการ ตำนานเกลากลอน เปนบทย่อมผูก
> เปนครูอักษร เปนโคลงกาพยกลอน ฟัดบทต้นปลาย ฯ
> ฯลฯ
>
> ... ร้อยกรองประเภทกาพย์ที่แต่งกันโดยทั่วไปมี 2 ลักษณะ คือ แต่งกาพย์ชนิดใดชนิดหนึ่งโดยเฉพาะ อีกลักษณะหนึ่งนำกาพย์แต่งรวมกับร้อยกรองชนิดอื่น โดยลักษณะการแต่งนี้อาจจำแนกกาพย์ออกเป็น 2 ชนิด คือ กาพย์สามัญหรือกาพย์เดี่ยวและกาพย์ผสม แต่ละลักษณะจำแนกเป็นชนิดย่อย ดังนี้
>
> กาพย์สามัญหรือกาพย์เดี่ยว หมายถึง กาพย์ที่แต่งเฉพาะชนิดนั้น เช่น กาพย์ยานี กาพย์ฉบัง กาพย์สุรางคนางค์
>
> กาพย์ผสม หมายถึง กาพย์สามัญที่แต่งรวมกับคำประพันธ์ชนิดอื่นมีโคลงเป็นต้น เช่น กาพย์ห่อโคลง กาพย์เห่เรือ กาพย์ขับไม้[1]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพบว่าผู้ประพันธ์ใช้กาพย์สามัญหรือกาพย์เดี่ยวในการสร้างสรรค์บทอาศิรวาท จำนวน 2 ชนิด คือ กาพย์ยานี 11 และกาพย์ฉบัง 16 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1.4.1 กาพย์ยานี 11 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ อธิบายที่มาและลักษณะของกาพย์ยานีไว้ ดังนี้ “กาพย์ชนิดหนึ่ง มีชื่อเรียกหลายอย่าง คือ ยานี ซึ่งเป็นชื่อที่ได้มาจากคำต้นของฉันท์บาลีในรัตนสูตรว่า ยานีธ ภูตา / นิ สมาถตานิ // ภุบทมิ วายา

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 140-141.

นิวอนฺตลิกฺ เรียกว่า ยานี 11 มีตัวเลขของจำนวนคำในบาทกำกับ ตามหลักที่ใช้เรียกฉันท์ บางทีเรียกว่า ยานีลำนำ ก็มี”[1]

กาพย์ยานี 11[2] มีรายละเอียดเกี่ยวกับกำหนดบังคับคณะและสัมผัสซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

กาพย์ยานี 1 บทมี 2 บาท คือ บาทเอกและบาทโท แต่ละบาทมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 6 คำ สัมผัสบังคับเป็นสัมผัสสระ คือ คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ส่งสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ถ้าแต่งมากกว่า 1 บท คำสุดท้ายของบทหน้า (วรรคที่ 4) ส่งสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ในบทถัดไป

นอกจากสัมผัสบังคับดังกล่าวแล้ว ยังนิยมเสริมสัมผัสอีก 2 ลักษณะ คือ คำสุดท้ายของวรรคหน้าส่งสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่งในจังหวะแรกของวรรคหลัง (คือคำที่ 1 หรือ 2 หรือ 3) ซึ่งนิยมเสริมทั้งบาทเอกและบาทโท ดังแผนผังต่อไปนี้

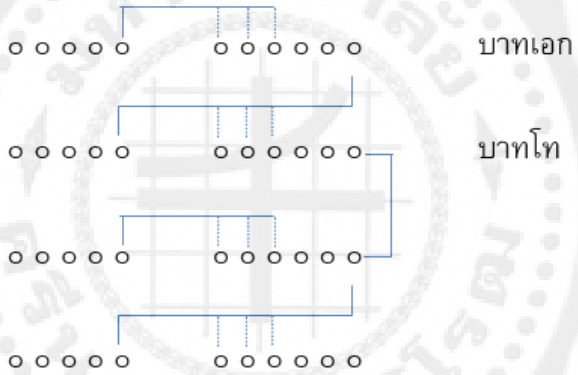

จากการศึกษาพว่า ผู้ประพันธ์ใช้กาพย์ยานีมาสร้างสรรค์บทอาศิรวาท จำนวน 11 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “อาเศียรวาท ราชสดุดี” ของถาวร สุวรรณ กล่าวถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่ทรงปกป้องคุ้มครองประเทศและประชาชนให้มีความสุขความเจริญ โดยผู้ประพันธ์ถ่ายทอดเนื้อหาด้วยกาพย์ยานี จำนวน 4 บท ดังนี้

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 152.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 152--153.

ราชาสง่าแควัน นิมิตแม้นธวัชไชย
นำปวงประชาไคล สู่สุขสมมโนดล
ร่มใดจะร่มเท่า พระร่มเกล้าภูมิพล
พระเมตตาการุญทัน ไทยทั้งชาติล้วนเปรมปรีดิ์
ทรงปกป้องผองพิบัติ ปองขจัดให้สุขศรี
ทรงนำทางบารมี ส่องสว่างทั้งคืนวัน
เฉลิมพระชนมพรรษา ปวงเหล่าข้าฯ ประดาอัน
ร่วมถวายพระพรธรรม์ ภิญโญยิ่ง ชัยชโย

(อาเศียรวาท ราชสดุดี ประพันธ์โดย ถาวร สุวรรณ)[1]

บทอาศิรวาท “ภัทรมหาราชาศิรวาท” ของนภาลัย สุวรรณธาดา ใช้กาพย์ยานี จำนวน 5 บท กล่าวเปรียบพระมหากรุณาธิคุณของพระสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติที่ผู้ประพันธ์พบเห็น ได้แก่ ท้องฟ้า ผืนดิน และผืนน้ำ แต่สิ่งต่างๆ เหล่านั้นก็มิอาจเทียบได้ครบถ้วนกับพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานแก่พสกนิกรมาโดยตลอด ดังบทประพันธ์ที่ว่า

มองฟ้าก็ฟ้างาม ฟ้าสยามสว่างไสว
ผ่านฟ้าประชาไทย คือร่มฟ้าที่ร่มเย็น
มองดินก็ดินดี แผ่นดินนี้มียากเข็ญ
อุดมสมบูรณ์เพ็ญ แผ่นดินทองแผ่นดินธรรม
มองน้ำก็น้ำใส น้ำพระทัยพระชื่นฉ่ำ
กษัตริย์เกษตรกรรม ชลประทานชโลมใจ
ฟ้าดินสิ้นสมุทร มิสิ้นสุดพระคุณไกล
ครองธรรมจึงครองไทย และครองใจประชาชน
เจ็ดสิห้าพรรษาครบ นิกรนบน้อมกมล
ไตรรัตน์พิพัฒน์ผล ทรงสุขสันต์นิรันดร์เทอญ

(ภัทรมหาราชาศิรวาท ประพันธ์โดย นภาลัย สุวรรณธาดา)[2]

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 14.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 132.

2.1.1.4.2 กาพย์ฉบัง 16 พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[1] อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะคำประพันธ์และข้อกำหนดไว้โดยสรุปได้ว่า กาพย์ฉบัง หรือ ฉบำ เป็นกาพย์ที่มีจำนวนคำ 16 คำใน 1 บท ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 วรรค วรรคที่ 1 มี 6 คำ วรรคที่ 2 มี 4 คำ และวรรคที่ 3 มี 6 คำ โดยมีสัมผัสบังคับ คือ คำสุดท้ายวรรคที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 หากแต่งมากกว่า 1 บท กำหนดสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของบทหน้าส่งสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ของบทต่อไป ดังแผนผังต่อไปนี้

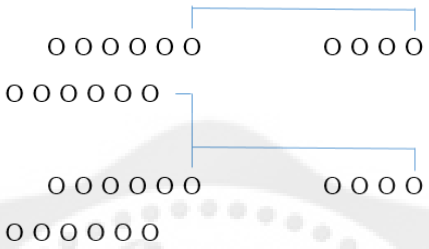

จากการศึกษาพว่า ผู้ประพันธ์ใช้กาพย์ฉบังมาสร้างสรรค์บทอาศิรวาท จำนวน 8 สำนวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “มหาราชาศิรพจน์” ของสุรพล สุมนนัฏ กล่าวถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้ทรงมีพระชนมายุยิ่งยืนนานด้วยกาพย์ฉบัง จำนวน 7 บท ดังความต่อไปนี้

ประลุห้าธันวามาส คล้ายวันพระราช-
สมภพ “ภูมิพล” มหาราชา
ปิ่นองค์ทรงศักดิ์จักรา มิ่งขวัญอาณา-
ประชาราษฎร์ร่มรื่นชื่นบุญ
บารเมศปกเกศเกื้อหนุน ดุจะวรุณ
โลมหลั่งถั่งหล้าธราดล
คาบนี้คล้ายวันเฉลิมพระชนม์ ราษฎร์น้อมกมล
แซ่ซ้องถวายพระพรชัย
ขออำนาจคุณพระรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์โน-
สากลปกปักรักษาพระองค์
พระชนม์ชีพชื่นยืนยง สืบสันตติวงศ์-
จักรีมั่นนิรันดร

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 145.

อีกบรมราชินีศรีสุนทร คู่องค์อมร
ตราบชั่วกัลปาวสานเทอญ

(มหาราชาศิรพจน์ ประพันธ์โดย สุรพล สุมนนัฏ)[1]

บทอาศิรวาท “อาศิรวาท” ของวนิดา สถิตานนท์ กล่าวถึงพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในด้านต่างๆ เพื่อการพัฒนาประเทศนำมาซึ่งชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน และข้อความถวายพระพรชัยมงคลในตอนท้ายของบทอาศิรวาท โดยผู้ประพันธ์นำกาพย์ฉบัง จำนวน 10 บท มาสร้างสรรค์เป็นบทอาศิรวาท ดังนี้

ก้มกราบบาทเบื้องบทมาลย์ พระพรไขขาน
ศุภวารเฉลิมพระชนมพรรษา
จอมราชปราดเปรื่องปรีชา ทรงครองนครา
โดยธรรมานุภาพพิธคุณ
พระราชดำริโครงการเกื้อหนุน เป็นทางเป็นทุน
เพื่อไทยธำรงชีวิน
เรื่องฝนเรื่องน้ำเรื่องดิน ทั่วทุกท้องถิ่น
วิธีพัฒนาแก้ไข
ส่งเสริมเกษตรสมัย ทดลองวิจัย
ไม้ผลพืชพรรณธัญญา
พระราชทานความรู้นานา แก่ปวงประชา
สรรพวิทยาสารานุกรม
เทคโนโลยีนิยม ประโยชน์อุดม
ทรงคิดประดิษฐ์สิทธิผล
พระอัจฉริยอนนต์ ก้องในสากล
สดุดีพระปรีชาชาญ
อัญเชิญเทพทุกทิพย์สถาน ไตรรัตน์ภิบาล
บันดาลทรงพ้นพระโรคภัย
ผ่องแผ้วพลานามัย สำราญหฤทัย
ไสวสว่างพระบารมีเทอญ

(อาศิรวาท ประพันธ์โดย วนิดา สถิตานนท์)[2]

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 31.

[2] วนิดา สถิตานนท์. (2552, ธันวาคม). อาศิรวาท. *อนุสาร อสท*. 50(5): 12.

การที่ผู้ประพันธ์นำกาพย์มาสร้างสรรค์บทอาศิรวาทดังที่กล่าวไว้แล้วนั้น แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอเนื้อหาของบทอาศิรวาทในรูปแบบที่ผู้อ่านคุ้นชินโดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนที่มีโอกาสอ่านหรือฟังกลอนสวดซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ประพันธ์ด้วยกาพย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังที่ สุภาพร มากแจ้ง อธิบายไว้ว่า “กลอนสวด วรรณกรรมที่แต่งด้วยกาพย์ โดยไม่มีคำประพันธ์ชนิดอื่นร่วม ... วรรณกรรมประเภทนี้จะแต่งด้วยกาพย์ 3 ชนิด คือ ยานี ฉบัง สุรางคนางค์ สลับกันไปตลอดเรื่อง วรรณกรรมที่นิยมนำมาแต่งเป็นกลอนสวด ได้แก่ วรรณกรรมชาดกต่างๆ”[1]

การประพันธ์บทอาศิรวาทด้วยกาพย์จึงสามารถสื่อถึงการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวอันดีงามและยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเช่นเดียวกับการนำเสนอเรื่องราวของพระพุทธเจ้าหรือชาดกที่ปรากฏในรูปของวรรณกรรมกลอนสวด

2.1.2 การใช้ฉันทลักษณ์ผสม

นอกจากการใช้ฉันทลักษณ์เดี่ยวดังกล่าวมาแล้วผู้วิจัยพบว่า บทอาศิรวาทจำนวน 11 สำนวนมีการใช้ฉันทลักษณ์ผสม หรือนำบทร้อยกรองมากกว่า 1 ประเภทมาใช้ในการสร้างสรรค์บทอาศิรวาท ซึ่งลักษณะการใช้ฉันทลักษณ์ผสมดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ ฉันทลักษณ์ผสมตามแบบแผน จำนวน 4 สำนวน และฉันทลักษณ์ผสมอย่างมีประดิษฐการ จำนวน 7 สำนวน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.2.1 ฉันทลักษณ์ผสมตามแบบแผน

นอกจาก “ลิลิต” ซึ่งมีการประสมฉันทลักษณ์มากกว่า 1 ประเภทไว้ด้วยกันแล้ว นิตยา แก้วคัลณา กล่าวถึงการสร้างสรรค์ฉันทลักษณ์ของไทย คือ “กาพย์เห่เรือ” ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ว่า

> เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ได้สร้างสรรค์กาพย์เห่เรือ ซึ่งประกอบด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ 1 บทเป็นบทนำ แล้วขยายความในโคลงด้วยกาพย์ยานี 11 ไม่จำกัดจำนวน กาพย์เห่เรือนี้กลายเป็นแบบฉบับที่ถือเป็นฉบับครูและยังคงเป็นบทเห่กระบวนเสด็จพยุหยาตราทางชลมารคถึงปัจจุบัน[2]

---

[1] สุภาพร มากแจ้ง. (2535). *กวีนิพนธ์ไทย 1*. หน้า 320.

[2] นิตยา แก้วคัลณา. (2556). *สืบสรรค์ขนบวรรณศิลป์: การสร้างสุนทรียในกวีนิพนธ์ไทย*. หน้า 19.

“ลิลิต” และ “กาพย์เห่เรือ” จึงเป็นตัวอย่างของการสืบทอดและสร้างสรรค์ลักษณะคำประพันธ์ของไทย จนกลายเป็นต้นแบบหรือรูปแบบของคำประพันธ์ประเภทบทร้อยกรองไทยในเวลาต่อมา

เมื่อพิจารณาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่าผู้ประพันธ์ใช้ฉันทลักษณ์ผสมตามแบบแผนในการสร้างสรรค์บทอาศิรวาท จำนวน 4 สำนวน ได้แก่ ลิลิต 1 สำนวน กาพย์เห่เรือ 1 สำนวน กาพย์ห่อโคลง 1 สำนวน และกาพย์ขับไม้ห่อโคลง 1 สำนวน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.2.1.1 ลิลิต พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ อธิบายข้อกำหนดและลักษณะของลิลิตว่า “คำประพันธ์ร้อยกรองผสม ประกอบด้วยร่ายกับโคลงแต่งร้อยสัมผัสกันไป”[1] ซึ่งโคลงที่นำมาแต่งนั้นอาจเป็นโคลงสอง โคลงสาม หรือโคลงสี่ ดังที่ราชบัณฑิตยสถาน อธิบายไว้ว่า “ร่ายชนิดย่อยแต่ละชนิดอาจแต่งแต่ร่ายอย่างเดียวก็ได้ แต่ถ้าแต่งผสมกับโคลงสอง โคลงสาม โคลงสี่ เป็นคำประพันธ์อีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า “ลิลิต” ”[2]

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่ามีบทอาศิรวาทที่เป็น ลิลิต จำนวน 1 สำนวน ชื่อว่า ลิลิตบรมราชสดุดี ของ สนิท สตุกูรมะ ซึ่งใช้ร่ายสุภาพมาแต่งร่วมกับโคลงสี่สุภาพ

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[3] อธิบายลักษณะของคำประพันธ์ประเภทร่ายสุภาพ โดยสรุปได้ว่า ร่ายสุภาพบทหนึ่งประกอบด้วยคำ 5 วรรคขึ้นไปไม่จำกัดจำนวน แต่ละวรรคปกติจะมี 5 คำ และจบลงใน 3 วรรคท้าย โดยเลียนแบบโคลงสองสุภาพ สัมผัสบังคับเป็นสัมผัสสระ โดยคำสุดท้ายของวรรคหน้าส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 หรือ 2 หรือ 3 ของวรรคต่อไป วรรคท้ายสัมผัสเช่นเดียวกับโคลงสองสุภาพ ดังแผนผัง

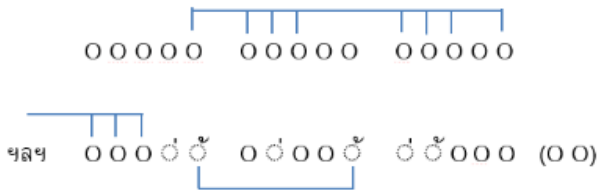

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 401.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 390.

[3] แหล่งเดิม. หน้า 395-396.

บทอาศิรวาท “ลิลิตบรมราชสดุดี” ของ สนิท ศตะกูรมะ ได้นำร่ายสุภาพมาใช้ในการกล่าวถึงพระมหากุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงมีต่อพสกนิกรโดยทรงครองแผ่นดินด้วยหลักธรรมสำคัญของผู้ปกครอง คือ ทศพิธราชธรรม ยังผลให้ปวงพสกนิกรสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและเคารพเทิดทูนพระองค์ และอธิบายพระคุณธรรมแต่ละข้อด้วยโคลงสี่สุภาพซึ่งเป็นลักษณะของ ลิลิต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สรวมชีพข้ายุคลบาท ในบรมนาถจักรินทร์ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชดลบุญฤทธิ์ เสด็จสถิตไอศวรรย์ จรรโลงโรจน์ไทยรัฐ พูนพิพัฒน์โภไคย พิไลทั่วราชธานี ประชาชีเจริญสุข ทุกทั่วหน้านรากร เหตุภูธรอำรุง ผดุงด้วยพระเมตตา แผ่พระกรุณาทวยชน จึงต่างคนภักดี แด่ทรงศรีละอองบาท เพื่อเทิดชาติพูนชัย ไปทั่วรัฐมณฑล เมื่อดลสมัยราชสมภพ ขอนอบนบวันทนา ปรารภมหาบารมี ภูบดีทรงบำเพ็ญ เป็นประจักษ์พยาน เพื่อนฤบาลเปรมกมล ตระหนักผลราชกรณี ซึ่งทรงศรีพระได้ เฉลิมพระเกียรติยศไท้ เนื่องด้วยทศธรรม นั้นนา

(ทานำ)

นรินทร์ปิ่นธเรศเจ้า จอมไผท ไทยเอย
ทานวัตรปฏิบัติไป ทั่วหน้า
ราชทรัพย์จับจ่ายไฉน ฤๅย่อ ท้อเลย
มากเท่ามากหากกล้า กลั่นสร้างทางกุศล

(สีลำ)

พีรพลทรงวิรัติเบื้อง บาปกรรม
เพื่อพระกายวจีนำ สะอาดให้
ทรงศีลวัตรประจำ ไป่ว่าง เว้นเลย
สมแก่พุทธมามกะได้ ตระหนักด้วยดำเนินตาม

(ลิลิตบรมราชสดุดี ประพันธ์โดย สนิท ศตะกูรมะ)[1]

2.1.2.1.2 กาพย์ขับไม้ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายลักษณะและข้อกำหนดของโคลงสี่สุภาพโดยสรุปได้ว่ากาพย์ชนิดนี้แต่งขึ้นสำหรับขับคลอไปกับซอสามสายและไกวบัณเฑาะว์ในพระราชพิธี เช่น พระราชพิธีสมโภชเจ้าฟ้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้ขับถวายพระมหากษัตริย์ด้วยกาพย์ขับไม้บทหนึ่งมี 9 วรรค วรรคละ 4 คำ รวม 36 คำ โดยมีการส่งสัมผัสบังคับในแต่ละวรรคดังรายละเอียด ต่อไปนี้

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 12.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 142-143.

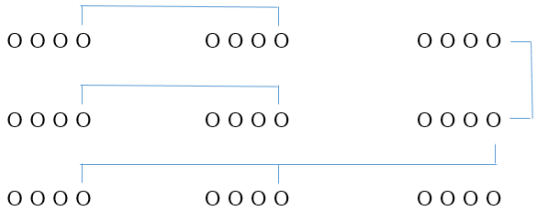

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จำนวน 1 สำนวน คือ บทอาศิรวาท “รัชดาภิเษกมหามงคลดิถี” ของศุภร บุนนาค ที่ประพันธ์ด้วยกาพย์ขับไม้ จำนวน 4 บท โดย 2 บทแรกกกล่าวถึงพระราชพิธีรัชดาภิเษกที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ 25 ปี เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2514 โดยพสกนิกรต่างพร้อมใจถวายพระพรชัยมงคลแด่พระองค์ ความว่า

รัชดาภิเษก ดิถีอันเอก องค์อดิศวร
ภูมิพลจอมขัตติ์ย หลักชัยในรัฐ หลักใจชนมวล
ถึงคาบอันควร เราจักชื่นชวน พร้อมพจน์ถวยพร
คุณพระไตรรัตน์ อันส่องไตรตรัส บุญญาดิศร
สรรพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทวยเทพทรงฤทธิ์ ทรงคุณขจร
มารวมเป็นพร เสกสิ่งสุนทร ทะนุพระองค์

(รัชดาภิเษกมหามงคลดิถี ประพันธ์โดย ศุภร บุนนาค)[1]

นอกจากกาพย์ขับไม้จำนวน 2 บทข้างต้นผู้ประพันธ์ได้แต่งโคลงสี่สุภาพจำนวน 2 บท เพื่อใช้เป็นโคลงกำกับขับไม้ซึ่งเป็นไปตามลักษณะบังคับของกาพย์ขับไม้ดังที่ราชบัณฑิตยสถานอธิบายไว้ว่า “*กาพย์ขับไม้นี้ เมื่อแต่งข้อความตอนหนึ่งจบแล้วใช้โคลงสี่สุภาพอีก 2 บทแต่งเทียบความในกาพย์ตอนต้น โคลงที่แต่งเทียบความนี้เรียกว่า โคลงกำกับขับไม้ โคลงกำกับขับไม้นี้บังคับคำโทแต่ไม่บังคับคำเอก*”[2] ซึ่งศุภร บุนนาคประพันธ์โคลงกำกับขับไม้ต่อจากกาพย์ขับไม้ ความว่า

รัชกาลพระเกื้อส่ง เสริมบุญ
ยกยศจักรีคุณ คู่หล้า
ราชกิจพระเนื่องหนุน นำสุข
แก่ราษฎร์ฤารู้ล้า ห่อนเว้นสักวาร

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า48.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 143.

ครั้นเหลียวดูรอบบ้าน เมืองเคียง
โดยบ่ได้ลำเอียง สักน้อย
คนไทยย่อมเปล่งเสียง ส่อจิต
ว่าเปี่ยมปีติคล้อย สอดคล้องเสียงขาน

(รัชดาภิเษกมหามงคลดิถี ประพันธ์โดยศุภร บุนนาค)[1]

2.1.2.1.3 กาพย์ห่อโคลง พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายลักษณะและข้อกำหนดของกาพย์ห่อโคลงโดยสรุปได้ว่ากาพย์ห่อโคลงเป็นกาพย์ผสม คือใช้กาพย์ยานีแต่งรวมกับโคลงสี่สุภาพ โดยให้มีเนื้อความอย่างเดียวกัน ลักษณะบังคับของกาพย์ยานีเป็นไปตามพื้นฐานที่กำหนด ส่วนโคลงสี่สุภาพมีข้อยกเว้นบางประการ กล่าวคือ ไม่เคร่งครัดตำแหน่งคำเอก

บทอาศิรวาท “มหาราชาเศียรวาท” ของวิชา มหาคุณ กล่าวเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชด้วยกาพย์ห่อโคลง โดยเริ่มต้นด้วยกาพย์ยานีหนึ่งบทแล้วแต่งต่อด้วยโคลงสี่สุภาพที่มีคำขึ้นต้นและเนื้อความเช่นเดียวกับกาพย์ยานีหนึ่งบท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระคุณธเลิศล้ำ พระเกียรติซ้ำขจรไกล
พระปรีชาเกินกว่าใคร พระเดชไซร้ปกเกล้าชน
พระคุณ ธ เลิศล้ำ ไตรภพ
พระเกียรติขจรจบ แจ่มหล้า
พระปรีชา ธ เลอลบ ปวงปราชญ์
พระเดช ธ ล้นฟ้า ปกเกล้าปวงชน
ภูมิพลมหาราช ไทยทั้งชาติล้วนภักดี
พระล้นด้วยบารมี เป็นศรีหล้าราษฎร์ร่มเย็น
ภูมิพลมหาราชเจ้า จอมสยาม
โลกเลื่องลือพระนาม กึกก้อง
เหล่าราษฎร์ทุกเขตคาม น้อมจิต ภักดีแฮ
พระบารมี ธ ปกป้อง แผ่นหล้าร่มเย็น

(มหาราชาเศียรวาท ประพันธ์โดย วิชา มหาคุณ)[3]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า48.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 159.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 80.

2.1.2.1.4 กาพย์เห่เรือ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์ อธิบายลักษณะและที่มาของกาพย์เห่เรือ ดังนี้

> แต่งโคลงสี่สุภาพก่อน 1 บท แล้วแต่งกาพย์ยานีพรรณนาความ กาพย์ที่แต่งพรรณนาความนี้ไม่กำหนดหรือจำกัดจำนวนบท ทั้งนี้กาพย์บทต้นต้องมีเนื้อความเช่นเดียวกับโคลงที่แต่งไว้ก่อนนั้น ส่วนกาพย์บทต่อๆ ไปจะขยายความให้ละเอียดพิสดารอย่างไรก็ได้ เพียงแต่ให้มีเนื้อหาสอดคล้องเท่านั้น เมื่อจบความแล้วจึงขึ้นโคลงใหม่ โคลงสี่สุภาพที่แต่งขึ้นนี้เรียกว่า โคลงเกริ่น ...
>
> ... ตามหลักฐานกาพย์เห่เรือบทแรก ได้แก่ กาพย์เห่เรือ พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร ซึ่งประกอบด้วยบทเห่ชมเรือกระบวน เห่ชมปลา เห่ชมไม้ เห่ชมนก บทเห่ครวญ บทเห่สังวาส และบทเห่เรื่องกากี กาพย์เห่เรือมีแต่งกันมาตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน[1]

บทอาศิรวาท “เห่เรือเฉลิมพระเกียรติ” ของอเนก แจ่มขำ สร้างสรรค์ด้วยโคลงสี่สุภาพ 1 บทกล่าวถึงเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณรัชกาลที่ 9 ที่รัฐบาลพระประชาชนชาวไทยจัดสร้างเพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเนื่องในพระราชพิธีกาญจนาภิเษก และประพันธ์ด้วยกาพย์ยานี จำนวน 7 บท เพื่อขยายความเนื้อหาของโคลงดังกล่าว ดังนี้

ศรีศรีนาเวศเรื้อง ราชพิธี
แด่กษัตริย์แก้วจักรี ที่เก้า
กาญจนาภิเษกศรี รัฐราษฎร์ ร่วมแล
ห้าสิบฝีพายเฝ้า เทียบพร้อมกระบวนงาม
นารายณ์ทรงสุบรรณ งามเฉิดฉันท้องธารา
น่านน้ำเจ้าพระยา งามสง่าเหนือวาริน
เรือแรกราษฎร์ร่วมรัฐ เฉลิมฉัตรนวมินทร์
ปวงชนร่วมยลยิน เสียงเห่ร้องก้องนที
เนื่องในวโรกาส นวมราชวงศ์จักรี
ครบรอบห้าสิบปี สิริราชย์สมบัติครอง
เฉลิมไอศวรรยา กาญจนาภิเษกฉลอง
ประมวลความรักผอง ของประชาต่อราชัน

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 161.

สร้างเรือธำรงรักษ์ สมานสมัครจำหลักสรรค์
นารายณ์ทรงสุบรรณ เรือแห่งรักและภักดี
ประวัติศาสตร์สยาม บันทึกความปลื้มเปรมปรีดิ์
ชลมารคราชพิธี วันพยุหยาตรา
ห้าสิบฝีพายพร้อม จะเห่น้อมนบบุญญา
ทูนเทิดพระกฤษฎา ศกสองห้าสามเก้าเอย

(เห่เรือเฉลิมพระเกียรติ ประพันธ์โดย อเนก แจ่มขำ)[1]

การที่ผู้ประพันธ์นำฉันทลักษณ์ผสมตามแบบแผนมาสร้างสรรค์บทอาศิรวาท แสดงให้เห็นว่า ผู้ประพันธ์คำนึงถึงเนื้อหาและรูปแบบในการสร้างสรรค์ผลงาน ดังเช่น กาพย์เห่เรือเฉลิมพระเกียรติ ของอเนก แจ่มขำ ที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรือพระราชพิธีในการพระราชพิธีกาญจนาภิเษกด้วยกาพย์เห่เรือดังที่แสดงไว้ข้างต้น

นอกจากนี้ การนำฉันทลักษณ์ผสมตามแบบแผนมาประพันธ์บทอาศิรวาทยังสามารถเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ของบทอาศิรวาทให้มีความโดดเด่นชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น บทอาศิรวาทรัชดาภิเษกมหามงคลดิถี ของศุภร บุนนาค ที่ประพันธ์ด้วยกาพย์ขับไม้ซึ่งเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้ในพระราชพิธีต่างๆ

2.1.2.2 ฉันทลักษณ์ผสมอย่างมีประดิษฐการ นอกเหนือจากฉันทลักษณ์ผสมตามแบบแผนที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีมาแต่อดีตและตามที่พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทยภาคฉันทลักษณ์อธิบายไว้ ผู้วิจัยพบว่า บทอาศิรวาทบางสำนวนมีการประดิษฐ์คิดค้นการผสมฉันทลักษณ์ประเภทต่างๆ ไว้ด้วยกัน เพื่อก่อให้เกิดความน่าสนใจ ความไพเราะ ตลอดจนเพื่อการสื่อเนื้อหาของบทอาศิรวาทที่สมบูรณ์ชัดเจน เช่น ผู้ประพันธ์นำกลอนแปดมาแต่งต่อจากโคลงสี่สุภาพเพื่อพรรณนารายละเอียดของบทโคลงดังกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นต้น

ฉันทลักษณ์ผสมอย่างมีประดิษฐการดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการสืบสรรค์ลักษณะคำประพันธ์ในบทอาศิรวาทเป็นอย่างดี จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่าผู้ประพันธ์ได้ใช้ฉันทลักษณ์ผสมอย่างมีประดิษฐการจำนวน 7 สำนวน ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 80.

ตาราง 2 ประเภทของฉันทลักษณ์ผสมอย่างมีประดิษฐการ

ประเภทของฉันทลักษณ์	จำนวนบทอาศิรวาท (สำนวน)
โคลงสี่สุภาพ-กลอนแปด	1
โคลงสี่สุภาพ-กาพย์ยานี	1
กาพย์ฉบัง-วสันตดิลกฉันท์	1
ภุชงคปยาตฉันท์-วสันตดิลกฉันท์	1
อิทิสังฉันท์-วสันตดิลกฉันท์	1
โคลงสี่สุภาพ-กวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษ	1
กาพย์ยานีภาษาอังกฤษ-โคลงสี่สุภาพ	1

จากตาราง 2 สามารถแสดงรายละเอียดของการสร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยฉันทลักษณ์ผสมอย่างมีประดิษฐการได้ดังนี้

2.1.2.2.1 การผสมโคลงกับกลอน บทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ของ ธรรณพ ธนะเรือง ประพันธ์ด้วยโคลงสี่สุภาพ จำนวน 1 บท และต่อด้วยกลอนแปด จำนวน 5 บท โดยเนื้อหาของกลอนแปดมีเนื้อหาสัมพันธ์กับโคลงสี่สุภาพที่กล่าวพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปกแผ่คุ้มครองพสกนิกรให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข และมีสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของโคลงสี่สุภาพกับคำสุดท้ายในวรรคที่สองของกลอนแปด ดังนี้

พระบารมีปรมินทรเจ้า จอมไตร- ภพเฮย
ทรงเปล่งรัศมีไกร เกริกก้อง
ปกปวงพสกผดุงไทย ผนึกเอก- ราชแฮ
คงครองนามสยามคล้อง คู่พื้นธรนินทร์ฯ

พระ “ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช” ธ เอกองคทรงประสาธสน์สุขทุกถิ่น
พระปิ่นฟ้ามหาจักรีปรมินทร์ จอมบดินทร์ผดุงไท ให้ไทยทูน
ทั่วแดนไทยได้สุขสันต์ตราบวันนี้ ก็เพราะพระบารมีองค์ไอศูรย์
แผ่ปกป้องทุกแห่งหนดลจำรูญ ทั้งเพิ่มพูนชาติพัฒนาก้าวหน้าไกล
หากษัตริย์ประเทศไหนไม่มีเหมือน ที่เสด็จฯเยือนแดนกันดารทั้งไกลใกล้

รักทวยราษฎร์แม้นพ่อรักลูกปักใจ ทรงพร่ำสอนด้วยห่วงใยไม่ปิดบัง
ไม่แปลกเลยที่ทวยราษฎร์ทั้งชาตินี้ พร้อมใจพลีชีพบูชาหน้าพระที่นั่ง
เพื่อให้องค์ดำรงอยู่คู่บัลลังก์ เป็นที่หวังชาติคงมั่นนิรันดร์กาล
วโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ไทยทั่วหน้าอัญชุลีทุกที่ทุกสถาน
ถวายพระพรชัยบูชาพระภูบาล ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน-นิรันดร์เทอญฯ

(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย ธรรณพ ธนะเรือง) [1]

บทอาศิรวาทดังกล่าวเป็นการนำกลอนแปดมาพรรณนารายละเอียดของพระบารมีและความสุขสงบของราษฎรและประเทศชาติ ตลอดจนแสดงออกถึงความจงรักภักดีและการถวายพระพรชัยมงคล นอกเหนือจากเนื้อหาของบทโคลงที่กล่าวถึงพระบารมีและความสุขของราษฎรโดยสังเขป

การนำกลอนแปดมาพรรณนารายละเอียดต่างๆ เช่น พระราชกรณียกิจ ดังข้อความที่ว่า “หากษัตริย์ประเทศไหนไม่มีเหมือน ที่เสด็จฯเยือนแดนกันดารทั้งไกลใกล้” ส่งผลให้ผู้อ่านได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในการเสด็จเยี่ยมเยือนราษฎรในทุกพื้นที่ของประเทศ ซึ่งมีเนื้อหาสัมพันธ์สอดคล้องกับความตอนหนึ่งของโคลงสี่สุภาพที่ว่า “ทรงเปล่งรัศมีไกร เกริกก้อง” คือ พระบารมีของพระองค์แผ่ไปโดยทั่ว การประสมโคลงสี่สุภาพกับกลอนแปดในบทอาศิรวาทดังกล่าวจึงเป็นการสืบสรรค์ลักษณะคำประพันธ์ที่มีผลต่อการรับรู้เนื้อหาของบทอาศิรวาทโดยละเอียดชัดเจนมากขึ้น

2.1.2.2.2 การผสมโคลงกับกาพย์ บทอาศิรวาท “ห้าธันวามหาราช” ของประสพโชค เย็นแข ประพันธ์ด้วยโคลงสี่สุภาพ จำนวน 2 บท โดยมีสัมผัสระหว่างบท และกาพย์ยานี จำนวน 1 บท ดังนี้

พระเสด็จเยือนถิ่นแคว้น แดนใด
เย็นดุจสายฝนใส สู่หล้า
พระมหากรุณาธิคุณไพ- บูลเปี่ยม ทั่วเฮย
เพ็ญพระทัยยิ่งฟ้า ปกพื้นไผททอง

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 105-106.

“เราจักครองแผ่นด้าว โดยธรรม์”
พระราชดำรัสนิรันดร์ ตราบนี้
ทรงกอปรราชกิจสรรพ์ ศานต์สุข ราษฎร์แล
ทุกพระราชภารชี้ ชัดพร้องพระสัตยา

“ห้าธันวามหาราช” ข้าพระบาทน้อมบูชิต
น้อมประณตองค์บพิตร ขอจงทรงพระเจริญเทอญ ฯ

(ห้าธันวามหาราช ประพันธ์โดย ประสพโชค เย็นแข)[1]

บทอาศิรวาทดังกล่าวมีลักษณะคล้ายกับกาพย์ห่อโคลงที่มีการประสมระหว่างโคลงสี่สุภาพและกาพย์ยานี ดังคำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะกาพย์ห่อโคลงที่ว่า “แต่งโคลงสี่สุภาพบทหนึ่ง แล้วแต่งกาพย์ยานี ซึ่งมีเนื้อความเช่นเดียวกับโคลงสี่สุภาพหนึ่งบทสลับกันไป”[2] แต่บทอาศิรวาท “ห้าธันวามหาราช” ใช้โคลงสี่สุภาพ 2 บท พรรณนาถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงครองแผ่นดินโดยธรรมตามที่มีพระปฐมบรมราชโองการเมื่อคราวพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในตอนท้ายของบทอาศิรวาทผู้ประพันธ์กล่าวถวายพระพรชัยมงให้ทรงพระเจริญด้วยกาพย์ยานี จำนวน 1 บท

การที่ผู้ประพันธ์นำกาพย์ยานีมากล่าวถวายพระพรชัยมงคลในตอนท้ายของบทอาศิรวาทมีผลให้ผู้อ่านเห็นความแตกต่างระหว่างส่วนของการกล่าวถึงพระราชกรณียกิจที่แสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณ และส่วนที่เป็นคำถวายพระพรอย่างชัดเจน ลักษณะดังกล่าวจึงสามารถเน้นย้ำให้ผ่านเห็นถึงลักษณะเด่นของบทอาศิรวาทที่มีเนื้อหามุ่งในการถวายพระพรชัยมงคลเป็นสำคัญ

2.1.2.2.3 การผสมกาพย์กับฉันท์ บทอาศิรวาท “รัชดาภิเษกอาเศียรวาท” ของฐะปะนีย์ นาครทรรพ ประพันธ์ด้วยกาพย์ฉบัง จำนวน 4 บท และวสันตดิลกฉันท์ จำนวน 12 บท ดังนี้

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 114.

[2] วิเชียร เกษประทุม. (2543). *ลักษณะคำประพันธ์ไทย*. หน้า 109.

แสงสูรย์เรื่อเรืองเบื้องบูรพ์ ฟ้าเจิดจำรูญ
ในวันมหาศุภมงคล
รัชดาภิเษกโสภณ เก้ามิถุนายน
บรรจบครบยี่สิบห้าปี
พสกนิกรเปรมปรีดิ์ เพราะพระบารมี
พระมหากษัตริย์ทรงธรรม์
“ภูมิพลอดุลยเดช” ราชัน พระเป็นมิ่งขวัญ
แห่งปวงประชาชาติไทย
อ้าองค์พระทรงคุณะประเสริฐ สิริเลิศบุรุษไกร
ครองรัฐสวัสดินิรภัย นรสุขเกษมสันต์
เมตตาประชานิกรชื่น ชีวิชื่นเพราะทรงธรรม์
ราษฎร์ทุกข์ ธ ทุกข์หทยครัน และพิทักษ์ประจักษ์ผล
คราววาตภัยนรพิบัติ พระขจัดเทวษชน
ราษฎร์โดยเสด็จวรกุศล สละช่วยอำนวยคุณ
ที่ร้อนก็ผ่อนพิษะประทัง สุขะหลั่งพราะแรงบุญ
ดุจเทพประทานสุรพิรุณ ศิระราษฎร์ก็ร่มเย็น
ทรงสร้างพลังจิตะประชา ชนะคราประเทศเข็ญ
นี่คือพระคุณสุขุมะเพ็ญ ศุภลักษณ์ประโลมขวัญ
ภัยในและนอกผิจะวิกฤต วรฤทธิ์พระปราบพลัน
เบิกทางสว่างวิถิจรัล จรรุด ณ จุดหมาย
แผ่นดินอุดมทิพยรัญ- ญสุพรรณะเรียงราย
ธารเจ้าพระยาชละกระจาย ทะนุกิจเกษตรการ
สืบพุทธศาสน์วรสุธรรม นิตินำระบอบอารย์
ควรไทยประโมทย์มนะสราญ สดุดีพระปรีชา
ต่างเทศก็เทิดพระกิติคุณ สุวิบุลอภิญญา
ไมตรี ธ มีหิตะมหา พละฤทธิ์ประสิทธิ์ผล
คาบนี้พศกนิกรพร้อม ศิระน้อมมโนนนท์
ภักดีและปรีดิ ณ กมล นรร่วมถวายพร

จงทรงเจริญสิริวิสิฐ สุขะนิจนิรันดร
องค์ราชินิปิยสมร ยุพราชธิดาศรี
ดำรงพระเดชชนะอรินทร์ ภยะสิ้นมิย่ำยี
ไทยรัฐพิพัฒน์ศุภวิถี จิรกาลสราญเทอญ

(รัชดาภิเษกอาเศียรวาท ประพันธ์โดย ฐะปะนีย์ นาครทรรพ)[1]

บทอาศิรวาทข้างต้นกล่าวถึงพระราชพิธีรัชดาภิเษก คือเมื่อคราวพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชครองราชย์ครบ 25 ปี โดยผู้ประพันธ์ใช้กาพย์ฉบังบรรยายถึงบรรยากาศที่สดใสของวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2514 และความปีติยินดีของพสกนิกรชาวไทย จากนั้นผู้ประพันธ์ใช้วสันตดิลกฉันท์กล่าวถึงพระราชกรณียกิจ ตลอดจนพระเกียรติคุณต่างๆ ของพระองค์ที่ยังผลให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง และถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและพระบรมวงศานุวงศ์

การใช้กาพย์ยานีมีผลการรับรู้และการเข้าใจเนื้อหาของผู้อ่านโดยง่ายเมื่อเทียบกับวสันตดิลกฉันท์ ซึ่งมีข้อกำหนดเรื่อคำครุลหุ หรือคำนักคำเบา ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ใช้กาพย์ยานีกล่าวถึงใจความสำคัญของบทอาศิรวาทที่ว่า พสกนิกรมีความปีติยินดีที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชย์ครบ 25 ปี จากนั้นจึงพรรณาพระเกียรติคุณอย่างละเอียดด้วยวสันตดิลกฉันท์ที่สามารถถ่ายทอดถึงความประณีตงดงามในการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์ และสามารถแสดงถึงความเคารพเทิดทูนพระมหากษัตริย์ได้อีกนัยหนึ่ง เนื่องจากคำประพันธ์ประเภทฉันท์มีแบบแผนมาจากอินเดียซึ่งใช้เป็นบทสวดสดุดีเทวะ และใช้เป็นคาถาศักดิ์สิทธิ์ตั้งแต่สมัยพระเวท ดังที่ ไพฑูรย์ พรมวิจิตร กล่าวไว้ว่า “ฉันท์เป็นคำประพันธ์ที่เก่าแก่ที่สุดของอินเดีย ซึ่งมีมาแต่สมัยพระเวท โดยฤาษีอินเดียโบราณใช้สำหรับสวดสดุดีเทวะในฤคเวท และใช้สำหรับมนตร์ศักดิ์สิทธิ์ในอาถรรพเวท”[2]

อนึ่ง พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์อธิบายความหมายของวสันตดิลกฉันท์ ว่า “ฉันท์มีลิลาศงามวิจิตรดุจจอมเมฆ อันปรากฏในเดือน 5 เดือน 6 ในคิมหันตฤดู”[3] จากความหมายดังกล่าวอาจเป็นเหตุให้ผู้ประพันธ์เลือกสรรวสันตดิลกฉันท์มาใช้เป็นบทอาศิรวาทเนื่องในพระราชพิธีรัชดาภิเษกซึ่งมีขึ้นในเดือน 6 หรือ เดือนมิถุนายน

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 57-58.

[2] ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร. (2541). *ฉันทศาสตร์ไทย*. หน้า 1.

[3] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 411.

2.1.2.2.4 การผสมฉันท์กับฉันท์ จากการศึกษาพบว่าบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ประสมฉันท์ 2 ชนิดไว้ด้วยกัน มีจำนวน 2 สำนวน ได้แก่ บทอาศิรวาท “ชยมังคลาเศียร” ของสถิตย์ เสมานิล ประพันธ์ด้วยภุชงคปยาตฉันท์กับวสันตดิลกฉันท์ และบทอาศิรวาท “ถวายพระพร” ของสถิตย์ เสมานิล ประพันธ์ด้วยอิทิสังฉันท์กับวสันตดิลกฉันท์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “ชยมังคลาเศียร” ของสถิตย์ เสมานิล ประพันธ์ด้วยภุชงคปยาตฉันท์และวสันตดิลกฉันท์ ดังนี้

ประณามศรีพระศรีรัตน์ ประจงหัตถ์จรดจาร
เชลงลักษณ์ฉลักสาร โศลกซ้องสิเรนธร
ณ คราคล้ายสมัยดล สุมงคลสมาคร
เฉลิมพรรษสถาพร คณาเดลินิวส์ถวาย
จงทรงพระเจริญพระชนมา ยุศตาฉนำปลาย
เพียงจันทร์พระวรรณศุภรพราย รุจิโรจน์จิรันต์กาล
ทรงเปรมเกษมรมยสุข นิรทุกขภัยพาน
เพ็ญพลสกนธ์วิยะจะราญ อริแม้นมโนจง
เกียรติไกลณไกวลระบิล อวนินทราทรง
ฉัตต์ชัยมไหสุริยยง ถิระวัฒนานันนท์
สิ่งใดหทัยนฤปม่ง และก็จงสฤษฏ์พลัน
ดั่งข้าพระบาทอภิวัน ทนะน้อมถวายเทอญ ฯ

(ชยมังคลาเศียร ประพันธ์โดย สถิตย์ เสมานิล)[1]

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์[2] อธิบายความหมายและลักษณะของภุชงคปยาตฉันท์ โดยสรุปได้ว่า ภุชงคปยาตฉันท์ มีความหมายว่า ฉันท์มีลีลาศประดุจลีลาศแห่งพระยานาค บทหนึ่งมี 2 บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 6 คำ วรรคหลังมี 6 คำ ส่วนวสันตดิลกฉันท์ “กำหนดบทหนึ่งมี 2 บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 8 พยางค์ วรรคหลังมี 6 พยางค์” [3]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 37.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 364.

[3] แหล่งเดิม. หน้า 411-412.

บทอาศิรวาท “ชยมังคลาเศียร” ประสมฉันท์ 2 เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนโดยการส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของภุชงคปยาตฉันท์ คือคำว่า “ถวาย” กับคำว่า “ปลาย” ซึ่งเป็นคำสุดท้ายในวรรคที่สองของวสันตดิลกฉันท์บทแรก ดังนี้

ณ คราคล้ายสมัยดล สุมงคลสมาคร
เฉลิมพรรษสถาพร คณาเดลินิวส์**ถวาย**
จงทรงพระเจริญพระชนมา ยุศตาฉนำ**ปลาย**
เพียงจันทร์พระวรรณศุภรพราย รุจิโรจน์จิรันต์กาล

เมื่อพิจารณาจำนวนคำพบว่าฉันท์ทั้งสองชนิดมีจำนวนคำที่ใกล้เคียงกัน คือ ภุชงคปยาตฉันท์ วรรคหน้ามี 6 คำ ส่วนวสันตดิลกฉันท์ วรรคหน้ามี 8 คำ วรรคหลังของฉันท์ทั้ง 2 ชนิด มีจำนวนคำเท่ากันแต่แตกต่างกันที่ตำแหน่งคำครุลหุ หรือคำหนักคำเบา

การที่ผู้ประพันธ์นำฉันท์ทั้ง 2 มาแต่งต่อกันแสดงให้เห็นถึงการสืบสรรค์ลักษณะคำประพันธ์ของบทอาศิรวาทให้มีรูปแบบที่น่าสนใจและสามารถสื่อความแก่ผู้อ่านได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ผู้ประพันธ์ใช้ภุชงคปยาตฉันท์ จำนวน 2 บท กล่าวถึงการถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ และใช้วสันตลิดกฉันท์ จำนวน 4 บท เป็นบทถวายพระพรชัยมงคล ความแตกต่างของจำนวนบทและลักษณะคำประพันธ์ดังกล่าวนี้ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงความสำคัญ หรือการเน้นย้ำข้อความของบทถวายพระพรชัยมงคลนอกเหนือจากการบอกว่าผู้ใดเป็นผู้ถวายพระพรชัยมงคล ดังนั้นการใช้ฉันท์ต่างชนิดกันจึงมีส่วนในการกำหนดขอบเขตเนื้อหาของบทอาศิรวาทให้ผู้อ่านได้รับรู้ได้เป็นอย่างดี

บทอาศิรวาท “ถวายพระพร” ของสถิตย์ เสมานิล ประพันธ์ด้วยอิทิสังฉันท์และวสันตดิลกฉันท์ ดังนี้

อัญขยมประณมประณามพระคุณ
พระพุทธธรรมและสงฆ์อดุล ดิลกเลิศ
ห้าธนูประจบ ณ วารประเสริฐ
เฉลิมพระชนมพรรษาเพริศ พระภูธร
ขอผคมและขอคุณานุสรณ์
ประดาลสมิทธิ์ประสิทธิพร ณ บัดดล
แด่พระบาทพระองค์พระภูมิพล
ปิยารัฐธวัชสกล ไผทไทย
จงทรงเจริญพระชนมา ยุจิราลุร้อยไกล
ทรงวรรณเลิศศุภพิไล ดุจจันทร์ ณ วันเพ็ญ

ปรีเปรมเกษมรมยสุข บมิทุกขขุ่นเข็ญ
ทรงยังพลังดุจสุเรน ทรจอมสุราจร
ยิ่งยศยิ่งผริตแผ้ว กลแก้วกำจายจร
ไกรเกียรติเกริกชนนิกร ณ สกลไกวัล
อันใดพระทัยธุรประสงค์ และก็จงสฤษฏ์พลัน
ปกเกล้าประชานิกรนันท์ นิรร้ายกลัมพร
นานาประดามิตรประเทศ ศุภเจตนาทร
เสริมส่งธำรงถิรขจร กลเกลอเสมอสมาน
เทศใดและใครประทุษจิต ทุรคิดอหังการ
เบียฬไทยละมันประลยลาญ เพราะพระบารมีมูล
ถิ่นไทยพิไลวัฒนธรรม กสิกรรมพณิช์พูน
สรรพเศรษฐกิจวิธจรูญ ฐิตมั่นทิฆัมดร
อาณาประชากรเกษม สุขเปรมเพราะปราศบร
สรวมสมอุดมพรพวรพร ดุจพจน์ประพันธ์เทอญ ฯ

(ถวายพระพร ประพันธ์โดย สถิตย์ เสมานิล)[1]

จากบทอาศิรวาทข้างต้นผู้ประพันธ์ใช้อิทิสังฉันท์ จำนวน 4 บทเพื่อกล่าวถึงการถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา และใช้วสันตดิลกฉันท์ จำนวน 8 บท เพื่อนำเสนอคำถวายพระพรชัยมงคล โดยมีการส่งสัมผัสระหว่างฉันท์ทั้งของชนิด คือ คำว่า “ไทย” ในวรรคสุดท้ายของอิทิสงฉันท์ กับคำว่า “ไกล” ในวรรคที่สองของวสันตดิลกฉันท์บทแรก ดังนี้

แด่พระบาทพระองค์พระภูมิพล
ปิยารัฐธวัชสกล ไผท**ไทย**
จงทรงเจริญพระชนมา ยุจิราลุร้อย**ไกล**
ทรงวรรณเลิศศุภพิไล ดุจจันทร์ ณ วันเพ็ญ

เมื่อพิจารณาจากจำนวนบทของฉันท์ทั้งสองชนิดแสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอเนื้อหาคำถวายพระพรชัยมงคลเป็นสำคัญ โดยการกล่าวรายละเอียดของการถวายพระพร เช่น ขอให้มีพระชนมายุเกินร้อยปี ให้มีพระฉวีงามดุจพระจันทร์วันเพ็ญ เป็นต้น

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 73-74.

อนึ่งการนำฉันท์สองชนิดมาแต่งประสมกันแสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการสืบทอดลักษณะคำประพันธ์ประเภทบทร้อยกรอง ด้วยการกำหนดให้มีคำสัมผัสกันระหว่างฉันท์ที่ต่างชนิดกัน ส่งผลให้ผู้อ่านได้รับสุนทรียทางวรรณศิลป์ตามฉันทศาสตร์ของไทย

นอกจากนี้การนำฉันท์ที่ต่างชนิดกันมานำเสนอต่อผู้อ่านมีผลต่อการสร้างความสนใจของผู้อ่านในการรับรู้เนื้อหา เนื่องจากคำประพันธ์ประเภทฉันท์มีข้อกำหนดเรื่องคำครุลหุ หรือคำหนักคำเบาอย่างแน่นอนชัดเจน ดังนั้นเมื่อผู้อ่านอ่านฉันท์ที่ต่างชนิดกันก็จะเกิดการสังเกตและมุ่งให้ความสนใจคำแต่ละคำของบทอาศิรวาทอันจะส่งผลต่อการรับรู้เนื้อหาและซึมซับสุนทรียรสทางวรรณศิลป์ต่อไป

2.1.2.2.5 การผสมฉันทลักษณ์ไทยกับกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษ จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีการสืบสรรค์ลักษณะคำประพันธ์ด้วยการประสมฉันทลักษณ์ไทยกับกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษ จำนวน 2 สำนวน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สำนวนที่ 1 บทอาศิรวาท “ถวายพระพร” ของท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ที่ประพันธ์ด้วยโคลงสี่สุภาพ จำนวน 2 บท และกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาเช่นเดียวกับโคลงสี่สุภาพ ดังนี้

พานแก้วแววฟ้าจัด พุ่มผกา ถวายนอ
แด่พระภูมิพลราชา- ธิราชแก้ว
เถลิงมไหศูรย์ “กาญจนา-- ภิเศก” ผ่าน แล้วพ่อ
หกรอบพระชนมานแผ้ว ผ่องพ้นศตพรรษ์
บรรสานศัพท์ขัดถ้อย ทิพย์กวี หวานนา
เสนาะสนั่นปฐพี สยามซร้อง
ราษฎร์ถั่งมธุรวาที ถวายชเยศ พระเอย
เผดียงพระไตรรัตน์ป้อง พิทักษ์ไท้ทุกสถาน โสติถ์เทอญ

Crystal pedestal bowls of flower,
Arranged so exquisitely
Presented to our beloved King
Who’s so precious kind and scholarly
Golden Jubilee of His reign had happily passed;
And six cycles of His age is coming on the way

May our Lord Buddha bless His Majesty's life
Longer than a century.
The recital of divinely sweet Poetry
Rings and rhymes joyfully all over Thailand.
May our illustrious Triple Gems
Pray protect our Lord of realm every place and forever.
(ถวายพระพร" ประพันธ์โดย ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา) [1]

เนื้อหาของโคลงสี่สุภาพและกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษข้างต้นกล่าวถึงการถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยกล่าวว่าพระราชพิธีเฉลิมฉลองครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีได้ผ่านไปแล้ว ต่อไปพระองค์จะเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ ทวยราษฎร์ทั้งหลายต่างมีความชื่นชมยินดีและขออัญเชิญพระรัตนตรัยมาปกปักรักษาพระองค์

ลักษณะของกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษที่นำมาประพันธ์ต่อจากบทโคลงมีลักษณะการส่งสัมผัสหรือ rhyme ซึ่งเป็นแบบแผนของกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษ ได้แก่ คำว่า exquisitely สัมผัสกับ scholarly และคำว่า century สัมผัสกับ Poetry ดังที่พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย อธิบายคำว่า rhyme ไว้ว่า "ความเหมือนกันของเสียงคล้องจองระหว่างคำ 2 คำ เช่น old/cold; foam/dome; dusky/husky ..." [2]

การที่ผู้ประพันธ์นำกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาเดียวกับโคลงสี่สุภาพมานำเสนอแก่ผู้อ่าน นับเป็นการสืบสรรค์และเผยแพร่เนื้อหาของบทอาศิรวาทให้ผู้มีความเข้าใจภาษาอังกฤษ หรือชาวต่างประเทศรับรู้ถึงพระเกียรติคุณและความจงรักภักดีที่พสกนิกรชาวไทยมีต่อพระองค์ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้อ่านชาวไทยที่สนใจในกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษ ได้ทราบถึงลักษณะหรือฉันทลักษณ์ของกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษที่มีความแตกต่างไปจากฉันทลักษณ์ของบทร้อยกรองไทย

สำนวนที่ 2 บทอาศิรวาท "บทอาศิรวาทราชสดุดี เนื่องในพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ร.9" ของวารสารฟ้าหม่น ผู้ประพันธ์นำภาษาอังกฤษมาประพันธ์เป็นบทอาศิรวาทตามฉันทลักษณ์ของกาพย์ยานี จำนวน 4 บทกล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงอุทิศพระองค์เพื่อสร้างความสุขความเจริญแก่พสกนิกรและประเทศชาติ และโคลงสี่สุภาพภาษาไทย จำนวน 2 บท ที่กล่าวถึงพระราชพิธีกาญจนาภิเษกที่มีความยิ่งใหญ่แสดงถึง

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 122.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. หน้า 368.

พระเกียรติยศและพระบุญญาบารมีของพระองค์ และถวายพระพรชัยมงคลให้พระองค์ทรงพระเจริญ ดังนี้

Give favourable	people more happy.
Heaven eternally	beauty is being.
Announce his Dharma	sacrifice everything.
Neither is willing	heart bring uphold men.
Happy he requires	his mind achievement.
All money he sends	his heart must answer.
For nation, people, country	king's duty glory were.
Laden with power	try all things king of Thaiฯ.
กาญจนาภิเษกซ้อง	สดุดี
ทั่วภาคพื้นปฐพี	พรั่งพร้อม
เทิดพระเกียรติจักรี	กัมปนาท
ยิ่งใหญ่ไพเศษล้อม	รอบด้วยพระบุญญา
ขอพระปารเมศคุ้ม	ครองไทย
พันวิกฤตเกรียงไกร	เกริกฟ้า
ขอทรงพระเจริญใน	นฤมิต
เอกอุโฆตโรจน์หล้า	แหล่งถ้วนทุกสถาน

(บทอาศิรวาทราชสดุดี เนื่องในพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ร.9 ของวารสารฟ้าหม่น) [1]

ราชบัณฑิตยสถาน[2] อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับข้อกำหนดบังคับของกาพย์ยานีไว้โดยสรุปได้ ดังนี้ กาพย์ยานีหนึ่งบทมี 2 บาท คือ บาทเอกและบาทโท บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 6 คำ รวมบาทละ 11 คำ บังคับสัมผัสเพียงคู่เดียวคือ คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ส่งสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 แต่ผู้ประพันธ์นิยมให้มีสัมผัสระหว่างวรรคเพิ่มขึ้นอีกเพื่อให้มีลีลานุ่มนวล รื่นหู คือ คำสุดท้ายของวรรคหน้าส่งสัมผัสกับคำที่ 1 หรือ 2 หรือ 3 ของวรรคหลัง จากคำอธิบายดังกล่าวสอดคล้องกับรูปแบบของบทอาศิรวาท "บทอาศิรวาทราชสดุดี เนื่องในพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ร.9" ที่ใช้ภาษาอังกฤษมาประพันธ์ตามฉันทลักษณ์ของกาพย์ยานี คือ จำนวนคำหรือพยางค์ในวรรคหน้ามี 5 คำ(พยางค์) วรรคหลังมี 6 คำ(พยางค์) มีคำสัมผัสตามข้อกำหนด เช่น เสียงพยางค์ท้ายของคำว่า favourable สัมผัสกับเสียงพยางค์พยางค์ของคำว่า people ในบาทแรก และเสียงพยางค์ท้ายของคำว่า happy ในวรรคที่สอง สัมผัสกับเสียงพยางค์ท้ายของคำว่า eternally และเสียงพยางค์ท้ายของคำว่า beauty เป็นต้น

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 125.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. หน้า 159.

อนึ่ง ผู้ประพันธ์ใส่เครื่องหมาย ฯ (ไปยาลน้อย) หลังบทประพันธ์ภาษาอังกฤษซึ่ง แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้ประพันธ์ใช้รูปแบบตามฉันทลักษณ์ของไทย

การนำสร้างสรรค์บทอาศิรวาทด้วยกาพย์ยานีเป็นภาษาอังกฤษมีผลทำให้ผู้อ่านที่เข้าใจภาษาอังกฤษและชาวต่างประเทศรับรู้ถึงพระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยที่พระราชทานแก่พสกนิกรและประเทศชาติ อีกทั้งส่งผลให้ผู้อ่านรับรู้ถึงลักษณะและความงามของกวีนิพนธ์ไทยที่มีการกำหนดจำนวนคำหรือพยางค์ที่แน่นอนชัดเจน และมีการส่งสัมผัสที่ละเอียดลออ

การสืบสรรค์ลักษณะคำประพันธ์ของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทั้งการผสมฉันทลักษณ์ไทยไว้ด้วยกัน เช่น โคลงกับกลอน ฉันท์ที่ต่างชนิดกัน และการประสมฉันทลักษณ์ไทยกับกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของบทอาศิรวาทในการสืบทอดและสร้างสรรค์ลักษณะคำประพันธ์ของไทยให้ปรากฏและเป็นที่รับรู้แก่ผู้อ่านทั้งผู้ที่เข้าใจภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะการใช้ภาษาอังกฤษมาสร้างสรรค์บทอาศิรวาทย่อมมีผลต่อการเผยแพร่พระเกียรติยศพระเกียรติคุณ และเรื่องราวเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้เป็นที่รับรู้แก่ชาวต่างประเทศ อันเป็นการเฉลิมพระเกียรติยศให้เป็นที่ขจรขจายแก่นานาอารยประเทศได้อีกทางหนึ่ง

2.2 การสร้างสรรค์กลวิธีการนำเสนอ พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ – ไทย อธิบายความหมายของคำว่า กลวิธี หรือ technique ในการประพันธ์ว่า *“กรรมวิธีที่ทำให้ได้ผลเรียบร้อยงดงาม”*[1]ส่วนการนำเสนอเนื้อหา หรือการนำเสนอเรื่อง ตรงกับคำว่า Point Of View ซึ่งหมายถึง วิธีการเล่าเรื่องของผู้ประพันธ์ ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ กล่าวไว้ว่า

> คำว่า Point Of View ในภาษาไทยมีใช้แตกต่างกันหลายคำ เช่น กลวิธีในการเสนอเรื่อง กลวิธีในการเล่าเรื่อง ทรรศนะ และมุมมอง แต่ไม่ว่าจะใช้คำใด ทั้งหมดก็หมายถึงวิธีการเล่าเรื่องของนักเขียนหรือผู้แต่ง นักเขียนจะเป็นผู้กำหนดหรือเลือกว่า จะให้ใครเป็นคนเล่าเรื่อง หรือจะเล่าเรื่องโดยผ่านสายตาหรือ “มุมมอง” ของใคร[2]

กอบกุล อิงคทานนท์ อธิบายความหมายและลักษณะของการนำเสนอเนื้อหา หรือ Point of View ดังนี้

> คือวิธีการเสนอเนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ต่างๆ ที่นิยมใช้กันอยู่มีสามวิธี คือ
>
> 1. การใช้บุรุษที่หนึ่ง เขียนจะใช้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นโดยใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง การเล่าเรื่องจะจำกัดเฉพาะสิ่งที่ผู้เล่าพบเห็นหรือร่วมอยู่และล่วงรู้เหตุการณ์

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. หน้า 430.

[2] ธัญญา สังขพันธานนท์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. หน้า 197.

ของการกระทำนั้นๆ หรือทราบด้วยการสนทนากับตัวละครอื่นๆ ซึ่งตัวละครผู้บรรยายเล่าเรื่องจะเป็นตัวเอกหรือตัวรองก็ได้

2. การเล่าเรื่องโดยใช้บุรุษที่สาม นั่นคือผู้แต่งเป็นผู้บรรยายเล่าเรื่องเอง ซึ่งมีวิธีการอยู่สองแบบคือ

ก. omniscient point of view (ผู้เล่ารู้แจ้ง) คือ ผู้เขียนจะกระทำตนเป็นเสมือนผู้ล่วงรู้ทุกอย่างเกี่ยวกับเหตุการณ์และตัวละคร ผู้เขียนจะบรรยายตัวละครตลอดจนความคิดความรู้สึกของตัวละคร เสมือนนั่งอยู่ในใจของตัวละครและยังวิพาษ์วิจารณ์ตัวละครได้อย่างอิสระ รวมทั้งแสดงความคิดส่วนตนสอดแทรกได้ด้วย

ข. limited point of view (ผู้เล่าจำกัด) คือ การบรรยายเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวละครอย่างจำกัด โดยผู้แต่งบรรยายเรื่องราวเป็นบุรุษที่สาม แต่เลือกตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป้นจุดศูนย์กลางมาให้เล่าเรื่อง ซึ่งผู้อ่านจะล่วงรู้ทุกสิ่งจากตัวละครนั้น ต่อมาวิธีการนี้ได้พัฒนามาเป็นการเล่าเรื่องชนิดภววิสัยของผู้เล่าหรือผู้แต่ง

3. การเล่าเรื่องแบบประสมประสาน คือ เล่าเรื่องแบบใช้บุรุษที่หนึ่งบ้างที่สามบ้างคละกันไป[1]

นอกจากนี้พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ – ไทย[2] อธิบายความหมายของ Point of view หรือ viewpoint โดยสรุปได้ว่า เป็นกลวิธีการเล่าเรื่องตามฐานะของผู้เล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับเรื่องที่เล่า กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถูกนำมาเล่าตามทัศนะของใคร ซึ่งมุมมองในการเล่าเรื่องแบ่ง 3 แบบ คือ

1.ผู้เล่าเรื่องรู้แจ้งเห็นจริงทุกอย่าง คือ ผู้ประพันธ์เล่าเรื่องเกี่ยวกับตัวละคร สถานที่และเหตุการณ์ต่างๆ อย่างมีอิสระ โดยผู้ประพันธ์ทราบความคิดความรู้ของตัวละครแล้วนำเรื่องราวเหล่านั้นมาเล่าตามที่ต้องการ

2. การใช้บุรุษที่ 3 เป็นผู้เล่าเรื่อง คือ ผู้ประพันธ์เลือกตัวละครตัวหนึ่งให่เล่าเหตุการณ์เท่าที่ตัวละครรู้เห็น โดยผู้เล่าเรื่องจะไม่สามารถรู้ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร

3. การใช้บุรุษที่ 1 เป็นตัวละครในเรื่องคือ การเล่าเรื่องโดยตัวละครที่เป็นบุรุษที่ 1

จากรายละเอียดข้างต้นสามารถสรุปความหมายของกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ว่า วิธีการสื่อสารของผู้ประพันธ์เพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในบทอาศิรวาท โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสรรเสริญพระเกียรติคุณและแสดงความรู้สึกของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรที่มีต่อพระองค์

---

[1] กอบกุล อิงคทานนท์. (2545). *ศัพท์วรรณกรรม*. หน้า 100-101.

[2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. หน้า 335-336.

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่าผู้ประพันธ์มีกลวิธีในการนำเสนอเนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 วิธี ได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาจากผู้ประพันธ์โดยตรง และการนำเสนอเนื้อหาโดยผ่านเหตุการณ์หรือตัวละคร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 การนำเสนอเนื้อหาจากผู้ประพันธ์โดยตรง คือการนำเสนอเนื้อหาของบทอาศิรวาทโดยผู้ประพันธ์แสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าเนื้อหาทั้งหมดเกิดจากความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์โดยตรง กล่าวคือ เป็นการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระองค์ด้วยตัวผู้ประพันธ์เอง ซึ่งพบว่าบางสำนวน มีการใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง เช่น มีการใช้คำว่า ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระบาท ปรากฏในบทประพันธ์เพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้ประพันธ์หรือคณะผู้จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์นั้นๆ เป็นผู้พรรณนาพระเกียรติคุณและเป็นผู้ถวายพระพรชัยมงคล

กลวิธีดังกล่าวมีผลให้ผู้อ่านสามารถรับรู้เนื้อหาและเรื่องราวจากผู้ประพันธ์ในฐานะผู้เล่าเรื่อง หรือ narrator ที่ผู้เล่าใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งในการถ่ายทอดเนื้อหาของบทอาศิรวาท ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของราชบัณฑิตสถานเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง หรือ narrator ว่า *"กลการประพันธ์ที่แสดงว่าผู้ใดเป็นผู้แต่งหรือผู้เล่าเรื่องนี้ ในบันเทิงคดีที่ใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 "ฉัน" (หรือข้าพเจ้า)ที่เล่าเรื่องนั้นก็เป็นผู้เล่าเรื่อง ซึ่งอาจจะเป็นตัวผู้แต่งเอง หรือเป็นตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้น"*[1] ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท "อาเศียรวาท" ของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ซึ่งผยแพร่ในวชิราวุธานุสรณ์สาร เมื่อปี พ.ศ.2532 แสดงให้เห็นผู้อ่านเห็นอย่างชัดเจนว่าเนื้อหาของบทอาศิรวาทเป็นความคิดความรู้สึกและประสบการณ์ของผู้ประพันธ์เอง ด้วยการที่ผู้ประพันธ์กล่าวว่าแม้ตนจะไม่ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมากว่า 67 ปีแล้ว แต่เรื่องตำนานแห่งหญ้าคาที่ทรงเล่าไว้ยังคงอยู่และผู้ประพันธ์ได้นำเรื่องดังกล่าวมาแต่งเป็นบทละครพูดเรื่องตำนานแห่งหญ้าคา ดังคำอธิบายเกี่ยวกับการที่รัชกาลที่ 6 ทรงเล่าเรื่องตำนานแห่งหญ้าคา ไว้ว่า "ส่วนตำนานแห่งหญ้าคานั้น ทรงเล่าเป็นเรื่องไว้ ยังมิได้ทรงพระราชนิพนธ์, แต่มีพิมพ์อยู่ในหนังสือดุสิตสมิต เล่ม 14 ฉบับที่ 164 วันที่ 11 มีนาคม 2464, 2 ปีก่อนที่ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องตำนานแห่งดอกกุหลาบ"[2]

เรื่องตำนานแห่งหญ้าคา มีเนื้อหาเพื่ออธิบายเหตุที่หญ้าคาเป็นพืชที่ไม่สูญพันธุ์หรือไม่รู้จักตาย เนื่องจากพญาครุฑเทน้ำอมฤตใส่หญ้าคา ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล่าไว้ว่า

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. หน้า 279.

[2] ปิ่น มาลากุล, ม.ล.. (2520). *งานละครพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม และประชาธิปไตยแบบต่างๆ*. หน้า 352.

นางอทิติ (หรือนางวินะตา) เทพมารดาของพญาครุฑ กับนางทิติ (หรือนางกัทรุ) เทพมารดาของพญานาค เถียงกันว่าม้าของพระอาทิตย์สีแดงหรือสีดำ. ฝ่ายที่ควรจะแพ้กลับชนะ เพราะพญานาคแอบพ่นพิษให้ม้าของพระอาทิตย์กลายเป็นสีดำ ในเวลาก่อนรุ่งวันที่นัดกันจะไปดูให้แน่ชัด. นางอทิติถูกปรับ ต้องให้พญาครุฑผู้เป็นบุตรไปแย่งผะอบน้ำอมฤตมาจากพระนารายณ์เพื่อให้พญานาคดื่ม พญาครุฑไปดำเนินเรื่องนี้ได้ผล. บรรดาเทวดาทั้งหลายที่ช่วยกันขัดขวางก็สู้พญาครุฑไม่ได้ แม้แต่พระนารายณ์เองก็ไม่สามารถจะเอาชนะพญาครุฑ ต้องทำสัญญาเป็นไมตรีกัน.

พระนารายณ์ให้ข้อคิดแก่พญาครุฑว่า ถ้าพญานาคที่มีพิษร้ายอยู่แล้ว ได้ดื่มน้ำอมฤตจะไม่รู้จักตาย ผู้ที่อยู่ในโลกจะเดือดร้อนยิ่งขึ้น พญาครุฑจึงแกล้งทำหกเสียจนหมด เมื่อเหาะผ่านป่าหญ้าคามา. ด้วยเหตุนี้พญานาคจึงมิได้ดื่มน้ำอมฤต[1]

จากเหตุการณ์ดังกล่าวหญ้าจึงไม่ตายและเป็นพืชที่ใช้ในพิธีมงคล ดังที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล กล่าวไว้ว่า “หญ้าคาจึงมีชีวิตเป็นอมตะ เผาก็ไม่สูญพันธุ์. หญ้าคาจึงถูกนำมาใช้ ในพิธีมงคล. งูจึงกลัวหญ้าคา มิอาจเลื้อยเข้าไปในดงหญ้าคาได้.”[2]

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้นำคุณสมบัติของหญ้าคาที่ไม่มีวันตายมาเปรียบกับโครงการต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานเพื่อช่วยเหลือพสกนิกรชาวไทยว่า โครงการที่พระองค์พระราชทานจะมีแต่เพิ่มพูนและอยู่อย่างยั่งยืนยิ่งกว่าหญ้าคาดังที่รัชกาลที่ 6 ไว้ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

หกสิบเจ็ดปีแล้วที่แคล้วคลาด มิได้กราบพระบาทพระทรงศรี
พระมหาธีรราชปราชญ์กวี บัดนี้ขอกราบบังคมทูล
อันตำนานหญ้าคาที่ทรงเล่า ข้าพระเจ้ามิอยากจะให้สูญ
จึงขยายความตามเค้ามูล ขอกราบบังคมทูลพระทรงธรรม์
ขอถวายบังคมบรมบาท ภูมิพลมหาราชรังสรรค์
เรื่องตำนานหญ้าคาแต่งมานั้น ประพันธ์เพื่อเฉลิมพระทรงชัย
และกราบบังคมทูลว่า หญ้าคามีในรัชสมัย
คือโครงการที่พระราชทานไป ซึ่งจะไม่มีวันอันตราย
เพราะว่าองค์พระภูมิพล ประทับในจิตคนทั้งหลาย
มีค่ากว่าหญ้าคามากมาย ข้าพระเจ้าขอถวายพระพรมา ฯ

(อาเศียรวาท ประพันธ์โดย ม.ล.ปิ่น มาลากุล)[3]

---

[1] ปิ่น มาลากุล, ม.ล.. (2520) *งานละครพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม และประชาธิปไตยแบบต่างๆ*. หน้า 352.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 352.

[3] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 104.

บทประพันธ์ข้างต้นมีวิธีการนำเสนอเนื้อหาในลักษณะที่ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดรายละเอียดประสบการณ์ของตนเองอย่างเด่นชัด ทั้งความรู้สึกนึกคิดและข้อความที่สื่อถึงการกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชของผู้ประพันธ์ โดยใช้ข้อความว่า “ขอถวายบังคมบรมบาท” และ “และกราบบังคมทูลว่า” ตลอดจนใช้คำว่า “ข้าพระเจ้า” เป็นสรรพนามแทนตนเองในตอนท้ายของบทประพันธ์

กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาของบทอาศิรวาทดังกล่าวนี้จึงเป็นการนำเสนอเนื้อหาการถวายพระพรชัยมงคลโดยตรงจากผู้ประพันธ์เองแม้จะบทอาศิรวาทดังกล่าวจะเป็นคำถวายพระพรชัยมงคลของวชิราวุธานุสรณ์สารก็ตาม แต่มีข้อน่าสังเกตว่าแม้จะเป็นการกล่าวถึงประสบการณ์และความรู้สึกของผู้ปะพันธ์เองแต่ผู้ประพันธ์ก็มีการกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับชื่อและจุดมุ่งหมายของวารสารดังกล่าวที่จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณและรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทอาศิรวาท “ชยมังคลาเศียร” ของสถิตย์ เสมานิล นำเสนอเนื้อหาการถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ด้วยการกล่าวถึงความรู้สึกนึกคิดของคณะผู้จัดทำหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ว่า

ประณามศรีพระศรีรัตน์ ประจงหัตถ์จรดจาร
เชลงลักษณ์ฉลักสาร โศลกซ้องสิเรนธร
ณ คราคล้ายสมัยดล สุมงคลสมาคร
เฉลิมพรรษสถาพร คณาเดลินิวส์ถวายฯ
(ชยมังคลาเศียร ประพันธ์โดย สถิตย์ เสมานิล)[1]

ตอนท้ายของบทอาศิรวาทสำนวนดังกล่าวมีการใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง คือ คำว่า “ข้าพระบาท” เพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าเนื้อหาที่ปรากฏเป็นคำถวายพระพรและความรู้สึกของคณะผู้จัดทำหนังสือพิมพ์เดลินิวส์และอาจหมายถึงตัวผู้ประพันธ์เอง ดังนี้

สิ่งใดหทัยนฤปม่ง และก็จงสฤษฏ์พลัน
ดั่งข้าพระบาทอภิวัน ทนะน้อมถวายเทอญ
(ชยมังคลาเศียร ประพันธ์โดย สถิตย์ เสมานิล)[2]

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 37.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 37.

การนำเสนอเนื้อหาของบทอาศิรวาทโดยกล่าวถึงผู้ถวายพระพรด้วยการใช้คำสรรพนามบุรุษที่หนึ่งดังที่แสดงมาข้างต้น สามารถทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความคิดและความรู้สึกของผู้ประพันธ์ในฐานะตัวแทนขององค์กรที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้โดยตรง

บทอาศิรวาท “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” ของสำรอง สิทธิแพทย์ ซึ่งเผยแพร่ในนิตยสารออมสินสาร ใช้คำว่า “ออมสิน” ซึ่งกำกับด้วยเครื่องหมายอัญประกาศเพื่อเน้นย้ำว่า เนื้อหาที่ถ่ายทอดออกมาในบทอาศิรวาทนั้นเป็นความคิดความรู้สึกของนิตยสารออมสินสารและอาจหมายรวมถึงธนาคารออมสิน ดังบทประพันธ์ที่ว่า

สรวมชีพอาศิรพจน์ประณตวรพระบาท
องค์ภูมิพลราช อดุลย์
เดชปกเกศอภิบาลสราญสิริวิบุล
“ออมสิน” ระลึกคุณ มหา
วาราราชสัมภาวชาติเฉลิมพระมหรา
ชัน, ชนมพรรษา ถวัลย์
ขอจงทรงพระเจริญจรูญจริยวัญ
ครองไอศวรรย์สัน ติชัย
ขอจงทรงพระสราญพระราชหฤทัย
สมบูรณ์พลามัย ทวี
ขอจงทรงพระเกษมราชกรณีย์
คู่ราชินีศรี ประมุข
คู่ชาติศาสนธรรมนูญนรสนุก
คู่ทูลกระหม่อมทุก พระองค์
ขอบุญบารมิราชประสาทสิริประสงค์
“ออมสิน” ถวิลจง เจริญ

(ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา ประพันธ์โดย สำรอง สิทธิแพทย์)[1]

การใช้ชื่อองค์กรเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ถวายพระพรดังกล่าว มีลักษณะเป็นการแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่า “ออมสิน” ซึ่งเป็นชื่อนิตยสารเป็นผู้กล่าวเนื้อหาเพื่อถวายพระพรชัยมงคลในบทอาศิรวาท ถึงแม้จะปรากฏชื่อผู้ประพันธ์แต่ผู้อ่านก็จะรับรู้ได้ว่าผู้ประพันธ์เป็นผู้ตัวแทนหรือเป็นส่วนหนึ่งของ “ออมสิน” ในการถวายพระพรชัยมงคลนี้

นอกจากการนำเสนอเนื้อหาบทอาศิรวาทที่มีการใช้สรรพนามเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ทั้งในฐานะตัวผู้ประพันธ์เองและในฐานะส่วนหนึ่งขององค์กรเป็นผู้พรรณนาความรู้สึก

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 30.

นึกคิดโดยตรงแล้ว ผู้วิจัยพบว่ามีบทอาศิรวาทบางส่วนที่นำเสนอเนื้อหาโดยไม่มีสรรพนามใดๆ บ่งบอกว่าใครเป็นผู้กล่าวบทอาศิรวาทนั้นๆ แต่ทั้งนี้ผู้อ่านก็สามารถเข้าใจได้ว่า ข้อความที่สื่อสารนั้นมาจากผู้ประพันธ์ทั้งในฐานะตัวผู้ประพันธ์เองและในฐานะองค์กรที่เผยแพร่บทอาศิรวาท เนื่องจากมีชื่อผู้ประพันธ์แสดงให้ผู้อ่านรับทราบ และบทอาศิรวาทเหล่านั้นเป็นคำถวายพระพรที่สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อถวายพระพรชัยมงคลโอกาสต่างๆ ในนามของสื่อสิ่งพิมพ์หรือองค์กร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “มหาภูมิพลาภิฤติการ” ของรพินทร์ พันธุโรทัย ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2531 แสดงเนื้อหาการถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา โดยผู้ประพันธ์มิได้กล่าวว่าผู้ใดเป็นผู้ถวายพระพร แต่ผู้อ่านก็สามารถรับรู้ได้ว่าเป็นความคิดความรู้สึกของผู้ประพันธ์ทั้งในฐานะตัวผู้ประพันธ์และในนามของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐที่เผยแพร่บทอาศิรวาทนี้ ดังคำฉันท์ที่ว่า

คาบนี้วาระเฉลิมฉลองพระชนษา	ลันเกล้าสยามา-	ธิราช
สรวมชีพเทิศทศนัขประณามนฤปนาถ	แทบเบื้องยุคลบาท-	ะบงสุ์
ภูมินทร์ภูมิพลาภินามนวมงค์	จักรีบรมวงศ์	กษัตริย์
จุ่งไท้เทียรฆะพระชนม์สุพลลุศตพรรษ	สืบไอศวรรย์รัช	ธริษ
ไตรรัตน์ป้องภยุปัททวาทิจตุทิศ	เพ็ญสุขเกษมนิจ	นิรันดร์

(มหาภูมิพลาภิฤติการ ประพันธ์โดย รพินทร์ พันธุโรทัย)[1]

บทอาศิรวาท “พ่อของชาติ” ของเฉลิม รงคผลิน ซึ่งเผยแพร่ในนิตยสารแม่และเด็ก ฉบับเดือนธันวาคม พ.ศ. 2532 กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงปกป้องดูแลประเทศให้มีความสงบสุข ตลอดจนกล่าวถึงความจงรักภักดีของพสกนิกรชาวไทยที่มีต่อพระองค์และเทิดทูนพระองค์เป็นพ่อของชาติ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

รอยพระบาทประทับลงที่ตรงไหน
พระบารมีแผ่ไปไสวสว่าง
ดับร้ายร้อนผ่อนภัยร้าย ให้เลือนจาง
พระมหากรุณาธิคุณ กระจ่างอยู่กลางใจ

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 100.

ธ คือ พ่อของชาติ ผู้ปราชญ์เปรื่อง
ทรงปลดเปลื้องปวงทุกข์ปลุกชีพใส
ทรงหนุนนำพัฒนาการทุกด้านไป
ทรงเป็นหลักพิทักษ์ไทยสถาวร
ณ มหาวโรกาสเฉลิมพระชนม์
ไทยทุกคนน้อมบูชิตอดิศร
เอกบิดาผู้ปกป้องพสกนิกร
ถวายพระพร ทรงพระเจริญเทอญ

(พ่อของชาติ ประพันธ์โดย เฉลิม รงคผลิน)[1]

บทประพันธ์ข้างต้นผู้ประพันธ์นำเสนอความคิดความรู้สึกของตนโดยตรงที่ประทับใจในพระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงบำบัดทุกข์และบำรุงสุขแก่ราษฎร โดยใช้ข้อความที่แสดงความรู้สึกดังกล่าวว่า “พระมหากรุณาธิคุณ กระจ่างอยู่กลางใจ” และกล่าวถึงความจงรักภักดีที่พสกนิกรชาวไทยมีต่อพระองค์ คือ เมื่อถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษาพสกนิกรชาวไทยทุกคนจะน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัยมงคลให้พระองค์ทรงพระเจริญ

การนำเสนอเนื้อหาตามความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์โดยตรง ด้วยการกล่าวถึงพระราชกรณียกิจ ความประทับใจในพระมหากรุณาธิคุณ ตลอดจนการกล่าวถึงปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดีของพสกนิกรชาวไทยในมุมมองของผู้ประพันธ์นั้น มีผลทำให้ผู้อ่านบทอาศิรวาทรับรู้ถึงสารและสาระที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการรับรู้ถึงการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีของผู้ประพันธ์และสื่อสิ่งพิมพ์หรือองค์กรต่างๆ ที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เหตุเพราะบทอาศิรวาทเหล่านั้นสื่อสารในนามของผู้ประพันธ์เองหรือในนามขององค์กรนั้นๆ อย่างเด่นชัด ด้วยการใช้คำสรรพนามบุรุษที่หนึ่งแทนตัวผู้ประพันธ์หรือองค์กร และบางสำนวนระบุชื่อองค์กรในฐานะผู้ถวายพระพรชัยมงคลโดยตรง

2.2.2 การนำเสนอเนื้อหาผ่านเหตุการณ์หรือตัวละคร คือ บทอาศิรวาทที่ผู้ประพันธ์แสดงรายละเอียดของเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นสภาพบรรยากาศเหตุการณ์ หรือการแสดงรายละเอียดพฤติกรรม ความรู้สึกของบุคคลซึ่งถือเป็นตัวละครในเหตุการณ์นั้นๆ เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้ถึงพระมหากรุณาธิคุณและพระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเป็นสำคัญ โดยผู้ประพันธ์ทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องที่รู้แจ้งทั้งในเหตุการณ์และจิตใจของตัวละคร ลักษณะการทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องของผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทนี้ดังกล่าวนี้สอดคล้องกับความหมายของผู้เล่าเรื่องหรือ narrator ตามที่พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ – ไทย อธิบายไว้ว่า

---

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 102.

... ผู้เล่าเรื่องอาจมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในเรื่องมากน้อยแตกต่างกันไป นับตั้งแต่เป็นตัวเอกอยู่ในเหตุการณ์ที่บรรยายนั้นๆ หรือเป็นตัวสำคัญรองๆ ลงไป จนกระทั่งเป็นแต่เพียงผู้เห็นเหตุการณ์เหล่านั้นก็ได้

ในเรื่องเล่าที่สมมุติว่าผู้เขียนเป็นผู้รู้แจ้งเข้าใจเรื่องราวทุกอย่าง ผู้เขียนก็ทำหน้าที่ผู้เล่าเรื่องซึ่งรู้เรื่องนั้นดี นำมาเล่าและอธิบายอย่างเสรี (คือรู้เรื่องและเข้าใจจิตใจของทุกคนในเรื่อง)

วรรณกรรมเรื่องเล่าทั้งหลายนั้น จะต้องปรากฏผู้เล่าเรื่องเสมอ อย่างน้อยก็โดยนัยให้รู้กัน ทั้งนี้ยกเว้นแต่ในเรื่องที่ผู้เขียนลบตัวเองออกไป (effacing author) และบรรยายอย่างจงใจชัดเจนที่จะไม่เอาตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องในเรื่อง แต่กระนั้นผู้เล่าเรื่องก็ต้องมีตัวตนอยู่ในความเป็นจริงเสมอ ถึงแม้ว่าเราและผู้เขียนจะทำราวกับว่าไม่มีผู้เล่าเรื่องก็ตาม

ผู้เล่าเรื่องอาจเป็นที่น่าเชื่อถือหรือไม่น่าเชื่อถือก็ได้ ถ้าน่าเชื่อถือผู้อ่านก็จะยอมรับโดยไม่สงสัยในความจริงและการพิจารณาตัดสินใดๆ ของผู้เล่าเรื่อง ถ้าหากว่าผู้เล่าเรื่องไม่น่าเชื่อถือ ผู้อ่านก็คงจะต้องสอบถาม หรือต้องดูว่าข้อความที่กล่าวนั้นรับรองว่าจริงได้เพียงไรและข้อวินิจฉัยในเรื่องนั้นถูกต้องหรือไม่[1]

จากการศึกษาพบว่าการนำเสนอเนื้อหาของบทอาศิรวาทบางเหตุการณ์และบางตัวละครมีเค้าโครงเหตุการณ์หรือมีตัวตนอยู่จริงนอกเหนือจากการสร้างสรรค์ตามจินตนาการของผู้ประพันธ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทอาศิรวาท “ซึ้งใจในพระมหากรุณาธิคุณ” ของฐะปะนีย์ นาครทรรพ กล่าวถึงเหตุการณ์เมื่อคราวพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร ณ จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 โดยผู้ประพันธ์บรรยายภาพเหตุการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชโน้มพระองค์ลงรับดอกบัวที่โรยราของหญิงชราอายุ 102 ปี ที่เฝ้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ว่า

พระโน้มองค์ลงทักทายผู้เฒ่า ยายชูบัวเหนือเกล้าขึ้นถวาย
พระทรงรับพร้อมแย้มสรวลพราย ด้วยเมตตาคุณยายผู้ภักดี
ยายกราบทูลบัวนี้งามยามก่อนสาย บัดนี้บ่ายบัวเหี่ยวหมดไม่สดศรี
ด้วยนั่งรอแดดร้อนไปไม่ปรานี ขอภูมีทรงเดชโปรดเมตตา
พระตรัสถามอายุยายเท่าไร ยายทูลไท้ร้อยสองปีเจ้าข้า
เพราะซึ้งใจในพระกรุณา หยาดน้ำตาคลอหน่วยด้วยใจภักดิ์

(ซึ้งใจในพระมหากรุณาธิคุณ ประพันธ์โดย ฐะปะนีย์ นาครทรรพ)[2]

[1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. หน้า 279.

[2] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 124.

เหตุการณ์ที่ผู้ประพันธ์นำมากล่าวในบทอาศิรวาทข้างต้นเป็นเหตุการณ์ที่นางตุ้ม จันทนิตย์ พสกนิกรชาวนครพนมเก็บดอกบัวมาถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช แม้ว่าดอกบัวนั้นจะเหี่ยวแห้งลงพระองค์ก็ทรงรับดอกบัวจากหญิงชราผู้นั้นด้วยพระจริยวัตรอันอ่อนโยน ดังที่เว็บไซต์ของจังหวัดนครพนมได้อธิบายรายละเอียดของเหตุการณ์และข้อมูลของนางตุ้ม จันทนิตย์ในวันดังกล่าว ว่า

> คุณยายตุ้ม จันทนิตย์ หญิงชราวัย 102 ปี (เกิดเมื่อปีพทุธศักราช 2396) บ้านธาตุน้อย ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม ห่างจากจุดที่ทางราชการกำหนดให้เป็นจุดรับเสด็จ ประมาณ 700 เมตร ก็ไม่ต่างจากครอบครัวอื่นๆ ที่ลูกหลานได้นำ "คุณยายตุ้ม จันทนิตย์" ไปรอรับเสด็จด้วย โดยตามคำบอกเล่าของ นางเพ็ง จันทนิตย์ (ลูกสะใภ้) และนางหอม แสงพระธาตุ (น้องสาวของนางเพ็ง) ได้ความว่า ลูกหลายได้นำคุณยายตุ้มไปรอบรับเสด็จตั้งแต่เช้าโดยนางหอมเป็นผู้จัด "ดอกบัวสีชมพู" ให้แก่คุณยายจำนวน 3 ดอก เพื่อนำขึ้นจบบูชาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพาออกไปรอเฝ้ารับเสด็จที่แถวหน้าสุดเพื่อให้ได้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ...
>
> ... และตามที่ท่านเจ้าคุณพระราชธีราจารย์ เจ้าคณะจังหวัดนครพนมเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหารให้ความรู้ “ดอกบัวในใจยังคงบานไม่มีโรยรา”บนเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินทางสามแยกชยางกูร-เรณูนคร ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมเมื่อบ่ายวันที่ 13 พฤศจิกายน 2498 เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรภาคอีสานเป็นครั้งแรกคุณยายไปรอรับเสด็จพร้อมดอกบัวสายสีชมพู จำนวนสามดอก ตั้งแต่เช้าจนบ่ายแสงแดดแผดเผาจนดอกบัวสายในมือเหี่ยวโรย แต่หัวใจความจงรักภักดีของหญิงชรายังคงเบิกบานเมื่อในหลวงเสด็จมาถึง ตรงมาที่คุณยายได้ยกดอกบัวสายโรยราสามดอกนั้นขึ้นจนเหนือศีรษะ แสดงความจงรักภักดีอย่างสุดซึ้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงโน้มพระองค์ลงมาจนพระพักตร์เกือบชิดกับศีรษะของคุณยาย ทรงแย้มพระสรวลอย่างอ่อนโยน พระหัตถ์แตะมือกร้านคล้ำของเกษตรกรชาวภาคอีสานอย่างนุ่มนวล ไม่มีใครรู้ว่าทรงกระซิบคำใดกับคุณยาย แต่แน่นอนว่าคุณยายไม่มีวันลืมเช่นเดียวกับที่ในหลวงไม่ทรงลืมราษฎรคนสำคัญที่ทรงพบริมถนนวันนั้น[1]

การนำเหตุการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงโน้มพระองค์รับดอกบัวที่โรยรามานำเสนอในบทอาศิรวาทส่งผลให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงความจงรักภักดีของพสกนิกรที่มีต่อพระองค์ กล่าวคือพสกนิกรต่างแสดงออกถึงความจงรักภักดีและเคารพเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชด้วยการนำสิ่งของตามที่ตนมีมาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายและทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงพระจริยวัตรอันอ่อนโยนของพระองค์ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนได้เป็นอย่างดี

---

[1] สำนักงานจังหวัดนครพนม.(2560). *คุณยายตุ้ม จันทนิตย์*. สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2560. (ออนไลน์).

บทอาศิรวาท “ราชสดุดี” ของสุจิตต์ วงษ์เทศ กล่าวถึงเหตุการณ์ที่หญิงชรา 2 คน กราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชขณะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ทุรกันดาร โดยหญิงชรากราบบังคมทูลว่า มีหนุ่มสาวที่อาศัยเพื่อลี้ภัยอยู่ในป่าฝากมากราบบังคมทูลว่าพวกเขาเหล่านั้นล้วนจงรักภักดีต่อพระองค์ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

เมื่อจังหวัดปัถพีไพรีรุก ประชาชนมีทุกข์อยู่กับที่
จะพึ่งพาผู้ใดก็ไม่มี ทอดชีวีสิ้นหวังซังกะตาย
ราวนารายณ์อวตารเป็นผ่านเกล้า เสด็จเข้าไปยังป่าทั้งหลาย
บารมีป้องกันอันตราย หญิงชายสร่างโศกทุกประการ
ครานั้นมีสองยายชรา งกเงิ่นเดินฝ่าแถวทหาร
เฟี้ยมเฝ้าประนมมืออันหย่อนยาน กราบถวายรายงานพระภูธร
ในป่าสูงร่มสนบนภูเขา ล้วนหนุ่มเหน้าสาวสวยสโมสร
หลบอยู่เพื่อกู้พระนคร หนีร้อนพึ่งพงในดงเย็น
ฝากมากราบฝ่าพระบาทชาติสยาม ยังเทอดนามจอมไผทให้เล็งเห็น
มั่นคงจงรักภักดีเป็น ข้าแผ่นดินเช่นเดียวกันทุกคน
แสนศึกฮึกฮักมาหนักหนา หนุ่มสาวเจ้าพระยาสโมสร
อาสากล้าหาญไปราญรอน ไม่อาวรณ์เพื่อชาติเป็นราชพลี
อยู่บ้านอ่านเขียนเรียนหนังสือ ฝึกปรือวิทยาเป็นราศี
มั่นคงจงรักภักดี จักรีราชวงศ์ทรงชัยเอย

(ราชสดุดี ประพันธ์โดยสุจิตต์ วงษ์เทศ)[1]

บทอาศิรวาทข้างต้นนำเสนอภาพความผูกพันระหว่างพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและพสกนิกรได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ผู้ประพันธ์กล่าวถึงการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในทุกท้องถิ่น และการพระราชทานพระราชวโรกาสให้พสกนิกรเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทและกราบบังคมทูลพระกรุณาได้อย่างใกล้ชิด แม้ในบางพื้นที่จะมีข้อมูลว่าอาจเป็นอันตรายต่อพระองค์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชก็เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรอย่างทั่วถึงสม่ำเสมอ ดังคำกล่าวของท่านผู้หญิงเกนหลง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ที่กล่าวถึงบรรยากาศและเหตุการณ์เมื่อคราวตามเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชไปในพื้นที่ภาคอีสานเมื่อปี พ.ศ. 2498 ว่า

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 44-45.

> ทั้งๆ ที่ขณะนั้นอีสานมีข่าวลือว่าส่วนมากเป็นคอมมิวนิวต์ แต่แล้วสิ่งที่พบเห็นก็ได้พิสูจน์ตัวเองว่าข่าวลือไม่เป็นความจริง ทั้งสองพระองค์เสด็จฯ ไปให้ปวงประชาชนเฝ้าฯ อย่างใกล้ชิด ใครใคร่กราบพระบาทก็กราบ ใครใคร่เชิญพระหัตถ์ขึ้นทูนหัวก็ทูน ไม่มีอะไรมาขวางกั้นระหว่างประชาชนกับพระเจ้าแผ่นดิน แม้แต่วาจาที่เขากราบบังคมทูล ก็ไม่มีราชาศัพท์ ประชาชนมีสิทธิ์ทุกอย่างที่อยากพูด[1]

ในช่วงเวลาที่เผยแพร่บทอาศิรวาท “ราชสดุดี” คือ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2513 เป็นช่วงเวลาที่ลัทธิคอมมิวนิสต์แพร่กระจายในประเทศ และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานความช่วยเหลือราษฎรให้มีความเป็นอยู่ที่ดอย่างทั่วถึง แม้ว่าบุคคลนั้นจะมีแนวคิดทางการเมืองเช่นไร ดังคำกล่าวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตพสกนิกรในช่วงที่ลัทธิคอมมิวนิสต์แพร่หลายในสังคมไทย ว่า

> แม้จะเกิดความวุ่นวายในช่วงทศวรรษ 1970 (2513-2522) แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ไม่ทรงย่อท้อ พระองค์ปฏิบัติพระราชกณียกิจด้านการพัฒนาต่อไป โดยทรงยืนยันว่า การบรรเทาความยากจนและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น เป็นหนทางที่จะดีที่สุดในการลดแรงสนับสนุนที่มีต่อผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ พระองค์มีพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะกรรมการมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ใน พ.ศ. 2515 ว่า “คนที่หิวคนที่ไม่สบาย ได้รับความช่วยเหลือจากผู้ที่ไม่ใช่ฝ่ายราชการหรือไม่ใช่ฝ่ายภักดีต่อประเทศ ก็กลับกลายเป็นผู้ก่อการร้ายได้ เราจึงต้องไปช่วยทันทีเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะไปช่วยทันที เพื่อให้ผู้ที่ประสบภัยมีความอุ่นใจและมีความภักดีต่อประเทศชาติ”[2]

กลวิธีที่ผู้ประพันธ์กล่าวถึงเหตุการณ์การเสด็จพระราชดำเนินยังถิ่นทุรกันดาร และนำเสนอคำกราบบังคมทูลของหญิงชราสามารถสื่อให้ผู้อ่านรับรู้ถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตพสกนิกรผู้มีความทุกข์ยาก ตลอดจนแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าทุกคนในประเทศไทยต่างมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและพระราชบรมวงศานุวงศ์

นอกเหนือจากการกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาด้วยการกล่าวถึงเหตุการณ์การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรหรือตัวละครที่มีโอกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทแล้ว พบว่าบทอาศิรวาทบางสำนวนกล่าวถึงตัวละครที่ประกอบกิจหรือแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีและถวายพระพรชัยมงคลแด่พระองค์แม้จะมิได้ปฏิบัติเฉพาะพักตร์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

---

[1] เกนหลง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, ท่านผู้หญิง. (2542). *ทำเป็นธรรม*.หน้า 93-94.

[2] ตรัสวิน จิตติเดชารักษ์ และพัณณิดา ภูมิวัฒน์. (2556). *กลางใจราษฎร์ หกทศวรรษแห่งการทรงงาน พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. หน้า 301.

“อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ กล่าวถึงพฤติกรรมของบุคคลหรือตัวละครที่กำลังกัมกราบและถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเบื้องหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ ดังนี้

เขากัมกราบภาพในกรอบนบนอบจิต ทุกบ้านติดภาพนี้ที่ผนัง
ไม่ว่าบ้านรวยจนคนโด่งดัง ทับกระท่อมผุพังทั้งตึกราม
พนมมืออธิษฐานผสานใจ หกสิบสี่ล้านหทัยในสยาม
ภักดีเทิดภูธเรศทุกเขตคาม ถวายพรพระทรงนาม “ภูมิพล”
ขอพระองค์ทรงพระเจริญยิ่ง ประสบสิ่งสิริสวัสดิ์พดิ์พิพัฒน์ผล
ประสงค์สมเกษมศานต์ยืนนานชนม์ ภัยพยาธิประลาตพ้นพระทรงบุญ
พระเสโท พระองค์ทรงหยัดหยาด การุณย์ราษฎร์พระองค์ทรงเกื้อหนุน
พระราชทานโครงการเอกอดุลย์ พระทรงคุณใหญ่ยิ่งเหนือสิ่งใด
พนมมือเงยหน้าตาเพ่งกรอบ ภาพที่เขานบนอบแย้มยิ้มให้
สายพระเนตรอบอุ่นละมุนละไม กราบอีกครั้งตั้งใจถวายพระพร

(อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)[1]

นอกจากการบรรยายพฤติกรรมของ “เขา” ที่กัมลงกราบพระบรมฉายาลักษณ์แล้ว ผู้ประพันธ์ยังนำเสนอความรู้สึกนึกคิดของตัวละครดังกล่าวเพื่อแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ ความจงรักภักดีของพสกนิกรที่มีต่อพระองค์ และคำถวายพระพรชัยมงคล กลวิธีดังกล่าวส่งผลให้ผู้อ่านรับรู้ถึงพระมหากรุณาธิคุณอันเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงพระเกียรติคุณให้ปรากฏนอกเหนือจากการถวายชัยมงคล

บทอาศิรวาท “ทูลกระหม่อมของยาย” ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวถึงหญิงชราที่ตั้งใจปรุงอาหารถวายพระภิกษุที่มาบิณบาตเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ความว่า

แคะขี้ไต๋ใส่เตาเอาฟืนสุม จุดไม้ขีดไฟรุมไหม้กุมฝอย
พอไฟลามตามฟืนขึ้นควันลอย แกก็คอยซนฟืนเข้าใส่ไฟ
เปิดขมุกกุกกักตักข้าวสาร เอาน้ำจานเจือซาวเม็ดข้าวใหม่
ตักน้ำฝนตุ่มดินรินลงไป ยกหม้อไว้เหนือเต้าแม่เตาดิน
ลงกระไดดุ่มเดินเงิ่นเงิ่นงก แม่ไก่กกไข่ซุ้มพุ่มกระถิน

[1] กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2557, 2 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2557. *สกุลไทย*. 61(3137): 4.

แกกระแอมกระไอพอได้ยิน ยายขอบิณฑบาตไข่เถิดไก่น้อย
ดอกโสนระย้าเหลืองอยู่เรืองไร แม่โสนน้อยหนอยายขอหน่อย
พริกขี้หนูชูสดระชดช้อย แกค่อยค่อยเลือกเด็ดเม็ดแดงแดง
ขึ้นกระไดเข้าครัวชั่วข้าวเดือด เปิดฝาหม้อช้อนเหมือดช้อนฟองแฝง
ค่อยราฟืนราไฟไม่ให้แรง กระจ่าแหว่งจ้วงวนคนคนคอน
แกต่อยไข่ใส่ชามช้อนตามตี จนฟองเข้ากันดีสีเหลืองอ่อน
ดอกโสนโรยใส่ตีไข่ซ้อน ขยอกขย้อนเหมาะตามด้วยน้ำปลา
พริกขี้หนูเม็ดนิดปลิดประดับ ยกหม้อข้าวลงประคับประกับฝา
ไม้ขัดหม้อยอยกกระดกคา กับอ่างรารอน้ำกำลังดี
ตั้งกระทะซนไฟเจียวไข่เสร็จ ข้าวสะเด็ดดงไฟจนได้ที่
แกก็จัดสำรับวางทัพพี สไบสีขาวพาดลาดไหล่รอง
ที่ร่มลานร้านน้ำมะขามเทศ สว่างสีสุริเยศพิเศษส่อง
จับจีวรอ่อนลออเหมือนทอทอง ยายประคองขันข้าวอยู่พราวพร้อม
ขอจงทรงพระเจริญ...จำเริญเถิด บุญประเสริฐยิ่งแล้วพระแก้วกล่อม
ได้อยู่ถึงวันเฉลิมพระเจิมจอม ทูลกระหม่อมของยาย...ถวายพระพร

(ทูลกระหม่อมของยาย ประพันธ์โดย เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)[1]

บทอาศิรวาทดังกล่าวผู้ประพันธ์กล่าวถึงหญิงชราที่พิถีพิถันในการปรุงอาหาร นับแต่การคัดสรรวัตถุดิบตามที่สามารถหาได้และตามกำลังของหญิงชรา แสดงให้เห็นถึงการนำสิ่งที่ดีที่สุดมาถวายพระภิกษุเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลเพื่อสื่อถึงความรักความเทิดทูนที่พสกนิกรมีต่อพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำกล่าวถวายพระพรของยายที่ว่า “ขอจงทรงพระเจริญ...จำเริญเถิด บุญประเสริฐยิ่งแล้วพระแก้วกล่อม ได้อยู่ถึงวันเฉลิมพระเจิมจอม ทูลกระหม่อมของยาย... ถวายพระพร” สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันความรักความหวงแหนพระองค์ของพสกนิกร และความปีติยินดีที่วันเฉลิมพระชนมพรรษาเวียนมาอีกคราหนึ่ง

การนำเสนอเนื้อหาของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาเพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดี แสดงพระเกียรติคุณให้เป็นที่ปรากฏ ด้วยการนำเสนอเนื้อหาโดยตรงจากผู้ประพันธ์หรือหน่วยงานที่ถวายพระพรชัยมงคล เป็นการพรรณนาพระเกียรติยศ พระเกียติศักดิ์ พระเกียรติคุณและพระราชกรณียกิจ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดที่ผู้ประพันธ์หรือหน่วยงานที่ถวายพระพรชัยมงคลมีต่อพระองค์เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้ ส่วนกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาโดยผ่านเหตุการณ์หรือตัวละครนั้น ผู้ประพันธ์กล่าวถึงเหตุการณ์และบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์จริง หรือสมมติเหตุการณ์และตัวละครขึ้นเพื่อถ่ายทอดเนื้อหาอันเกี่ยวเนื่องกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชผ่านความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมของ

[1] กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. หน้า 97-98.

ตัวละคร โดยเฉพาะการใช้ตัวละครที่เป็นหญิงชราชาวบ้านมีผลอย่างยิ่งต่อการรับรู้และสร้างอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่าน กล่าวคือ หญิงชราชาวบ้านเป็นภาพแทนราษฎรที่ไม่มีความสมบูรณ์พร้อม เช่น มีความชราของร่างกาย เป็นต้น แต่ตัวละครเหล่านั้นก็ทำสิ่งต่างๆ อย่างเต็มกำลังความสามารถเพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อสื่อให้เห็นถึงความจงรักภักดีและความผูกพันอันแนบแน่นระหว่างพระองค์กับพสกนิกรชาวไทย

บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจึงมีบทบาทสำคัญทั้งในฐานะสื่อแสดงความจงรักภักดี ด้วยการนำเสนอความรู้สึกนึกคิด ความปรารถนาดี ความเคารพบูชาของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรชาวไทยให้เป็นที่ประจักษ์ โดยการนำเสนอออกมาด้วยการใช้ภาษาอย่างมีศิลปะที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการถวายพระพรชัยมงคลในโอกาสต่างๆ อันมีรากฐานมาจากความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของคนไทย สะท้อนถึงคุณธรรมในข้อความกตัญญูกตเวทีตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เนื้อหาของคำถวายพระพรชัยมงคลและการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีในบทอาศิรวาทจึงเป็นข้อชี้ชัดในบทบาทสื่อแสดงความจงรักภักดีดังกล่าวมานี้

นอกจากนี้บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชยังมีบทบาทในการสืบสรรค์วรรณศิลป์ ด้วยการที่ผู้ประพันธ์สืบทอดและสร้างสรรค์รูปแบบและการนำเสนอเนื้อหาของบทอาศิรวาทเพื่อก่อให้เกิดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ฉันทลักษณ์ผสมอย่างมีประดิษฐการของผู้ประพันธ์ที่ก่อให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับฉันทลักษณ์ชนิดต่างๆ แก่ผู้อ่านด้วยการใช้ฉันทลักษณ์ที่แตกต่างกันเป็นตัวแบ่งส่วนของเนื้อหาระหว่างส่วนที่เป็นข้อความถวายพระพรชัยมงคล และส่วนที่บอกสาเหตุหรือโอกาสแห่งการถวายพระพร เป็นต้น และมีกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่ผู้ประพันธ์สื่อสารกับผู้อ่านโดยตรง คือ ผู้อ่านจะรับรู้ว่าข้อความของบทอาศิรวาทนี้เกิดจากความรู้สึกนึกคิดของตนหรือองค์กรที่เผยแพร่บทอาศิรวาทนอกหนือจากการที่ผู้ประพันธ์นำเสนอเนื้อหาของบทอาศิรวาทด้วยการเล่าเรื่องหรือนำเสนอเนื้อหาผ่านตัวละครและเหตุการณ์ที่เกี่ยวเนื่องกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผล

การศึกษาคุณค่าและบทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ตลอดรัชสมัย คือระหว่าง พ.ศ. 2489-2559 จำนวน 152 สำนวน โดยผู้วิจัยนำบทอาศิรวาทจากหนังสือและสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

1. หนังสือนวมินทราศิรวาท จัดทำโดย กระทรวงวัฒนธรรมและมูลนิธิศิลปินแห่งชาติ ซึ่งรวบรวมบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาและวันฉัตรมงคลของทุกปี นับแต่ พ.ศ. 2489 – 2549 รวมจำนวนบทอาศิรวาท ทั้งสิ้น 112 สำนวน

2. นิตยสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในโอกาสต่างๆ อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 10 ปี ก่อนสิ้นรัชสมัย คือ ระหว่าง พ.ศ. 2550 - 2559 ตลอดจนปรากฏชื่อผู้แต่ง ได้แก่ ดิฉัน ศิลปวัฒนธรรม สกุลไทย และอนุสาร อสท รวมจำนวนบทอาศิรวาททั้งสิ้น 40 สำนวน

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมมาปรับประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์บทอาศิรวาท เพื่อแสดงผลทั้งในด้านเนื้อของบทอาศิรวาท แนวคิดของผู้ประพันธ์และบทบาทของบทอาศิรวาทที่มีต่อสังคม ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและบทของบทอาศิรวาทดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถแบ่งผลการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ คุณค่าด้านเนื้อหา และบทบาทของบทอาศิรวาท ซึ่งมีรายละเอียดโดยสรุป ดังนี้

1. คุณค่าด้านเนื้อหา เมื่อพิจารณาความมุ่งหมายสำคัญของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่าผู้ประพันธ์มีความประสงค์ที่จะถวายพระพรชัยมงคลพระองค์ด้วยบทร้อยกรองเนื่องในโอกาสต่างๆ แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาของบทอาศิรวาทดังกล่าวโดยละเอียดแล้ว พบว่าบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีเนื้อหาที่ทรงคุณค่า ทั้งในการถ่ายทอดความประทับใจ ความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรชาวไทยที่มีต่อพระองค์ ตลอดจนการให้ความรู้ในมิติต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับพระองค์แก่ผู้อ่าน

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ผู้วิจัยสามารถแบ่งคุณค่าด้าเนื้อหาที่ปรากฏในบทอาศิรวาทออกเป็น 3 ประการ คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช การบันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย และการแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การให้ความรู้เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ประพันธ์ในโอกาสต่างๆ มีการนำข้อเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์และเป็นความรู้แก่ผู้อ่าน โดยเฉพาะการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับพระราชประวัติที่มีผลเกี่ยวข้องโดยตรงกับการถ่ายทอดเนื้อหาบทอาศิรวาทที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อถวายพระพรชัยมงคลในวันเฉลิมพระชนมพรรษา จากการศึกษาคุณค่าในการให้ความรู้เกี่ยวกับพระองค์ในบทอาศิรวาท พบว่าผู้ประพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับพระองค์ในประเด็นต่างๆ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ พระราชประวัติ พระคุณสมบัติ พระราชกรณียกิจและพระเกียรติคุณ ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1.1.1 พระราชประวัติ ผู้ประพันธ์นำเสนอข้อมูลความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช แบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ วันพระบรมราชสมภพ พระปรมาภิไธย พระบรมวงศานุวงศ์ และพระราชอิสริยยศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1.1 วันพระบรมราชสมภพ บทอาศิรวาทที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษามีการแสดงข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอย่างชัดเจน ทั้งด้วยการระบุวัน เดือนพระราชสมภพ หรือการระบุจำนวนพระชนมพรรษาในบทอาศิรวาทที่เผยแพร่ในปีนั้นๆ ซึ่งทำให้ผู้อ่านสามารถทราบปีพุทธศักราชที่พระราชสมภพได้ การแสดงรายละเอียดดังกล่าวจึงมีผลต่อการรับรู้พระราชประวัติของผู้อ่านในฐานะพสกนิกรของพระองค์ได้เป็นอย่างดี

1.1.1.2 พระปรมาภิไธย การให้ความรู้เกี่ยวกับพระปรมาภิไธยในบทอาศิรวาทแก่ผู้อ่าน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การขนานพระปรมาภิไธยโดยตรงในบทอาศิรวาท กล่าวคือ ผู้ประพันธ์อัญเชิญพระปรมาภิไธย “ภูมิพล” มาเป็นส่วนหนึ่งของบทอาศิรวาท และอีกลักษณะหนึ่ง คือ การนำความหมายของพระปรมาภิไธยมานำเสนอ หรือเป็นส่วนหนึ่งของการประพันธ์ เช่น ผู้ประพันธ์ใช้เครื่องหมายอัญประกาศกำกับคำว่า “พลังแห่งแผ่นดิน” เพื่อเน้นย้ำและสื่อถึงพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นต้น

1.1.1.3 พระบรมวงศานุวงศ์ แม้บทอาศริวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจะมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการถวายพระพรชัยมงคลเฉพาะพระองค์เป็นสำคัญ แต่กระนั้นผู้ประพันธ์ก็ได้แสดงออกซึ่งความจงรักดีด้วยการถวายพระพรชัยมงคลแด่สมเด็จพระบรมราชินีนาถและพระราชโอรสพระธิดาในพระองค์ในบทอาศิรวาทนั้นๆ เช่นกัน การกล่าวถึงพระบรมวงศานุวงศ์ในบทอาศิรวาท พบว่าผู้ประพันธ์จะมิได้ขนานพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ หากแต่เป็นการกล่าวโดยรวมว่าพระราชโอรสพระราชธิดาและมีการระบุจำนวนสมาชิกในพระราชวงศ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้ผู้อ่านได้รับรู้อย่างชัดเจน

1.1.1.4 พระราชอิสริยยศ .บทอาศิรวาทมีคุณค่าในการให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชอิสริยยศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชนับแต่ครั้งดำรงพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระอนุชาธิราช โดยผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระจริยวัตรอันงดงามเมื่อคราวตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระบรมเชษฐาธิราช นอกจากนี้พบว่าผู้ประพันธ์กล่าวถึงการดำรงพระราชอิสริยยศเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ด้วยการใช้คำที่มีความหมายว่า ลำดับที่ 9 หรือพระมหากษัตริย์ลำดับที่ 9 เช่น คำว่า นวม และนวมินทร์ เป็นต้น ซึ่งการระบุลำดับแห่งรัชกาลดังกล่าวนี้มีผลอย่างยิ่งต่อการให้ความรู้และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับพระองค์ให้ผู้อ่านในฐานะพสกนิกรรับทราบ โดยเฉพาะในช่วงแรกแห่งการครองราชย์ เหตุเพราะพสกนิกรชาวไทยใช้คำเรียกลำดับรัชกาลนอกเหนือจากการขนานพระปรมาภิไธย

1.1.2 พระคุณสมบัติ บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกล่าวถึงพระคุณพระคุณสมบัติเฉพาะพระองค์ที่นำมาซึ่งความรู้สึกประทับใจและก่อให้เกิดความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณแก่ผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรในพระองค์ สะท้อนให้ผู้อ่านเห็นเป็นประจักษ์ว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่เพียบพร้อมบริบูรณ์ด้วยพระคุณสมบัติต่างๆ

พระคุณสมบัติที่ปรากฏในบทอาศิรวาทแบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ มีพระมหากรุณาธิคุณ มีพระปรีชาสามารถ มีพระคุณธรรมของนักปกครอง และมีพระสิริโฉม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.2.1 มีพระมหากรุณาธิคุณ ผู้ประพันธ์จะกล่าวถึงพระคุณสมบัติประการนี้ด้วยการใช้ข้อความที่สื่อว่าพระองค์มีพระมหากรุณาธิคุณต่อประเทศและพสกนิกร เช่น ข้อความว่า “พระการุณอุ่นดวงมาน” และข้อความว่า “ชุ่มด้วยพระกรุณา” เป็นต้น ที่หมายถึงความรู้สึกของพสกนิกรที่รับรู้ถึงพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานมาเพื่อความสุขความเจริญของประเทศและประชาชนอย่างหาที่สุดมิได้ นอกจากนี้พบบทอาศิรวาทที่กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ของพระองค์ที่พระราชทานแก่พสกนิกรแม้ในยามทรงพระประชวร ด้วยการพระราชทานวิธีการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม เมื่อ พ.ศ. 2554 ขณะที่พระองค์ประทับรักษาพระอาการประชวรอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช

1.1.2.2 มีพระปรีชาสามารถ ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทกล่าวถึงพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้ผู้อ่านรับรู้ ด้วยการกล่าวถึงพระปรีชาสามารถในฐานะพระมหากษัตริย์ กล่าวคือ ผู้ประพันธ์แสดงพระคุณสมบัติว่าพระองค์มีพระปรีชาสามารถและพระปรีชาญาณในการแก้ปัญหาต่างๆ นำความสุขสวัสดิ์แก่อาณาประชาราษฎร์ และการกล่าวถึงพระปรีชาสามารถเฉพาะพระองค์ที่เป็นพระคุณสมบัติอันโดดเด่น เช่น ทรงชำนาญการเกษตร ทรงเป็นนักธรณีวิทยา ทรงพระราชทานฝนหลวง ทรงเป็นนักประดิษฐ์ ทรงมีบทพระราชนิพนธ์ ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านดนตรี ทรงงานจิตรกรรมและประติมากรรม เป็นต้น

1.1.2.3 มีพระคุณธรรมของนักปกครอง พระคุณสมบัติประการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรม หรือธรรมิกราชาแก่ผู้อ่านในฐานะพสกนิกร เนื่องจากเนื้อหาของบทอาศิรวาทที่พบมีการจำแนกข้อคุณธรรมของนักปกครองหรือพระมหากษัตริย์ไว้อย่างชัดเจนและนำมาเทียบอ้างกับพระจริยวัตร พระราชกรณียกิจที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงปฏิบัติบำเพ็ญให้ผู้อ่านรับรู้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการแสดงพระคุณสมบัติให้ประจักษ์ว่าทรงเป็นผู้มีทศพิธราชธรรมและราชสังคหวัตถุธรรมอันเป็นธรรมแห่งพระมหากษัตริย์ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์

1.1.2.4 ทรงมีพระสิริโฉม ความรู้สึกประทับใจของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรในพระคุณสมบัติเกี่ยวกับพระสิริโฉมที่นำเสนอในบทอาศิรวาท นอกจากจะเป็นการยอพระเกียรติคุณให้เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้อ่านแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่มีผลในการสร้างการรับรู้และชี้ชัดถึงพระคุณสมบัติดังกล่าวให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

1.1.3 พระราชกรณียกิจ เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระองค์ได้ปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่เป็นอเนกประการเพื่อพระราชความสุขความเจริญแก่พสกนิกรและประเทศชาติอย่างชัดเจน แม้บทอาศิรวาทจะมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการถวายพระพรชัยมงคลแด่พระองค์เป็นหลัก แต่กระนั้นผู้วิจัยพบว่าบทอาศิรวาทดังกล่าวล้วนนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจนานัปการที่พระองค์ทรงปฏิบัติบำเพ็ญให้ผู้อ่านได้รับรู้และน้อมนำให้เกิดความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์อันเป็นปัจจัยสำคัญว่าเหตุใดพสกนิกรจึงต่างพร้อมใจการน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัยมงคลแด่พระองค์

จากการศึกษาการให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญมาตลอดระยะเวลา 70 ปี ผู้วิจัยสามารถแบ่งพระราชกรณียกิจออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ คือ การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎร และการพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1.3.1 การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎร บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกล่าวถึงพระราชกรณียกิจการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎรในทุกพื้นที่ โดยมิทรงเห็นถึงอุปสรรคต่างๆ ว่าจะเป็นเครื่องขัดขวางการรับรู้ความเป็นอยู่ของราษฎร กล่าวคือ ผู้ประพันธ์กล่าวถึงการเสด็จพระราชดำเนินไปในพื้นที่ที่มีอันตรายและมีความยากลำบากเพื่อเสด็จไปพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรอย่างทั่วถึงทุกท้องที่ เช่น เสด็จพระราชดำเนินไปในป่าที่เต็มไปด้วยทากดูดเลือด เป็นต้น

การกล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎรในทุกพื้นที่ของประเทศ นอกเหนือจะแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ทรงตรากตรำพระวรกายและอุทิศพระองค์เพื่อพสกนิกรแล้ว พระราชกรณียกิจดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงความผูกพันใกล้ชิดระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนอันเป็นพระราชกรณียกิจที่ตราตรึงในจิตใจของพสกนิกรมาโดยตลอด

1.1.3.2 การพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกร จากการพระราชกรณียกิจการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทำให้พระองค์ทรงรับรู้ถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำรงชีวิตของราษฎรซึ่งมีผลต่อการพัฒนาประเทศ การพระราชทานความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญที่เป็นแก้ปัญหาต่างๆ อย่างยั่งยืน

จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์กล่าวถึงการพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์ใน 2 ลักษณะ คือ พระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดทฤษฎีใหม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.3.2.1 พระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บทอาศิรวาทกล่าวถึงโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานแก่พสกนิกรเพื่อขจัดปัญหาในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับการเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพหลักของราษฎรโดยส่วนใหญ่ของประเทศ เช่น การแก้ปัญหาเกี่ยวกับน้ำทั้งในภาวะขาดแคลนและปัญหาอุทกภัย ตลอดจนการพระราชทานกังหันน้ำชัยพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย เป็นต้น

นอกจากนี้พบว่าผู้ประพันธ์เน้นย้ำให้ผู้อ่านรับรู้เกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้วยการใช้ตัวอักษรที่มีลักษณะหนากับข้อความที่สื่อถึงสิ่งที่พระราชทานมาตามแนวพระราชดำริ เช่น ใช้อักษรที่มีลักษณะหนากับคำว่า ฝาย เขื่อน แฝก ดิน น้ำ เป็นต้น เพื่อสื่อถึงการพระราชทานความช่วยเหลือและแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำและดิน

1.1.3.2.2 พระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดทฤษฎีใหม่ จากการศึกษาพบว่าบทอาศิรวาทมีการกล่าวถึงการพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดทฤษฎีใหม่ว่าเป็นสิ่งที่ที่ยิ่งใหญ่ ด้วยมีพระราชประสงค์ให้พสกนิกรพ้นจากความทุกข์ยากในการดำรงชีวิตเนื่องจากทรงเข้าพระราชหฤทัยปัญหาของประเทศอย่างลึกซึ้ง พระราชกรณียกิจดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถและการมีบรมราชวินิจฉัยอันลุ่มลึกคัมภีรภาพในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของพสกนิกรอย่างยั่งยืน

1.1.4 พระเกียรติคุณ ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพระเกียรติคุณเพื่อเป็นการเผยแผ่และประกาศพระเกียรติคุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้ผู้อ่านรับรู้ใน 2 ลักษณะ คือ การกล่าวถึงพระเกียรติคุณโดยรวม และการระบุพระเกียรติคุณที่ทรงได้รับการยกย่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.4.1 การกล่าวถึงพระเกียรติคุณโดยรวม ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแก่ผู้อ่านด้วยการกล่าวว่า พระองค์ทรงมีพระเกียรติคุณแผ่ไพศาลเป็นที่ยกย่องทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ การกล่าวถึงพระคุณลักษณะดังกล่าวนี้มีส่วนสำคัญในการสร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพระเกียรติคุณในฐานะพระประมุขอันเป็นที่ยอมรับนับถือในนานาอารยะประเทศ

1.1.4.2 การระบุพระเกียรติคุณที่ทรงได้รับการยกย่อง นอกจากการกล่าวถึงพระเกียรติคุณที่แผ่ไพศาลเป็นที่รับรู้ของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศแล้ว บทอาศิรวาทยังกล่าวถึงพระเกียรติคุณที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงได้รับการยกย่องจากองค์การสหประชาติ คือ รางวัลความสำเร็จในการพัฒนามนุษย์ และการได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระราชสมัญญาองค์อัครศิลปิน จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ การระบุรางวัลและพระราชสมัญญาดังกล่าวในบทอาศิรวาทมีผลอย่างยิ่งต่อการสร้างความรู้เกี่ยวกับพระเกียรติคุณที่พระองค์ทรงได้รับจากทั้งองค์กรในประเทศและต่างประเทศ

การให้ความรู้เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในเนื้อหาของบทอาศิรวาทจึงนับว่ามีคุณค่าในการสร้างความเข้าใจและเผยแพร่พระเกียรติคุณให้แผ่ไพศาล อีกทั้งมีส่วนในการน้อมนำจิตใจผู้อ่านให้ประจักษ์ในพระมหากรุณาธิคุณและพร้อมใจกันถวายพระพรชัยมงคลแด่พระองค์ในโอกาสต่างๆ ดังจุดมุ่งหมายหลักของการนำเสนอเนื้อหาของบทอาศิรวาท

1.2 การบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของไทย บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีคุณค่าในการบันทึกเรื่องราวสำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย เพื่อแสดงถึงพระราชกรณียกิจและพระเกียรติคุณของพระองค์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 เหตุการณ์ คือ งานพระราชพิธีและเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 เหตุการณ์งานพระราชพิธี การบันทึกเรื่องราวหรือเหตุการณ์เกี่ยวกับพระราชพิธีที่ปรากฏในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชตลอดรัชสมัย คือ พระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระองค์โดยตรง เช่น พระราชพิธีทรงพระผนวช พระราชพิธีรัชดาภิเษกที่จัดขึ้นเมื่อทรงครองสิริราชสมบัติครบ 25 ปี

นอกจากนี้บทอาศิรวาทยังกล่าวถึงพระราชพิธีจัดขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของไทย เช่น พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พระราชพิธีเฉลิมฉลองครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

1.2.2 เหตุการณ์ทางการเมืองการปกครอง แม้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดชจะทรงเป็นประมุขและไม่ทรงยุ่งเกี่ยวกับการเมืองตามที่รัฐธรรมนูญของพระราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้ แต่ด้วยพระบรมเดชานุภาพที่ทรงเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคีของคนในชาติ พระองค์จึงทรงมีบทบาทในการยุติปัญหาความรุนแรงอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมืองการปกครองมาโดยเสมอ

จากการศึกษาพบว่า ผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรได้ประจักษ์และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในข้อดังกล่าวจึงได้นำเสนอเนื้อหาเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่ยุติลงได้ด้วยพระบารมีและพระมหากรุณาธิคุณ ได้แก่ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ขจัดปัดเป่าปัญหาที่ไม่มีผู้มีอำนาจทางการเมืองฝ่ายใดจะกระทำได้

การกล่าวถึงเรื่องราวและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของไทยในบทอาศิรวาท นอกจากจะเป็นการเผยแพร่พระเกียรติยศ พระเกียรติคุณให้เป็นที่รับรู้แก่ผู้อ่านแล้ว เนื้อหาดังกล่าวยังมีคุณค่าในฐานะเป็นบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของไทยที่มีความละเอียดลออแตกต่างบันทึกทางประวัติศาสตร์ประเภทอื่นๆ เนื่องจากเป็นบันทึกที่มีการสะท้อนมุมมองและแนวคิดของผู้ประพันธ์ที่ผ่านกระบวนการและกลวิธีทางวรรณศิลป์

1.3 การแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บทอาศิรวาทซึ่งเป็นผลผลิตจากผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรชาวไทยมีคุณค่าสำคัญที่แสดงออกถึงความคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในมิติต่าง ๆ กล่าวคือ แม้พระองค์จะทรงเป็นพระมหากษัตริย์แต่ด้วยพระราชกรณียกิจต่างๆ ตลอดจนคติเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยจึงมีผลให้พระองค์ทรงเป็นยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองพระราชอาณาจักรเท่านั้น

จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชตลอดรัชสมัย พบว่าผู้ประพันธ์มีแนวคิดในการยกย่องเทิดทูนพระองค์แบ่งออกเป็น 7 ประการ คือ ทรงเป็นพระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงเป็นพระนารายณ์ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ทรงเป็นผู้มีพระคุณ ทรงเป็นสิ่งล้ำค่า ตลอดจนเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 ทรงเป็นพระพุทธเจ้า ผู้ประพันธ์เลือกใช้คำที่มีความหมายสื่อถึงพระพุทธเจ้า ได้แก่ คำว่า บัวบาท และจอมโลก เพื่อกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช การใช้คำในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวคิดของคนในสังคมไทยที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระพุทธเจ้าอันเชื่อมโยงถึงคติพุทธราชาได้อย่างชัดเจน

1.3.2 ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกล่าวถึง “พระบรมโพธิสมภาร” ของพระองค์ที่ปกแผ่ให้อาณาประชาราษฎรมีความสุขสวัสดี ซึ่งพระบรมโพธิสมภารนี้มีความหมายตามรูปศัพท์หมายถึงประดาบารมีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญ อันจะให้สำเร็จความเป็นพระพุทธเจ้า การที่ผู้ประพันธ์เลือกคำดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ อันหมายรวมถึงพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเปี่ยมด้วยคุณธรรมซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการบำเพ็ญบารมีตามแนวคิดในพระพุทธศาสนา

1.3.3 ทรงเป็นพระนารายณ์ แนวคิดที่ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นพระนารายณ์ที่ปรากฏในบทอาศิรวาท เป็นการกล่าวถึงการปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อขจัดทุกข์และบำรุงสุขของพสกนิกร โดยกวีใช้ความเปรียบว่าพระราชกรณียกิจดังกล่าวของพระองค์เป็นเสมือนพระนารายณ์ที่อวตารเป็นพระรามเพื่อปราบทศกัณฐ์ อันเป็นการเน้นย้ำความเป็น “เทวะ” ตามคติสมมติเทพหรือเทวราชาที่มีมาแต่เดิมในสังคมไทยแก่ผู้อ่านด้วยการนำพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญจนเป็นที่ประจักษ์แก่พสกนิกรมาเปรียบถึง

1.3.4 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ผู้ประพันธ์ยกย่องเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะพระมหากษัตริย์ โดยกล่าวว่าพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่กว่ากษัตริย์ทั้งปวง หรือหากผู้ประพันธ์จะเปรียบเทียบพระองค์กับบูรพกษัตริย์ไทยผู้ทรงเป็นมหาราช หรือกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ผู้ประพันธ์ก็มิอาจนำมาเปรียบได้อย่างชัดเจนเหมาะสมกับความยิ่งใหญ่และพระมหากรุณาธิคุณในด้านต่างๆ ของพระองค์

1.3.5 ทรงเป็นผู้มีพระคุณ บทอาศิรวาทแสดงให้ผู้เห็นถึงแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมิได้เป็นพียงพระมหากษัตริย์เท่านั้น หากแต่พระองค์ยังทรงเป็นผู้มีพระคุณต่อพสกนิกรเสมอบิดาผู้ให้ชีวิตและทรงเป็นผู้ป้องกันภยันตราย พระมหากรุณาธิคุณทั้งนั้นล้วนเกิดจากพระราชกรณียกิจในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร

ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ได้แสดงแนวคิดที่ว่าพระองค์ทรงเป็นพ่อ ด้วยการใช้คำสามัญเรียกพระองค์ว่า “พ่อ” และเรียกพสกนิกรว่า “ลูก” ในบทอาศิรวาท และมีการใช้ความเปรียบว่าพระองค์ทรงเปรียบเสมือนพ่อที่ดูแลพสกนิกรทั้งแผ่นดิน

ส่วนการกล่าวว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ป้องกันภยันตรายนั้น ผู้ประพันธ์กล่าวด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณหรือแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าพระองค์ทรงเป็นผู้มีพระคุณต่อประเทศและประชาชน ด้วยการกล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการขจัดปัญหาและป้องกันไม่ให้อันตรายต่างๆ มาสู่พสกนิกร เช่น การกล่าวว่าการเสด็จเยี่ยมเยือนราษฎรในถิ่นที่อันตรายทำให้พสกนิกรรู้สึกปลอดภัย และการระงับเหตุความรุนแรงทางการเมืองทำให้ประเทศรอดพ้นจากความวิบัติเป็นต้น

1.3.6 ทรงเป็นสิ่งล้ำค่า จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์ใช้ความเปรียบเพื่อยกย่องเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับสิ่งมีค่าต่างๆ เช่น ทรงเป็นดวงแก้ว ทรงเป็นแสงสว่าง ตลอดจนทรงเป็นชีวิตและลมหายใจของพสกนิกร เป็นต้น การกล่าวว่าพระองค์ทรงเป็นสิ่งสำคัญหรือสิ่งมีค่ากับชีวิตและจิตใจของบุคคลเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงความรักความหวงแหนที่พสกนิกรมีต่อพระองค์ ดังบทอาศิรวาท “ทูลกระหม่อมของยาย” ซึ่งเป็นภาพแทนพสกนิกรชาวไทยที่มีความรู้สึกว่าพระองค์เป็นสิ่งมีค่าเฉพาะตนเท่านั้น การใช้ภาพแทนดังกล่าวมีผลต่อการแสดงแนวคิดที่ว่าพระองค์ทรงเป็นสิ่งล้ำค่าของชีวิตได้เป็นอย่างดี

1.3.7 ทรงเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคี บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระองค์ว่า ทรงเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคีของคนในชาติ ด้วยการกล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการที่ทรงอภิปรายและมีพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ ยังผลให้เกิดความเข้าใจระหว่างผู้มีแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่างกัน หรือการกล่าวถึงเหตุการณ์การความรุนแรงทางการเมืองที่สงบลงได้ด้วยความจงรักภักดีที่พสกนิกรมีต่อพระองค์

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังเน้นย้ำว่าพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคีของคนในชาติโดยใช้ข้อความที่สื่อถึงแนวคิดดังกล่าว เช่น “ศูนย์รวมจิตสามัคคีศรีพิสมัย” และ “ที่รวมร่วมใจ” เป็นต้น

คุณค่าด้านเนื้อหาของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทั้งในการให้ความรู้เกี่ยวกับพระองค์ การบันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทยและการแสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าบทอาศิรวาทซึ่งเป็นวรรณกรรมยอพระเกียรติมีความสัมพันธ์กับสังคมในด้านการสะท้อนแนวคิดของผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นคนในสังคมและมีส่วนในการสร้างการรับรู้หรือกล่อมเกลาผู้อ่านหรือสังคมให้ประจักษ์ในพระมหากรุณาธิคุณอันเกิดจากพระราชกรณียกิจพระเกียรติยศ พระเกียรติศักดิ์ และพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้อีกแนวทางหนึ่ง

2. บทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าบทอาศิรวาทมีบทบาทสำคัญ 2 ประการ คือ การเป็นสื่อแสดงความจงรักภักดี และการสืบสรรค์วรรณศิลป์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การเป็นสื่อแสดงความจงรักภักดี ผู้วิจัยพบว่าบทอาศิรวาทมีบทบาทต่อการแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ใน 2 ลักษณะ คือ การถวายพระพรชัยมงคลและการแสดงความจงรักภักดี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.2 การถวายพระพรชัยมงคล จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์แสดงเนื้อหาถวายพระพรชัยมงคลในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และการถวายพระพรชัยมงคลพระบรมวงศานุวงศ์ โดยเฉพาะการถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่าผู้ประพันธ์แสดงรายละเอียดของพรที่ปรารถนาให้บังเกิดมีแก่พระองค์ ได้แก่ ขอทรงมีจตุรพิธพร คือ ทรงมีพระชนมพรรษายืนนาน มีพระฉวีผ่องใส เจริญพระสุขสวัสดิ์ และมีพระกำลังแข็งแรงสมบูรณ์ ขอทรงพระเจริญ ขอให้พระองค์ทรงครองราชย์ตลอดกาล และขอทรงสมพระราชประสงค์ในสิ่งต่างๆ

ส่วนการถวายพระพรชัยมงคลพระบรมวงศานุวงศ์ในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ในฐานพสกนิกรมีความจงรักภักดีพระบรมวงศานุวงศ์นอกเหนือจากมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเท่านั้น อันสื่อถึงความจงรักภักดีที่พสกนิกรมีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นสถาบันหลักของชาติ

2.1.2 การแสดงความจงรักภักดี นอกเหนือจากการกล่าวถ้อยคำถวายพระพรชัยมงคลที่ปรากฏในบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแล้ว ผู้วิจัยพบว่าผู้ประพันธ์ได้แสดงถึงบทบาทสำคัญของบทอาศิรวาทในการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีของพสกนิกรที่มีต่อพระองค์ ด้วยการแสดงเจตจำนงและตั้งใจจะกระทำสิ่งต่างๆ เพื่อสื่อถึงความจงรักภักดีอย่างสูงสุด ได้แก่ การถวายชีวิตเป็นราชพลี การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ การปฏิบัติตนในทางที่ดี และการขอเป็นข้ารองพระบาททุกชาติ

2.2 การสืบสรรค์วรรณศิลป์ บทอาศิรวาทเป็นวรรณกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยบทร้อยกรอง ผู้ประพันธ์ต้องใช้ความสามารถในเชิงวรรณศิลป์เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาด้านต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเพื่อน้อมนำไปสู่การถวายพระพรชัยมงคลอันเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของบทอาศิรวาท ความสามารถเชิงวรรณศิลป์ของผู้ประพันธ์ดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดการสืบทอดและสร้างสรรค์วรรณศิลป์ หรือสืบสรรค์วรรณศิลป์ขึ้น

จากการศึกษาพบว่าบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีการสืบสรรค์วรรณศิลป์แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การสืบสรรค์ฉันทลักษณ์ และการสร้างสรรค์กลวิธีการนำเสนอ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 การสืบสรรค์ฉันทลักษณ์ บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีการสืบสรรค์ฉันทลักษณ์ ด้วยการใช้ฉันทลักษณ์เดี่ยว คือ สืบทอดลักษณะคำประพันธ์ตามข้อกำหนดของฉันทลักษณ์ไทยโดยบทอาศิรวาท 1 สำนวน นำเสนอเนื้อหาบทอาศิรวาทด้วยลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรอง 1 ประเภท และการใช้ฉันทลักษณ์ผสม ที่ผู้ประพันธ์ใช้ฉันทลักษณ์ผสมตามแบบแผน เช่น ลิลิต กาพย์ห่อโคลง เป็นต้น มาสร้างสรรค์บทอาศิรวาท และการใช้ฉันทลักษณ์ผสมอย่างมีประดิษฐการ ที่ผู้ประพันธ์นำลักษณะคำประพันธ์ประเภทบทร้อยกรองมากกว่าหนึ่งประเภทมาผสมกันโดยไม่ปรากฏมีในตำราฉันทลักษณ์ไทยมาก่อน เช่น การผสมโคลงกับกลอน การผสมกาพย์กับฉันท์ และการผสมฉันทลักษณ์ไทยกับกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

การที่ผู้ประพันธ์สืบสรรค์ฉันทลักษณ์ด้วยการคิดประดิษฐ์ฉันทลักษณ์ผสม มีผลต่อการสร้างการรับรู้เนื้อหาของบทอาศิรวาทได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ทำให้ผู้อ่านเห็นความแตกต่างของเนื้อหาในส่วนบอกสาเหตุในการถวายพระพร และเนื้อหาส่วนที่เป็นคำถวายพระพรที่ปรากฏในลักษณะคำประพันธ์ที่แตกต่างกัน ตลอดจนสร้างการรับรู้และเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแก่ผู้อ่านที่เข้าใจภาษาอังกฤษและชาวต่างชาติด้วยการผสมกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาเช่นเดียวกับบทประพันธ์ภาษาไทย อันเป็นการขยายพระเกียรติคุณให้เป็นที่รับรู้ของผู้อ่านในระดับสากล

2.2.2 การสร้างสรรค์กลวิธีการนำเสนอ จากการศึกษาบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พบว่าผู้ประพันธ์มีกลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 วิธี ได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาจากผู้ประพันธ์โดยตรง และการนำเสนอเนื้อหาโดยผ่านเหตุการณ์หรือตัวละคร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.2.1 การนำเสนอเนื้อหาจากผู้ประพันธ์โดยตรง เป็นการนำเสนอเนื้อหาของบทอาศิรวาทโดยผู้ประพันธ์ ด้วยการแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าเนื้อหาทั้งหมดเกิดจากความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์โดยตรง ด้วยการใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง เช่น ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระบาท ในบทประพันธ์ หรือใช้ชื่อองค์กร หรือหน่วยงานเป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 เพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้ประพันธ์หรือคณะผู้จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์นั้นๆ เป็นผู้พรรณนาพระเกียรติคุณและเป็นผู้ถวายพระพรชัยมงคล

2.2.2.2 การนำเสนอเนื้อหาผ่านเหตุการณ์หรือตัวละคร จากการศึกษาพบว่าบทอาศิรวาทพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีการนำเสนอที่ถ่ายบรรยากาศและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครหรือบุคคลในบทอาศิรวาท เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้และเกิดอารมณ์สะเทือนใจด้วยกลวิธีการเล่าเรื่องราวของผู้ประพันธ์ที่รู้แจ้งทั้งในเหตุการณ์และจิตใจของตัวละคร

จากการศึกษาพบว่านอกจากผู้ประพันธ์จะสร้างสรรค์เหตุการณ์และตัวละครในบทอาศิรวาทตามจินตนาการเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของพสกนิกรที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่าบางเหตุการณ์และบางตัวละครหรือบุคคลที่ปรากฏในบทอาศิรวาทนั้นเกิดขึ้นและมีอยู่จริงตามหลักฐานต่างๆ เช่น ผู้ประพันธ์เล่าเหตุการณ์การเสด็จพระราชดำเนินเสด็จเยี่ยมราษฎรที่จังหวัดนครพนมและมีหญิงชราคือ นางตุ้ม จันทนิตย์ ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายดอกบัวโรยเนื่องจากเตรียมถวายตั้งแต่เช้า โดยผู้ประพันธ์สร้างสรรค์คำกราบบังคมทูลของนางตุ้มที่มีต่อพระองค์เพื่อให้เกิดความสมจริงยิ่งขึ้น เป็นต้น

บทบาทของบทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทั้งในการหน้าที่เป็นสื่อแสดงความจงรักภักดีและการสืบสรรค์วรรณศิลป์ นับว่ามีความสอดคล้องกับลักษณะสำคัญบทอาศิรวาทอย่างชัดเจน กล่าวคือ บทบาทในการเป็นสื่อแสดงความจงรักภักดีมีผลอย่างยิ่งต่อการทำหน้าที่ของบทอาศิรวาทที่มีจุดหมายสำคัญเพื่อถวายพระพรชัยมงคลอันเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงความจงรักภักดีที่พสกนิกรมีต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนมีหน้าที่ในการสร้างความจงรักภักดีให้เกิดมีแก่ผู้อ่านในฐานะพสกนิกรทั้งในด้านการถวายพระพรชัยมงคล อีกทั้งการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และบทบาทในการสืบสรรค์วรรณศิลป์มีผลต่อการสะท้อนให้เห็นถึงศิลปะการประพันธ์ที่มีการพัฒนาและสร้างสรรค์บนฐานการสืบทอดวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ตลอดจนวัฒนธรรมการการถวายพระพรชัยมงคลด้วยบทอาศิรวาท

อภิปรายผล

ตลอดรัชสมัย นับแต่ พ.ศ. 2489 - 2559 รวมเป็นระยะเวลา 70 ปี บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทำหน้าที่ในฐานะบทร้อยกรองขนาดสั้นที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อถวายพระพรชัยมงคลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในโอกาสต่างๆ แม้ตลอดรัชสมัยของพระองค์จะมีเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ที่หมุนเวียนเกี่ยวเนื่องกับองค์ในฐานะประมุขของพระราชอาณาจักรที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยก็ตาม ความเคารพเทิดทูนที่พสกนิกรมีต่อพระองค์ที่สื่อสารผ่านบทอาศิรวาทยังชัดเจนและเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ความเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละรอบปีแห่งวันพระบรมราชสมภพโดยเฉพาะพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญตลอดพระชนมชีพที่ปรากฏในบทอาศิรวาทสะท้อนให้เห็นถึงน้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พันทิพา สังข์เจริญ ที่ว่า

> ด้วยเหตุที่ผู้แต่งบทร้อยกรองสรรค์สร้างผลงานขึ้นจากความรู้สึกประทับใจในพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ จึงมักสะท้อนให้เห็นพระราชคุณานุสรณ์ พระราชกฤดาธิการ พระราชกรณียกิจ พระเกียรติยศ และอุดมการณ์ของผู้แต่งที่มุ่งเทิดพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทั้งยังสอดแทรกภาวะเหตุการณ์บ้านเมือง สภาพการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงรอบวันที่ 5 ธันวาคม ปีหนึ่ง ถึงช่วงรอบวันที่ 5 ธันวาคม อีกปีหนึ่ง[1]

นับแต่ช่วงแรกแห่งการครองสิริราชสมบัติ (พ.ศ. 2489 – 2494) บทอาศิรวาทได้แสดงเนื้อหาและบทบาทในการแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่เป็นรัชกาลที่ 9 ที่เสด็จพระราชดำเนินจากพระราชอาณาจักรไปทรงศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ หลังจากทรงราชย์ จากนั้นจึงมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกและสถาปนาพระราชอิสริยยศสมเด็จพระราชินีเมื่อ พ.ศ. 2493 จนเมื่อเข้าสู่ช่วง พ.ศ. 2495 – 2505 พระองค์ทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดา ในช่วงเวลาดังกล่าวคือ พ.ศ. 2499 ทรงพระผนวชตามโบราณราชประเพณี ตลอดจนทรงแปรพระราชฐานเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนราษฎรในแต่ละภูมิภาคของประเทศ

---

[1] พันทิพา สังข์เจริญ. (2528). *วิเคราะห์บทร้อยกรองเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม*. หน้า 3.

บทอาศิรวาทในช่วงเวลานี้จึงมีการถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบรมวงศานุวงศ์ และผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรได้แสดงความรู้สึกประทับในพระราชกรณียกิจต่างๆ ที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญ

บทอาศิรวาทที่ปรากฏระหว่าง พ.ศ. 2506 – 2515 กล่าวถึงพระองค์ที่เจริญพระชนมพรรษา 36 พรรษาเป็นพระมหากษัตริย์ที่เข้มแข็งมุ่งมั่นพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ตลอดจนแสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณและปรีชาญาณในการพัฒนาประเทศที่กำลังประสบปัญหาการคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วยการพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรในด้านชีวิตความเป็นอยู่และต่อมาได้พัฒนาเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ และใน พ.ศ. 2514 มีการนำเสนอเหตุการณ์พระราชพิธีรัชดาภิเษกที่ประกาศพระเกียรติคุณประจักษ์ชัดและแสดงให้เห็นถึงพระราชภาระในฐานะกษัตริย์ผ่านพ้นมาเป็นเวลา 25 ปี ช่วงเวลานี้บทอาศิรวาทได้กล่าวถึงการที่นานาอารยประเทศยอมรับนับถือและเทิพระเกียรติพระองค์ซึ่งสัมพันธ์กับเหตุการณ์การเสด็จเยือนต่างประเทศในช่วง พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา

ตลอดระยะเวลา 15 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2516 – 2530 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นศูนย์รวมใจและความสามัคคีของบุคคลในชาติอย่างเด่นชัดในยามที่ประเทศประสบปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงอันเนื่องมาจากความคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นเหตุการณ์ที่บทอาศิรวาทถ่ายทอดเนื้อหาที่แสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณในการระงับความรุนแรงได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเน้นย้ำให้ผู้อ่านประจักษ์ในพระบุญญาบามีและพระบรมเดชานุภาพตลอดจนความสำคัญและบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นสถาบันหลักของชาติ และในช่วงเวลาดังกล่าวพระองค์ก็ยังทรงมุ่งพัฒนาประเทศในรูปแบบการพระราชทานโครงการในพระราชดำริและเสด็จเยี่ยมเยือนราษฎรอย่างต่อเนื่อง แม้จะเจริญพระชนมพรรษาเข้าสู่พรรษา 60 ก็ตาม ด้วยการทรงงานอย่างมิได้หยุดหย่อนเช่นนี้ ยังผลให้ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทจึงกล่าวเทิดพระเกียรติคุณว่า พระองค์มิได้ทรงชราภาพเช่นบุคคลในวัยเดียวกัน

ในช่วง พ.ศ. 2531 – 2549 เป็นระยะที่บทอาศิรวาทแสดงให้ผู้อ่านในฐานะพสกนิกรเห็นถึงบทบาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในลักษณะต่างๆ เช่น ทรงเป็นเสมือนบิดาที่ดูแลบุตรที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดแน่นแฟ้นระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับพสกนิกร ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจ ความสามัคคีและเป็นที่เคารพศรัทธาของทุกคนทุกฝ่าย ในสภาวะที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองการปกครอง พ.ศ. 2535 หรือเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

ราว พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ประเทศไทยประสบปัญหาเศรษฐกิจ ผู้ประพันธ์บทอาศิรวาทในช่วงเวลาหลังจากนั้นได้อัญเชิญแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ มากล่าวเพื่อเทิดพระเกียรติพระองค์ และเน้นย้ำให้พสกนิกรดำเนินตามรอยพระยุคลบาทเพื่อความผาสุกและรอดพ้นจากภาวการณ์ดังกล่าว ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของพระองค์อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ มีการกล่าวถึงพระอัจฉริยภาพและความเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ด้วยการกล่าวถึงรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ที่องค์การสหประชาชาติทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ตลอดจนการกล่าวถึงพระราชพิธีกาญจนาภิเษกที่ทรงครองสิริราชสมบัติเป็นเวลา 50 ปี และพระราชพิธีเฉลิมฉลองครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ใน พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นการครองราชย์ที่ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ของไทย

บทอาศิรวาทที่ปรากฏในทศวรรษสุดท้ายแห่งรัชสมัย คือ พ.ศ. 2550 – 2559 ล้วนปรากฏถ้อยคำถวายพระพรชัยมงคลที่สื่อถึงความรักความจงรักภักดีของพสกนิกรที่มีต่อพระองค์และความปรารถนาของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรที่ต้องการให้พระองค์หายจากพระอาการประชวร หรือมีพระวรกายแข็งแรงสมบูรณ์ เหตุเพราะช่วงทศวรรษสุดท้ายแห่งพระชนมชีพ พระองค์ประทับรักษาพระอาการประชวรที่โรงพยาบาลศิริราชเป็นส่วนใหญ่จนเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 แม้ในช่วงที่ประทับรักษาพระอาการประชวรพระองค์ก็ยังพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรในด้านต่างๆ อยู่เสมอ ดังมีบทอาศิรวาทกล่าวถึงการพระราชทานแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำท่วมขณะประทับอยู่ที่โรงพยาบาลเมื่อ พ.ศ. 2554 เป็นต้น

พระราชกรณียกิจและเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในบทอาศิรวาทตลอดรัชสมัย เกิดขึ้นจากการปฏิบัติพระองค์และทรงยึดมั่นในพระราชสัจจะวาจาแห่งปฐมพระบรมราชโองการที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”[1] ทั้งนี้เห็นได้จากพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยและผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในโอกาสต่างๆ ที่ล้วนแสดงให้เห็นถึงพระราชปณิธานอันมุ่งมั่นในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขแก่พสกนิกรเป็นสำคัญ ดังนี้

[1] กรมศิลปากร. (2550). *จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549เล่ม 1*. หน้า 26.

... ในไม่ช้านี้ ข้าพเจ้าจะกลับมาเมืองไทยมาพบกับท่านแล้ว ขณะนี้สุขภาพของข้าพเจ้าดีขึ้นบ้าง แต่ยังมีอาการปวดศีรษะอยู่เสมอๆ ตั้งแต่คราวรถชน แพทย์ลงความเห็นว่า ยังไม่ควรกลับมาถูกอากาศร้อนอย่างเมืองไทยในขณะนี้ แต่ข้าพเจ้ารู้สึกว่า เป็นการสมควรและจำเป็นจะได้กลับเข้ามาปฏิบัติราชการที่สำคัญ ตามที่ข้าพเจ้าได้เคยพูดไว้เมื่อก่อนจะจากท่านมาเมื่อสามปีก่อนนั้น...

(พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนในวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2493)[1]

... ข้าพเจ้าและพระราชินี พร้อมทั้งลูกๆ ได้จากท่านทั้งหลายไปตั้งแต่กลางเดือนมิถุนายนที่แล้วมา เพื่อเดินทางไปเยือนต่างประเทศเป็นทางการ ในอเมริกาและยุโรป รวม 14 ประเทศด้วยกัน ...

... ตลอดเวลาที่เรามาอยู่ห่างไกลจากประเทศไทยนี้ ข้าพเจ้าก็รู้สึกห่วงใยในกิจการบ้านเมืองอยู่เสมอ และระลึกถึงท่านทั้งหลายอยู่เป็นนิตย์ ...

(กระแสพระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย
ในโอกาสขึ้นปีใหม่ 2504 วันที่ 31 ธันวาคม 2503)[2]

... ข้าพเจ้าคิดอยู่เสมอว่า ชีวิตของชาติประเทศ ขึ้นอยู่กับประชาชนคนไทยทุกคน ซึ่งมีท่านทั้งปวงเป็นหลักเป็นประธาน ในการประกอบการงานด้านต่างๆ อยู่ ทุกวันนี้มีเหตุการณ์หลายอย่างที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในประเทศ กระทบกระเทือนถึงสวัสดิภาพและความมั่นคงของชีวิต และการงานของคนไทยโดยส่วนรวมมาก จำเป็นต้องปัดเป่าแก้ไขให้พ้นไปโดยเร็ว ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอให้ทุกฝ่าย เร่งรัดปฏิบัติสรรพกิจการงานโดยขะมักเขม้น และสอดคล้องเกื้อกูลกัน ขอให้รักษาความดี ความสามัคคี และความสุจริตให้มั่นคง เพื่อประโยชน์สุขของชาติไทย ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายอันสูงสุด ...

(พระราชดำรัส ในการเสด็จออกมหาสมาคม
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย วันที่ 5 ธันวาคม 2514)[3]

---

[1] กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ. (2550). *ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2493-2512*. หน้า 9.

[2] แหล่งเดิม. หน้า 131.

[3] กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ. (2550). *ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2413-2514*. หน้า 483.

> ... ความสุขความสวัสดีของข้าพเจ้านั้น จะเกิดมีขึ้นได้ก็ด้วยความพร้อมเพรียงและความสามารถของท่านที่จะร่วมกันปฏิบัติบริหารงานของชาติ ให้บ้านเมืองดำรงความเป็นปึกแผ่นและร่มเย็นเป็นปรกติสุข ...
>
> (พระราชดำรัส ในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช 2519 ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย วันที่ 5 ธันวาคม 2519) [1]

นอกเหนือจากพระราชปณิธานอันแรงกล้าและพระราชหฤทัยที่ทรงมุ่งมั่นจะให้บ้านเมืองร่มเย็นเป็นปกติสุขดังพระราชดำรัสที่อัญเชิญมานั้น พระราชดำรัสของสมเด็จพระราชาธิบดีแห่งบรูไน ดารุสซาลาม เนื่องในโอกาสงานถวายพระกระยาหารค่ำแด่พระประมุขและพระราชวงศ์ต่างประเทศ ในการพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ณ พระที่นั่งบรมราชสถิตมโหพาร เมื่อวันอังคารที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2549 ยิ่งแสดงให้เห็นถึงความตั้งมั่นพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม สมดังพระปฐมบรมราชโองการที่พระราชทานไว้เมื่อคราวพระราชพิธีบรมราชาภิเษกให้เป็นที่ประจักษ์ชัดแก่พระราชวงศ์และประชาชนทั่วโลก ว่า

> หกสิบปีที่พระองค์ทรงครองสิริราชสมบัติ มิได้เป็นเพียงหกสิบปีในประวัติศาสตร์ของชาติไทย แต่เป็นหกสิบปีที่เป็นประวัติศาสตร์ของเราทุกคน เป็นประวัติศาสตร์ที่ได้ประสบทั้งสิ่งดีและสิ่งร้าย ทั้งความปลาบปลื้มปีติและความโศกเศร้า ทั้งเรื่องที่น่าตื่นเต้นยินดีและเรื่องที่น่าสิ้นหวัง
>
> ห้วงเวลาที่ผ่านมา เป็นห้วงที่เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างไกลมากที่สุดเท่าที่เคยประสบมาในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ท้าทายการดำรงอยู่ของเราในทุกมิติ โดยเฉพาะความเป็นชาติอันธำรงไว้ซึ่งอธิปไตย ในยามที่ถูกท้าทายเช่นนี้ สิ่งที่เราทุกคนเพรียกหา คือ การตัดสินใจที่ถูกต้องและเฉียบแหลมทุกครั้ง ฝ่าพระบาทได้ทรงใช้พระราชปรีชาญาณ พระสติปัญญา พระวิริยะอุตสาหะ ตลอดจนความองอาจและกล้าหาญที่พระองค์ทรงมีอยู่อย่างท่วมท้นในการนำประเทศให้พ้นภัย
>
> ฝ่าพระบาทไม่เคยทรงอยู่ห่างไกลจากประชาชนของพระองค์ ไม่เคยทรงมีพระราชดำริให้ประชาชนเป็นเพียงผู้ฟังคำสั่งหรือบริวาร ในทางตรงกันข้ามฝ่าพระบาททรงอยู่เคียงข้างพสกนิกรของพระองค์และทรงร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประชาชนชาวไทยตลอดมา
>
> ฝ่าพระบาททรงทำให้ประชาชนชาวไทยทุกคนมีความภาคภูมิใจอย่างสุดซึ้งในเอกลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังได้ตระหนักด้วยว่าประเทศไทยนั้นเป็นผืนแผ่นดินที่เป็นของชาวไทย

---

[1] กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ. (2550). *ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2413-2514*. หน้า 433.

ทุกคนอย่างแท้จริง และที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใด ฝ่าพระบาททรงทำให้ชาวไทยทุกคนมีความเชื่อมั่นในตนเอง

ทั้งหมดนี้เป็นการขยายผลมาจากแบบอย่างความสำเร็จของฝ่าพระบาทแทบทั้งสิ้น พระปรีชาสามารถของฝ่าพระบาทเป็นศูนย์รวมแห่งแรงบันดาลใจให้แก่ประชาชนของพระองค์ตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นในด้านวิชาการ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ หรือแม้แต่การที่ทรงเป็นแบบอย่างที่เรียบง่ายของการเป็นพ่อผู้มีแต่ความรักและเสียสละเพื่อลูก ...

... หม่อมฉัน ตลอดจนองค์พระประมุขและพระราชอาคันตุกะทุกพระองค์ที่มีไมตรีจิตพรั่งพร้อมกันมาร่วมงานในวันนี้ ขอถวายพระราชสมัญญาที่เรียบง่าย แต่มีค่าและสะท้อนถึงความรู้สึกของหม่อมฉันและทุกพระองค์ ณ ที่นี้ คือ ฝ่าพระบาททรงเป็น “มิตรที่รักและพึงเคารพอย่างที่สุดของพวกเรา”

ฝ่าพระบาททรงเป็นพลังบันดาลใจให้กับพวกเราเหล่าพระประมุขด้วยกัน และสิ่งนั้นคือเหตุสำคัญล้ำลึกของความพร้อมเพรียงกันมาถวายพระเกียรติในครั้งนี้

บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏมาตลอดรัชสมัย จึงเป็นอีกหนึ่งของประจักษ์พยานที่แสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีของพสกนิกรชาวไทยที่มีต่อพระองค์ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ในน้ำพระราชหฤทัยของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ความชัดเจนในข้อนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่กล่าวว่า

ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเป็นที่เคารพนับถืออันสูงสุดของคนไทยและยังมีพระราชประเพณีและพิธีรีตองต่างๆ ซึ่งยังหลงเหลือมาแต่กาลก่อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็มิได้ทรงปล่อยให้สิ่งเหล่านั้นเป็นอุปสรรคต่อพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์ของประชาชนหรือเป็นสิ่งที่กั้นกางระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชน แต่ได้ทรงเข้าถึงประชาชนทั่วประเทศอย่างใกล้ชิด ทำให้ไม่มีช่องว่างระหว่างประชาชนกับพระมหากษัตริย์อีกต่อไป ทำให้เกิดมีอุดมการณ์เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ขึ้นใหม่ในปัจจุบันซึ่งแตกต่างไปจากอุดมการณ์ซึ่งเคยมีมาแต่ก่อน อุดมการณ์นี้ได้แก่ความรักอันใกล้ชิด ความภักดีและความมั่นใจในความบริสุทธิ์แห่งพระราชหฤทัยและพระมหากรุณาธิคุณอันหาประมาณมิได้ในสังคมไทยในยุคปัจจุบันนี้[1]

ด้วยพระราชจริยวัตรและพระมหากรุณาธิคุณดังกล่าวพสกนิกรชาวไทยจึงเคารพเทิดทูนและจงรักภักดีพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ถ้อยคำถวายพระพรชัยมงคลที่ผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกร

[1] คึกฤทธิ์ ปราโมช,ม.ร.ว.. (2525) . สังคมไทย. *ลักษณะไทย เล่ม 1*. หน้า 23.

ชาวไทยปรารถนาให้พระองค์ทรงมีพระชนมายุยืนนานจึงปรากฏอย่างชัดเจนในบทอาศิรวาททุกช่วงเวลาตลอดรัชสมัย จนเมื่อพระองค์สวรรคต บทประพันธ์ที่แสดงความรู้สึกโศกเศร้าอาลัยในเหตุการณ์ดังกล่าวได้เน้นย้ำความรู้สึกนึกคิดของพสกนิกรที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้เด่นชัดยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความคิดที่ว่าพระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ที่จะทรงเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล และพระราชกรณียกิจทั้งปวงทรงปฏิบัติตลอดพระชนมชีพ คือการบำเพ็ญพระบารมีแห่งพระโพธิสัตว์ ดังบทประพันธ์ “สำนึกพระมหากรุณาธิคุณ”[1] ของชินกร ไกรลาศ ที่ว่า

พระมหาบารมีที่ทรงสร้าง ล้วนแนวทางที่ระงับดับทุกข์เข็ญ
เจ็ดสิบปีที่พระองค์ทรงบำเพ็ญ ไทยร่มเย็นทุกหย่อมหญ้าน่าอัศจรรย์
บันดาลน้ำฉ่ำชื้นชื่นดวงจิต บันดาลดินที่วิกฤตให้บิดผัน
บันดาลฝนพ่นเมฆาตกมาพลัน สร้างกังหันผันน้ำสีคล้ำคลาย
เศรษฐกิจพอเพียงเลี้ยงชีวิต พระทรงคิดสร้างรากฐานมานานหลาย
พระองค์ทรงเสียสละพระวรกาย อยู่ในข่ายทศพิธราชธรรม
เจ็ดสิบปีที่พระองค์ทรงครองราชย์ ไทยทั้งชาติที่พระองค์ทรงอุปถัมภ์
เทียบทั้งโลกโชคดีมีผู้นำ ที่เลิศล้ำกว่าผู้ใดในโลกา
กาลบัดนี้ศรีประเทศเสด็จกลับ ทรงลาลับกลับสวรรค์ขวัญผวา
โศกอาลัยไทยทั้งผองนองน้ำตา ภาวนาพระราชันเสด็จสวรรค์ชั้นดุสิตเทอญ

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาคุณค่าและบทบาทของวรรณกรรมโศกาลัยหรือบทร้อยกรองขนาดสั้นที่แสดงความรู้สึกโศกเศร้าอาลัยของผู้ประพันธ์ในฐานะพสกนิกรต่อการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ตลอดจนศึกษาบทอาศิรวาทพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์อื่นๆ เพื่อให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของวรรณกรรมที่สัมพันธ์กับสังคมในมิติต่างๆ

[1] กรมศิลปากร. (2560). *พระเสด็จสู่ฟ้า ราษฎร์ล้วนอาลัย*. หน้า 93.

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ. (2539). *ราชาศัพท์*. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

กรมศิลปากร. (2540). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

----------. (2545). *จดหมายเหตุงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: เอ.พี. กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์.

----------. (2545). *จดหมายเหตุงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในมหามงคลสมัยทรงเจริญพระชนมพรรษาเสมอด้วยสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช พุทธศักราช 2528 เฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ พุทธศักราช 2530 และพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก พุทธศักราช 2531*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

----------. (2545). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

----------. (2547). *ศิลาจารึก หลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

----------. (2550). *จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549 เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

----------. (2556). *จดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

----------. (2560). *พระเสด็จสู่ฟ้า ราษฎร์ล้วนอาลัย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ. (2550). *ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2493-2512*. กรุงเทพฯ: เกรย์ แมทเทอร์.

----------. (2550). *ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2413-2514*. กรุงเทพฯ: เกรย์ แมทเทอร์.

กอบกุล อิงคทานนท์. (2545). *ศัพท์วรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: แซทโฟร์พริ้นติ้ง.

กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *นวมินทราศิรวาท*. กรุงเทพฯ: ปริ๊นท์แมน.

กาญจนา ธรรมเมธี. (2519). *วิเคราะห์วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325 - 2411)*. ปริญญานิพนธ์ ศษ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2552). สถานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งสืบทอดมาจากจารีตประเพณีและบทบัญญัติแห่งกฎหมาย: กรณียืดอำนาจการปกครองหรือวิกฤตการเมือง.*รวมบทความวิชาการ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

----------; และแสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2552). บทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองและที่มากฎหมายกับความยุติ. *รวมบทความวิชาการ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ,คุณหญิง. (2551, 2 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2551. *สกุลไทย*. 55(2824): 3.

----------. (2552, 1 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2552. *สกุลไทย*. 56(2876): 3.

----------. (2552, 8 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2552. *สกุลไทย*. 56(2877): 3.

----------. (2553, 7 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2553. *สกุลไทย*. 57(2929): 3.

----------. (2555, 4 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2555. *สกุลไทย*. 59(3033): 4.

----------. (2556, 3 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2556. *สกุลไทย*. 60(3085): 4.

----------. (2557, 2 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2557. *สกุลไทย*. 61(3137): 4.

----------. (2558, 1 ธันวาคม). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2558. *สกุลไทย*. 62(3189): 4.

----------. (2559, 7มิถุนายน). อาศิรวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 70 ปี9 มิถุนายน 2559. *สกุลไทย*. 62(3216): 4.

เก๋ แดงสกุล. (2558). *ราชสุดาอาศิรพาทพิสิฐ แนวคิดเรื่องขัตติยนารีและกลวิธีการใช้คำประพันธ์ในกวีนิพนธ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*. กรุงเทพฯ: นิติธรรมการพิมพ์.

เกนหลง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, ท่านผู้หญิง. (2542). *ทำเป็นธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกและสื่อสารคดี เนื่องในโครงการอุปสมบท 999 รูป เฉลิมพระเกียรติฯ. (2554). *จดหมายเหตุตามรอยทรงพระผนวช*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ 100 ปี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2537). *พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. (2551). *สารานุกรมพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรอบ 60 ปีแห่งการครองราชย์*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

คณะองคมนตรี. (2550). *ประมวลคำประกาศสดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชของสถาบันและองค์กรต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

คณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2552). *รวมบทความวิชาการ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี*.ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2525). สถาบันพระมหากษัตริย์. *ลักษณะไทย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. หน้า 24-43.

----------. (2525). สังคมไทย. *ลักษณะไทย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. หน้า 2-23.

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). *สารานุกรมไทยฉบับกาญจนาภิเษก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.

----------. (2553). *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 23*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.

จำนง ทองประเสริฐ. (2520). *พุทธศาสนากับสังคมและการเมือง*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.

เจตนา นาควัชระ. (2542). *ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี*.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศยาม.

เจษฎา พรไชยา. (2546). *พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยกับประเทศอังกฤษ*.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2538). คติเรื่องพุทธราชาในวรรณคดีไทย. ใน *วรรณกรรม-ศิลปะ สดุดี*. กรุงเทพฯ: อักษรสมัยการพิมพ์. หน้า 58-66.

ชลดา ศิริวิทยาเจริญ. (2519). *การศึกษาลิลิตตะเลงพ่ายในแนวสุนทรียศาสตร์*. วิทยานิพนธ์อ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2556). *ตุลา-ตุลา สังคมไทย-รัฐไทยกับความรุนแรงทางการเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชัชพล ไชยพร; และศิรธัช ศิริชุมแสง. (2558). *พระทรงเป็นยิ่งกว่ามหากษัตริย์*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ชัยรัตน์ พลมุข. (2552, ธันวาคม). คำฉันท์ดุษฎีสังเวยสมัยรัตนโกสินทร์: คีตวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ “ธรรมราชา”. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย.* 26: 1-25.

ชูศักดิ์ ศุภกรนันทน์. (2546, มกราคม - มิถุนายน). บทอาศิรวาท:การแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีแด่พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 22 (1): 109-120.

ณรงค์ พ่วงพิศ. (2549). สถาบันพระมหากษัตริย์กับความมั่นคงของประเทศสมัยประชาธิปไตย. *วารสารประวัติศาสตร์*: 78-90.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2494). ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ. *ชุมนุมพระนิพนธ์*. พระนคร: เจริญธรรม.

ตรัสวิน จิตติเดชารักษ์; และพัณณิดา ภูมิวัฒน์. (2556). *กลางใจราษฎร์ หกทศวรรษแห่งการทรงงาน พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. กรุงเทพฯ: เอเชียบุ๊คส์.

ตรีศิลป์ บุญขจร. (2553). *ด้วยแสงแห่งวรรณคดีเปรียบเทียบ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แซท โฟร์ พริ้นติ้ง.

ทองต่อ กล้วยไม้. (2535). *สถาบันพระมหากษัตริย์*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.

ทวีลาภ บวกทอง. (2560, 12 สิงหาคม). ‘น้ำพระราชหฤทัย’ ยิ่งใหญ่ ชุบชีวิต ‘ชาวกัมพูชา’ ลี้ภัย. คอลัมน์ รายงานพิเศษ. *เดลินิวส์*. สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2560. จาก https://www.dailynews.co.th/article/591237

เทอดศักดิ์ ไชยกาล. (2551, ธันวาคม). อาศิรวาทราชสดุดี. *อนุสาร อสท*. 49(5): 3.

ธงชัย ดิษโส. (2546). วินิจการเปลี่ยนแปลงการใช้คำเรียกแทนพระนามของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ: มุมมองภาษาเชิงสังคม *จุลสารลายไทย*. ฉบับพิเศษวันภาษาไทยแห่งชาติ 29 กรกฎาคม 2546. หน้า 8-15.

----------. (2547). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ธงชัย ดิษโส. (2547, กรกฎาคม-ธันวาคม). การปรับเปลี่ยนด้านเนื้อหาและศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช : ความสอดคล้องกับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงของสังคม. *วารสารศิลปศาสตร์ คณะศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 4(2): 1-40.

----------. (2547). ภาพของพระราชวังในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว:จาก “จารีตนิยม” สู่ “การปรับเปลี่ยน”. *จุลสารลายไทย.*ฉบับพิเศษ วันภาษาไทยแห่งชาติ 29 กรกฎาคม 2547: 53-54.

ธงทอง จันทรางศุ. (2548). *พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: เอส ซี พริ้นท์แอนด์แพค.

ธวัช ปุณโณทก. (2527). *แนวทางการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: นาคร.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2520). *พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

ธานีรัตน์ จัตุทะศรี. (2547, ธันวาคม). บทอาศิรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ : ภาพของพระราชินีในอุดมคติ. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*. 21: 1-26.

ธาร ธรรมโฆษณ์. (2555, ธันวาคม). พระองค์ทรงปกเกล้ากระหม่อมไทย. *อนุสาร อสท*. 53(5): 10.

นิคม รัตนปรีชาชัย; และโกวิทย์ พิมพวง. (2553,ธันวาคม - พฤษภาคม 2554). การศึกษาเชิงวิเคราะห์การใช้ภาษาและเนื้อหาบทอาศิรวาทที่สะท้อนภาพลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์.*วารสารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย(มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน)*. 4(8): 81-96.

นิตยา แก้วคัลณา. (2556). *สืบสรรค์ขนบวรรณศิลป์: การสร้างสุนทรียในกวีนิพนธ์ไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2542). *ประชุมพงศาวดารฉบับราษฎร์ ภาค 3 พระอนาคตวงศ์*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

นุชนารถ กิจงาม. (2546). *พระราชพิธีบรมราชาภิเษก : ประวัติศาสตร์จารีตประเพณี จากพระราชนิพนธ์ “ยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2”*. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โพรดักส์.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2550). ทศพิธราชธรรม กับพระมหากษัตริย์ไทย. *สรรเสริญพระบารมี*. กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่น. หน้า 58-127.

ปฐมพงษ์ สุขเล็ก. (2558,มกราคม). “โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี” วรรณคดีในฐานะเอกสารประวัติศาสตร์ : พระราชประวัติในมุมมองราชสำนักสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช. *ศิลปวัฒนธรรม*. 36(3): 75-87.

ประทีป ชุมพล. (2542). *ตำราการศึกษายวนพ่ายโคลงดั้น*. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตวังท่าพระ.

ปราณี พาพานิช. (2558). มหาภารตะ : ประทีปแห่งธรรม. *มหาภารัตคดี เฉลิมขัตติยานีสิรินธร*. กรุงเทพฯ: ชมรมบาลี-สันสกฤต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 92-100.

ปราโมทย์ สกุลรักความสุข. (2554). *ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดียอพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2557). *ธรรมรัฐ-ธรรมราชา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปัทมา ฑีฆประเสริญกุล. (2547). *ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ไทยในวรรณคดีสมัยอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

ปิ่น มาลากุล, ม.ล.. (2520). *งานละครพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม และประชาธิปไตยแบบต่างๆ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

พรพิไล เลิศวิชา. (2543). *นิราศสุนทรภู่*. กรุงเทพฯ: ธารปัญญา.

พรภิรมณ์ เชียงกูล. (มกราคม-มิถุนายน, 2540). เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535:วิเคราะห์ในมิติทางประวัติศาสตร์. *วิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์*. 18(1): 65-72.

พระธรรปิฎก. (2531). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พันทิพา สังข์เจริญ. (2528). วิเคราะห์บทร้อยกรองเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระบาทสมเด็จพระ. (2553). *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: เพชรกะรัต

พูนศักดิ์ วรรณพงษ์. (2538). *พระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ไทย*. กรุงเทพฯ: เค.พี. พริ้นติ้ง.

ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร. (2541). *ฉันทศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ 1999.

มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ. (2531). *พจนานุกรม บาลี-ไทย-อังกฤษเล่ม 4*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ.

ยุพร แสงทักษิณ. (2537). *วรรณคดียอพระเกียรติ*. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

----------. (2538). *วรรณคดีการเมืองเรื่อง สามกรุง*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.

----------. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. กรุงเทพฯ: สหมิตรพริ้นติ้ง แอนด์พับลิสชิ่ง.

----------. (2552). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ยูเนียน อุลตร้าไวโอเร็ต.

----------. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2557). วรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่7: การตอบสนองรสนิยมของชนชั้นกลาง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*. 6(1): 77-100.

วนิดา สถิตานนท์. (2552, ธันวาคม). อาศิรวาท. *อนุสาร อสท*. 50(5): 12.

วทัญญู ปรัชญานนท์. (2551, ธันวาคม 15). ราชาอาศิรวาท. *ดิฉัน*. 763: 3.

----------. (2552, ธันวาคม 15). ราชาอาศิรวาท. *ดิฉัน*. 787: 2-3.

----------. (2552, ธันวาคม 15). ราชาอาศิรวาท. *ดิฉัน*. 787: 4-7.

----------. (2554, ธันวาคม 15). ราชาอาศิรวาท. *ดิฉัน*. 835: 32.

----------. (2555, ธันวาคม 15). ราชาอาศิรวาท. *ดิฉัน*. 859: 45.

----------. (2556, ธันวาคม 6). ราชาอาศิรวาท. *ดิฉัน*. 883: 145.

วรพร ภู่พงศ์พันธุ์. (2555). *สถาบันกษัตริย์ในกฎมณเทียรบาล*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วรางคณา ศรีกำเหนิด. (2538). โคลงดั้นเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน: จากบันทึกประวัติศาสตร์สู่การสร้างสรรค์วรรณกรรมยอพระเกียรติ. *วรรณวิทัศน์*. 15 (พิเศษ): 33 – 76.

วรุณญา อัจฉริยบดี. (2554). *สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติและนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ไทย: เรื่องเล่าและภาพแทน*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

วัฒนะ บุญจับ. (2544). *ครรภครรลองร้อยกรองไทย*. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โพดักส์.

วิชชุ วุฒานุรักษ์. (2555). *บทบัญญัติรัฐธรรมนูญว่าด้วยสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์*. วิทยานิพนธ์ น.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

วิเชียร เกษประทุม. (2543). *ลักษณะคำประพันธ์ไทย*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

วินิจ รังผึ้ง. (2550, ธันวาคม). อาศิรวาทเฉลิมพระชนมพรรษา. *อนุสาร อสท*. 48(5): 12.

วิทย์ ศิวะศริยานนท์. (2534). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย. (2553). *เอกกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984).

ศรัญญู เทพสงเคราะห์. (2555). กรกฎาคม.คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในระบอบใหม่ พ.ศ. 2475-94 :ที่มา แบบแผน และการปรับตัวของสถาบันกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ. *ศิลปวัฒนธรรม*. 33(9): 72-101.

ศักดิ์ชัย ตระกูลเลิศงาม. (2557). *ลักษณะเด่นของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. วิทยาพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ศิริพร สุเมธารัตน์. (2553). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์.

----------. (2556). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ศิวกานท์ ปทุมสูติ. (2558, ธันวาคม). ดวงใจของแผ่นดิน. *ดิฉัน*. 926: 31-50.

สถาบันพระปกเกล้า. (2557 ก). *สมุดภาพร่มโพธิ์ ร่มไทย การเมืองการปกครองไทย เล่ม 1พ.ศ. 2493– 2525*. ฉะเชิงเทรา : ศิริวัฒนาซีเคียวริตี้พริ้นท์.

----------. (2557 ข). *สมุดภาพร่มโพธิ์ ร่มไทย การเมืองการปกครองไทย เล่ม 2 พ.ศ.2526 – 2554*. ฉะเชิงเทรา: ศิริวัฒนาซีเคียวริตี้พริ้นท์.

สมชาย น้อยฉ่ำ. (2556). *การเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล กรุ๊ป.

สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2523). *ความคิดทางการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.

สมบัติ ภู่กาญจน์. (2554). *...คือ คึกฤทธิ์*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพ (1984).

สละ ลิขิตกุล. (2546). *ในหลวงกับคึกฤทธิ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ. (2551). *"สุภาพบุรุษ" ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวรรณกรรมศรีบูรพา*. วิทยานิพนธ์ อด. (วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

สายไหม จบกลศึก. (2539,เมษายน-มิถุนายน). พระราชพิธีกาญจนาภิเษกและพระราชพิธีตามโบราณขัตติยราชประเพณีในรัชกาลปัจจุบัน. *สารสถาบันภาษาไทย*. ปีที่ 3(2): 12-24.

สัจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ), พระยา. (2556). *เทวกำเนิด*. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สุกรี เจริญสุข. (2530). *99 ปี เพลงสรรเสริญพระบารมี*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

สุภาพร มากแจ้ง. (2535). *กวีนิพนธ์ไทย1*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

----------. (2536). *กวีนิพนธ์ไทย 2*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

สุวรรณ พันธุ์ศรี. (2551, ธันวาคม). พ่อหลวงของปวงไทย.*ศิลปวัฒนธรรม*. 30(2): 11.

----------. (2553, ธันวาคม). พ่อหลวงของโลก. *ศิลปวัฒนธรรม*. 32(2):11.

----------. (2554, ธันวาคม). มหาราชา. *ศิลปวัฒนธรรม*. 33(2):11.

----------. (2555, ธันวาคม). ธรรมราชา. *ศิลปวัฒนธรรม*. 34(2):11.

----------. (2557, ธันวาคม). พ่อผู้ที่มีแต่ให้. *ศิลปวัฒนธรรม*. 36(2):15.

สุเทพ เอี่ยมคง. (2550). มิถุนายน. พระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์ไทย. *รัฐสภาสาร*. 55(6): 7-44.

สำนักงานจังหวัดนครพนม. (2560). *คุณยายตุ้ม จันทนิตย์*. สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2560. จาก http://www.nakhonphanom.go.th/nakhonphanom/protectking/default.php?file=tab2 &title=%E0%B8%84%E0%B8%B8%E0%B8%93%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B9%89%E0%B8%A1&hg=800

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2536). *พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนพับลิชชิ่ง.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). *จดจารพระมหากรุณา พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อปวงประชาร่มเย็น*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. (2539). *ทวยราษฎร์รักบาทแม้ยิ่งด้วยบิตุรงค์*. กรุงเทพฯ: ไอเดีย สแควร์.

เสาวณิต วิงวอน. (2530) . *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ*. วิทยานิพนธ์ อ.ด. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

----------. (2555). เทวราชาและธรรมราชาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ. *อักษรสรรค์*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

อรสุธี ชัยทองศรี. (2550). *บันทึกประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้ป่วยโรคมะเร็ง : คุณค่าและบทบาทในฐานะวรรณกรรมร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	ปราโมทย์ สกุลรักความสุข
วันเดือนปีเกิด	20 มกราคม 2526
สถานที่เกิด	จังหวัดจันทบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	143/34 หมู่ที่ 3 ตำบลบางคูเวียง อำเภอบางกรวย นนทบุรี
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2548	ศศ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม จากมหาวิทยาลัยสวนดุสิต
พ.ศ. 2554	ศศ.ม. (ภาษาไทย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2561	ศศ.ด. (ศิลปวัฒนธรรม) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ